

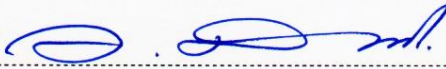
“สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลัง
อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ

อิศราพัทธ์ร์ สรรพศาสตร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม)
คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2558

“สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลัง
อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ
อิศราพักตร์ สรรพศาสตร์
คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ

อาจารย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.วิเชียร ลัทธพิงศ์พันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประธานกรรมการ
(ดร.อศวิน เนตรโพธิ์แก้ว)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กรรมการ
(ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม)

อาจารย์ กรรมการ
(ดร.วิเชียร ลัทธพิงศ์พันธ์)

ศาสตราจารย์ คณบดี
(ดร.ยutha เบ็ญจรงค์กิจ)

กันยายน 2558

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	“สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้าง
ชื่อผู้เขียน	พลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ
ชื่อปริญญา	นางอิศราพัทธ์ สรรพศาสตร์
ปีการศึกษา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา)
	2558

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวทางวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จัดขึ้นวันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ เพื่อทำการศึกษาวิจัย 2 ขั้นตอน คือ 1) การวิจัยเชิงเอกสาร และ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์

ผลการวิจัยพบว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ประกอบด้วย ลักษณะองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) สถานะอิสระทางร่างกายและจิตใจ 2) การกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า 3) การใช้ทักษะการเคลื่อนไหว และการใช้เสียง 4) การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และ 5) การสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดสะท้อนอยู่ในการใช้กิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบการสื่อสารของวิทยากร ได้แก่ เกม ดนตรี ลิลาประกอบเพลง การใช้จินตนาการ การเคลื่อนไหว การเล่นทำใบ้ การเดินอิสระ บทบาทสมมติ การเล่าเรื่องสร้างสรรค์ และการใช้แบบฝึกทักษะทางการแสดง ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นการแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า มีลำดับขั้นตอนการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 รวมทั้งหมด 4 ลำดับขั้นตอน ได้แก่ 1) ผ่อนคลาย ไร่กล้วย 2) ตัวตน สร้างสรรค์ 3) สัมผัส เรียนรู้ และ 4) ฟันฟู บูรณาการ

ขั้นตอนดังกล่าวให้ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์อันต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนี้คือ ด้านทัศนคติที่เปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ และเชื่อมั่นในการกล้าแสดงออกโดยปราศจากความกลัวและไม่ใส่ใจในเสียงวิจารณ์รอบข้าง, ด้านเจตคติในวิชาชีพที่เหมาะสม, ด้านบุคลิกภาพที่สะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ, ด้านศักยภาพในการบูรณาการ การจัดการเรียนรู้ทางการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย และทางการสร้างคุณค่าต่อองค์กร, ด้านการทำงานเป็นทีม ในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และอิสระ มีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีม และการใช้พลังกลุ่มแก้ไขปัญหา, ด้านแรงจูงใจในการทำงานหลังการอบรมทันทีที่มีเต็มเปี่ยม แต่แรงจูงใจในการทำงานปัจจุบันลดลง ด้วยสาเหตุค่าตอบแทนที่ไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่าย

สรุปผลการวิจัยว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นการบูรณาการองค์ความรู้เชิงสหวิทยาการ ที่มีประเด็นภายใต้แนวคิดวิชาการ 6 เรื่อง ได้แก่ 1) แนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล 2) แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 3) แนวคิดการเสริมสร้างพลัง 4) แนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา 5) แนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติ และสุดท้าย 6) แนวคิดสัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย โดยแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” อยู่ที่การใช้รูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ท่ามกลางการอำนวยความสะดวกบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย เต็มไปด้วยอารมณ์ขัน การสื่อสารสัมพันธ์แบบเสมอภาค สร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าแห่งตนด้วยความหมายเชิงสัญญา และการมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในแวดวงการจัดอบรมสัมมนาเพื่อการพัฒนาบุคลากรครูที่สอนเด็กระดับปฐมวัย ในสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งให้ประโยชน์ทางตรงแก่วิทยากรในการใช้เป็นแนวทางวางแผนหลักสูตรการอบรม และประโยชน์ทางอ้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมในการใช้เป็นทางเลือกรูปแบบการสื่อสารที่น่าสนใจ และได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

ABSTRACT

Title of Thesis	“Role-Play Action Medium” the Communication Pattern for the Empowerment of Child Development Volunteers.
Author	Mrs. Isaraphak. Sappasart.
Degree	Master of Arts (Communication Arts and Innovation)
Year	2015

The purposes of this qualitative research were to examine the effectiveness of “Role-Play Action Medium”, employed to empower child development volunteers under Bangkok Metropolitan Administration, during 3 August - 17 September, 2009. The two steps of this study were: 1) Archival research 2) In-depth interview with 6 key informants from three child development centers: Norh Bampen Temple, Sriboonreung Temple and Dhammanurak Foundation.

The study reveals that “Role-Play Action Medium” consists of 5 characters 1) Freedom 2) Sensory Recall 3) Movement & Voice 4) Creativity and 5) Semiology, which are reflecting in several activities: games, music, rhythmic dance, imagination, movement, pantomime, dancing free, role-playing, creative story-telling, and acting exercises; so as to stimulate the expression of body, voice, language, emotion and independently creative acting out. The study also discloses that there were 4 stages of the communication pattern in the “Role-Play Action Medium” at the workshop in 2009: 1) Release 2) Reload 3) Relate and 4) Renovate.

(6)

These four stages impacted to the volunteers' professional development immediately after the workshop (in 2009) and therefore these have been influencing to their current professional developments as a child development volunteer (in 2015) in many ways. Evidently, the volunteers' professional developments included: opening-minded for new experiences, proper minded towards their profession and having confidence to express themselves without fear and paying no attention to the criticism surrounding. These resonated through the expression of body, voice, language, and emotional skills effectively. They also gained the ability to integrate child learning process management, communicating with children, and creating great value to their organization. Moreover, they were able to work creatively and resolve problems effectively in groups. Notably, their motivation that has gained after the workshop is presently decreased due to the unsatisfied salary.

The "Role-Play Action Medium" is considered to be an interdisciplinary integration, being congruous with 6 concepts: 1) Interpersonal Communication through Personal Media Concept 2) Participatory Communication Concept 3) Empowerment Concept 4) Creative Drama as a Development & Learning Medium Concept 5) Learning Process with Role Playing Concept and 6) Semiology and Signification Concept. Full of fun, relaxation, sense of humor, impartial, and positive self-awareness empowerment are dimensions to be considered when employing this medium in child development training courses. Moreover, this medium benefits to professional development for early childhood teachers both in public and private educational institutes. It provides a guideline specially planning the course and training management for facilitators in conducting the courses.

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จในการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มาจากการอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่าน ซึ่งพื้นที่อันจำกัดเพียงหนึ่งหน้า ทำให้ไม่สามารถกล่าวนามเต็มของทุกท่านได้ จึงขออภัยล่วงหน้า มา ณ ที่นี้ ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอกล่าวคำขอบพระคุณอย่างสูงต่อ อ.ดร.วิเชียร ลัทธพิวงษ์พันธ์ ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ในการให้คำแนะนำอันเฉียบคมและสร้างสรรค์ ทำให้งานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว ประธานกรรมการสอบ และ ผศ.ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม กรรมการสอบ ที่ได้กรุณาให้คำชี้แนะอันมีคุณค่าทางวิชาการ ทั้ง สนับสนุนให้กำลังใจในการก้าวผ่านอุปสรรคระหว่างการดำเนินการศึกษาวิจัยไปจนถึงจุดหมาย และขอขอบพระคุณจากใจกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ได้สละเวลาในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ซึ่งปีนประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาบุคลากร อันได้แก่ ครูเจี๊ยบ จากศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ คุรุน้อย คุรุนิค และคุรุดา จากศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง คุรุสมร คุรุละเห่ และคุรุอั้ง จากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา มารดาที่อบรมบ่มสอนให้ข้าพเจ้าเป็นส่วนเล็กๆ หนึ่งของสังคมที่มีจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ และน้อมรำลึกถึงบูรพาจารย์ทุกท่านที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างสร้างศิษย์ให้ดำเนินตามครรลอง รวมถึงท่านอาจารย์ที่สร้างเสริมพลังให้ข้าพเจ้าในทุกช่วงชีวิตที่เติบโตและได้เรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด นับตั้งแต่ในรั้วสาธิตเกษตรได้แก่ อ.จิตรา และอ.โต (อ.ถัดดาวรรณ) ในรั้วจามจุรีได้แก่ คุรุใหญ่ (รศ.สดใส พันธุมโกมล) คุรุแอ๋ว (รศ.อรชума ยุทธวงศ์) และ คุรุอ้อย (รศ.พรรัตน์ ดำรุง) แห่งภาควิชาศิลปการแสดง และขอกราบขอบพระคุณเป็นพิเศษกับ อ.แจ๊ค (รศ.ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระจิจิ) ในรั้วนิเทศนิค้ำ บุคคลที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้จักคำว่า Empowerment ซึ่งจุดประกายให้ข้าพเจ้าเลือกหัวข้อในการศึกษาวิจัยได้ในทันทีโดยไม่ลังเล

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบคุณพี่ไก่ (ปานิศรา รัตนวิไล) พี่สาวที่รักและเคารพ ผู้ทุ่มเทแรงกายแรงใจสละทุนทรัพย์เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายทั้งหมดตลอดการศึกษาวิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ICD & นิเทศนิค้ำ และน้อง ๆ เจ้าหน้าที่ รวมถึงลุงช่างสามีนคิตีที่คอยอยู่เคียงข้างเป็นกำลังใจเสมอมา

อิสราพัคตร์ สรรพศาสตร์

กันยายน 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหานำวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย	6
1.6 นิยามศัพท์	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 แนวคิด การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล	11
2.2 แนวคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	16
2.3 แนวคิด การเสริมสร้างพลัง	22
2.4 แนวคิด ละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา	28
2.5 แนวคิด กระบวนการการเรียนรู้ โดยการแสดงบทบาทสมมติ	35
2.6 แนวคิด สัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย	41
2.7 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)	52

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	53
3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)	53
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	55
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	57
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	58
3.5 การนำเสนอผลการวิจัย	59
3.6 ขั้นตอนในการดำเนินงาน	59
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	60
4.1 รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Role-Play Action Medium) เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552	62
4.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" ในปีพ.ศ. 2552	108
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	130
5.1 สรุปผลการวิจัย	130
5.2 การอภิปรายผล	136
5.3 ข้อเสนอแนะ	150
บรรณานุกรม	151
ภาคผนวก	157
ภาคผนวก ก ข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในปีพ.ศ. 2552	158
ภาคผนวก ข ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ผลลัพธ์จากการใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ"	164
ภาคผนวก ค ภาพประกอบเพิ่มเติม ในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552	175
ภาคผนวก ง ภาพประกอบ ผลลัพธ์ปัจจุบันจากการใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (พ.ศ. 2558)	178
ประวัติผู้เขียน	184

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ตารางเปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	17
2.2	ตารางเปรียบเทียบบทบาทของนักการสื่อสารและคุณสมบัติของนักสื่อสาร	21
2.3	ตารางแสดงลักษณะความแตกต่างของละครเวทีสำหรับเด็กและละครสร้างสรรค์	34
4.1	ตารางแสดงเป้าหมายในแต่ละขั้นตอนของการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ”	107

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)	52
4.1 ภาษาอังกฤษ 5 คำ แทนการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเทคนิค 5 ขั้นตอน	87
4.2 ข้อความสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ด้านเจตคติในวิชาชีพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในการอบรมเชิงปฏิบัติการปีพ.ศ. 2552	98
4.3 ข้อความสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อการตระหนักในคุณค่าของตน ในการสรุปปิดท้ายการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552	99
4.4 การดำเนินกิจกรรม 4 ขั้นตอน ของการใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ"	100
4.5 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 1 Release	102
4.6 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 2 Reload	103
4.7 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 3 Relate	104
4.8 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 4 Renovate	106

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพของเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นผู้ที่ใช้เวลาอยู่ร่วมกับเด็กในช่วงอายุ 2-5 ปี มากกว่าผู้ปกครอง ดังนั้นจึงควรได้รับการพัฒนาศักยภาพ และบุคลิกภาพเป็นอย่างยิ่ง แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลของหน่วยงานกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2552 พบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ปรากฏเป็นประเด็นปัญหา 3 ประการ คือ ด้านศักยภาพ ด้านบุคลิกภาพ และด้านแรงจูงใจ สรุปได้ดังนี้ (ทีไทคุณ, 2552)

ประเด็นที่ 1 ศักยภาพของบุคลากร อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านจิตวิทยาพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ขาดความสามารถในการแสดงออกทางร่างกายและภาษา ตลอดจนขาดความรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน จึงไม่สามารถสร้างการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้กับเด็กได้เต็มประสิทธิภาพ

ประเด็นที่ 2 บุคลิกภาพของบุคลากร คุณสมบัตินี้เด่นของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก คือ ผ่านประสบการณ์การเลี้ยงเด็กเล็กมาก่อน จึงสะท้อนภาพลักษณะของการเป็นพี่เลี้ยง มากกว่าความเป็นครู ในขณะที่เดียวกันก็ให้นิยามความเป็นครูสะท้อนความคิด และการแสดงออกในเจตคติแบบดั้งเดิม คือ ขาดความยืดหยุ่น ขาดกลวิธีการสื่อสารกับเด็ก ขาดอิสระในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยในการทำงานกับเด็กปฐมวัย

ประเด็นที่ 3 แรงจูงใจในการทำงาน เหตุผลส่วนใหญ่ของอาสาสมัครที่มาทำงานเป็นผู้ดูแลเด็ก คือ ว่างาน ต้องการเสริมรายได้ให้ครอบครัวด้วยอาชีพที่มีเวลาปฏิบัติงานที่แน่นอน มีสถานที่ตั้งอยู่ในชุมชนใกล้บ้าน ทว่างานที่ใช้เวลาอยู่กับเด็กเล็กเป็นเรื่องที่ อาศัยความอดทนสูง แต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นคือ ผลตอบแทนที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กได้รับ กลับไม่สมดุลกับภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่มีแรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง ไม่ตระหนักในคุณค่าของตัวเอง

ดังนั้น อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จึงเป็นบุคลากรที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทางด้านศักยภาพ บุคลิกภาพ และแรงจูงใจในการทำงาน โดยการกระตุ้นและส่งเสริมพลังภายใน ให้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนจนสามารถรับรู้พลังและความสามารถ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนเจตคติ ในวิชาชีพของตนได้ เพื่อเป็นหนทางแก้ไขปัญหาสามประการดังกล่าว

ในการสำรวจความคิดเห็นของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในปีพ.ศ. 2552 พบว่าอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เคยได้รับการจัดอบรมเพื่อการพัฒนาตนเอง แต่ที่ผ่านมา มักมีปัญหาระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรม โดยสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง เกิดจากการใช้เครื่องมือในการฝึกอบรมของวิทยากร กล่าวคือในการจัดกิจกรรม วิทยากรมักใช้สื่อที่มีรูปแบบเดิม ๆ ได้แก่ การใช้สื่อข้อความ สื่อรูปภาพ สื่อแผนภูมิ สื่อวีดิทัศน์ และสื่ออุปกรณ์ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ ผู้เข้าอบรมจึงเกิดความรู้สึกจำเจ เบื่อหน่าย ไม่สนใจในการอบรมเท่าที่ควร หรือรับฟังข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่เกิดแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรม นับเป็นการสูญเสียงบประมาณไปอย่างสิ้นเชิง (ทิไทกุน, 2552)

จากปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการจัดอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากร คือลักษณะรูปแบบในการอบรม โดยในมิติของกระบวนการสื่อสาร นับเป็นการให้ความสำคัญกับรูปแบบการสื่อสารที่ผู้ส่งสารใช้ในการอบรม การพัฒนาของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังที่ทรงประสิทธิภาพ จึงเป็นที่มาให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจศึกษาสืบหาลักษณะของการใช้สื่อเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยในปีเดียวกันนั่นเอง (พ.ศ.2552) ผู้วิจัยได้รับโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทำงานกับโครงการของกรุงเทพมหานคร ในฐานะวิทยากร และผู้ออกแบบหลักสูตร ซึ่งโครงการดังกล่าวชื่อว่า "โครงการยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก" ในฐานะเป็นวิทยากร และผู้ออกแบบหลักสูตร จึงได้ใช้ทักษะความรู้พื้นฐานด้านศิลปะการแสดง (Dramatic Arts) และประสบการณ์ในการเป็นครูสอนการแสดง ประยุกต์รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์รูปแบบการสื่อสารดังกล่าวว่า "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Role-Play Action Medium)

แม้ว่าปัจจุบัน ในมิติของการดำเนินการอบรมโดยวิทยากรและการเลือกใช้รูปแบบในการจัดการอบรม มีการประยุกต์ปรับรูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาไปอย่างมากมาย แต่ในมิติของเอกสารงานวิจัยสื่อเพื่อการเสริมสร้างพลังบุคลากรที่สอนระดับปฐมวัย โดยเฉพาะอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก แทบไม่ปรากฏเอกสารงานวิจัยใครรองรับ โดยงานวิจัยที่พบเป็นเรื่องการเสริมสร้างพลังอำนาจครูเพื่อการพัฒนาบุคลากรในมิติเชิงโครงสร้างสถานศึกษา

ผู้วิจัยจึงพบช่องว่างทางการศึกษาวิจัย โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบการสื่อสารที่วิทยากรนำมาใช้เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ นับตั้งแต่ปี 2552 ซึ่งในที่นี้ หมายถึงการศึกษา “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) นั้นเอง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการของโครงการดังกล่าว โดยพบว่ากิจกรรมนี้ มีความน่าสนใจในการนำมาทำการวิจัย ซึ่งสามารถแจกแจงเหตุผลสำคัญได้ดังนี้

ประการที่ 1 กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 นี้ มีประโยชน์ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เนื่องจากเป็นแนวคิดตามกระบวนทัศน์ยุคใหม่ คือกระบวนทัศน์ศูนย์กลางทางเลือก (Alternative Paradigm) ซึ่งมีรูปแบบการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ส่งสาร และผู้รับสาร

ประการที่ 2 เป็นกิจกรรมที่มีคุณภาพ ใช้งบประมาณในการพัฒนาบุคลากรอย่างคุ้มค่า ไม่ใช่เป็นเพียงการสุ่มตัวอย่าง หรือการคัดเลือกตัวแทนบางส่วนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีนโยบายเพื่อพัฒนาอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทั้งหมด ซึ่งมีจำนวน 2,035 คน จากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร อีกทั้งเป็นจุดเริ่มต้นในการนำ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาใช้ในการอบรมต่อเนื่องตลอดทั้ง 20 รุ่น ทำให้มีเวลาปรับแก้ไขจุดบกพร่องต่างๆจนได้รูปแบบที่เหมาะสมในที่สุด

ประการที่ 3 ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาวิจัยในกิจกรรมนี้ มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีในเชิงนิเทศศาสตร์ กล่าวคือกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ นับเป็นรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ในประเภทการสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษารูปแบบการสื่อสารที่ผู้ส่งสารใช้ รวมถึงผลลัพธ์ของผู้รับสาร

ประการที่ 4 ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยเป็นผู้ออกแบบหลักสูตร และวิทยากรหลัก ตลอดการอบรมทั้ง 20 รุ่น สามารถสืบค้นเอกสารหลักฐานที่เป็นสิ่งหายาก จากแหล่งข้อมูลต่างๆได้จากการเก็บบันทึกข้อมูลด้านที่มาโครงการ เนื้อหา ขั้นตอนการอบรม ลักษณะกิจกรรม การประเมินผล รายงานการประชุมและบันทึกต่างๆไว้ในรูปแบบเอกสาร ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวบางส่วน

ประการที่ 5 ในปีถัดมา (พ.ศ.2553) เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบของบ้านเมือง ทำให้กิจกรรมดังกล่าวหยุดชะงัก การดำเนินงานอบรมถูกปิดฉากลงในงบประมาณปี พ.ศ. 2552 ข้อมูลการประเมินผลที่ได้มีเพียงผลการสำรวจทัศนคติ เจตคติ และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ที่เกิดขึ้นทันทีหลังการอบรม ไม่มีการติดตามผลต่อเนื่อง ทั้งนี้การเรียนรู้และปฏิบัติการบางอย่าง ต้องอาศัยเวลาตกผลึกทางความคิดเพื่อปรับเปลี่ยนไปตามประสบการณ์นานปี จึงจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน และขณะนี้ (พ.ศ.2558) ถือเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับผู้วิจัย ที่จะได้ติดตามศึกษาผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กซึ่งต่อเนื่องมาจากปี พ.ศ.2552

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาวิจัยกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 โดยกำหนดหัวข้องานวิจัยว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยหวังว่าจะเป็นการพัฒนา รูปแบบการสื่อสารในมิติของการจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัยทั่วประเทศ และหวังอีกว่าจะสามารถสะท้อนแนวทางการแก้ไขประเด็นปัญหาสามประการ ได้แก่ ด้านศักยภาพ บุคลิกภาพ และแรงจูงใจในการทำงาน ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ รวมถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศเช่นกัน

1.2 ปัญหาวิจัย

1.2.1 รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทการอบรมเชิงปฏิบัติการปีพ.ศ. 2552 เป็นอย่างไร และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเป็นอย่างไร

1.2.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 นี้ เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552

1.3.2 เพื่อศึกษาผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากร ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ของ “โครงการยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและจัดอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก” โดยจัดให้มีกิจกรรมขึ้น วันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2552 รวมถึงศึกษาผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

1.4.2 ขอบเขตของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 6 คน โดยคัดเลือกจากอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 แห่ง ที่ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในปีพ.ศ. 2552 โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Criterion - Based Selection) ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ ทั้งนี้ ในการกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยเจาะจงเลือกลักษณะผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ต่อนัยยะสำคัญใด แต่เป็นการเลือกอย่างครอบคลุมสถานภาพกว้าง ๆ อันหลากหลาย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์ และครูประจำชั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีทั้งผู้หญิง และผู้ชาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นครูวัยกลางคน และครูรุ่นอาวุโส รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นไทยพุทธและไทยมุสลิมเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ในมิติความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ และเจตคติ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งสะท้อนผ่านทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา

เริ่มงานวิจัย กุมภาพันธ์ 2558 และ สิ้นสุดเดือนสิงหาคม 2558

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาวิจัย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.5.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Archival Research)

การดำเนินงานวิจัยจากเอกสารหายากย้อนหลัง ที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการของ "โครงการยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและจัดอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก" ในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษา โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาพถ่าย ภาพวิดิทัศน์ รายงานการประชุม ใบประเมินผล ข้อมูลจากเอกสารราชการ และจากเว็บไซต์ ทั้งนี้เพื่อสืบค้นรูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก รวมถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552 นอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้วิจัยสวมบทเป็นวิทยากรหลัก ได้สังเกตพฤติกรรมต่างๆของผู้เข้าอบรม และซึ่งผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตดังกล่าว เสนอควบคู่กับผลลัพธ์ที่ได้

1.5.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

การดำเนินงานวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Criterion - Based Selection) อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กจำนวน 6 คนของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนและศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรุงเทพมหานครจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ ซึ่งผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการของ "โครงการยกระดับศูนย์เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและจัดอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก" เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2552 โดยออกแบบข้อคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Semi-Structured Interview or Guided Interview) ด้วยการกำหนดคำถามสำคัญ เพื่อสืบหาข้อมูลที่เป็นผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" ในปี พ.ศ. 2552 ด้านทัศนคติและเจตคติ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งสะท้อนผ่านทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.6 นิยามศัพท์

1.6.1 รูปแบบการสื่อสาร

หมายถึง ลักษณะที่ผู้ส่งสารใช้เพื่อการถ่ายทอดความรู้ หรือข้อมูล ข่าวสาร ไปยังผู้รับสาร ซึ่งมีรายละเอียดด้านองค์ประกอบ ขั้นตอนการดำเนินการ และการกำหนดเป้าหมายอย่างมีระบบ

1.6.2 การเสริมสร้างพลัง

หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ผ่านสื่อ หรือช่องทาง การสื่อสารต่างๆ ไปยังผู้รับสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนให้ผู้รับสารได้ สะท้อนความสามารถในการจัดการควบคุม และบูรณาการตนเอง ด้วยการดึงศักยภาพที่มีอยู่ ภายในบุคคลพัฒนาเป็นผลงานเชิงสร้างสรรค์ อันเป็นรูปธรรมที่มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตตนเอง และ สังคมรอบข้าง

1.6.3 อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

หมายถึง บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ และพัฒนาเด็กปฐมวัย อายุ 2-5 ปี ของ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งบางแห่งเรียกว่าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในงานวิจัยนี้คำว่า อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กหมายถึงบุคลากรทั้งหมด นับตั้งแต่ฝ่ายบริหาร ได้แก่ผู้อำนวยการศูนย์ รวมถึง บุคลากรฝ่ายปฏิบัติการ ได้แก่ ครูประจำชั้น และครูผู้ช่วยของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์ อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2552 ทั้งหมด 318 แห่ง จำนวน 2,035 คน

1.6.4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ

หมายถึง รูปแบบการจัดการอบรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้เข้าอบรม มีวัตถุประสงค์เป็นประเด็นชัดเจน โดยมีการฝึกปฏิบัติเพื่อทำการทดลอง ทดสอบ เพื่อพัฒนาทักษะ และศักยภาพของผู้เข้าอบรม ภายใต้การกำกับดูแลกระบวนการเรียนรู้จากวิทยากรที่มีความ เชี่ยวชาญในประเด็นดังกล่าว ในที่นี้ การอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นลักษณะหนึ่งของการสื่อสาร ระหว่างบุคคล โดยจัดอยู่ในประเภทการสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) และยังเป็น รูปแบบหนึ่งในการเสริมสร้างพลังบุคลากรอีกด้วย

1.6.5 สื่อปฏิบัติการสมมติ (Role-Play Action Medium)

คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ เกิดจากการรวมคำ 3 คำ ได้แก่

1.6.5.1 คำว่า Medium แทนคำภาษาไทยด้วยคำว่า “สื่อ”

ในงานวิจัยนี้ หมายถึง สื่อกลางหรือตัวกลาง ซึ่งสร้างให้เกิดการสื่อสารอย่างมีระบบ โดยคำว่า “สื่อ” ในที่นี้ครอบคลุมถึง บุคคลซึ่งได้แก่วิทยากร และกิจกรรมซึ่งได้แก่ลักษณะและขั้นตอนของรูปแบบในการสื่อสาร

1.6.5.2 คำว่า Action แทนคำภาษาไทยด้วยคำว่า “ปฏิบัติการ”

ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตัวเอง ตามลำดับขั้นตอนกิจกรรมในรูปแบบการสื่อสารของวิทยากร

1.6.5.3 คำว่า Role-Play แทนคำภาษาไทยด้วยคำว่า “สมมติ”

ในงานวิจัยนี้ คำว่า Role-Play หมายถึง การสะท้อนปฏิกิริยาของผู้รับสารที่เกิดจากความเชื่อพื้นฐานและความสามารถภายในบุคคล ที่ถูกกระตุ้นด้วยรูปแบบการสื่อสารและกิจกรรมผ่านโลกสมมติของวิทยากรในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์และอิสระ และไม่ยึดติดกับแบบแผน หรือกฎเกณฑ์เดิม ๆ ไม่คำนึงถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการแสดงออก ไม่มีการวางแผนตีกรอบจุดหมายปลายทางของผลลัพธ์ไว้ล่วงหน้า ไม่เป็นการแสดงออกเพื่อเอาใจใคร หรือจงใจทำการแสดงออกโดยมีเป้าหมายหวังผลประโยชน์ใด ๆ

ดังนั้น เมื่อหลอมคำทั้งหมดเข้าด้วยกัน จะได้นิยามศัพท์คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) เป็นคำเฉพาะกิจที่ใช้เรียกรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรในงานวิจัยนี้ ซึ่งมีความหมายเฉพาะว่า รูปแบบการสื่อสารของวิทยากร ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้วยการกระตุ้นความเชื่อและทักษะความสามารถภายในตัวตน ให้เกิดปฏิกิริยาการกล้าแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยสนับสนุนการเรียนรู้หาประสบการณ์ จากการลงมือกระทำด้วยตนเอง

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 เป็นการพัฒนาการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล ด้วยการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ รวมถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ

1.7.2 เป็นการสะท้อนแนวทางที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา และสถานการณ์ในประเด็นปัญหาสามประการที่เกิดขึ้น ได้แก่ ด้านศักยภาพ บุคลิกภาพ และแรงจูงใจในการทำงาน ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ รวมถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) รูปแบบการสื่อสาร เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ทำการ ทบทวนวรรณกรรม โดยทำการแยกแยะแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิด การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล (Interpersonal Communication through Personal Media Concept)
- 2.2 แนวคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Concept)
- 2.3 แนวคิด การเสริมสร้างพลัง (Empowerment Concept)
- 2.4 แนวคิด ละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา (Creative Drama as a Development & Learning Medium Concept)
- 2.5 แนวคิด กระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติ (Learning Process with Role Playing Concept)
- 2.6 แนวคิด สัญลักษณ์วิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification Concept))
- 2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Related Research)
- 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

2.1 แนวคิด การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล (Interpersonal Communication through Personal Media Concept)

2.1.1 ความหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคล

อิรนนันท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2533) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร และเกิดการตอบสนองไปมาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ส่วนมากจะเป็นการสื่อสารกันด้วยการปรากฏตัวทั้งสองฝ่าย โดยใช้ การสื่อสารด้วยวจนสาร และอวจนสาร

นอกจากนี้ยังมีผู้นิยามความหมายไว้ครอบคลุมและชัดเจน ดังนี้ การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึงกระบวนการสื่อสารซึ่งบุคคลที่มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง และสามารถแสดงและรับรู้ปฏิริยาตอบกลับระหว่างกันได้อย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอิทธิพลให้เกิดขึ้นระหว่างกันทั้งสองฝ่าย และเพื่อควบคุมความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลมีลักษณะ และบริบทที่แตกต่างจากการสื่อสารประเภทอื่น ๆ คือ เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคนขึ้นไปซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นการสื่อสารซึ่งเน้นปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้าเห็นตากันระหว่างผู้สื่อสาร เป็นกระบวนการสื่อสารซึ่งคู่สื่อสารจะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกันและต่อเนื่องกัน เป็นการสื่อสารซึ่งมีความเป็นส่วนตัวและมีลักษณะไม่เป็นทางการสูงกว่าการสื่อสารประเภทอื่น เป็นการสื่อสารซึ่งเกิดขึ้นทันทีทันใดตามสถานการณ์และบริบทของการสื่อสาร เป็นการสื่อสารซึ่งเอื้อให้เกิดปฏิริยาตอบกลับระหว่างกัน ในปริมาณสูงและรวดเร็ว เป็นการสื่อสารที่ไม่ยึดรูปแบบชัดเจน (สุรัตน์ ตรีสกุล, 2546, น.213, น. 215-216)

2.1.2 ประเภทของการสื่อสารระหว่างบุคคล

จิตภา สุขพลา (2548) ได้จำแนกองค์ประกอบหลักของการสื่อสารระหว่างบุคคล 5 อย่าง คือ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร สาร สื่อ และบริบทในการสื่อสาร และยังได้แบ่งประเภทการสื่อสารระหว่างบุคคล ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1.2.1 การสื่อสารแบบสองต่อสองหรือเผชิญหน้า (Face to Face) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล 2 คน ซึ่งมีการสื่อสารโดยตรงในลักษณะการเผชิญหน้าโดยตรง เช่นการพบปะ การสนทนา และการสื่อสารโดยอ้อมโดยอาศัยผ่านตัวกลาง

2.1.2.2 การสื่อสารระหว่างกลุ่มบุคคล (Group Communication) คือแบบ 3 คน หรือมากกว่า วิธีการสื่อสารจะต้องใช้สื่อต่าง ๆ เข้ามาช่วย มีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น และอาจจะเป็นการสื่อสารทางเดียวมากขึ้น ซึ่งควรมีจำนวนสมาชิกไม่มากเกินไปที่จะมีการสื่อสารสัมพันธ์กัน อย่างทั่วถึง

2.1.2.3 การสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคล กลุ่มย่อยที่มีสมาชิกมากกว่าแบบอื่น ผู้รับสารประกอบด้วยบุคคลหลายลักษณะมารวมกันในการสื่อสารเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างการรับรู้ข้อมูล การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร โน้มน้าวชักจูง การสร้างภาพลักษณ์องค์กรหรือจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง อาทิ เช่น การประชุมกลุ่มใหญ่ การบรรยาย การอบรมสัมมนา การปาฐกถา การกล่าวสุนทรพจน์ การหาเสียง เป็นต้น อาจมีการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) เกิดขึ้นได้ แต่ค่อนข้างจำกัด ทำให้ผู้ส่งสารไม่รับรู้ปฏิกิริยาย้อนกลับได้ทันที ผู้ส่งสารจึงต้องมีการสังเกต และคาดคะเนจากปฏิกิริยาท่าทางของผู้รับสาร เพื่อให้ผู้ส่งสารปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการสื่อสารได้

2.1.3 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างบุคคลประสบความสำเร็จ

Julia T. Wood (Wood, 2013 อ้างถึงใน พรพรรณ ประจักษ์เนตร, 2556) กล่าวถึง หลักสำคัญ ในการสร้างความสำเร็จของการสื่อสารระหว่างบุคคล 8 ประการ ดังนี้

2.1.3.1 เราทุกคนสามารถทำการสื่อสารได้ เพราะคนเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงการสื่อสารได้ไม่ว่าจะสื่อสารผ่านวจนภาษา อวจนภาษา แม้กระทั่งความเงียบ จะมีการตีความหมาย และการแสดงออกเกิดขึ้นตลอดเวลา

2.1.3.2 เมื่อมีการสื่อสารไปแล้วไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ หากสิ่งที่สื่อสารทำให้เกิดความเสียหาย ต้องรีบแก้ไขสร้างความเข้าใจ จึงต้องใช้วิจารณญาณในการสื่อสาร

2.1.3.3 การสื่อสารระหว่างบุคคลเกี่ยวข้องโดยตรงกับจริยธรรม ในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นคำพูด หรือการกระทำต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรม ไม่ไปปดมดเท็จ อยู่บนพื้นฐานของสิทธิความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

2.1.3.4 บุคคล เป็นผู้สร้างความหมายในการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารไม่เป็นเพียงการส่งข่าวสาร หรืออวจนสาร แต่ยังเป็น การตีความจากความหมายจากสัญลักษณ์ในการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับพื้นฐานปัจเจกบุคคล

2.1.3.5 Meta-Communication ส่งผลกระทบต่อในการสื่อสารความหมาย แปลว่าการสื่อสารเกี่ยวกับการสื่อสาร เป็นการใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมสื่อสารที่คู่สื่อสารกำลังเผชิญหน้าอยู่ หรือที่ผ่านมาแล้วให้เกิดการเข้าใจ หรือการใช้กลวิธีการสื่อสารชักนำให้การสื่อสารที่กำลังจะเกิดมีความน่าสนใจ น่าติดตามนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี นับเป็นกุศโลบายของการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอวัจนภาษา และวัจนภาษาให้เป็นไปในเชิงบวก

2.1.3.6 เป็นการก่อให้เกิดความสัมพันธ์และนำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพ การสื่อสารเป็นวิธีที่คู่สื่อสารจะได้ปรับตัวให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อดี ข้อเสีย เพื่อการปรับทัศนคติ และปรับพฤติกรรมในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในอนาคต

2.1.3.7 การสื่อสารระหว่างบุคคลไม่ใช่โอกาสในการบำบัดรักษาทุกโรค ในสถานการณ์อันซับซ้อน การสื่อสารระหว่างบุคคลอาจไม่สามารถนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาได้ ต้องอาศัยบริบทอื่นมาช่วยเยียวยา

2.1.3.8 เราทุกคนสามารถเรียนรู้วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลให้มีประสิทธิภาพ คนเราไม่ได้เก่งในทุกเรื่อง แต่เรียนรู้ได้ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ในเรื่องทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น เพราะคนเราหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

2.1.4 ความหมายและความสำคัญของสื่อบุคคล

มีนักวิชาการที่ให้ความหมายและความสำคัญของสื่อบุคคลไว้หลายท่าน ดังนี้ สื่อบุคคลหมายถึง ตัวคนที่จะนำมาใช้สื่อสารกับผู้รับสารในลักษณะเผชิญหน้าทั้งในรูปแบบของการสนทนาหรือในรูปแบบของการประชุมกลุ่ม ซึ่งการใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารก่อให้เกิดผลดีคือ สามารถนำข่าวที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้รับสารได้โดยตรง และทำให้การเผยแพร่ข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ความยืดหยุ่นปรับให้ผู้รับสารเป็นราย ๆ ได้ ทราบความรู้สึกของผู้รับสารทันที (ปรมะ สตะเวทิน, 2546, น.48)

การสื่อสารระหว่างบุคคล มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นสูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญกว่าในชั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง อาจมีผลในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อนบ้าง (Katz & Lazarsfeld, 1955, p.7)

ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใด ๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอออกไป หรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อให้มีการยอมรับสารนั้น ควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับสาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจขึ้น (Rogers & Svenning, 1969, p.87)

สรุปว่าสื่อบุคคล เป็นตัวบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อนำพาข้อมูลต่าง ๆ สู่อุ้รับสาร นับว่าเป็นสื่อที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการสร้างการโน้มน้าว ให้เกิดการยอมรับ เนื่องจากการสื่อสารสัมพันธ์ด้วยการใช้คำพูดโดยตรงต่อกลุ่มเป้าหมายผู้รับสาร อย่างไรก็ตามสื่อบุคคลก็มีข้อจำกัดคือ หากเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องที่มีบริบทซับซ้อนมีการสื่อความหมายเป็นเชิงลึก การใช้คำพูดของบุคคลอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างการรับรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้อง จำเป็นที่บุคคลนั้นต้องมีความสมรรถนะ และทักษะการสื่อสารที่ดีเยี่ยมจึงจะทำให้การสื่อสารนั้นประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม สื่อบุคคลยังมีข้อด้อยคือเป็นสื่อที่ไม่คงทน เพราะเป็นคำพูดของบุคคล ยากแก่การตรวจสอบและอ้างอิง เว้นแต่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2557)

2.1.5 ปัจจัยที่ทำให้การสื่อสารผ่านสื่อบุคคลมีประสิทธิภาพ

ดร.พจน์ ใจชาญสุขกิจ นายกสมาคมประชาสัมพันธ์ไทย ได้กล่าวไว้ใน Talk Show ของโครงการพัฒนาสื่อบุคคลของ EGAT เกี่ยวกับปัจจัยที่จะทำให้สื่อบุคคลมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติขององค์กร ด้วยหลักการสื่อสารผ่านสื่อบุคคล เพื่อประสิทธิภาพต่อการสื่อสารภาพลักษณ์ องค์กร และให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร มีดังนี้

1) หลักการสื่อสารระหว่างบุคคล A – F: A – Accuracy ถูกต้องแน่นอน, B – Brief สั้น กระชับ , C – Clearly กระจ่างชัดเจน , D – Direct ตรงกลุ่มเป้าหมาย , E – Easy เข้าใจง่าย และ F – Feedback สนใจต่อผลย้อนกลับ

2) การสร้างความคุ้นเคย การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่เป็นกันเองนั้น ทำให้เกิดการคล้อยตาม ชักจูงได้ง่าย การสื่อสารแบบเผชิญหน้า ทำให้สามารถปรับปรุงเนื้อหา ประเด็นวิธีการ ให้เหมาะสมกับคู่สนทนาหรือสถานการณ์ง่ายกว่า

3) การสร้างช่องทางและการยอมรับด้วยเหตุผล ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจในฐานะผู้ถ่ายทอดข่าวสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่มีเสถียรภาพและความน่าไว้วางใจ แต่จะไม่ได้ได้รับความน่าเชื่อถือในแง่เนื้อหาของสารหากไม่มีเหตุผลที่พอเพียง

4) การสร้างความน่าเชื่อถือ ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือ ความคิดเห็นของผู้ที่รู้จัก คู่ใจและนับถือมากกว่าบุคคลที่ไม่รู้จักมาก่อน การสื่อความระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับบุคคลภายนอก หรือการที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลที่รับฟังได้ มีที่มาที่ไปชัดเจน

5) การบริหารความขัดแย้งและสื่อสารในวิกฤติ การสนทนาของผู้รับสารที่มีความเชื่อขัดแย้ง หรือมีทัศนคติต่อต้านที่รุนแรง หรือแก้ไขได้ทันท่วงทีกรณีเกิดวิกฤติที่คาดไม่ถึง ต้องมีการเตรียมตัวหรือมีข้อมูล ทางเลือกที่ดีพอ ต้องเข้าใจเจตนาอารมณ์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายขององค์กร ผู้สื่อสารต้องเข้าใจเจตนาขององค์กร และมีทักษะและระดับของการตัดสินใจในระดับหนึ่ง

6) การประเมินและเตรียมรับการสื่อสาร ต้องมีการประเมินผลกระทบรอบด้าน และมีแนวทางการรองรับ การใช้คำพูดอย่างเดียว โดยไม่มีข้อมูลหรือการเตรียมการที่ดี อาจไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการฝึกฝนมีความเชี่ยวชาญในการสื่อสารที่ดีและต้องหาข้อมูล สื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จะทำให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัด ตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจ ให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับทิศทางขององค์กร (สมาคมประชาสัมพันธ์ไทย, 2557, 4 กุมภาพันธ์, ย่อหน้า 3)

กล่าวโดยสรุปก็คือการสื่อสารด้วยสื่อบุคคลที่ดี ควรนำเอาหลักการการสื่อสารต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้น ๆ (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2557, ย่อหน้า 6)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของ Lazarsfeld & Menzel (1968) ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล โดยอาศัยปัจจัยซึ่งมีประสิทธิภาพที่ดีกว่า โดยการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อมวลชน ประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ ดังนี้

1) การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล สามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้เนื่องจากการหลีกเลี่ยงการสนทนาหรือรับฟังเป็นไปได้อย่างยากกว่าการรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ซึ่งผู้รับสารหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อของตน หรือเรื่องที่ตนไม่สนใจได้ง่าย

2) การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า เปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้สนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว ถ้าหากเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการต่อต้านจากคู่สนทนา

3) การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น จะมีลักษณะง่าย ๆ เป็นกันเอง จึงง่ายต่อการชักจูงใจให้คล้อยตาม

4) ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจ และความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จักและนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่รู้จักมาก่อนแล้วมาติดต่อสื่อสาร (Lazarsfeld & Menzel, 1968, p.45)

2.2 แนวคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงระหว่างแนวคิดการมีส่วนร่วม และแนวคิดการสื่อสาร โดยสหประชาชาติ (United Nation, 1983) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ นับแต่ขั้นแรกคือการร่วมวางแผน ซึ่งชุมชนจะต้องร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมออกแบบโครงการ จนถึงขั้นปฏิบัติการในการร่วมดำเนินงาน และสุดท้ายในขั้นการร่วมกันประเมินผล นักวิชาการ บางท่านให้ความหมายว่า คือการใช้กระบวนการสื่อสาร เริ่มตั้งแต่ ผู้ส่งสาร ส่งสาร ผ่านช่องทางการสื่อสาร มายังผู้รับสาร ในกิจกรรมของโครงการที่ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดยมีการวางแผนงานและวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการประเมินผลร่วมกัน ภายใต้บริบทการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างรัฐและประชาชน

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะแตกต่างจากแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอื่น ๆ ตามตาราง 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ตารางเปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา	แบบจำลองการแพร่กระจายสาร (การสื่อสารทางเดียว)		แบบจำลองการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (การสื่อสารสองทาง)
	แบบจำลองการแพร่กระจายสาร	แบบจำลองทักษะชีวิต	
นิยาม	ข้อมูลข่าวสาร	ข้อมูลข่าวสารและทักษะ	การมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	วัฒนธรรมเป็นอุปสรรคของการพัฒนา	วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา	วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต
ความคิดเกี่ยวกับกลไกที่สร้างการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยภายนอกเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยภายนอกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง	ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกันเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง
ความคิด การศึกษา	การสอน	ทักษะชีวิต การเรียนรู้	การเรียนรู้อย่างอิสระ
แนวคิดกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสาร	กลุ่มผู้รับสารเชิงรับ	กลุ่มผู้ฝึกอบรมเชิงรุก	กลุ่มประชาชนเป้าหมาย/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเชิงรุก
วิธีการสื่อสาร	สารเพื่อโน้มน้าวใจ	สารและประสบการณ์	ประเด็นปัญหาและประเด็นการต่อสู้ต่างๆ ในสังคม ข้อถกเถียงอภิปรายต่าง ๆ
ความคิดหลักในเรื่องการเปลี่ยนแปลง	พฤติกรรมของบุคคล	พฤติกรรมของบุคคล บรรทัดฐานทางสังคม เรียนรู้เชิงประสบการณ์	พฤติกรรมของบุคคลและสังคม บรรทัดฐานทางสังคม ความสัมพันธ์อำนาจ
ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคล ผลในเชิงปริมาณ	การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคล การเพิ่มทักษะ	การมีส่วนร่วมของการเมืองและสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน
ระยะเวลากิจกรรม	ระยะสั้น และระยะกลาง	ระยะสั้น และระยะกลาง	ระยะกลาง และระยะยาว

แหล่งที่มา: Tufte & Mefalopulos, 2009, p.8 อ้างถึงใน อัจฉรา ศรีพันธ์, 2555, น.13.

จากตารางที่ 2.1 สรุปได้ว่า แนวคิดแบบจำลองของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีความแตกต่างจากแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้านอื่น ในมิติของความหมาย มุมมองทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมาย และวิธีการสื่อสาร รวมถึงผลลัพธ์ และระยะเวลาดำเนินการ

กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภษา, และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ (2543) ได้กล่าวถึงการสื่อสารชุมชน อันมีลักษณะดังนี้

1) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ข่าวสารไม่นิ่งอยู่กับที่ มีการไหลเวียนของสารอยู่ตลอดเวลา ข้อมูลปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของการตอบโต้ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร

2) ทิศทางการไหลของข่าวสาร มีการหลั่งไหลของข่าวสารจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง จากล่างสู่บน และแบบไปมาในแนวราบ ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารอาจมาจากพัฒนากรไปสู่ประชาชน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท หรือ ชุมชนอาจจะส่งข่าวสารย้อนกลับไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างชุมชนด้วยตนเอง

3) เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายโดยใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์และกำหนดเป้าหมาย โดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสารได้แก่ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและโน้มน้าวชักจูงใจ เพื่อเป็นช่องทางการแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน

4) วัตถุประสงค์ในการสื่อสารชุมชน จากเดิมเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลักเปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

5) หน้าที่ของการสื่อสาร ประกอบด้วย

(1) หน้าที่ในการแสดงออก คือ ทักษะในการสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน

(2) หน้าที่ทางสังคม คือ การเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างเอกภาพของชุมชน

(3) หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กันและกัน

(4) หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ การสื่อสารมีผลต่อการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาของทุกคนในชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, และปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2543) กล่าวว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่สำคัญของการสื่อสารชุมชน โดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของตนเอง

2) เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนในการมีส่วนร่วม

3) เพื่อสร้างโอกาสในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยให้ชุมชน

4) เพื่อหยิบยื่นความสามารถในการผลิตสื่อ และการเพิ่มช่องทางการสื่อสารของชุมชนจากแนวคิดและจากวิสัยทัศน์ของคนในชุมชน

5) เพื่อเปิดเวทีให้ชุมชนได้แสดงออกในการนำเสนอปัญหาที่เป็นของชุมชน และร่วมสืบค้นวิเคราะห์หาวิธีแก้ไขปัญหาภายใต้บริบทที่เหมาะสมกับชุมชน

6) กระบวนการสื่อสารจะส่งผลให้ชุมชนเรียนรู้ได้ชัดเจน เกิดปัญญาและความรอบคอบในการตัดสินใจสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างชาญฉลาด

7) เปิดโอกาสให้มีการสร้างสรรค์สื่อที่เต็มไปด้วยสาระและคุณภาพในปริมาณที่เพิ่มพูนมากขึ้น

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) กล่าวในหนังสือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย เกี่ยวกับหลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชน 7 ประการดังนี้

1) ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม ความหลากหลายส่งผลให้เสียงของชุมชนมีทางเลือกมากขึ้น และสะท้อนความคิดเห็นต่าง ๆ ได้หลายมุมมอง ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาต่าง ๆ สอดคล้องตามบริบท และขณะเดียวกันก็สร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้คนที่ได้มีส่วนร่วมในการอุทิศแรงกายแรงใจให้กับประโยชน์ของสาธารณะด้วยประสิทธิภาพที่มีอยู่อย่างสูงสุด

2) การเข้าถึงสื่อ การเข้าถึงสื่อนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหา เกิดความรับผิดชอบร่วม ความผูกพันที่ยั่งยืนที่จะร่วมแก้ปัญหาและเป็นการถ่วงดุลอำนาจสร้างความแข็งแกร่ง และสิทธิในความเท่าเทียม เหนือกลุ่มผู้หวังผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่สร้างอิทธิพลเหนือชุมชน

3) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ตระหนักในคุณค่าแห่งตนว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหา

4) ความโดดเด่นของสาร ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับบริบทของชุมชนสามารถสะท้อนความคิดความต้องการ และตอบโจทยปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ได้ มีประโยชน์สำหรับชุมชนนั้น ๆ โดยเฉพาะ

5) การปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่าง ๆ

6) การสนับสนุน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมิได้แสดงออกอย่างเต็มศักยภาพ

7) กระบวนการเชิงประชาธิปไตย เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เพื่อเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการฝึกฝนให้ชุมชนจัดการเรียนรู้แบบการพึ่งพาตนเอง

การนำการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ในการพัฒนาต่าง ๆ อาศัยหลักการทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้ (Tuft & Mefalopulos, 2009 อ้างถึงใน อัจฉรา ศรีพันธ์, 2555)

1) การประเมินการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Assessment) เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์สถานการณ์ สืบค้นข้อมูลเชิงลึก เพื่อออกแบบเครื่องมือในการสื่อสารและรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Strategy Design) เป็นขั้นตอนการมุ่งสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ร่วมกัน โดยการร่วมกันศึกษาวิจัย เพื่อสืบหาแนวคิด และกลวิธีในการสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สุด

3) การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสาร (Implementation of Communication Activities) เป็นขั้นตอนการร่วมกันดำเนินการตามกลยุทธ์ที่ร่วมวางแผนไว้ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการร่วมกัน

4) การติดตามและการประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นขั้นตอนที่ต้องมีการดำเนินการตลอดโครงการ เพื่อสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม และร่วมวิเคราะห์บทสรุปจากผลกระทบที่เกิดขึ้น

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคม ได้แก่ ปรัชญาและแนวคิดด้านประชาธิปไตยในการสื่อสารระหว่างสมาชิกในสังคม กล่าวคือ สิทธิในความเสมอภาคของบุคคล สิทธิในการแสดงออกอย่างเท่าเทียม การส่งเสริมของปัจเจกในแง่มุมที่แตกต่าง เพิ่มโอกาสในการเข้าถึง และรับรู้ข้อมูลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย การกระตุ้นจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน การเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน การยอมรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น และการยอมรับและดำเนินการตามข้อตกลงของเสียงส่วนมาก ซึ่งปรัชญาการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยนี้ สามารถเสริมสร้างพลังให้กับชุมชนจากการสร้างให้ชุมชนมีความต้องการเป็นเจ้าของกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมกันวางแผน ตลอดจนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติ สนใจติดตามผล และ หมั่นตรวจสอบโครงการต่าง ๆ เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542, อ้างถึงใน อัจฉรา ศรีพันธ์, 2555)

จุฑาพรรษ์ ผดุงชีวิต (2555) ได้กล่าวไว้ในวารสารวิจัย ของคณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ฉบับเดือนกันยายน พ.ศ. 2555 เรื่อง การสื่อสารแบบเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อความสมดุลและยั่งยืนว่า สิ่งที่ควรคำนึงถึงในหลักของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกประการคือ คือนักสื่อสาร ซึ่งต้องมีความเข้าใจในบทบาท และคุณสมบัติที่จำเป็นของนักสื่อสารแบบเน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งนำเสนอในรูปแบบของตารางที่ 2.2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 ตารางเปรียบเทียบบทบาทของนักการสื่อสารและคุณสมบัติของนักสื่อสาร

บทบาทของนักสื่อสาร	คุณสมบัติของนักสื่อสาร
<p>ช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เชิงวิพากษ์ (Critical Creativity) และการปฏิบัติการผ่านกระบวนการค้นหาและสะท้อนความคิดที่เกี่ยวกับปมประเด็นปัญหาและทางออกของชุมชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลลัพธ์ให้รับรู้ในวงกว้าง</p>	<p>ควรเป็นผู้ที่มีทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลรวมทั้งเป็นผู้ที่มีความน่าไว้วางใจ มีความเข้าอกเข้าใจผู้อื่นและความเข้าใจในชุดค่านิยมต่าง ๆ ของชุมชน</p>
<p>ต้องมั่นใจว่าสามารถเอื้อต่อการสร้างพัฒนาทีมและการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อการพัฒนาาร่วมกัน</p>	<p>ควรเป็นผู้มีทักษะทางด้านของการบริหารกระบวนการของกลุ่ม อาทิ การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมนั้นสามารถออกความคิดเห็นได้อย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่นในด้านการประเมินและแก้ไขปัญหา รวมทั้งทักษะด้านการบริหารจัดการการวางแผน</p>
<p>รู้จักถามคำถามในการกระตุ้นให้เกิดการสะท้อนความคิดต่อกระบวนการพัฒนาของกลุ่มมากกว่าเป็นการเน้นการนำเสนอความคิดเห็นของตนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทางออกปัญหา</p>	<p>ควรมีความรู้ในด้านหลักการการสื่อสารและขั้นตอนการจัดกิจกรรมชุมชน (Community Organization) อันประกอบด้วยการทำงานร่วมกับชุมชน การให้อำนาจกับชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมและการปรับความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของอำนาจและการลดเส้นทางอำนาจโดยเน้นการมีส่วนร่วม</p>
<p>เน้นการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันด้วยกันแบ่งปัน ทัศนคติข้อมูล ความรู้</p>	<p>ควรมีทักษะในด้านการสอนเพื่อการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งทักษะการกระตุ้นและรังสรรค์ให้เกิดความคิดเชิงวิพากษ์ในกลุ่ม</p>
<p>เน้นการวางแผนการปฏิบัติการใดๆด้วยการมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือของชุมชน</p>	<p>ควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและความรู้เชิงประยุกต์ทางเทคนิค มุ่งมองกระบวนการพัฒนานั้นเป็นกระบวนการที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-centered Process)</p>

จากที่ได้ศึกษาแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับ การศึกษางานวิจัย ในประเด็นการวางแผนรูปแบบกิจกรรม การกำหนดเป้าหมาย การออกแบบ หลักสูตร การดำเนินงานการอบรมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนการติดตามประเมินผล ซึ่งจะได้ถูก นำมาแจกแจงวิเคราะห์อ้างอิงในผลการวิจัยต่อไป อย่างไรก็ตามงานวิจัยฉบับนี้ยังเน้นการศึกษาไป ที่การเสริมสร้างพลัง ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดในการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลัง ในแนวคิดลำดับต่อไป

2.3 แนวคิด การเสริมสร้างพลัง (Empowerment Concept)

แนวคิดหลักของการสร้างเสริมพลังอำนาจ ได้มาจากการรวบรวมสาระสำคัญที่กลายมา เป็นแนวคิดของการสร้างเสริมพลังอำนาจ กล่าวคือ การสร้างเสริมพลังอำนาจ ต้องมีคุณลักษณะ ของการพัฒนากระตุ้นจิตสำนึกระดับปัจเจกแล้ว ยังต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยน หรือเปลี่ยนแปลงระดับชุมชนเพื่อพัฒนาสังคมอีกด้วย (วิชัย ชูจิต, 2549, 2 เมษายน)

วิชัย ชูจิต (2549, 2 เมษายน) ได้ศึกษาความหมายของคำว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) โดยพิจารณาจากรากศัพท์ในภาษาลาติน คำว่า "potere" แปลว่า มีความสามารถ ส่วนคำว่า "em" เป็นคำนำหน้า ที่แปลว่า เป็นสาเหตุให้ หรือ ทำให้เกิด ซึ่งตามความหมายของ em เป็นการสื่อความหมายของ "กระบวนการ" และ คำต่อท้าย ment หมายถึง ผลลัพธ์ที่ชัดเจนเป็น รูปธรรม รวมถึงสิ่งของ หรือ การกระทำที่เกิดขึ้น ดังนั้น Empowerment น่าจะหมายถึง กระบวนการที่สะท้อนให้เห็นความสามารถของบุคคล ในการที่จะดึงสิ่งที่มีอยู่ภายในตัวเอง ในการจัดการควบคุม จัดการสร้างอิทธิพลกับตนเอง อันจะส่งผลเป็นรูปธรรมต่อชีวิตตนเองและ สังคมรอบข้าง

เป้าหมายของการเสริมสร้างพลัง คือการสนับสนุนให้ผู้รับสารได้สะท้อนความสามารถ และทักษะจากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง กระตุ้นให้เกิดอัตมโนทัศน์ (สิ่งที่บุคคลรู้สึก หรือคิดเห็น เกี่ยวกับตนเอง : จุดแข็ง จุดอ่อน ทักษะ คุณค่า ฯลฯ) ในเชิงบวก และหยั่งรู้ในศักยภาพของตน (Positive Self - Esteem) กระทั่งสามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ เกิดพลังในการกล้าคิด กล้าปฏิบัติ รวมถึงพลังความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาที่มาจากปัจจัยภายใน และภายนอกจน เปลี่ยนเรียนรู้สร้างพฤติกรรมที่ดี ทักษะที่เหมาะสมของปัจเจกบุคคลได้ในระดับจิตสำนึก และ กระตือรือร้นในการสร้างผลงานเชิงบูรณาการ และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์เพื่อ สาธารณะ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาระดับชุมชน และสังคมที่กว้างขึ้น

ขณะที่ คองเกอร์ และคานันโก (Conger & Kanungo, 1988) เน้นถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจ โดยการขจัดความรู้สึกไร้อำนาจของบุคคล ให้รู้สึกมั่นใจในการทำงาน ส่วน โทมัส และเวลเฮาส์ (Thomas & Velhouse, 1990) ให้ความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นใจในตนเองว่า มีความสามารถในการทำงานให้สำเร็จได้ เป็นการพัฒนาความรู้สึกของบุคคล ให้มีความเชื่อในเรื่องประสิทธิภาพของบุคคลเพื่อทำงานร่วมกันไปสู่เป้าหมายของงาน หรือขององค์กร

สปริตเซอร์ (Spreitzer, 1995) ได้เสนอองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจ ซึ่งยืนยันผ่านการทดสอบการวิเคราะห์องค์ประกอบแบบ (Confirmatory Factor Analysis) โดยพบว่า มี 4 องค์ประกอบตรงตามที่ โทมัส และเวลเฮาส์ (Thomas & Velhouse, 1990) ได้ระบุไว้ คือ การรับรู้ความหมายของงาน ความสามารถในการทำงาน การตัดสินใจด้วยตนเอง และผลกระทบต่อหน่วยงาน โดยให้ความหมายไว้ดังนี้

1) การรับรู้ความหมาย (Meaning) หมายถึง การให้ความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองกับจุดมุ่งหมายหลักของโครงการ การได้รับบทบาทในงานที่เหมาะสมกับบรรทัดฐานของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ยอมรับว่าตนมีคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการ

2) ความสามารถในการทำงาน (Competence) หมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติงานยอมรับในความสามารถ และการมีทักษะในการปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ

3) การตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-Determination) หมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการคิดสร้างสรรค์งานต่าง ๆ และดำเนินงานตามแผนที่วางไว้จนเสร็จสิ้นด้วยตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง

4) ผลกระทบต่อหน่วยงาน (Impact) หมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติงานตระหนักว่าตนเองเป็นฟันเฟืองสำคัญในการสร้างให้เกิดประโยชน์ผลสัมฤทธิ์ต่อชุมชน

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้น “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารของวิทยากรฝึกอบรม เพื่อจุดประสงค์ในการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นบุคลากรผู้ปฏิบัติทำหน้าที่เช่นเดียวกับครูสำหรับเด็กปฐมวัยนั่นเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจครูในบริบทของการฝึกอบรมเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อนำมาศึกษาพิจารณาวิเคราะห์ในการศึกษาวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 การเสริมสร้างพลังอำนาจ

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ และมีอิทธิพลต่อแนวคิดนี้จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ชาวบราซิล ซึ่งในช่วงปี ค.ศ. 1960 – 1970 ได้ทำการสอนให้ประชาชนอ่านออก เขียนหนังสือได้ ด้วยการให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นปัญหาที่กำลังอยู่ในความสนใจ และเป็นประเด็นปัญหาที่พวกเขาเผชิญอยู่ กระบวนการนี้ทำให้บุคคลได้เรียนรู้การพูด การเขียน และการอ่านแล้ว ยังมีผลพลอยได้ในการมองปัญหาของตนอย่างพินิจพิเคราะห์ ได้ค้นพบความสามารถที่ซ่อนอยู่ภายใน ซึ่งส่งผลให้มีความสามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาของตนให้กระจ่างได้

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1970 – 1990 แนวคิดการเสริมพลังอำนาจได้ถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างแพร่หลายในรูปของโปรแกรมการศึกษาและกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทำให้มีการใช้ชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น การศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้หนังสือ การศึกษาเพื่อคนส่วนใหญ่ การฝึกอบรมเพื่อการสร้างพลัง และโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อสร้างพลังแห่งตน เป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง (Active Participation) โดยหลักของการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในการศึกษา คือการใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นกันระหว่างผู้เรียน ให้ผู้เรียนระบุปัญหาของตน วิเคราะห์สาเหตุ และความเป็นมาของปัญหา โดยใช้วิจารณญาณ การมองภาพสังคมที่ควรจะเป็นและการพัฒนากลวิธีที่จะแก้ไขอุปสรรค เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการมีความเชื่อในความสามารถของตนเองสูงขึ้น และทำให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมมากขึ้นในแต่ละบุคคล (นิตยา เพ็ญศิริรักษา, 2544)

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายในการเสริมสร้างพลังการทำงานของครูดังนี้ (Bolin, 1989; Haksever, 2000; & Lashley, 1997 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน)

- 1) กระตุ้นศักยภาพจากภายใน กล้าคิด กล้าปฏิบัติ สร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีประโยชน์ทางการศึกษา
- 2) กระตุ้นจิตสำนึก ด้วยการสร้างความผูกพันและความรักในการปฏิบัติงาน
- 3) กระตุ้นให้ครูสามารถรับผิดชอบการทำงานด้วยตนเอง มีอิสระในการดำเนินงานอย่างคล่องตัว เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์
- 4) สนับสนุนการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่สร้างความสุขและความสนุกในการปฏิบัติงาน
- 5) สนับสนุนการทำงานเป็นทีมอย่างมีระบบ บนพื้นฐานจริยธรรมความเป็นครูที่ดี
- 6) สนับสนุนให้ครูพัฒนาตัวตนให้มีการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพ นำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ

7) ส่งเสริมพลังอำนาจให้ครูมีเจตคติ และทัศนคติที่ดีต่อองค์กรวิสัยทัศน์ในการร่วมพัฒนาองค์กร

8) ส่งเสริมให้ครูพัฒนาพลังอำนาจ สามารถประยุกต์สร้างผลงานใหม่และบูรณาการสม่ำเสมอ และสามารถใช้พลังอำนาจในการสร้างภาคีเครือข่ายทางการศึกษา ให้เกิดประโยชน์เชิงสาธารณะ สร้างเป้าหมายให้สำเร็จร่วมกันในวงกว้าง

สรุปว่า หลักการของการเสริมพลังการทำงานของครู คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้รับอิสระในการปฏิบัติงาน เพิ่มพูนเรียนรู้ เสริมประสบการณ์ สร้างทักษะที่สอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อบุคลิกภาพพื้นฐาน และเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงออกอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างผู้ร่วมงานและส่งเสริมการทำงานเป็นระบบทีมเวิร์ค พัฒนาเป็นมืออาชีพ ส่งเสริมเพิ่มพลังการทำงานในมิติที่หลากหลาย และแสดงออกซึ่งทักษะความสามารถในการทำงานด้วยความเต็มใจและผูกพันต่อองค์กร เพื่อร่วมสร้างผลงานระดับคุณภาพ และขยายการดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จในวงกว้างร่วมกัน

2.3.2 การเสริมพลังการทำงานในบริบทของการฝึกอบรม

การเสริมพลังการทำงานในความหมายทั้งที่เป็นกระบวนการและผลลัพธ์ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของการฝึกอบรม ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถ หรือเจตคติของผู้เข้าอบรมก่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่ ให้บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการขององค์กร ด้วยเหตุนี้การเสริมพลังการทำงานจึงสามารถนำมาใช้ในลักษณะของการฝึกอบรมมีลักษณะดังนี้ (Wallerstein & Bernstein, 1988 อ้างถึงใน นิตยา เพ็ญศิริรักษา, 2542)

1) รูปแบบของการเรียนรู้เพื่อสร้างความเชื่อในพลังของตนที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน และการเรียนรู้ผ่านจินตนาการเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ของตัวตนกับสถานการณ์แวดล้อม

2) เริ่มต้นจากการนำประสบการณ์ของครูในแง่มุมต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนร่วมวิเคราะห์ วิพากษ์ ค้นหาปัจจัยที่ต้นเหตุ สะท้อนพฤติกรรมที่เป็นผลเชิงบวกและลบ จนเกิดความเข้าใจนำมาปรับเปลี่ยนแก้ไขพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม

3) เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของครู ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลือกประเด็นที่สนใจและมีความสำคัญ การร่วมวางแผนกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร และ การร่วมแสดงออกอย่างเต็มรูปแบบ

4) เน้นการทำงานเป็นทีม ที่อำนวยการโดยวิทยากรกระบวนการ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ให้ได้มากที่สุดและทั่วถึง ซึ่งนอกจากทำให้เกิดความรู้ใหม่ในการเรียนรู้แล้ว ครูยังได้ตระหนักถึงพลังสำคัญของเครือข่าย ที่สามารถนำพาอุปสรรคและปัญหา ให้พลิกผันสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี

5) การเรียนรู้ของครูก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เจตคติ และทักษะ มีทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทันทีหลังเรียนรู้ หรือการอาศัยเวลาตกผลึกทางความคิดหลังได้ปฏิบัติปรับเปลี่ยนไปตามประสบการณ์อย่างช้า ๆ

6) วิทยากรต้องกระตุ้นและสนับสนุนให้ครูมีการกำหนดกติการ่วมกัน อันจะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q.) และการปรับพฤติกรรมที่สะท้อนผ่านบุคลิกภาพของครูแต่ละคน

7) การอบรมต้องมีความยืดหยุ่น และต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยวิทยากรต้องปรับเนื้อหา วิธีการ และกลยุทธ์การสื่อสารให้เหมาะสมกับความต้องการของครูแต่ละคนจากการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา

8) การฝึกอบรมต้องสนุกสนานไม่น่าเบื่อ เทคนิคการฝึกอบรมแบบเสริมพลังการทำงาน ส่วนใหญ่ใช้การสนับสนุนให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด และการวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริง และเป็นปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ เป็นเทคนิคที่ทำความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่กำลังศึกษาร่วมกันอย่างเป็นทีมเวิร์ค

9) เครื่องมือที่เป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังครูมักอาศัยสื่อละครดนตรี เกม และศิลปะการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ทำให้ครูได้ผ่อนคลายความคิดและการแสดงออกอย่างเป็นอิสระเกิดความเชื่อมั่นว่าตนเป็นผู้มีศักยภาพ และได้รับการยอมรับจากทีมเวิร์คนำไปสู่ความรู้สึกรักมีพลัง ตระหนักในคุณค่าแห่งตน จนสามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ และแก้ไขได้ในที่สุด

ในการศึกษาวิจัยนี้ มีการติดตามผลลัพธ์ปัจจุบันอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในปีพ.ศ. 2552 จึงจำเป็นต้องทบทวนวรรณกรรมแนวคิดที่เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลบุคคลหลังจากการได้รับการเสริมสร้างพลังในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งพบว่าแนวคิดที่หลากหลายของนักวิชาการดังรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

2.3.3 แนวคิดนักวิชาการในการประเมินผล ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของบุคคลที่ ได้รับการเสริมสร้างพลัง

2.3.3.1 แนวคิดของ เฟตเตอร์แมน

เสนองการวัดและประเมินการเสริมสร้างพลัง โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) ซึ่งได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ในที่ประชุมประจำปีของสมาคมการประเมินแห่งอเมริกันโดยนำความรู้ด้านจิตวิทยาชุมชน และปฏิบัติการทางมนุษยวิทยามาใช้ลักษณะการประเมินมีจุดมุ่งหมาย เพื่อช่วยให้บุคคลในองค์กรสามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น โดยใช้หลักการแบบประชาธิปไตย และความร่วมมือกันทุกฝ่าย ตลอดจนความซื่อสัตย์ในการประเมินตนเอง

การประเมินแบบเสริมพลังต่างจากการประเมินทั่วไป ที่จุดหมายปลายทางของการประเมินซึ่งถือว่าการตัดสินคุณค่าของโครงการเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมินเท่านั้น ทั้งนี้เพราะคุณค่าของโครงการอาจเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ตามแนวคิดของความเป็นพลวัต การวัดและประเมินการเสริมพลังการทำงานจึงควรวัดให้สอดคล้องกับรูปแบบของการเสริมพลังที่ต้องการศึกษา (Fetterman, 1994 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน)

2.3.3.2 แนวคิดของ บายแฮม

ประเมินลักษณะการเปลี่ยนแปลงของบุคคลไว้ว่า

“...บุคคลที่ได้รับการเสริมพลังการทำงาน จะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน มีความรับผิดชอบ สามารถกำกับตนเองและควบคุมการทำงานของตนเอง มีความไว้วางใจผู้อื่นและทำงานเป็นทีมได้ เป็นผู้มีความเป้าหมายและมีความสามารถในการแก้ปัญหา...” (Byham, 1988, p.55 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน, “1.5 ลักษณะบุคคลที่ได้รับการเสริมพลัง”)

2.3.3.3 แนวคิดของ กิบสัน

กิบสันพิจารณาว่า เมื่อบุคคลได้รับการเสริมพลังการทำงาน จะทำให้เกิดความสามารถในการควบคุมหรือจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ สามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมาย แม้จะต้องประสบปัญหาอุปสรรคใด ๆ ก็ไม่ย่อท้อ ทำให้บุคคลมีการพัฒนาตนเอง มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง และมีเป้าหมายในชีวิต ตระหนักในภาระหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ และมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น (Gibson, 1993, pp. 179-185 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน, “1.5 ลักษณะบุคคลที่ได้รับการเสริมพลัง”)

2.3.3.4 ได้มีการสรุปคุณลักษณะของบุคคลที่ได้รับการเสริมพลังการทำงาน ตามการรวบรวมจากความคิดเห็นของนักวิชาการอีกหลายท่านไว้ ดังนี้

- 1) มีความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน มีความรับผิดชอบ
- 2) ตระหนักถึงภาระหน้าที่ กระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงาน
- 3) สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง
- 4) ความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง
- 5) ตระหนักในคุณค่าแห่งตน
- 6) มั่นใจว่าจะสามารถประสบผลสำเร็จ ต้องการเอาชนะอุปสรรค
- 7) พึงพอใจในการทำงานเป็นทีม มีจิตสำนึกในการใช้พลังกลุ่มแก้ปัญหา

(Byham, 1988; Chandler & Clifford, 1992; Clutterbuck & Kernaghan, 1995; Dobos, 1990; Gibson, 1991; Gutierrez, 1990; Kanter, 1997; Keiffer, 1984; Manthey, 1989; Smith, 1996; & Tebbit, 1993 อ้างถึงใน ศิริพรใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน)

สรุปว่าแนวคิดการเสริมสร้างพลังให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ในตัวคนของบุคคล เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตัวตนเพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชน โดยเริ่มที่การตระหนักในคุณค่าแห่งตน บนพื้นฐานการปฏิบัติกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมและให้คุณค่าความสำคัญต่อระบบทีมเวิร์ค ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดนี้วิเคราะห์ในการอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นหัวข้อการติดตามผลลัพธ์ปัจจุบันในลำดับต่อไป

2.4 แนวคิด ละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา (Creative Drama as a Development & Learning Medium Concept)

2.4.1 ความหมายของละครสร้างสรรค์

ละครสร้างสรรค์ หมายถึง การเล่นบทบาทสมมติในแบบที่ไม่เป็นทางการ มีผู้ร่วมกิจกรรม (Participants) แทนการมีนักแสดง มีผู้นำกิจกรรม (Leader) หรือโค้ชที่ช่วยอำนวยความสะดวก (Facilitator) แทนการมีผู้กำกับการแสดงในกระบวนการทั้งหมด เป็นการสมมติที่ได้ผ่านกระบวนการจัดเตรียมข้อมูลและวางแผนการเล่นให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถรับประโยชน์สูงสุดจากการเล่นสมมติเป็นอย่างดี

ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) หมายถึง รูปแบบของละครชนิดหนึ่งที่เกิดจากการค้นสด (Improvisation) การไม่พยายามอวดผู้ชม (Non-Exhibition) และการใช้กระบวนการเรียนรู้ (Process-Centered) โดยมีผู้นำ (Leader) หรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) หรือ ครูเป็นผู้ช่วย ชี้นำให้ผู้ร่วมกิจกรรม เช่น การใช้จินตนาการเพื่อเล่นบทบาทสมมติเพื่อสะท้อนถึงประสบการณ์ของมนุษย์ ผู้นำทีมคอยชี้นำให้ผู้ร่วมกิจกรรมนั้นสำรวจข้อมูล พัฒนาวิธีการแสดงออก เพื่อสื่อสารความคิด และความรู้สึก โดยการใช้ละครซึ่งเกิดจากการค้นสด (Improvisation) ด้วยท่าทางและคำพูดเพื่อที่จะค้นหาความหมาย หรือสังขรณ์อันเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต

บางครั้ง ละครสร้างสรรค์ก็ใช้ “เรื่อง” หรือ “นิทาน” เป็นจุดเริ่มสำหรับการแสดง บางครั้งละครสร้างสรรค์ก็เริ่มจากแรงจูงใจอื่น ๆ เช่น ข้อเท็จจริง รูปภาพ วัตถุสิ่งของ เสียงต่าง ๆ คนตรี บทเพลง บทกวี ปริศนาคำทาย หรือธรรมชาติรอบ ๆ ตัว โดยมีผู้นำกิจกรรมหรือครูผู้เป็นเสมือนพี่เลี้ยงในการตั้งคำถามและให้ความสะดวกในการเรียนรู้สำหรับผู้ร่วมกิจกรรม และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทำการสำรวจข้อมูล วินิจฉัยข้อมูล ตั้งคำถาม แสวงหาคำตอบ ทดลองสมมติฐานด้วยประสบการณ์สมมติ แสดงออกทางความคิดด้วยกาย วาจาใจ จนกว่าจะค้นพบคำตอบ ที่เชื่อมโยงกับความเข้าใจโลกและชีวิต

จุดหมายของละครสร้างสรรค์ไม่ได้เป็นไปเพื่อฝึกให้ผู้ร่วมกิจกรรมไปเป็นนักแสดง เทคนิคที่ใช้ในละครนั้น เป็นเทคนิคที่เกิดจากการใช้ “ธรรมชาติ” ที่อยู่ภายในความเป็นมนุษย์เป็นที่ตั้ง ผู้นำกิจกรรมต้องเข้าใจในธรรมชาติของผู้ร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี ด้วยการ应用技术และวิธีการของละครสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มพูนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) ในรูปแบบของละครสร้างสรรค์เป็นวิธีการที่สอดคล้องต่อธรรมชาติของการเรียนรู้ในมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ บุคคลพิเศษ (ที่มีความพิการ) หรือแม้แต่ผู้สูงอายุ เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ต้องใช้ทักษะทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ร่างกายในการสร้างท่าทาง การเคลื่อนไหว การขีดเขียน การผลิตอุปกรณ์ประกอบการแสดง การสื่อสารด้วยภาษาทั้งการฟังและการพูด การใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา การใช้ทักษะสัมพันธ์ ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้ความรู้สึกและจินตนาการ ในการทำความเข้าใจกับความรู้นี้ใหม่ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและสังคม (แม็คเค็ดคูเคชั่น, ม.ม.ป., ข้อหน้าที่ 2- 4)

2.4.2 กิจกรรม และทักษะในละครสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

เมื่อกล่าวถึงคำว่า“ละคร” หลายคนอาจนึกถึงการแสดงที่ให้ความบันเทิงกับผู้ชมเป็นหลัก ละครในแง่มุมที่หลาย ๆ คนเข้าใจ จึงมักประกอบไปด้วย นักแสดง ผู้กำกับการแสดง บทละคร จาก เวที โรงละคร และผู้ชม ทั้งที่จริง ๆ แล้วศาสตร์แห่งการละครนั้น สามารถนำมาใช้เป็นวิธีการ เรียนรู้ในเชิงกระบวนการได้ การนำศิลปะการละครมาประยุกต์เพื่อการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นประโยชน์ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (Participants) จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ในวงการศึกษาศาสตร์โลก โดยมีหลักการอยู่บน พื้นฐานในการใช้ศิลปะการละครเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน (Experiential Learning) ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้วยวิธีการของการแสดงละครแบบไม่เป็นทางการภายใต้สถานการณ์ สมมติ หรือบทบาทสมมติที่กำหนด ดังนั้น เป้าหมายของการใช้กระบวนการละครสร้างสรรค์ จึง ไม่ใช่เป็นการฝึกผู้ร่วมกิจกรรมให้กลายเป็นนักแสดงอาชีพ แต่เป็นการนำแบบฝึกหัดการฝึกทักษะ ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับละคร และการแสดงมาใช้พัฒนาศักยภาพผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งทางด้าน สติปัญญา สังคม และอารมณ์ (ปาริชาติ จึงวิวัฒนาการ, 2547 อ้างถึงใน ปิยรัฐ มรรคยาธร, 2556)

พรรัตน์ คำรณ (2547) เสนอการศึกษาแนวทางของการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ว่า ขั้นตอนของละครในการศึกษา มีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เกม และกิจกรรมการเล่น (Games and Exercises)

- 1) การเคลื่อนไหว การทำท่าทางลีลาเพื่อสื่อความหมาย
- 2) การเล่นเกม และฝึกจินตนาการร่วมกัน
- 3) กิจกรรมที่เน้นการร่วมมือ การสร้างวินัยทางการละคร
- 4) กิจกรรมที่ฝึกสมาธิ ความเชื่อ
- 5) การฝึกแสดงออก

ขั้นที่ 2 บทบาทสมมติ (Role Playing) และการแสดงออก (Acting Out)

เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้สวมบทบาทเป็นผู้อื่นในสถานการณ์ และเงื่อนไข ที่วางแผนไว้ ซึ่งอาจเป็นเรื่องจากครอบครัว หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม มี 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 การแสดงบทบาทตามที่ตนมองเห็น และเข้าใจจากภายนอก (การ เลียนแบบจากท่าทางการกระทำ)

ระดับที่ 2 การแสดงเป็นบทบาทในสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นในสถานการณ์ ดังกล่าวมีความขัดแย้ง และปัญหาที่ชัดเจน ผู้ทำกิจกรรมต้องมีความเข้าใจในปัญหา และต้องใช้ ความรู้ และประสบการณ์ของตนในการพัฒนาเรื่องราวกับเพื่อนที่ร่วมทำกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหา หรือข้อขัดแย้งให้ลุล่วงไป

ขั้นที่ 3 การเรียนรู้ผ่านกระบวนการของละคร

ก่อนที่จะแสดงสดนั้นผู้ร่วมกิจกรรมจะจำเป็นต้องเรียนรู้ สวมบทบาท ปัญหา และ จุดมุ่งหมายของตัวละคร และเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนว่า ใคร (Who) ทำอะไร (What) ที่ไหน (Where) เมื่อไหร่ (When) และทำไม (Why) จึงทำเช่นนั้น ผู้ร่วมกิจกรรมต้องมีความชัดเจน ในจุดมุ่งหมายของตัวละครที่เขาสวมบทบาท การเผชิญปัญหา และการตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในกิจกรรมละครนี้เปิดกว้างไว้ให้ผู้แสดงบทบาทได้พัฒนาการกระทำ และปฏิกิริยาโต้ตอบของ นักแสดงอื่นในกลุ่มที่แสดงร่วมกัน วิธีคิดเช่นนี้เป็นพื้นฐานการแสดงละครสร้างสรรค์เช่นเดียวกัน

ไม่ว่าเป้าหมายในแต่ละครั้งจะเป็นอย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้นำกิจกรรมควรจะต้องทำก่อน เสมอในขั้นตอนแรกก็คือ การเตรียมความพร้อม หรือวอร์มอัพ (Warm Up) ร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญมากที่จะเริ่มกิจกรรมหลักอื่น ๆ เมื่อเตรียมความพร้อมจึงจะตามด้วย กระบวนการต่อไปนี้ คือ กิจกรรมจูงใจ (Motivation) กิจกรรมเตรียมทักษะละคร (Pre-Drama) ตามด้วยกิจกรรมละคร (Drama Playing) และปิดท้ายด้วยการประเมินผล (Evaluation)

กิจกรรมจูงใจ (Motivation) หมายถึง การใช้คำถามหรือสื่อประเภทต่าง ๆ ในการกระตุ้น ความสนใจของผู้ร่วมกิจกรรมเพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ หรือทำความเข้าใจกับประเด็นที่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมา ขั้นตอนในการสร้างแรงจูงใจนี้ จะเริ่มต้นด้วยการถาม คำถามที่เร้าปฏิกิริยาการตอบสนอง เพื่อดึงดูดให้ผู้ร่วมกิจกรรมนี้ มีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่ม จากนั้น ผู้นำกิจกรรมอาจจะนำเสนอข้อมูลที่จะจำเป็นต่อการแสดงละครในช่วงท้าย หมายถึง สื่อที่สะท้อน ให้เห็นถึงประเด็นที่จะนำไปสู่การอภิปราย หรือการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ สื่อที่ว่ามีหลาย รูปแบบ เช่น เกม นิทาน บทกวี บทเพลง วัสดุทัศน บทสัมภาษณ์ ข่าวสาร บทความ เรื่องสั้น ภาพ จาลอง แพนผัง ฯลฯ ผู้นำกิจกรรมต้องพิจารณาตามความเหมาะสม เพื่อที่จะเป็นการปูพื้นฐานและ สร้างแรงจูงใจในการแสวงหาคำตอบให้กับผู้ร่วมกิจกรรมได้มากที่สุด (พรรัตน์ คำรุง, 2547)

พรรัตน์ คำรุง (2547) กล่าวว่า กิจกรรมจูงใจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) กิจกรรมเคลื่อนไหว (Movement and Game) ได้แก่
  - (1) ทำใบ้ (Pantomime)
  - (2) การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ (Creative Movement)
  - (3) การเล่นเกม (Games)
  - (4) การทำท่าทางการเคลื่อนไหวประกอบจังหวะดนตรีหรือเพลง (Movement with Music and Song)

- 2) การใช้ภาษา (Language or Word Game)
  - (1) การถามคำถาม
  - (2) การเล่านิทาน (Story Telling) ด้วยเทคนิคต่าง ๆ
  - (3) การร้องเพลง (Songs)
  - (4) การอ่านบทกลอน คำสุภาษิต คำร้องในการละเล่น
  - (5) การใช้คำปริศนาคำทาย (Riddles)
- 3) การใช้สื่อต่าง ๆ
  - (1) การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง
  - (2) การใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์
  - (3) การใช้ภาพแบบต่าง ๆ (เช่นภาพเขียน ภาพถ่าย ภาพแผ่นพับ ฯลฯ)
  - (4) การใช้สื่อวีดิทัศน์

ปารีชาติ จึงวิวัฒนาการ (2547 อ้างถึงใน ปิยรัฐ มรรคยาศร, 2556) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาทักษะ ดังนี้

- 1) การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (Sensory Recall)

เป็นการกระตุ้นการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การดู การฟัง การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส เพื่อเป็นฐานไปสู่การสร้างจินตนาการ และจินตภาพ
- 2) การใช้จินตนาการ (Imagination)

เป็นการส่งเสริมให้มีการนำสิ่งที่ปรากฏจากการรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือแม้แต่การนำความทรงจำในอดีตมาต่อยอดเป็นจินตภาพใหม่ ๆ ได้อย่างอิสระ
- 3) การใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)

เป็นการส่งเสริมการนำจินตนาการที่เกิดขึ้น มาสร้างสรรค์เป็นวิธีการใหม่ ๆ
- 4) การใช้การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ (Creative Movement)

เป็นการกระตุ้นให้ได้ใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างครบถ้วน และอิสระ เพื่อให้สามารถใช้ร่างกายในการแสดงออกและสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) การใช้ท่าใบ้ (Pantomime)

เป็นการผนวกการใช้จินตนาการและการเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสื่อสารผ่านท่าทางโดยไม่ใช้คำพูด และยังเป็นการปูพื้นฐานสำหรับการสร้างความเชื่อในบทบาท และสถานการณ์สมมติ

6) การพูดค้นสด (Verbal Improvisation)

เป็นการใช้สถานการณ์ที่กำหนดหรือบทบาทที่กำหนด เพื่อให้ได้มีการแสดงออกทางความคิดและความรู้สึก ผ่านคำพูดและบทสนทนาตอบโต้แบบฉับพลัน

7) การแสดงละครแบบพูดค้นสด (Improvisational Drama)

เป็นการประมวลทักษะทั้งหมดที่ได้ฝึกฝน คือการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การใช้จินตนาการ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์ การใช้ท่าใบ้ และการพูดค้นสด เพื่อสามารถแสดงบทบาทในสถานการณ์ที่กำหนดให้

2.4.3 ความสำคัญของละครสร้างสรรค์

ภรณี คุรุรัตน์ (2556) กล่าวถึง ความสำคัญของละครสร้างสรรค์ว่า จะช่วยพัฒนาพฤติกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการแสดงออกโดยใช้ความคิด ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้พัฒนาการด้านต่าง ๆ ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และเกิดจินตนาการ

วิมลศรี อุปรมย์ (2556) กล่าวว่า การละครช่วยพัฒนาบุคลิกภาพและปัญญา 5 ประการ ได้แก่

- 1) พัฒนาการแสดงออกในทางกายหรือด้านบุคลิกภาพ การละครช่วยส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เป็นสื่อความเข้าใจ
- 2) พัฒนาการแสดงออกในด้านภาษา ลีลาการพูดเชิงวาทการ ชีวิตประจำวันของคนเราขึ้นอยู่กับภาษามากที่สุด การพูดจึงมีความสำคัญต่อบุคลิกภาพของคนเรามากที่สุดด้วย
- 3) พัฒนาการแสดงออกทางด้านอารมณ์ อารมณ์ของตัวละครในลักษณะต่าง ๆ จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจตัวละคร ตัวละครตัวใดเป็นตัวใดดี-ร้ายอย่างไร ฉะนั้นการส่งเสริมคุณลักษณะทางอารมณ์ในทางที่ดี ผู้นำกิจกรรมจะอาศัยละครสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือ
- 4) พัฒนาทางการแสดงออกในทางสังคม การทำตัวให้เป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ถือเป็นความจำเป็นยิ่งในชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว ทั้งนี้เพราะการละครในบทบาท (Role) การแสดง (Action) ที่จะต้องไปปะทะสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Interaction) ในลักษณะกระบวนการหมู่พวก (Group Process) ซึ่งเพียงแต่อาศัยกฎเกณฑ์ของบทและเนื้อเรื่องเป็นแกนสำหรับปฏิบัติแทนชีวิตจริงเท่านั้น ฉะนั้น การละครจะส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความสุขกับการยอมรับของสังคม ช่วยให้ปรับตัวในชีวิตจริงมากขึ้น

5) พัฒนาการแสดงออกในทางสติปัญญา นักปราชญ์กล่าวว่า โลกคือละคร ฉะนั้น การศึกษาการละครก็เท่ากับศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของโลก สำคัญอยู่ที่ว่าละครนั้นมีคุณค่า การที่ผู้นำ กิจกรรมใช้ละครสร้างสรรค์เป็นสื่อในการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีพัฒนาการ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีโอกาสแสดงออก ทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง กิจกรรม ละครสร้างสรรค์มีคุณค่าด้านทักษะการใช้ภาษา การปรับตัว การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ มี ทักษะการสวมบทบาทดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีความกระตือรือร้น และความคล่องแคล่วในการทำ กิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุทัยวรรณ ปิ่นประชาสรร (2540) ได้สรุปอธิบายความแตกต่างของละครเวทีและละคร สร้างสรรค์เอาไว้ ดังตารางที่ 2.3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.3 ตารางแสดงลักษณะความแตกต่างของละครเวทีสำหรับเด็กและละครสร้างสรรค์

ละครเวทีสำหรับเด็ก	ละครสร้างสรรค์
1) ความมุ่งหมายของการแสดง เพื่อให้ได้ ผลงานการแสดงที่ผู้ชม ได้รับความบันเทิง	1) ความมุ่งหมาย เพื่อเป็นกิจกรรมพัฒนาตัวตน
2) บทละครเขียนโดยนักเขียน	2) บทละครได้มาจากการช่วยคิดขึ้นเอง โดยได้รับ คำแนะนำจากโค้ชในการหาข้อเท็จจริง
3) การแสดงจะมีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก	3) การแสดงเป็นไปตามสถานการณ์
4) มีผู้กำกับการแสดง	4) ไม่มีผู้กำกับการแสดงอย่างเป็นทางการ
5) ฉากอย่างเต็มที่	5) ฉาก มีประกอบเพื่อสร้างจินตนาการ
6) ใช้เครื่องแต่งกายประกอบเต็มที่	6) เครื่องแต่งกาย ใช้ตามสภาพของท้องถิ่น
7) ผู้แสดงจะแสดงได้ดีมาก ถ้าทำตามผู้ กำกับการแสดง	7) ผู้แสดงจะพยายามกำกับการแสดงของตนเอง เพื่อความพอใจของตนเอง

แหล่งที่มา: อุทัยวรรณ ปิ่นประชาสรร, 2540, น. 42.

ในการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” วิทยากรได้อาศัยความรู้ในวิชาศิลปะการละครสมัยใหม่ (Dramatic Arts) เป็นแนวทางในการออกแบบรูปแบบการสื่อสาร ซึ่งโดยทั่วไป การเรียนการสอน วิชาศิลปะการละครสมัยใหม่มีแนวทางหลากหลาย หากขึ้นอยู่กับแต่ละสำนักว่าครูอาจารย์ได้รับการถ่ายทอดมาจากตำราต้นฉบับอย่างไร แต่ในพื้นฐานความรู้และปรัชญาวิชาการละครของ วิทยากรซึ่งสวมบทโดยผู้วิจัย ได้รับการถ่ายทอดเนื้อหาจากปรมาจารย์ทางการละครสมัยใหม่ ของประเทศไทย นั่นคือ ท่านรองศาสตราจารย์ สดใส พันธุมโกมล ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งภาควิชาศิลปะ การละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง (ละครเวทีและโทรทัศน์) ประจำปี 2554 เป็นผู้ซึ่งสื่อสารความรู้พื้นฐานทางการ ละครให้กับวิทยากรจนสามารถนำมาประยุกต์ต่อยอดเป็นหลักสูตรในการอบรมเชิงปฏิบัติการได้ อย่างเป็นรูปธรรม จนนำความรู้และประสบการณ์มาบูรณาการรูปแบบการสื่อสารเพื่อใช้ในการ เสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เมื่อผู้วิจัยได้มาทบทวนวรรณกรรมแนวคิดละครสร้างสรรค์ ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา ผู้วิจัยได้พบแนวทางที่สอดคล้องกับสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอด บนพื้นฐานความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมา ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการ รูปแบบ กิจกรรม หรือความสำคัญของ ละครสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดดังกล่าวของมาประกอบการวิเคราะห์ห้อภิปรายผล รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในลำดับต่อไป

2.5 แนวคิด กระบวนการการเรียนรู้ โดยการแสดงบทบาทสมมติ (Learning Process with Role Playing Concept)

2.5.1 ลักษณะของบทบาทสมมติ

อากรณ ใจเที่ยง (2550) แบ่งบทบาทสมมติเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การแสดงบทบาทสมมติแบบละคร เป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่แล้ว ผู้แสดงจะได้ทราบเรื่องราวทั้งหมด แต่จะไม่ได้รับบทที่กำหนดให้แสดงตามอย่างละเอียด ผู้แสดง จะต้องแสดงออกตามความคิดของตน และดำเนินเรื่องไปตามท้องเรื่องที่กำหนดไว้แล้วซึ่งมี ลักษณะเหมือนละคร

2) การแสดงบทบาทสมมติแบบแก้ปัญหา เป็นการแสดงบทบาทสมมติที่ผู้เรียนรู้ ได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวแต่เพียงเล็กน้อยเท่าที่จำเป็น ซึ่งมักเป็นสถานการณ์ที่เป็น ปัญหาหรือมีความขัดแย้งแฝงอยู่ ผู้แสดงบทบาทสมมติจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและ แก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเสรี

ศิริวรรณ ศรีพหล, และพันทิพา อุทัยสุข (2540) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติจะส่งเสริมผู้เรียนรู้ให้แสดงพฤติกรรมหรือบทบาทต่าง ๆ กันไปตามบทบาทที่กำหนดไว้ในเหตุการณ์ พฤติกรรมซึ่งผู้แสดงบทบาทแสดงออกมานั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก อารมณ์ เจตคติของผู้แสดงที่มีต่อบทบาท หรือพฤติกรรมที่ผู้แสดงสวมบทบาทนั้นอยู่ รวมทั้งเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้อื่นที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือปัญหานั้นด้วย

บุญชม ศรีสะอาด (2541) กล่าวถึงการแสดงบทบาทสมมติว่า แตกต่างจากเกมจำลองสถานการณ์ตรงที่ไม่มีกฎเกณฑ์และการแข่งขัน เป็นการเรียนรู้ที่หยิบยกเอาเหตุการณ์ ประเด็นหรือปัญหาขึ้นมาให้ศึกษา โดยวิธีการให้ผู้เรียนรู้ได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ และปัญหาในเหตุการณ์นั้น ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหานั้นที่เกิดขึ้น

เสริมศรี ลักษณะศิริ (2540) กล่าวว่า การใช้บทบาทสมมติในการเรียนรู้เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียนรู้ โดยที่ให้ผู้เรียนรู้ได้แสดงออกมาตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น และถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้ ปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

2.5.2 ขั้นตอนในการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ

ขั้นตอนที่สำคัญของการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติมี 5 ขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนมีวิธีการ ดังนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2550)

2.5.2.1 ขั้นตอนเตรียมการ เป็นการเตรียมใน 2 หัวข้อใหญ่ ได้แก่

1) เตรียมจุดประสงค์ของการแสดงบทบาทสมมติให้แน่ชัดและเฉพาะเจาะจงว่าต้องการให้ผู้เรียนรู้เกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง

2) เตรียมสถานการณ์สมมติ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ฟัง โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้อาจเตรียมเขียนไว้อย่างละเอียดหรือเตรียมเฉพาะสถานการณ์เพื่อเล่าให้ผู้ร่วมกิจกรรมฟัง ส่วนรายละเอียดผู้เรียนรู้ต้องคิดเอง

2.5.2.2 ขั้นตอนดำเนินการ จัดแบ่งย่อยได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) ชี้นำเข้าสู่การแสดงบทบาทสมมติ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้เกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยอาจใช้วิธีโยงประสบการณ์ใกล้ตัวเล่าเรื่องราว หรือสถานการณ์สมมติ ชี้แจงประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติ และการร่วมกันช่วยกันแก้ปัญหา

2) เลือกผู้แสดง อาจใช้วิธีดังนี้

(1) เลือกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติ มีความสามารถเหมาะสมกับบทบาทที่กำหนด

(2) เลือกผู้แสดงโดยให้อาสาสมัครใจ เพื่อให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ และการตัดสินใจ

3) การเตรียมความพร้อมของผู้แสดง ควรให้เวลาผู้แสดงได้เตรียมตัว และตกลงกันก่อนการแสดง ผู้นำกิจกรรมช่วยให้กำลังใจ ช่วยขจัดความตื่นเต้นประหม่า และความวิตกกังวลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้แสดงได้แสดงอย่างเป็นธรรมชาติ

4) การจัดการการแสดง การจัดการการแสดงอาจจะจัดแบบง่าย ๆ คำนึงถึงความประหยัดทั้งเวลาและทรัพยากร

5) การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ในขณะที่ผู้แสดงเตรียมตัว ผู้นำกิจกรรมควรได้ใช้เวลานั้นเตรียมผู้ชมด้วย โดยทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าควรสังเกตอะไร จึงจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ อภิปรายในภายหลัง

6) การแสดง เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้วจึงเริ่มแสดง การแสดงนี้ควรปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ ผู้นำกิจกรรมและผู้ชมไม่ควรเข้าขัดกลางคัน นอกจากในกรณีที่ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ในขณะที่แสดงผู้นำกิจกรรมควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด

7) การตัดบท ผู้นำกิจกรรมควรตัดบทหรือหยุดการแสดง ไม่ควรปล่อยให้การแสดงยืดเยื้อเกินไปจะทำให้เสียเวลาและเกิดความเบื่อหน่าย การตัดบทควรจะทำเมื่อ

(1) การแสดงได้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปราย

(2) ผู้ชมและผู้แสดงพอจะเล่าได้ว่า เรื่องราวจะเป็นอย่างไร

(3) ผู้แสดงไม่สามารถแสดงต่อไปได้ เกิดความเข้าใจผิดเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไป

(4) การแสดงยืดเยื้อไม่ยอมจบหรือจบไม่ลง และผู้ชมหมดความสนใจที่จะชมการแสดงจนจบ

2.5.2.3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง (ขั้นประเมินผล) ขั้นนี้ถือเป็นขั้นที่สำคัญยิ่งในการเรียนรู้ เพราะเป็นขั้นที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้สังเกตเห็นและนำมาวิเคราะห์อภิปรายจนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับตนเอง ผู้นำกิจกรรมควรเตรียมคำถามต่าง ๆ ที่จะใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้คิดวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน มีดังนี้

- 1) ชี้แจงให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเข้าใจว่า การอภิปรายจะเน้นที่เหตุผลและพฤติกรรมที่ผู้แสดงได้แสดงออกมาไม่ใช่เน้นที่ใครแสดงดีไม่ใช่อะไร
- 2) สัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดผู้แสดง
- 3) สัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม
- 4) ให้กลุ่มผู้แสดง และผู้ชมวิเคราะห์เหตุการณ์เสนอความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน โดยผู้นำกิจกรรมอาจใช้คำถามต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้คิด

ข้อสำคัญที่พึงระวังในการดำเนินการอภิปรายก็คือ ผู้นำกิจกรรมควรแสดงความเป็นประชาธิปไตย ให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนรู้อย่างเต็มที่ในการคิด ตัดสินใจ ไม่ประเมินค่า ตัดสินความคิดเห็น อันอาจทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริง

2.5.2.4 ขั้นแสดงเพิ่มเติม หลังจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว กลุ่มอาจจะเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ ผู้นำกิจกรรมอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้ แต่ถ้าการแสดงเพิ่มเติมนี้ไม่จำเป็น สามารถข้ามขั้นไปจนถึงขั้นที่ 5 เลยก็ได้

2.5.2.5 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป หลังจากอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงแล้ว ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้ศึกษาแก่กันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์นี้จะช่วยให้ได้แนวความคิดกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมให้เห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้นั้นเกี่ยวข้องกับความจริง จะทำให้สามารถที่จะหาข้อสรุป หรือได้แนวความคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี

การวิเคราะห์การแสดงมักจะเป็นไปในรูปการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้แสดงผู้ชม หรือผู้สังเกตการณ์ การอภิปรายจะเป็นไปในรูปใดนั้น มักขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ บางครั้งอาจจะมีการให้ผู้แสดงได้เปิดเผยความรู้สึกและเสนอความเห็นก่อนแล้ว จึงให้ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์เสนอความคิดเห็นการอภิปรายนี้จะต้องเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา และเน้นที่เหตุผลของการแสดงออกและพฤติกรรมที่บ่งแสดงออกมาไม่พาดพิงไปถึงเรื่องทักษะการแสดง

2.5.3 ประโยชน์ในการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ

สิริวรรณ ศรีพหล, และพันทิพา อุทัยสุข (2540) กล่าวถึงบทบาทของผู้นำกิจกรรมไว้ว่า ความสำเร็จของการเรียนรู้โดยการแสดงบทบาทสมมติประการหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำกิจกรรม ในฐานะที่เป็นผู้จัดการในการวางแผนการเรียนการสอน บทบาทและหน้าที่ของผู้นำกิจกรรม มีดังนี้

- 1) กำหนดเหตุการณ์หรือปัญหา ซึ่งโดยทั่วไปเป็นหน้าที่ของผู้นำกิจกรรม รวมทั้งเลือกตัวผู้แสดงด้วย กรณีนี้เป็นการแสดงบทบาทสมมติที่ต้องเตรียมตัวมาก่อน
- 2) เป็นผู้สรุปบทเรียน ภายหลังจากการอภิปรายสิ้นสุดลง

- 3) เป็นผู้คอยช่วยเหลือในระหว่างปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน
- 4) ผู้นำกิจกรรมจะต้องยอมรับพฤติกรรมหรือบทบาทที่ผู้เรียนรู้แสดงออกไปไม่มีการประเมินกิริยาหรือบทบาทต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นเสรีภาพของผู้แสดง
- 5) ช่วยส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้เรียนรู้ในการหาทางออกผ่านบทบาทสมมติ
- 6) เสนอแนวทางการนำความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เรียนรู้ไปแล้วกับเหตุการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

เสริมศรี ลักษณ์ศิริ (2540) อธิบายถึงประโยชน์ของการใช้บทบาทสมมติในการเรียนรู้ว่า บทบาทสมมตินับว่าเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ช่วยผู้เรียนรู้พัฒนาตัวตนในหลายด้าน ดังนี้

- 1) ช่วยให้เข้าใจว่าพฤติกรรมมีสาเหตุ การได้แสดงบทบาทที่จำกัดอยู่ในสภาพการณ์ต่าง ๆ จะทำให้เข้าใจถึงสาเหตุต่าง ๆ ที่ผลักดันให้ต้องแสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกไป ไม่คว้นตัดสินใจอะไรก่อนที่จะพิจารณาถึงสาเหตุ ช่วยให้ผู้เรียนรู้แก้ปัญหาให้ตรงจุด
- 2) ช่วยให้ได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การที่ได้สวมบทบาทของผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้มีประสบการณ์ว่า ผู้อื่นมีความคิดและความรู้สึกอย่างไร ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
- 3) ช่วยลดความรู้สึกตึงเครียดของผู้เรียนรู้ ในบางครั้งผู้เรียนรู้อาจจะมีความรู้สึกรุนแรงในใจหลายประการ ที่ไม่สามารถแสดงออกมาได้ ผู้นำกิจกรรมอาจใช้บทบาทสมมติเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้ระบายความรู้สึกนั้น ๆ ออกมาเป็นการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดลงได้บ้าง
- 4) ช่วยให้ได้รู้ถึงความต้องการของผู้เรียนรู้ ในกรณีที่ไม่สามารถจะบอกความต้องการของตนออกมาได้ ผู้นำกิจกรรมอาจจัดบทบาทสมมติให้ผู้เรียนรู้ได้แสดง ซึ่งอาจเปิดเผยความต้องการของตนออกมาโดยไม่รู้ตัว
- 5) ช่วยให้ได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี มีโอกาสสำรวจตนเองและเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น โดยใช้บทบาทสมมติเป็นเครื่องมือ จะช่วยให้มีความเข้าใจตนเองมากขึ้น พัฒนาความรู้สึกที่ดีกับตนเอง
- 6) ช่วยให้ได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตน และหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตน ในขณะที่ผู้เรียนรู้แสดงบทบาทสมมติอยู่นั้น จะมีพฤติกรรมการตัดสินใจที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของตน การที่มีโอกาสได้แสดง อภิปราย และวิเคราะห์ถึงค่านิยมเหล่านั้นจะช่วยให้ผู้เรียนรู้มีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น

7) ช่วยให้ได้พัฒนาความสามัคคีในกลุ่มให้ดีขึ้น สมาชิกในกลุ่มมักจะมีปัญหาขัดแย้งกันอยู่บ้าง ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันและเกิดความแตกแยกกันในหมู่คณะ วิธีการบทบาทสมมตินี้สามารถนำมาใช้ทำให้คนในกลุ่มเกิดความเข้าใจกันและมีความสามัคคีปรองดองกัน

8) ช่วยให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนให้เหมาะสมในสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น บทบาทสมมติจะช่วยทำให้การเรียนรู้นี้เป็นจริงและสนุกสนานยิ่งขึ้น

9) ช่วยให้ได้ฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ บทบาทสมมติแทบทุกบทบาทมักจะมีสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งแฝงอยู่ ผู้แสดงจะต้องใช้วิจารณญาณและไหวพริบในการแก้ปัญหา จึงนับว่าวิธีการนี้ช่วยฝึกเรื่องการแก้ปัญหาและการตัดสินใจได้อย่างดี

สิริวรรณ ศรีพหล, และพันทิพา อุทัยสุข (2540) กล่าวถึงการนำการเรียนรู้โดยการแสดงบทบาทสมมติไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1) วัตถุประสงค์ การเรียนรู้โดยการแสดงบทบาทสมมติจะมีประสิทธิภาพและได้ผลดี ถ้าผู้นำกิจกรรมต้องการให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านเจตคติ บทเรียนที่เหมาะสมดังกล่าวจะเป็นบทเรียนที่เกี่ยวกับปัญหาสังคม พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ดังนั้น การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ และเนื้อหาที่ในตอนแรกของผู้นำกิจกรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็น ถ้าวัตถุประสงค์และเนื้อหาเอื้อต่อธรรมชาติในการแสดงบทบาทสมมติแล้ว การเรียนรู้จะมีความหมายต่อผู้เรียนมาก

2) การเลือกเหตุการณ์หรือปัญหา ความสำเร็จของวิธีการเรียนรู้โดยการแสดงบทบาทสมมติขึ้นอยู่กับ การเลือกเหตุการณ์หรือปัญหาที่จะนำมาศึกษา การเลือกเหตุการณ์นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ

(1) อายุของผู้เรียนรู้: อายุต่าง ๆ กันย่อมมีระดับความเข้าใจและวิธีการแสดงบทบาทต่าง ๆ กัน

(2) วัฒนธรรมและความเคยชิน: เหตุการณ์ที่เลือกมาศึกษาควรเป็นเหตุการณ์ที่ผู้เรียนรู้จะเข้าใจดีและมีความคุ้นเคย ข้อนี้อยู่ที่วิจารณญาณของผู้นำกิจกรรม

(3) ความยากง่ายของเหตุการณ์: พิจารณาความเหมาะสมของวัยและประสบการณ์ของผู้เรียนรู้

(4) คุณค่าเชิงเจตคติ: เหตุการณ์นั้นต้องให้ข้อคิดหรือพัฒนาเจตคติของผู้เรียนมากพอสมควร ถ้าเหตุการณ์ที่เสนอไปไม่มีคุณค่าในด้านเจตคติเลย ย่อมไม่มีประโยชน์ใด ๆ

(5) ประสบการณ์ของผู้เรียนรู้: ถ้าเป็นกลุ่มที่ไม่เคยได้รับการเรียนรู้แบบนี้มาก่อน ก็ควรเลือกเหตุการณ์ที่ไม่ซับซ้อนหรือเข้าใจยากมาศึกษาก่อน เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น เหตุการณ์ที่นำมาเสนออาจเพิ่มความยากหรือท้าทายให้คิดมากกว่าเดิมได้

ปัจจัยดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการเลือกเหตุการณ์ได้อย่างเหมาะสม เช่นเป็น เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม พฤติกรรมของบุคคลในสังคม ความขัดแย้งระหว่างบุคคล เพื่อเข้าใจถึงพฤติกรรมของบุคคล และเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคของการขจัดความขัดแย้งนั้น หรือเพื่อ เข้าใจพฤติกรรมของกลุ่มปัญหาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทั้งทางบวกและทางลบ

จากประสบการณ์ในการสอนการแสดงสำหรับคนทุกวัย และไม่จำกัดอาชีพเป็นเวลา 20 ปี ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมาใช้สื่อสารกับผู้เข้าอบรม เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้แบบ มีส่วนร่วมในทุกครั้ง ผลพวงจากประสบการณ์ดังกล่าวได้สั่งสมมาเป็น “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) รูปแบบการสื่อสารของวิทยากร เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัคร ผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดกระบวนการการเรียนรู้ โดยการแสดงบทบาทสมติดังกล่าว มาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารในลำดับต่อไป

2.6 แนวคิด สัญญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification Concept)

สัญญวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของ มนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญญาณ เครื่องหมาย ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนของจริง ตัวจริง ในตัว บทและในบริบทหนึ่ง ๆ การนำแนวคิดสัญญวิทยามาใช้ในการศึกษาการสื่อสารของมนุษย์ ถือเป็น การศึกษาในแนวใหม่ และเป็นจุดเน้นที่ต่างไปจากการศึกษาดั้งเดิมที่มุ่งศึกษาการสื่อสารแบบเป็น กระบวนการที่เกี่ยวข้องอยู่กับสาร ช่องทาง เครื่องส่ง ผู้รับสาร เสียงรบกวน และการย้อนกลับ ซึ่ง ถือเป็นพื้นฐานของการสื่อสาร

สัญญวิทยาเป็นแนวคิดที่นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสารคือจุดกำเนิดของความหมาย ซึ่งการศึกษาแนวนี้จะไม่สนใจความล้มเหลวของการสื่อสาร และไม่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพและความถูกต้อง แต่เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรม ระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม และความเป็จริงที่ไม่สามารถแสดงผลเป็นลูกศรหรือเป็นเส้นตรงของกระแสการไหลของข่าวสาร แต่เป็นการศึกษาเชิงโครงสร้าง โดยมุ่งความสนใจไปที่การวิเคราะห์โครงสร้างที่กลุ่มความสัมพันธ์ ที่ทำให้สาร หมายถึง บางสิ่งที่มีนัยสร้างเครื่องหมายบนกระดาษ หรือเสียง ไปยังสารที่จะถูกส่งออกไป ในการสื่อสารแต่ละครั้ง

ดังนั้นการศึกษาแนวคิดสัญวิทยาถือว่าตัวกำหนดของการสื่อสารขึ้นอยู่กับสังคมและสิ่งรอบตัวบนโลกของมนุษย์ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกระบวนการของการสื่อสาร แต่ระบบสัญวิทยาทำการควบคุมการสร้างความหมายของตัวบทให้เป็นไปอย่างมีความสลับซับซ้อนอย่างแฝงเร้น และต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละวัฒนธรรม

เดอ โซซูร์ (De Saussure, 1974) แบ่งสัญวิทยาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ ตัวหมาย (Signifier) เป็นรูปแบบทางกายภาพของสัญลักษณ์ เช่น คำที่ถูกเขียน เส้นต่าง ๆ ในหน้ากระดาษที่ก่อให้เกิดภาพวาด รูปภาพ หรือเสียง ส่วนที่สองคือ ตัวหมายถึง (Signified) คือบริบทภายในใจที่ถูกหมายถึงโดยตัวหมาย กระบวนการทั้งหมดนี้เราเรียกว่า การสร้างความหมาย การศึกษาในเชิงสัญวิทยาให้ความสำคัญกับการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึง เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดออกมาอย่างไร ในการแสดงความหมาย 2 ระดับ คือ

2.6.1 ระดับแรกการตีความตามความหมายตรง (Denotation)

การตีความตามความหมายตรง เป็นระดับที่เกี่ยวข้องกับความจริงตามธรรมชาติ เป็นการอ้างถึงสามัญสำนึกหรือความหมายที่ปรากฏแจ่มแจ้งอยู่แล้วของสัญวิทยา (Sign) และความสัมพันธ์ของสัญวิทยา กับสิ่งที่กล่าวถึงในความหมายที่ชัดเจนแจ่มแจ้งของสัญวิทยา เช่น ภาพของอาคารใดอาคารหนึ่ง ก็แสดงว่าเป็นอาคารนั้น

2.6.2 ระดับที่สองการตีความหมายโดยนัยแฝง (Connotation)

การตีความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่ง ไม่ได้เกิดจากตัวของสัญวิทยาเอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญวิทยากระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ซึ่งสัญวิทยาในขั้นนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการ คือ ถ่ายทอดความหมายโดยนัยแฝง และถ่ายทอดความหมายในลักษณะมายาคติ (Myths)

ในการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีรูปแบบการสื่อสารส่วนหนึ่งที่มีการนำเอาความหมายเชิงสัญวิทยามาใช้เพื่อสื่อความหมายโดยนัยแฝง ในการเล่าเรื่องสร้างสรรค์เพื่อถ่ายทอดด้านเจตคติ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดสัญวิทยา และการสร้างความหมายมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาว่าตัวหมายใน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ที่ใช้นั้น สร้างความหมายและผลกระทบอย่างไรกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

2.7 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนวรรณกรรมของการศึกษาวิจัย "สื่อปฏิบัติการสมมติ" รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้รวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 12 เรื่อง แบ่งหมวดหมู่ได้ 4 ประเภท โดยจำแนกงานวิจัยตามประเภทดังนี้

2.7.1 ประเภทการสื่อสารระหว่างบุคคลและสื่อบุคคล จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

2.7.1.1 จินตวิรั เกษมสุข (2553) ศึกษาศักยภาพของสื่อบุคคลกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน

2.7.1.2 จินตวิรั เกษมสุข (2550) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2.7.1.3 ธิดารัตน์ กนิษฐนาคะ (2541) ศึกษาบทบาทสื่อมวลชนและสื่อบุคคลกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักเรียนแลกเปลี่ยนชาวต่างชาติ โครงการเอ เอฟ เอส

2.7.2 ประเภทการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครู จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

2.7.2.1 อภิชาติ ทองน้อย, บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, และภิเชก จันทร์เอี่ยม (2555) ศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.7.2.2 ยุวธิดา ชาติปัญญา (2554) ศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจของครูในโรงเรียนประถมศึกษา: มิติด้านลักษณะที่มีความหมายต่อคนในปรากฏการณ์

2.7.2.3 งานวิจัยต่างประเทศ: ยู ยุน วู (Yueh-Yun, 1994) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจ ความพึงพอใจในงาน กับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรตามการรับรู้ของครูโรงเรียนรัฐบาล

2.7.3 ประเภทกิจกรรมละครสร้างสรรค์ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่

2.7.3.1 ธนากร สุขยิ่ง (2553) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย

2.7.3.2 เกศ นวลศรี (2548) ศึกษาการใช้เทคนิคเกมละครสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงานร่วมกัน

2.7.3.3 ดวงแข บัวประโคน, และสุคนธ์จิต วงษ์เผือก (2546) ศึกษาการใช้สื่อละคร เพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อม : กรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่

2.7.3.4 งานวิจัยต่างประเทศ: เอ็ดการ์ เดล (Dale, 1969) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเรียนรู้ของมนุษย์โดยใช้วิธีการต่าง ๆ 12 วิธี

2.7.4 ประเภทกิจกรรมบทบาทสมมติ จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

2.7.4.1 ตรรกพร สุขเกษม (2555) ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมการค้าแสดงออก โดยใช้การแสดงบทบาทสมมติของนักเรียนระดับชั้นปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2/2554 ในบทเรียนเรื่อง “การกำหนดนโยบายสาธารณะ”

2.7.4.2 นิสรีน เหมจำ (2554) ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติ

ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาผลการวิจัยซึ่งปรากฏในเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 12 เรื่อง ตามลำดับงานวิจัยที่ได้เรียบเรียงไว้ในแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

จินตวีร์ เกษมสุข (2553) ศึกษาศักยภาพของสื่อบุคคลกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่ ทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนในแต่ละชุมชนนั้น มีความตระหนักว่า ผู้นำชุมชนของตนต้องเป็นผู้มีความอดทนที่จะผลักดันงานให้ไปสู่จุดหมายปลายทาง หรือประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีความต้องการเป็นอันดับแรกถึงร้อยละ 95.4 อันดับสองคือ ผู้นำชุมชนของตนต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ร้อยละ 94.4 เช่น รู้จักประสานความคิด ประสานประโยชน์ สามารถทำงานร่วมกับสมาชิกในชุมชนได้ และอันดับสามคือ ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้มีความยุติธรรมและซื่อสัตย์สุจริต โดยต้องอาศัยหลักของความถูกต้องหลักแห่งเหตุผลและความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น หรือปฏิบัติงานด้วยจิตที่ปราศจากอคติ ปราศจากความลำเอียง ร้อยละ 93.8 นอกจากนี้ จากผลการวิเคราะห์คุณลักษณะที่สร้างเสริมศักยภาพในการสื่อสารของผู้นำชุมชนทั้ง 11 ลักษณะ อันเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน พบว่า คุณลักษณะที่สร้างเสริมบทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชน 3 อันดับแรก ได้แก่ การเป็นผู้รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน การเป็นผู้เปิดรับการสื่อสารจากภายนอกเข้าสู่ชุมชนและสามารถถ่ายทอดข่าวสารให้ชุมชนได้รับรู้ และการเป็นผู้คัดกรองข่าวสารให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของคนในชุมชน ตามลำดับ

จินตวีร์ เกษมสุข (2550) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลของ นักศึกษาศาสนาบัณฑิตศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ในมิติของสื่อบุคคลพบว่าสื่อบุคคลที่มีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนมากที่สุดนั้น ก็คือกลุ่มเพื่อนแม้ว่ากลุ่ม ตัวอย่างจะมีพฤติกรรม การเปิดรับและรับรู้ข่าวสาร จากสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคลก็ไม่อาจ หมายความว่า สื่อบุคคลจะไม่มีมีความสำคัญหรือไม่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่ม ตัวอย่าง อาจกล่าวได้ว่า สื่อบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นกลุ่มเพื่อน ยังคงมีความสำคัญหรือมี อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่างทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักเคย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตนกับกลุ่มเพื่อนมาก ที่สุดนั่นเอง และยังได้ให้ความเห็นว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ การดำเนินชีวิตประจำวันของตน นอกจากนี้ การใช้บุคคลที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในสังคมมาเป็น ตัวกลางในการถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นั้นยังคงมีมักจะมีที่น่าเชื่อถือ สำหรับพวกตนอีกด้วยสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งได้แก่ สภาพร่างกายที่สมบูรณ์พร้อมสภาพจิตใจและอารมณ์ที่พร้อม ทักษะและความสามารถในการ สื่อสาร ทักษะที่ดีต่อคู่สื่อสารและเรื่องราวที่สื่อสาร การมีกรอบประสบการณ์ ความรู้ ความคิด หรือที่เรียกว่า กรอบอ้างอิงร่วมกัน ตลอดจนบริบทหรือสิ่งแวดล้อมในการสื่อสารนั้น จาก ผลการวิจัย พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด นั้น ได้แก่ ทักษะและความสามารถในการสื่อสารของแต่ละบุคคลตัวอย่างเช่น การรู้จักการใช้ วิธีการพูด และการแสดงออก การใช้ภาษา ทักษะการฟัง และสรุปประเด็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่มี ความสำคัญรองลงมานั้น ได้แก่ บริบทหรือสิ่งแวดล้อมแวดล้อมในขณะที่ทำการสื่อสาร กล่าวคือ ระบบสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมถึงสิ่งรบกวน และบรรยากาศรอบข้างในขณะที่ทำการสื่อสาร ด้วยสำหรับแนวทางที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารระหว่างบุคคลมากที่สุดนั้น ได้แก่การ ให้โอกาสในการมีส่วนร่วม และการกระตุ้นให้เกิดความสนใจก่อนที่จะนำเสนอเรื่องราวที่เป็น สารสำคัญจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ การใช้สื่อบุคคลที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในสังคม เป็น ตัวกลางในการถ่ายทอด และ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารนั้นนับว่า มีความน่าเชื่อถือสำหรับกลุ่มตัวอย่างอีกด้วยเนื่องจากผู้รับ สารส่วนใหญ่มักจะยอมรับนับถือในความคิดเห็นของบุคคลที่เขารู้จักและไว้ใจมากกว่าบุคคลอื่นที่ เขาไม่เคยรู้จักมาก่อน

ธิดารัตน์ กนิษฐนาคะ (2541) ศึกษาบทบาทสื่อมวลชนและสื่อบุคคลกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักเรียนแลกเปลี่ยนชาวต่างชาติ โครงการเอ เอฟ เอส ผลการวิจัยเรื่องสื่อบุคคลพบบทบาทของสื่อบุคคลที่มีต่อการปรับตัวของนักเรียน ดังนี้ 1) เป็นแหล่งข่าวสารที่เชื่อมโยงกับการปรับตัว โดยเฉพาะข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และข่าวสารที่เป็นความสนใจส่วนบุคคล 2) เป็นผู้สอนภาษาไทย 3) เป็นที่คำปรึกษา 4) เป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ส่วนรูปแบบการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ที่นักเรียนเอ เอฟ เอสใช้ในระหว่างอยู่ในประเทศไทย มี 4 รูปแบบคือ 1) รูปแบบการสื่อสารเพื่อแสวงหาข้อมูล โดยสื่อบุคคลที่ใช้ก็มีทั้งบุคคลชาวไทย และบุคคลชาติเดียวกับนักเรียน 2) รูปแบบการสื่อสารเพื่อนันทนาการและผ่อนคลายอารมณ์ โดยสื่อบุคคลที่ใช้ก็ประกอบด้วยบุคคลทั้ง 2 กลุ่มเช่นกัน 3) รูปแบบการสื่อสารกับการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนไทย พบว่าความถี่น้อยของการใช้รูปแบบนี้มีปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องคือลักษณะนิสัย ทักษะคิด และการยึดติดกับวัฒนธรรมเดิมของนักเรียน 4) รูปแบบการสื่อสารเพื่อติดต่อเชื่อมโยงกับครอบครัวในประเทศของนักเรียน โดยมีสื่อที่นักเรียนนิยมใช้คืออินเทอร์เน็ตเนื่องจากว่าเป็นสื่อที่นักเรียนเข้าถึงง่าย และมีคุณสมบัติของการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งประหยัดค่าใช้จ่ายและสะดวกสบาย

อภิชาติ ทองน้อย, บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, และภิเชก จันทรเยี่ยม (2555) ศึกษา การเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ผลวิจัยว่าผลการวิเคราะห์ระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครูอยู่ในระดับมากที่สุดนั้นมี 2 ด้าน คือ 1) ด้านสมรรถภาพในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ซึ่งมีตัวบ่งชี้ทางการส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้เรียนรู้อย่างอิสระตามความต้องการของแต่ละคน รวมถึงการเป็นผู้ที่จริงจัง มุ่งมั่นกับงานเพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ และเชื่อว่าได้ทำดีที่สุดแล้วในสิ่งต่าง ๆ ที่ทำภายในโรงเรียนมีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีพื้นฐานความรู้ดีในสาขาวิชาที่สอน 2) ด้านความเป็นอิสระในการทำงาน เมื่อพิจารณาในตัวบ่งชี้ พบว่า ความมีอิสระในการเข้าถึงเครือข่าย ข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรการทำงานของโรงเรียน รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมได้ด้วยตนเอง และมีความอิสระในการให้คะแนนนักเรียนอย่างเป็นธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ได้รับความยืดหยุ่นสูง และมีทางเลือกในการทำงานจากผู้บริหารสถานศึกษาและเพื่อนร่วมงาน การเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ด้านผลกระทบที่ครูมีต่อสถานศึกษาซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ได้ร่วมมือกันทำงานกับครูคนอื่นในโรงเรียนเสมออยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลรอบข้างอยู่เสมออยู่ในระดับมากที่สุด และเพื่อนร่วมงานมักจะขอคำแนะนำต่าง ๆ จากตัวเองอยู่เสมออยู่ในระดับมาก

ยุวธิดา ชาปัญญา (2554) ศึกษา การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูในโรงเรียนประถมศึกษา: มิติด้านลักษณะที่มีความหมายต่อคนในปรากฏการณ์ได้ผลการวิจัย 6 ประเด็น ดังนี้

1) ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์กับพลังอำนาจของครูใน 2 ลักษณะ คือพลังอำนาจด้านการปฏิบัติงานและพลังอำนาจด้านจิตใจ

2) เป้าหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจของครูมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายการทำงานด้านการจัดการศึกษาสนองต่อความต้องการของบุคคล 3 ประการ (1) เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของครูทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ความชำนาญ เจตคติต่อการทำงาน และความเชื่อมั่นในการทำงาน (2) เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ในเกณฑ์คุณภาพของตัวชี้วัดในระบบการเรียนรู้ของโรงเรียน และมีผลงานเป็นที่ยอมรับจากสังคมภายนอก (3) เพื่อให้เกิดการยอมรับในตัวของบุคลากรของโรงเรียนทั้งที่เป็นการยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเองที่สามารถทำงานได้ประสบผลสำเร็จ

3) ประเภทของการเสริมสร้างพลังอำนาจของครู จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูด้านโครงสร้าง (2) การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูด้านจิตใจ

4) วิธีการเสริมสร้างพลังอำนาจของครู มี 9 ลักษณะ ได้แก่

(1) การพัฒนาศักยภาพของครู สนับสนุนให้ครูเข้ารับการอบรมพัฒนาศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ที่เป็นแบบอย่าง ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและแนวทางปฏิบัติที่จำเป็นสำหรับการทำงาน รวมทั้งสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาวิชาชีพต่อไป

(2) การสนับสนุนทรัพยากรและสารสนเทศที่จำเป็นให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร และอาคารสถานที่ตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ตกลงร่วมกัน

(3) การมอบหมายงานมี 4 แบบ คือ (1) การมอบหมายความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ ที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และความมุ่งมั่นตั้งใจของครูแต่ละคนซึ่งพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาประกอบกับความสมัครใจของครู (2) ครูกำหนดวิธีการทำงานด้วยตนเองและทีมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ศักยภาพของตน และการยอมรับของทีม (3) ผู้บริหารติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และ (4) ทบทวนความสำเร็จในลักษณะการให้ข้อมูลย้อนกลับและยกย่องผลงานที่ดี โดยการนิเทศภายใน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

(4) การสอนแนะ เป็นวิธีการที่ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ได้สอนงาน และยังเป็น การเสริมสร้างสัมพันธ์ทางอันดีระหว่างผู้สอนแนะและครูได้ดีอีกทางหนึ่ง

(5) การมีส่วนร่วม ในลักษณะของการตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผล และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นส่งผลให้ครูเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ทำให้ครูลงมือปฏิบัติงานด้วยแรงจูงใจที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายและเกิดการยอมรับ สร้างสัมพันธภาพลดช่องว่างระหว่างกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีและรวมพลังของคนในองค์กร

(6) การส่งเสริมการทำงานเป็นทีม มุ่งดึงศักยภาพที่มีจากครูแต่ละคน ภายในกลุ่มออกมาช่วยในการดำเนินกิจกรรมให้งานบรรลุเป้าหมาย

(7) การสร้างภาวะผู้นำ ส่งเสริมให้ครูมีอำนาจ มีอิสระในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน มีด้วยความริเริ่ม ได้รับผิดชอบงานที่ถนัด ได้แสดงออกซึ่งความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้มีแรงจูงใจในการทำงานด้วยความมุ่งมั่น เพื่อรักษาสถานภาพการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและจากภายนอก

(8) การสร้างแรงจูงใจ ได้แก่ การจูงใจด้วยงาน การจูงใจด้วยผลตอบแทน การจูงใจด้วยสภาพแวดล้อมการทำงาน และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งทำให้ครูเกิดความกระตือรือร้น และทุ่มเทให้กับงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ

(9) การส่งเสริมบรรยากาศของความร่วมมือ การจัดองค์การที่เอื้อต่อการทำงาน ที่บุคลากรในโรงเรียนได้กำหนดแนวปฏิบัติร่วมกัน

5) ครู ผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน ชุมชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่ายของโรงเรียน มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของครูทั้งสิ้น

6) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของครูมี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก การกำหนดเป้าหมายร่วม การมอบหมายงาน การติดตามการทำงาน และการสะท้อนผลการทำงาน

ธนกร สุขยิ่ง (2553) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาความเชื่อมั่นในตนเองเป็นรายด้านพบว่า การกล้าแสดงออกหลังการทดลองสูงที่สุด 2) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ ร้อยละ 10.11 และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้านพบว่า เด็กปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลง ในด้านการกล้าแสดงออก เพิ่มมากขึ้นเป็นอันดับแรก แสดงว่ากิจกรรมละครสร้างสรรค์สามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยได้ 3) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ เป็นรายบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนความเชื่อมั่นสูงขึ้น

เมื่อผู้วิจัยหาค่าการเปลี่ยนแปลงของคะแนนความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยแล้วพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์เป็นรายบุคคล โดยคะแนนความเชื่อมั่นในตนเองด้านการกล้าแสดงออกสูงเป็นอันดับแรก จากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ผลของการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์สามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยได้

เกศ นวลศรี (2548) ศึกษาการใช้เทคนิคเกมละครสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงานร่วมกัน ได้ผลการวิจัยว่า “เกมการละคร” กิจกรรม นิทาน-ดนตรี-ลีลา จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พบว่า หลังทำกิจกรรมนิทาน-ดนตรี-ลีลา กลุ่มตัวอย่างมีค่าอยู่ระหว่าง 3.13 ถึง 4.04 โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมดเท่ากับ 3.55 นั่นคือภาพรวมทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์ดี กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นแตกต่างกันคิดเป็นร้อยละ 0.29 ถือเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังที่จะสอนเรื่องความร่วมมือและการบูรณาการที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

ดวงแข บัวประโคน, และสุคนธ์จิต วงษ์เผือก (2546) ศึกษาการใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชน ของกลุ่มละครมะขามป้อม :กรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่ จากการศึกษาขณะผู้วิจัยพบว่า สื่อละครเพื่อการพัฒนา ได้ก่อให้เกิดผลการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตลอดจนผลกระทบมากมายต่อกลุ่มเยาวชนที่เป็นกรณีศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ด้านความรู้ เกิดจากการที่เยาวชนได้ไปศึกษาข้อมูลจากชุมชนและนำความรู้นั้นมาใช้ผลิตซ้ำ (Reproduce) เป็นสื่อละครที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อขยายผลไปยังความเข้าใจบริบทชุมชน และประเด็นปัญหาให้กับชุมชนได้ ในส่วนความรู้เชิงเทคนิคเรื่องกระบวนการผลิตละครเพื่อการพัฒนา สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อ “ความหมาย” ของความรู้ ซึ่งทำให้เยาวชนสามารถเชื่อมโยงได้กับชีวิตประจำวันและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

2) ด้านความเข้าใจ เยาวชนทั้งสี่พื้นที่ได้สะท้อนให้คณะผู้วิจัยได้ทราบ และจากการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการต่างกันได้ข้อมูลในแนวทางเดียวกัน ว่าความสำคัญของการเข้าใจตนเอง ก็คือความสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจต่อผู้อื่นรวมทั้งชุมชนของตนได้

3) ด้านทัศนคติ ช่วยให้เยาวชนมีทัศนคติต่อตนเองและผู้อื่นในเชิงบวก ในการเห็นคุณค่าของตนเอง (Self-Esteem) มีความเชื่อมั่นในตนเอง ความตระหนักในความสำคัญต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อกลุ่มและต่อชุมชน ตลอดจนทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การเคารพบทบาทและความคิดเห็นของผู้อื่น การเห็นคุณค่าในความแตกต่างหลากหลายของบุคคล สามารถจับสังเกตสภาวะการเปลี่ยนแปลงของตนเองได้ (Self-Awareness) อันเป็นผลมาจากกระบวนการละคร และการฝึกฝนทักษะการแสดง

4) ด้านพฤติกรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงบวกอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับการทำงานละคร่วมกัน และพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ยิ่งกลุ่มเยาวชนรู้สึกว่าคุณภาพความสำเร็จ ได้รับความชื่นชม หรือมีความภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงบวกมากขึ้นเท่านั้น

5) ด้านทักษะกระบวนการ การพัฒนาด้านทักษะกระบวนการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การพัฒนาทักษะภายในบุคคล (Personal Resources) ได้แก่ ทักษะการพูดและการสื่อสาร ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดและการวิเคราะห์ (Critical Thinking) ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม และทักษะการเรียนรู้ 2) การพัฒนาทักษะกระบวนการละครเพื่อการพัฒนา คือ ทักษะการแสดง ทักษะการสร้างผลงานละคร ทักษะการจัดการในการดำเนินงานของกลุ่ม ทักษะการจัดการแสดงละครในชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ชม และทักษะในการเป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ที่สามารถจัดกิจกรรมละครเพื่อการพัฒนาให้ผู้อื่นได้

ตรรกพร สุขเกษม (2555) ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออก โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ ของนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2/2554 ในบทเรียนเรื่อง “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” ซึ่งใช้เครื่องมือกิจกรรมฝึกการแสดงออกโดยใช้วิธีบทบาทสมมติของนักศึกษา และแบบประเมินพฤติกรรม การแสดงออกของนักศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ผลการวิจัยโดยสรุปมีดังนี้ 1) นักศึกษามีความเป็นผู้นำในการตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก 44.4% 2) นักศึกษามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในเกณฑ์ที่ดีเยี่ยม 55.6% 3) นักศึกษากล้าแสดงออกอย่างชัดเจน อยู่ในเกณฑ์ที่ดีเยี่ยม 77.8% 4) นักศึกษามีส่วนร่วมในการนำเสนอทุกขั้นตอนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีเยี่ยม 88.9% 5) นักศึกษายอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นเป็นอย่างดี อยู่ในเกณฑ์ที่ดีเยี่ยม 55.6% 6) บุคลิกภาพมีความเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์ที่ดีเยี่ยม 66.7%

นิสริน เหมจำ (2554) ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติ ผลวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยก่อนและระหว่างได้รับการจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยระหว่างได้รับการจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติมีแนวโน้มสูงขึ้น 2) พฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยขณะจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ระยะเวลาสัปดาห์ที่ 1 - 4 มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจน ระยะเวลาสัปดาห์ที่ 5 - 8 มีแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงชัดเจน การค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลการจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติ สามารถทำให้เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้น

ยู ยุน วู (Yueh-Yun, 1994) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจ ความพึงพอใจในงาน กับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรตามการรับรู้ของครู โรงเรียนรัฐบาล โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ครู 1,114 คน จากโรงเรียนรัฐบาล 39 แห่งในรัฐเพนซิลวาเนีย ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจในงานและความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร สามารถทำนายการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจของครูได้ และการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจก็สามารถทำนายความพึงพอใจในงานและความยึดมั่นยึดมั่นต่อองค์กรได้

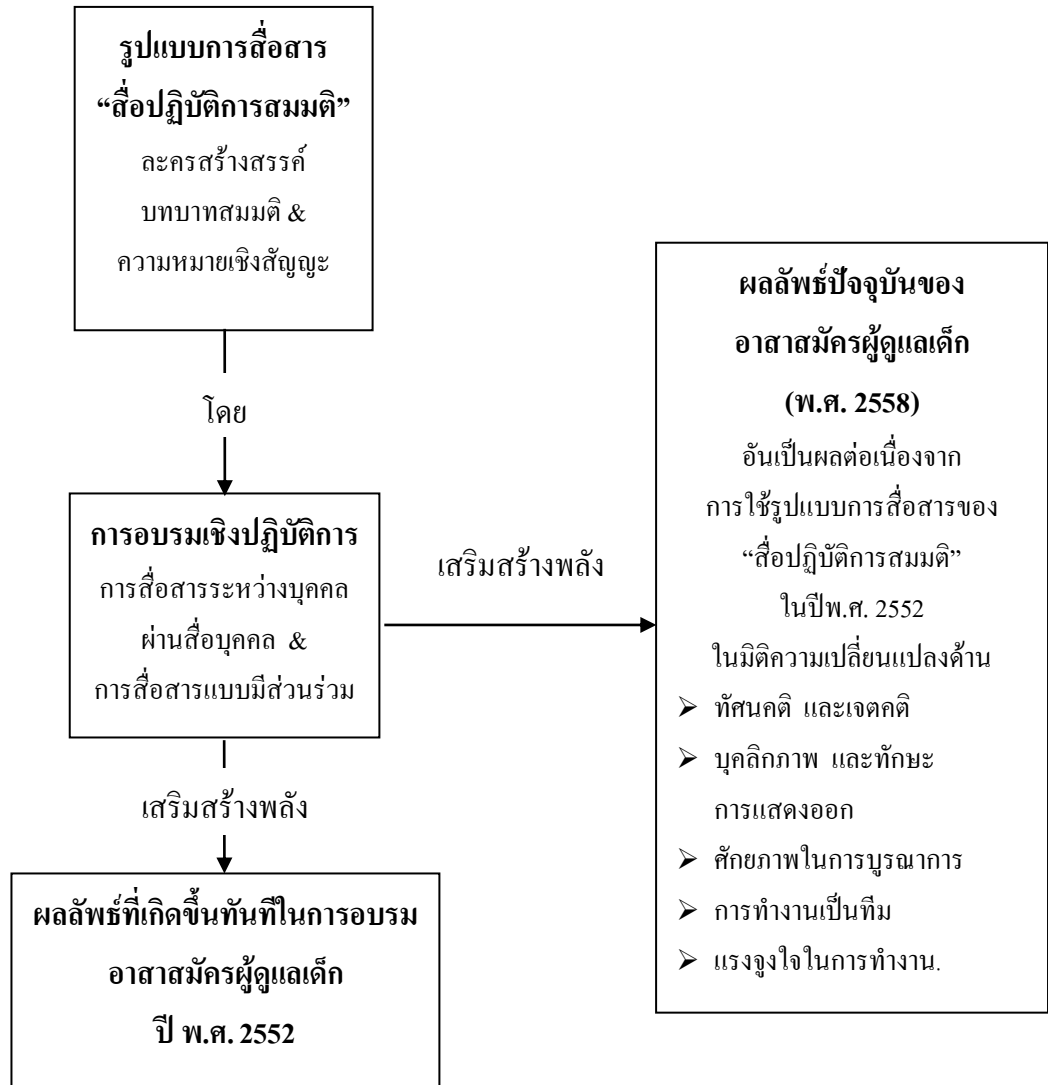
เอ็ดการ์ เดล (Dale, 1969) นักการศึกษา ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเรียนรู้ของมนุษย์โดยใช้วิธีการต่างๆ 12 วิธี พบว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทางกายและการละครนั้น เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ให้ผลดีกว่าวิธีการอื่น ๆ ถึง 9 วิธี เนื่องจากทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ถึงร้อยละ 90 และยังมีความคงทนเป็นเวลาถึง 2 สัปดาห์ เทียบเท่ากับ ผลการเรียนรู้จากการใช้สถานการณ์จำลอง (Simulator) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติกับของจริง

ทั้งนี้ ในการสืบค้นข้อมูลทบทวนวรรณกรรมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยยังไม่พบงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการสื่อสารในการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในบริบทของการฝึกอบรมงานวิจัยที่ค้นพบส่วนใหญ่เป็นไปในบริบทของการศึกษาเชิงโครงสร้างเพื่อสืบหาความสัมพันธ์ระหว่างการเสริมสร้างพลังอำนาจครูกับการบริหารองค์กรการศึกษา หรือการใช้กิจกรรมละครสร้างสรรค์และบทบาทสมมติเป็นไปในจุดประสงค์เพื่อเป็นกิจกรรมกระตุ้นการเรียนรู้และพัฒนาเด็กปฐมวัยในบริบทของการเรียนการสอนในชั้นเรียน หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นไปในจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเยาวชนในบริบทการแก้ไขปัญหาระดับชุมชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การศึกษาวิจัยหัวข้อ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ยังเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่ควรจะศึกษา ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากร และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทั่วประเทศ

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ตามภาพที่ 2.1 ดังนี้

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินงานศึกษาวิจัย เรื่อง “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยภาพรวมผู้วิจัยกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Process) อันประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Archival Research) และการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งจำแนกหัวข้อในวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 การนำเสนอผลการวิจัย
- 3.6 ขั้นตอนในการดำเนินงาน

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 6 คน โดยคัดเลือกจากอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ที่ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2552 ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรุงเทพมหานครทั้งหมด 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ที่เป็นผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ.2558) ในมิติความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและเจตคติ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งสะท้อนผ่านทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1) เป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552

2) เป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กจากศูนย์ที่ให้ความร่วมมืออย่างดี ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552

3) เป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีทัศนคติเปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่

4) เป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีพัฒนาการกล้าแสดงออก ในช่วงทำกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ เมื่อปีพ.ศ. 2552

5) เป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีความประทับใจการอบรมเมื่อปี พ.ศ.2552 และยังคงจำภาพรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ ในการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ.2552 ได้อย่างชัดเจน

อนึ่ง ในการกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การเจาะจงเลือกลักษณะผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่สื่อนัยยะสำคัญใด แต่เป็นการเลือกอย่างครอบคลุมสถานภาพกว้าง ๆ อันหลากหลาย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์และครูประจำชั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นครูวัยกลางคนและครูรุ่นอาวุโส รวมถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นไทยพุทธและไทยมุสลิม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งหมด 6 คน มีดังนี้

1) อาจารย์ รุ่งระวี ชานีหอม (ครูเจี๊ยบ) ปัจจุบัน อายุ 60 ปี

ผู้อำนวยการ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ

2) อาจารย์ นาราภัทร งามศักดิ์กุล (ครูนิค) ปัจจุบัน อายุ 58 ปี

หัวหน้าฝ่ายวิชาการ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง

3) อาจารย์ วิรัชชญา เลียนขุนทด (ครูดา) ปัจจุบัน อายุ 36 ปี

อาจารย์ประจำชั้น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง

4) อาจารย์ สมร สุขถาวร (ครูหอมอน) ปัจจุบัน อายุ 43 ปี

พิธีกร / ล่าม / นักจัดรายการวิทยุ / ครูสอนพิเศษภาษา / ที่ปรึกษากฎหมาย

และ อาจารย์ประจำชั้น ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์

5) อาจารย์ วินัย บินสอัด (ครูเลาะห์) ปัจจุบัน อายุ 45 ปี

ครูสอนศาสนา และ อาจารย์ประจำชั้น ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์

6) อาจารย์ อังคณา มัคคุโก๊ป (ครูอัง) ปัจจุบัน อายุ 38 ปี

ครูสอนศาสนา และ อาจารย์ประจำชั้น ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อันประกอบด้วยการศึกษาวิจัยข้อมูล 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.2.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Archival Research)

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารหายากย้อนหลัง ที่เป็นประเภทบันทึกจดหมายเหตุ หรือบันทึกเอกสารต่าง ๆ ของราชการ หรือเป็นหลักฐานที่สร้างมาแต่เดิม หรือเป็นหลักฐานที่มีผู้เก็บสะสมไว้ การสืบค้นหาหลักฐานในการวิจัยเชิงเอกสารมีความซับซ้อน ซึ่งนักวิจัยต้องมีการเตรียมตัวที่ดีก่อนที่จะไปสืบค้นหาหลักฐานใด ๆ เอกสารที่เกี่ยวข้องในปริมาณมาก ต้องตีความให้ชัดเจน บางครั้งห้องสมุดหรือแหล่งค้นคว้า อาจปิดกั้นในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนเพื่อเหตุผลในการรักษาความลับ และความปลอดภัยระดับชาติ หรือบางครั้งหลักฐานที่บันทึกไว้ อาจจะเขียนด้วยลายมือโบราณในภาษาโบราณ หรือภาษาต่างประเทศ หรือประกอบด้วยศัพท์ทางเทคนิค ซึ่งต้องระมัดระวังในการตีความหรือนำไปอ้างอิง เอกสารจดหมายเหตุที่มีอยู่ส่วนใหญ่ สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในทางปฏิบัติหรือทางปกครองในยุคสมัยนั้น ไม่ได้เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นของนักวิจัย ดังนั้นการวิจัยเพิ่มเติมในบริบทที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็น ซึ่งเป็นความท้าทายของนักวิจัยในการสืบค้น แต่อุปสรรคอีกประการคือ บางครั้งเอกสารการหรือบันทึกเหล่านั้น ยังคงอยู่ภายใต้การดูแลรักษาของเจ้าของเดิมที่เป็นเอกชน ซึ่งเจ้าของเอกสารหรือผู้ดูแลรักษา อาจไม่เต็มใจและให้ความร่วมมือในการให้เข้าถึงข้อมูลโดยสะดวก Archival Research มักมีรูปแบบทางวิชาการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวิจัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โดยทำการศึกษาค้นคว้าไปกับสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น วรรณคดี โบราณคดี วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา และจิตวิทยา นอกจากนี้ยังมีการวิจัยเชิงเอกสาร ในรูปแบบที่ไม่ใช่ทางด้านวิชาการอื่น ๆ เช่น การติดตามสืบหาข้อมูลสำมะโนครัว หรือข้อมูลด้านการสืบสวนคดีอาชญากรรม (Kowalczyk, n.d.)

การวิจัยเชิงเอกสาร Archival Research ในงานวิจัยนี้ เป็นการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ "โครงการยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและจัดอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก" เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ.2552 โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารบันทึก ภาพถ่าย ภาพวีดิทัศน์ บันทึกการประชุม รายงานของหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงบันทึกลายลักษณ์อักษรจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในระหว่างการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ.2552

3.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบการวิจัย (Research Design) ข้อคำถามที่นำไปใช้ในการสัมภาษณ์เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Semi-Structured or Guided Interview) ซึ่งเป็นระเบียบวิธีการวิจัยที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้าง เป็นประเภทที่อยู่ตรงกลางระหว่างการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แต่ละประเภทก็มีจุดแข็ง และจุดอ่อนคือ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างดูหยาบและแข็งกระด้าง ขณะเดียวกันการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างยืดหยุ่นและเปิดกว้างมาก ต้องอาศัยนักวิจัยหรือผู้สัมภาษณ์ที่มีประสบการณ์ ความชำนาญพอสมควร

การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือ แบบชี้นำ (Semi-Structured or Guided Interview) นี้ โดยปกตินักวิจัยจะกำหนดคำถามที่พอจะตัดสินใจได้ว่าคำถามอะไรบ้าง หรือใช้คำสำคัญ (Keywords) เป็นเครื่องชี้นำการสัมภาษณ์ ดังนั้นสิ่งที่ นักวิจัยควรดำเนินการก่อนการสัมภาษณ์ คือ การร่างข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญ (Keywords) ใช้ประกอบในการชี้นำสัมภาษณ์ ซึ่งลักษณะของข้อคำถามยืดหยุ่น พร้อมทั้งจะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำให้มีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างหรือแบบชี้นำเป็นประโยชน์อย่างมาก สำหรับนักวิจัยที่ต้องการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลาย ๆ คน การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการจุดจุดอ่อนของทั้งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างหรือแบบชี้นำจึงเป็นที่นิยมในหมู่นักวิจัยเชิงคุณภาพ ส่วนการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจะเหมาะสมกับการเก็บ รวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณมากกว่าในการวิจัยเชิงคุณภาพ (กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2554)

ในการศึกษาวิจัยนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยออกแบบข้อคำถามเป็นแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือ แบบชี้นำ (Semi-Structured or Guided Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 6 คน จากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานูรักษ์ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ที่เป็นผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ปี พ.ศ. 2552 ในมิติความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและเจตคติ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม รวมถึงด้านแรงจูงใจในการทำงาน สะท้อนผ่านทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คำสำคัญ (Keywords) ในโครงสร้างข้อคำถาม ต่อยอดมาจากการค้นพบผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงเอกสาร ในประเด็นย่อยเรื่องเป้าหมายตามขั้นตอนของการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552 เพื่อทำการสืบค้นข้อมูล ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 สะท้อนผ่านทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

คำสำคัญ (Keywords) ในโครงสร้างข้อคำถามดังกล่าว มีดังนี้

- 1) ทัศนคติ และเจตคติ
- 2) บุคลิกภาพ และทักษะการแสดงออก
- 3) ศักยภาพในการบูรณาการ
- 4) การทำงานเป็นทีม
- 5) แรงจูงใจในการทำงาน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

3.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารเพื่อการสืบค้น “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากร ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน วันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2552 โดยมีแหล่งข้อมูลในการศึกษา 2 ระดับ ดังนี้

3.3.1.1 ข้อมูลระดับปฐมภูมิ (Primary Sources) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารการบันทึกข้อมูลกิจกรรม ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวบางส่วน รายงานบันทึกการประชุม ใบประเมินผล และบันทึกลายลักษณ์อักษรจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในระหว่างการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ.2552

3.3.1.2 ข้อมูลระดับทุติยภูมิ (Secondary Sources) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ส่วนราชการต่าง ๆ เว็บไซต์ที่ปรากฏบนอินเทอร์เน็ต ประเภทเอกสารทางวิชาการ รายงานการศึกษาวิจัยและผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย

3.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการขอความร่วมมือจากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 6 คน โดยใช้คำสำคัญ (Keywords) ออกแบบข้อคำถามสำหรับการวิจัย (Research Design) ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Semi-Structured or Guided Interview) เพื่อทำการสืบค้นข้อมูล ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ.2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ.2552 ในมิติความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและเจตคติ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งสะท้อนผ่านทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยวิธีการจดบันทึก บันทึกเสียง และภาพนิ่งบางส่วน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Archival Research) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-Depth Interview with Key informants) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร ใช้วิธีดังนี้ 1) โดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy Analysis) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบ 2) โดยการวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ออกให้เห็นเป็นส่วน ๆ และ 3) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำเอกสารหรือหลักฐานต่าง ๆ มาวิเคราะห์ให้เห็นว่ามุ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น

3.5 การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยบรรยายขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์ผลการวิจัย จากนั้นทำการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และปิดท้ายด้วยข้อเสนอแนะ

อนึ่ง ในการอภิปรายผล ผู้วิจัยจะนำประเด็นต่าง ๆ ในสรุปผลการวิจัยมาอภิปรายภายใต้แนวคิดวิชาการ 6 เรื่อง คือ

- 1) แนวคิด การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล
- 2) แนวคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
- 3) แนวคิด การเสริมสร้างพลัง
- 4) แนวคิด ละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา
- 5) แนวคิด กระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติ
- 6) แนวคิด สัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย

3.6 ขั้นตอนในการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ศึกษาวิจัยข้อมูลเชิงเอกสาร : ข้อมูลปฐมภูมิ และ ทฤษฎีภูมิ
- 2) วิเคราะห์ผล จากการวิจัยข้อมูลเชิงเอกสาร
- 3) ออกแบบเครื่องมือวิจัย : โครงสร้าง และข้อคำถามสำคัญในการสัมภาษณ์
- 4) ศึกษาวิจัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 5) วิเคราะห์ผล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 6) นำเสนอข้อมูลการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัย จากการวิเคราะห์ข้อมูลของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการบทที่ 4 นี้ เป็นการตอบคำถามปัญหาคำถามวิจัย 2 หัวข้อ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) ซึ่งแยกเป็นประเด็นหลัก และประเด็นย่อย ดังนี้

4.1 รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Role-Play Action Medium) เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี 2552

ผลการศึกษาข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Archival Research) พบว่ารูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Role-Play Action Medium) มีรายละเอียดแยกเป็นประเด็นย่อย ดังนี้

4.1.1 ลักษณะองค์ประกอบ 5 ประการ ของ"สื่อปฏิบัติการสมมติ"

- 4.1.1.1 Freedom สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ
- 4.1.1.2 Sensory Recall การกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า
- 4.1.1.3 Movement & Voice ทักษะการเคลื่อนไหว และการใช้เสียง
- 4.1.1.4 Creativity การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์
- 4.1.1.5 Semiology การสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์

4.1.2 ลำดับขั้นตอน 4 ขั้นตอน ในการใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ"

- 4.1.2.1 ขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้อึด)
- 4.1.2.2 ขั้นตอนที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์)
- 4.1.2.3 ขั้นตอนที่ 3 Relate (สัมพันธ์ เรียนรู้)
- 4.1.2.4 ขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ)

4.1.3 เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันที

- 4.1.3.1 เป้าหมาย และผลลัพธ์ ในขั้นตอนที่ 1: Release
- 4.1.3.2 เป้าหมาย และผลลัพธ์ ในขั้นตอนที่ 2: Reload
- 4.1.3.3 เป้าหมาย และผลลัพธ์ ในขั้นตอนที่ 3: Relate
- 4.1.3.4 เป้าหมาย และผลลัพธ์ ในขั้นตอนที่ 4: Renovate

4.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

ผลการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้คำถามสัมภาษณ์ที่ออกแบบคำสำคัญ (Keywords) ซึ่งต่อยอดมาจากผลการวิจัยในข้อ 4.1.3 มาทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก มีประเด็นแยกย่อย ดังนี้

- 4.2.1 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านทัศนคติ และเจตคติ
  - 4.2.1.1 การปรับทัศนคติในการแสดงออก
  - 4.2.1.2 การปรับเจตคติในวิชาชีพ
- 4.2.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านบุคลิกภาพ และทักษะการแสดงออก
  - 4.2.2.1 บุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกาย
  - 4.2.2.2 บุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางการใช้เสียง และภาษา
  - 4.2.2.3 บุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางอารมณ์
- 4.2.3 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ
  - 4.2.3.1 ศักยภาพในการบูรณาการ ทางการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก
  - 4.2.3.2 ศักยภาพในการบูรณาการ ทางการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย
  - 4.2.3.3 ศักยภาพในการบูรณาการ ทางการสร้างคุณค่าต่อองค์กร
- 4.2.4 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านการทำงานเป็นทีม
  - 4.2.4.1 การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และอิสระ
  - 4.2.4.2 ความพึงพอใจในทีมเวิร์ค และ ตำนกในการใช้พลังกลุ่มแก้ปัญหา
- 4.2.5 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านแรงจูงใจในการทำงาน

อนึ่งในการนำเสนอการวิเคราะห์ผลการวิจัย ในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยมีการใช้คำว่า “ผู้ส่งสาร” แทนการเรียก วิทยากร และใช้คำว่า “ผู้รับสาร” แทนการเรียก อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในบางโอกาส

4.1 รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Role-Play Action Medium) เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552

ในการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Archival Research) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารบันทึกกิจกรรมต่าง ๆ ของการจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากร ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ของ "โครงการยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน และจัดอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก" ระหว่างวันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2552 รวมถึงหลักฐานจากรายงานการประชุมของ บริษัท ทีไอทูน จำกัด ที่จัดทำนำเสนอสำนักพัฒนาสังคม ตลอดจนเอกสารภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวที่ได้บันทึกกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ จากการศึกษาวิจัยข้อมูลเชิงเอกสารทั้งหมด พบว่า รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Role-Play Action Medium) เพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 มีรายละเอียดแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 ลักษณะองค์ประกอบ 5 ประการ ในรูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ"

ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" โดยพิจารณาจากหลักฐานวิจัยเชิงเอกสารที่ได้มา พบว่า รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" ประกอบด้วย ลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.1.1.1 Freedom สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ

ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารของ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" ที่วิทยากร (ผู้ส่งสาร) ใช้ในการอบรม มีลักษณะที่มีความพยายามนำพาอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (ผู้รับสาร) เข้าสู่สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ (Freedom) โดยวิทยากรให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบนี้มาก สังเกตได้จากเป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารคำนึงถึงเป็นอันดับแรก ในการเริ่มเข้าสู่กิจกรรมอบรม ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ส่งสารนำพาผู้รับสารเข้าสู่สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจนี้ เป็นไปเพื่อขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มาจากสภาพที่ไม่พร้อม ซึ่งสะท้อนมาจากการแสดงออกทางสีหน้า อารมณ์ อากัปกริยาท่าทาง และคำพูด ที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานภาพเคลื่อนไหว ซึ่งบันทึกพฤติกรรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไว้ในช่วงก่อนเข้าสู่กิจกรรมการอบรม และจากภาพดังกล่าว ผู้วิจัยได้สะท้อนปฏิกิริยาของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้

1) สีสหน้า และอารมณ์

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีสีหน้าเคร่งเครียด ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือเป็นระดับหัวหน้าจะวางสีหน้าเรียบเฉย กลุ่มที่รู้จักกันจะมีการสื่อสารทักทาย ส่งยิ้มให้กัน แต่จะมีการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกน้อยมาก หรือไม่มีการเปิดเผยสื่อสารความรู้สึกที่แท้จริงออกมา

2) อากัปกริยาท่าทาง

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่จะจับกลุ่มพูดคุยกันเบา ๆ อยู่ตามมุมห้อง โดยจับกลุ่มคนรู้จักที่มีเพศ วัย และตำแหน่งงานใกล้เคียงกัน ไม่ทำความรู้จักเพื่อนใหม่ ระวังระวัง อากัปกริยาของตนตลอดเวลา นั่งแยกกลุ่มไทยพุทธ และไทยมุสลิม ผู้ที่มาคนเดียวจะนั่งเงียบ ๆ แยกตัวไกลจากกลุ่มคน ก้มหน้า ไม่สบตาหรือสื่อสารกับผู้อื่น บางคนนั่งหลับตาไม่พูดจากับใคร

3) การพูด

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่จะสื่อสารสนทนาด้วยภาษาแบบทางการที่ไพเราะ ระวังระวังการใช้คำเสียงและภาษาในการสื่อสารกัน ทั้งที่รู้จักกัน หรือมาจากศูนย์เดียวกัน แต่พูดกันอย่างเกรงอกเกรงใจเหมือนไม่เคยรู้จักกันมาก่อน

จากหลักฐานที่ปรากฏในบันทึกภาพเคลื่อนไหวของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ สะท้อนให้เห็นว่า สภาวะของร่างกายและจิตใจของผู้รับสารอยู่ในสภาวะที่ระมัดระวัง ไม่ผ่อนคลาย ไม่เป็นธรรมชาติ และไม่เป็นตัวของตัวเอง โดยเป็นลักษณะพฤติกรรมของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น ในช่วงก่อนเข้าสู่กิจกรรมในการอบรมทุกรุ่นในปี พ.ศ. 2552

ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจึงทำการปรับสภาพผู้รับสาร ให้มีความผ่อนคลาย จากสีหน้า อารมณ์ อากัปกริยาท่าทาง และคำพูดดังกล่าว ด้วยการนำพาผู้รับสารเข้าสู่สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ (Freedom) ซึ่งสะท้อนผ่านการใช้กิจกรรมของวิทยากร ดังนี้

1) การเล่นเกม (Games)

เกมที่วิทยากรใช้ในการอบรมครั้งนี้ เป็นเกมเพื่อการละลายพฤติกรรม และเกมเพื่อความสนุกสนานผ่อนคลาย เน้นการเล่นเป็นกลุ่มใหญ่ เล่นได้ทั่วถึงพร้อมกันทั้ง 100 คน (จำนวนคนต่อรุ่น) ร่วมเล่นด้วยกันได้ โดยไม่จำกัดเพศ วัย ศาสนา และตำแหน่งหน้าที่ทางการงาน มีกติกาที่เข้าใจง่าย ไม่เน้นการคิดซับซ้อน หรือแข่งขันเพื่อมุ่งการเอาชนะชนะ มีความยืดหยุ่นและผ่อนคลายในกติกาสูง เน้นความสนุกสนาน การเคลื่อนไหวร่างกาย และการได้ปลดปล่อยพลังเสียงของผู้เล่นเกมอย่างเต็มที่อย่างเป็นอิสระ การใช้การเล่นเกมนี่ เป็นวิธีที่ผู้ส่งสารใช้ในการเตรียมความพร้อมทางร่างกาย ความคิด จิตใจ และสภาพอารมณ์ของผู้รับสารก่อนนำเข้าสู่กิจกรรมหลักในการอบรม ซึ่งผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้ส่งสารยังพิจารณาเลือกรูปแบบของเกมให้สอดคล้องกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการเริ่มกิจกรรมใด ๆ ในระหว่างการอบรมอีกด้วย

2) การใช้ลีลาประกอบเพลง (Rhythmic Dance)

วิทยากรได้นำเอาบทเพลงที่มีอยู่แล้ว หรือคิดขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีเนื้อหาจังหวะและท่วงทำนองที่ร้องง่าย ฟังง่าย เข้าใจง่าย จดจำง่าย มาสร้างลีลาเพื่อประกอบบทเพลง และให้ผู้รับสารได้ทำตามลีลาท่าทางนั้น โดยท่าทางดังกล่าวมีลักษณะที่สนุกสนาน ตลกขบขัน สร้างสรรค์ และปฏิบัติได้ง่าย ซึ่งผู้วิจัยค้นพบว่าส่วนใหญ่ ผู้ส่งสารจะใช้กิจกรรมลีลาประกอบเพลง กับช่วงก่อนเริ่มกิจกรรมใด ๆ ในระหว่างการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารได้ผ่อนคลาย สบายใจ รู้สึกอิสระ

3) การใช้ดนตรีคลายเครียด (Relaxation by Music)

วิทยากรได้กำหนดให้ผู้รับสารนอนในท่าศพ หรือ ภาษาโยคะอาสนะ เรียกว่า ท่าสวาสนะ (Savasana) เป็นท่านอนหงาย แขนทั้งสองวางข้างลำตัว ขาแยกจากกันเล็กน้อย วิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารปล่อยจิตใจให้สบาย ไม่คิดเรื่องใด วิทยากรได้แนะนำวิธีจัดระเบียบร่างกายทุกส่วนของผู้รับสารให้รู้สึกผ่อนคลาย ด้วยการไล่เรียงอวัยวะตั้งแต่ส่วนล่างสุด ไปยังส่วนบนสุด รวมถึงอวัยวะทุกส่วนบนใบหน้า ทุกอวัยวะในร่างกายผ่อนคลายและสบาย ไม่มีส่วนใดเกร็ง รวมถึงการปล่อยวางทางความคิดและอารมณ์ ผู้ส่งสารแนะนำให้ผู้รับสาร กำหนดลมหายใจเข้า และลมหายใจออกให้สม่ำเสมออย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญทำจิตใจให้ว่าง วางเรื่องทุกอย่างไว้ไม่นำมาคิด หรือห่วงพะวงจนเสียสมาธิ

จากนั้นวิทยากรให้ผู้รับสารหลับตา แล้วให้ผู้รับสารคิดถึงเรื่องดี ๆ ภาพดี ๆ ในชีวิต โดยผู้ส่งสารได้เลือกหัวข้อหนึ่งอย่าง เพื่อเป็นทิศทางให้ผู้รับสารได้สร้างมโนภาพด้วยตนเอง จากนั้นวิทยากรจึงทำการเปิดเพลงที่มีจังหวะผ่อนคลายสบายหูให้ผู้รับสารฟัง แล้วปล่อยให้ผู้รับสารสร้างมโนภาพภายใต้หัวข้อนั้น ๆ ด้วยการปล่อยอารมณ์ไปตามเสียงเพลงที่ได้ยิน

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมหัวข้อการใช้ภาพความคิดคำนึงที่วิทยากรกำหนดขอบเขตของเนื้อหาให้ผู้รับสารสร้างมโนภาพระหว่างฟังเพลง ซึ่งใช้สลับสับเปลี่ยนกันในการอบรมเชิงปฏิบัติการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในแต่ละรุ่น ดังนี้

- (1) เหตุการณ์ ที่มีความสุขในช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้รับสาร
- (2) การกระทำ ที่ผู้รับสารคาดหวังไว้ว่าอยากทำให้สำเร็จ
- (3) วัตถุ ที่ผู้รับสารคาดหวังว่าอยากมี อยากได้
- (4) สถานที่ ที่ผู้รับสารฝันไว้ว่าอยากไป
- (5) บุคคล ที่ผู้รับสารต้องการมีความสัมพันธ์อยู่กับใกล้ชิด
- (6) ภาพใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกยินดีมีความสุขในจิตใจผู้รับสาร

สรุปผลการวิจัยในหัวข้อนี้ พบว่า วิทยากรผู้ส่งสารให้ความสำคัญในองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกของการเริ่มกิจกรรมการอบรมในทุกครั้ง และทุกรุ่น เป็นลักษณะการปรับสภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ (Freedom) ของผู้รับสาร เพื่อขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ที่มาจากสภาพภายในผู้รับสาร โดยสะท้อนผ่านการใช้เครื่องมือที่เป็นเกม ลีลาประกอบเพลง และการใช้ดนตรีคลายเครียด นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบอีกว่า วิทยากรยังใช้การปรับให้ผู้รับสารเข้าสู่ลักษณะสภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ (Freedom) นี้ ในช่วงก่อนเริ่มกิจกรรมใด ๆ ในระหว่างการอบรมอีกด้วย

4.1.1.2 Sensory Recall การกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า

ลักษณะสำคัญที่เป็นองค์ประกอบในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบอีกประการหนึ่ง คือการที่วิทยากรใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ในกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ได้แก่ ตา หู จมูก ปาก และกายสัมผัส ซึ่งหลักฐานที่ปรากฏ สะท้อนอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่วิทยากรเลือกใช้ ดังนี้

1) การมโนภาพผ่านจินตนาการ (Fancy from Imagination)

วิทยากรได้ใช้การเล่าเรื่องต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าผ่านจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยก่อนเล่าเรื่อง ผู้ส่งสารจะนำพาผู้รับสารเข้าสู่สภาวะอิสระทางร่างกาย และจิตใจ ด้วยการให้เกมหรือลีลาประกอบเพลงที่ทำให้ผู้รับสารสนุกสนานสุดเต็มที่ แล้วจึงให้ผู้รับสารนอนพัก และหลับตาในท่าทางที่สบาย และผ่อนคลาย

จากนั้น วิทยากรได้ทำการเล่าเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ผู้รับสารสร้างมโนภาพตามจินตนาการของตนเอง โดยเนื้อหาที่วิทยากรใช้ในการเล่าเรื่อง เป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า ด้วยการบรรยายภาพของสถานที่ วัตถุ บุคคล การกระทำ ความคิด ความต้องการ ที่ผู้รับสารมีความเกี่ยวพันอยู่ในมโนภาพนั้นอย่างชัดเจน และถ่ายทอดลักษณะของ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสที่เกิดกับผู้รับสารอย่างละเอียด

ผู้วิจัยได้ทำการแยกหมวดหมู่ของวิธีการกระตุ้นมโนภาพในจินตนาการที่ผู้ส่งสารใช้กับผู้รับสาร โดยแบ่งตามลักษณะประสาทสัมผัสทั้งห้า มีรายละเอียดดังนี้

(1) การมองเห็น (ตา)

สิ่งที่วิทยากรบรรยายเพื่อทำการกระตุ้นประสาทสัมผัสทางการมองเห็นในมโนภาพผ่านการจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นรายละเอียดในด้านรูปร่าง รูปทรง ขนาด ปริมาณ แสง สี และบรรยากาศของภาพที่เห็น เช่น เล็ก-ใหญ่ มาก-น้อย สูง-ต่ำ ดำ-ขาว รูปทรงกลม-ทรงรี-ทรงเหลี่ยม สว่าง-มืด-มืดมน เงา-เงา-เงา น่ารัก-น่าขะแขยง อบอุ่น เป็นมิตร-น่ากลัว เป็นต้น

(2) การได้ยิน (หู)

สิ่งที่วิทยากรบรรยายเพื่อทำการกระตุ้นประสาทสัมผัสทางการได้ยิน ในมโนภาพผ่านการจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นรายละเอียดในด้านระดับเสียง ลักษณะของเสียง คุณภาพของเสียง ทิศทางที่มาของเสียง และการแยกแยะระยะทางแหล่งกำเนิด ของเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน เช่น เสียงดัง-เสียงเบา เสียงสูง-เสียงต่ำ เสียงเพราะ-เสียงไม่เพราะ เสียงอ่อนหวาน-เสียงดุดัน เสียงนำฟัง-เสียงรบกวน เสียงมาจากด้านหน้า ด้านข้าง ด้านหลัง ด้านบน ด้านล่าง หรือ เสียงใกล้-เสียงไกล เป็นต้น

(3) การได้กลิ่น (จมูก)

สิ่งที่วิทยากรบรรยายเพื่อทำการกระตุ้นประสาทสัมผัสทางการได้กลิ่น ในมโนภาพผ่านการจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นรายละเอียดในด้านลักษณะของกลิ่น ปริมาณของกลิ่น แหล่งที่มาของกลิ่นต่าง ๆ ที่ได้ เช่น กลิ่นหอม-กลิ่นเหม็น-กลิ่นจุน-กลิ่นอับ กลิ่นอ่อนเบา-กลิ่นรุนแรง กลิ่นนำหลงไหล-กลิ่นนำรังเกียจ กลิ่นสุก-กลิ่นไหม้ เป็นต้น

(4) การรับรู้รส (ปาก)

สิ่งที่วิทยากรบรรยายเพื่อทำการกระตุ้นประสาทสัมผัสทางการรับรู้รส ในมโนภาพผ่านการจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นรายละเอียดในด้านลักษณะรสชาติต่าง ๆ ปริมาณความเข้มข้นของรสชาติ และการตอบสนองต่อรสต่าง ๆ ของอวัยวะในช่องปาก เช่น รสเปรี้ยว รสหวาน รสมัน รสเค็ม รสขม รสเผ็ด รสจืด รสอโรย รสไม่อโรย จากปุ่มรับรู้รสที่ริมฝีปาก ปลายลิ้น กลางลิ้น โคนลิ้น เพดาน หรือ ช่องคอ เป็นต้น

(5) การสัมผัส (กาย)

สิ่งที่วิทยากรบรรยายเพื่อทำการกระตุ้นประสาทสัมผัสทางกายสัมผัส ในมโนภาพผ่านการจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นรายละเอียดในด้านการสัมผัสลักษณะที่แตกต่างของพื้นผิว ลักษณะอุณหภูมิรอบตัวที่กระทบผิวกายได้ น้ำหนักของวัตถุที่จับต้อง เช่น เรียบ-ขรุขระ ร้อน-เย็น นุ่ม-แข็ง เล็ก-ใหญ่ เบา-หนัก เป็นต้น รวมถึงปฏิกิริยาที่ร่างกายตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ในมโนภาพ เช่น อบอุ่น-เหน็บหนาว อิม-หิว ผ่อนคลาย-เจ็บปวด แข็งแรง-อ่อนแอ โกรธ-กลัว-กลัว ตกขบขัน-โศกเศร้าเสียใจ-ดีใจ-ตกใจ-ประหลาดใจ เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่า สิ่งหนึ่งที่วิทยากรเน้นย้ำ คือการที่ให้ผู้รับสารได้มองเห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้สูดดม ได้ลิ้มรส และได้สัมผัสจับต้อง จากการจินตนาการเป็นมโนภาพด้วยตัวเอง ไม่ใช่การเห็นตัวเองอยู่ในสถานที่นั้น หรือไม่ใช่การเห็นตัวเองกระทำสิ่งนั้น นั่นแสดงว่าในการใช้จินตนาการด้วยการมโนภาพ ผู้รับสารต้องมีสถานะในมโนภาพเป็นบุคคลที่ 1 ซึ่งเป็นผู้กระทำ ไม่ใช่มีสถานะบุคคลที่ 3 ซึ่งเป็นผู้สังเกตเห็นตัวเองกำลังกระทำ

2) ปฏิกริยาตอบสนองผ่านจินตนาการ (Reaction from Imagination)

วิทยากรได้ใช้การเล่าเรื่องต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าผ่านจินตนาการของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยก่อนเล่าเรื่อง ผู้ส่งสารจะนำพาผู้รับสารเข้าสู่ภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ ด้วยการเล่นเกมหรือลีลาประกอบเพลงที่ทำให้ผู้รับสารสนุกสุดเต็มที่ แล้วจึงให้ผู้รับสารค่อย ๆ เคลื่อนไหวร่างกายด้วยการเดินเป็นวงกลมเดียวกัน ปรับการเดินให้อยู่ในลักษณะที่สบาย ผ่อนคลาย ไม่เร่งรีบ

จากนั้น วิทยากรได้ทำการเล่าเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อผู้รับสารฟังเรื่องที่เล่า ก็ปล่อยให้ร่างกายมีปฏิกริยาตอบสนองตามจินตนาการของตนเอง โดยเนื้อหาที่วิทยากรใช้ในการเล่าเรื่อง เป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า ด้วยการบรรยายภาพของสถานที่ วัตถุ บุคคล การกระทำ ความคิด ความต้องการ โดยไม่บรรยายละเอียดที่ชัดเจนของ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสที่เกิดกับผู้รับสาร แต่วิทยากรจะใช้วิธีการตั้งคำถามปลายเปิดในการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสาร ซึ่งผู้รับสารแต่ละคนจะมีคำตอบในจินตนาการที่เป็นรายละเอียดแตกต่างกันไปในด้านการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรส และการสัมผัส โดยผู้รับสารจะแสดงปฏิกริยาทางร่างกายตอบสนองออกมาตามจินตนาการที่ได้สร้างไว้ในคำตอบของตน

สรุปผลการวิจัยในหัวข้อนี้ พบว่า วิทยากรผู้ส่งสารใช้ลักษณะของการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสาร (Sensory Recall) โดยใช้การเล่าเรื่องเพื่อเปิดมโนภาพผ่านจินตนาการของผู้รับสาร และการเล่าเรื่องเพื่อกระตุ้นปฏิกริยาตอบสนองทางประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสารผ่านจินตนาการที่ผู้รับสารกำหนดรายละเอียดด้วยตนเอง

4.1.1.3 Movement & Voice ทักษะการเคลื่อนไหวและการใช้เสียง

ลักษณะองค์ประกอบที่วิทยากรใช้ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” อีกประการหนึ่ง คือ ทักษะการเคลื่อนไหวและการใช้เสียง (Movement & Voice) โดยวิทยากรเป็นผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะความสามารถในการใช้ร่างกายอย่างเต็มที่ และการพัฒนาทักษะความสามารถในการใช้เสียงอย่างเหมาะสม ซึ่งหลักฐานที่ปรากฏ สะท้อนอยู่ในกิจกรรมที่วิทยากรเลือกใช้ โดยกิจกรรมดังกล่าวดำเนินการภายใต้ แบบฝึกหัดทางการแสดง (Acting Exercises) ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมรูปแบบกิจกรรมได้ ดังนี้

1) การเคลื่อนไหวร่างกาย (Movement)

วิทยากรใช้แบบฝึกหัดทางการแสดง ในรูปแบบของการกระตุ้นทักษะการเคลื่อนไหวของผู้รับสาร ด้วยการชี้แนะวิธีการยืดหยุ่นและเคลื่อนไหวร่างกาย ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย โดยไล่เรียงจากอวัยวะส่วนบนสุดลงไปที่อวัยวะส่วนล่างสุด ซึ่งผู้วิจัยพบว่าในระหว่างการชี้แนะ วิทยากรกระตุ้นผู้รับสารด้วยการลงมือปฏิบัติไปพร้อมกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทุกคน

ขณะเดียวกัน วิทยากรจะคอยสังเกตว่าอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กคนใดยังไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายไปพร้อมกันได้ หรือยังยึดหุ่นร่างกายไม่เพียงพอ เพราะสาเหตุความไม่เข้าใจหรือติดตามในกระบวนการไม่ทัน หรือมีข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น มีอาการป่วย ตั้งครรภ์ หรือทุพพลภาพบางส่วน วิทยากรก็จะเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของผู้รับสาร แต่ทั้งนี้ วิทยากรไม่ได้เคร่งครัดกับผู้รับสารทุกคน ในการปฏิบัติให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามที่ผู้ส่งสารกระทำ เป็นแม่แบบ หากแต่วิทยากรมีความพยายามกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจในการใช้ร่างกายทุกส่วน การเคลื่อนไหวอย่างคล่องตัว และการยึดหุ่นร่างกายให้มากกว่าที่เคยกระทำ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเป็นเจตนาในการดึงเอาความสามารถในการแสดงออกทางร่างกายของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กแต่ละคนออกมา เพื่อให้ทันทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายไปใช้ในงานและภารกิจประจำวัน

2) การเล่นท่าไม้ (Mime)

วิทยากรใช้แบบฝึกหัดทางการแสดง ในรูปแบบของการเล่นท่าไม้ (Mime) ซึ่งเป็นการฝึกทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้รับสารผ่านการกระทำ (Action) อากัปกริยาท่าทาง (Manner) การแสดงออกทางสายตา สีหน้า และอารมณ์ (Emotion) เพื่อสื่อสารความหมายในการกระทำ สื่อสารความคิดและความต้องการต่าง ๆ ของผู้รับสาร โดยปราศจากการเปล่งเสียงพูด

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรใช้การเล่นท่าไม้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารเรียนรู้การจัดการ และควบคุมการเคลื่อนไหวร่างกายให้แสดงออกเป็นระบบ โดยทำการสื่อสารความหมายผ่านภาษากายที่ตรงกับภาษาใจ และให้ผู้รับสารได้ใช้ทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายให้มากที่สุด โดยกระตุ้นให้ผู้รับสารตระหนักว่าภาษาเงียบเป็นภาษาที่ทรงพลังมากที่สุด ขณะเดียวกัน วิทยากรพยายามกระตุ้นการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง แววตา และอารมณ์ของผู้รับสารให้เป็นไปในเชิงบวกมากกว่าการแสดงออกเชิงลบ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าวิทยากรเจตนาให้ผู้รับสารนำไปสู่การพัฒนาด้านบุคลิกภาพของตนในทางอ้อม

3) การเต้นอิสระ (Dancing Free)

วิทยากรใช้แบบฝึกหัดทางการแสดง ในรูปแบบของการเต้นอิสระ โดยการให้ผู้รับสารได้ใช้ทักษะการเคลื่อนไหวทางร่างกายในการเต้นอย่างเต็มความสามารถ ด้วยการกระตุ้นผู้รับสารให้ทำการเคลื่อนไหวปลดปล่อยร่างกายไปตามเสียงเพลง ค้นพบทักษะในการเต้นแบบไร้ขีดจำกัด ไม่ยึดติดแบบแผน ผู้วิจัยพบว่า ในการพยายามกระตุ้นความสามารถภายในของผู้รับสารดังกล่าว วิทยากรจะทำการชี้แนะผู้รับสารแบบค่อยเป็นค่อยไป ดังนี้

(1) ส่วนการเต้น (Body Parts)

วิทยากรค่อย ๆ ให้ผู้รับสารขยับร่างกายไปตามจังหวะเพลงเพิ่มขึ้นทีละส่วน เริ่มจากอวัยวะส่วนที่เคลื่อนไหวง่ายที่สุด และเพิ่มการเคลื่อนไหวจนครบทุกส่วน

(2) ระดับการเต้น (Level)

วิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารเรียนรู้ว่าการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามเสียงเพลงไม่ได้มีระดับกลางอย่างเดียว แต่มีทั้งระดับสูง สูงมาก สูงสุด มีทั้งระดับต่ำ ต่ำมาก ต่ำสุด

(3) ทิศทางการเต้น (Direction)

วิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารเรียนรู้ว่าการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามเสียงเพลงไม่ได้มีทิศทางเดียว แต่ยังมีแนวระนาบ: ซ้าย-ขวา หน้า-หลัง มีแนวตั้ง: บน-ล่าง มีแนวทแยง: เเฉียงขึ้น-เฉียงลง เเฉียงซ้าย-เฉียงขวา เเฉียงหน้า-เฉียงหลัง

(4) รูปทรงการเต้น (Form)

วิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารเรียนรู้ว่าการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามเสียงเพลงไม่ได้เป็นเส้นตรงอย่างเดียว แต่มีการเต้นเป็นเหลี่ยม และการเต้นเป็นเส้นโค้ง

(5) จังหวะการเต้น (Rhythm)

วิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารเรียนรู้ว่าการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามเสียงเพลงไม่ได้เป็นจังหวะเดียวกันตลอดเพลง แต่ในเพลงเดียวกันยังมีความช้า และ ความเร็ว ผสมผสานในการเต้นนั้นได้

(6) การเต้นอิสระ (Dancing Free)

ในขั้นสุดท้ายของคำชี้แนะในการเต้นอิสระ วิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารนำสิ่งที่เรียนรู้มาทั้งหมดมาประยุกต์ในการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามเสียงเพลง โดยเน้นว่าในการเต้น ไม่จำเป็นต้องยึดติดแบบแผน ไม่ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางวิชาการ แต่ให้ผู้รับสารนำการเคลื่อนไหวร่างกายที่เป็นธรรมชาติของตน การเคลื่อนไหวร่างกายที่มาจากภายในตัวตน ถ่ายทอดผ่านกระบวนการที่ผู้ส่งสารแนะนำไว้ แสดงออกมาด้วยการเต้นที่เป็นอิสระ เต็มที่ ไม่มีขีดจำกัด

4) แบบฝึกหัดการเปล่งเสียง (Voice Projection Exercises)

วิทยากรใช้แบบฝึกหัดทางการแสดง ในรูปแบบการฝึกทักษะในการใช้เสียง ด้วยการนำแบบฝึกหัดการเปล่งเสียงมาให้ผู้รับสารเรียนรู้การออกเสียงอย่างถูกวิธี กระตุ้นให้เกิดทักษะความสามารถทำเสียงที่หลากหลาย วิทยากรยังเสริมเทคนิคการเปล่งเสียงอย่างมีชีวิตชีวา และมีพลัง รวมถึงการเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสม และเพื่อการสื่อสารพูดจาชัดเจน

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมกิจกรรมการฝึกทักษะการใช้เสียงของวิทยากรผ่านแบบฝึกหัดการเปล่งเสียง ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังนี้

(1) การเปล่งเสียง (Project)

วิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารจับคู่กัน โดยวางฝ่ามือหนึ่งลงบนท้องของอีกฝ่าย แล้วลองหายใจเข้าออก จากนั้นเปล่งเสียงต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ที่มาของการใช้เสียงที่ถูกต้อง

วิทยากรเน้นย้ำให้เสียงถูกขับออกมาจากช่องท้อง ไม่ใช่จากช่องอก โดยให้ผู้รับสารสังเกตว่า เมื่อหายใจเข้าท้องจะพองออก เมื่อเปล่งเสียงออก ท้องจะยุบลง ขณะที่หน้าอกตึงต่ง ไม่ยกขึ้นลงตามจังหวะของท้อง วิทยากรชี้แจงว่าการหายใจแล้วหน้าอกยกขึ้นเป็นวิธีเก็บลมเข้าปอดของนักกีฬา ไม่ใช่ในวิธีการเปล่งเสียง

(2) การเปิดช่องปาก

วิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารย่ออวัยวะบนใบหน้าทุกส่วนให้เล็กที่สุด พร้อมส่งเสียงว่า "ฮุบ" จากนั้นให้ขยายอวัยวะบนใบหน้าทุกส่วนให้ใหญ่ที่สุดพร้อมส่งเสียงว่า "ฮ่า" ทำเช่นนี้สลับไปมาประมาณ 5 รอบ ผู้วิจัยพบว่า การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการกระตุ้นกล้ามเนื้อบนใบหน้าเป็นอย่างดี โดยวิทยากรมีเจตนาให้ผู้รับสารได้เปิดช่องปาก และป้องกันการเกิดอาการเกร็ง ขยับปากไม่ได้ และส่งผลให้พูดไม่ชัด

(3) การเปิดช่องเสียง

วิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารนำริมฝีปากล่างจับกับริมฝีปากบน พร้อมส่งเสียงว่า "ฮับ" แล้วเงยหน้าขึ้นจนรู้สึกว่าลำคอตึง จากนั้นวิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารดึงหน้ากลับมาระดับปกติพร้อมส่งเสียงในลำคอว่า "อืม" โดยทำเสียงให้ต่ำที่สุด แล้วจึงคลายริมฝีปากทั้งสองออก โดยวิทยากรให้ผู้รับสารปฏิบัติครบ 5 รอบจนผู้รับสารได้ทำการเปิดช่องเสียงทั่วทุกคน

(4) การทดสอบเสียง

วิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารเปิดปากกว้าง ๆ แล้วพูดคำว่า "ซ้างตัวโตโต" โดยหายใจเข้าช่องท้อง เปิดช่องปากกว้าง แล้วเปล่งเสียงออกมาด้วยเสียงที่ต่ำที่สุด วิทยากรกำหนดให้ผู้รับสารพูดซ้ำ ๆ ชัด ๆ ทีละคำ พร้อมกับลากเสียงให้ครบลมหายใจออก

สรุปผลการวิจัยในหัวข้อนี้ พบว่า วิทยากรผู้ส่งสารใช้ลักษณะของทักษะการเคลื่อนไหวและการใช้เสียง (Movement & Voice) โดยวิทยากรเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะความสามารถในการใช้ร่างกาย และการใช้เสียง ด้วยกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย การเล่นทำใบ้ การเดินอิสระ และแบบฝึกหัดการเปล่งเสียง

4.1.1.4 Creativity การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์

รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ที่วิทยากรใช้ในการอบรม มีลักษณะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ของผู้รับสาร โดยลักษณะดังกล่าวปรากฏอยู่ในหลักฐานการเลือกกิจกรรมของวิทยากรเพื่อนำมาใช้เสริมสร้างพลังให้กับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 ซึ่งกิจกรรมที่สะท้อนลักษณะของความคิดสร้างสรรค์นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัย พบว่าเป็น กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ (Role Playing)

ผู้วิจัยพบว่าวิทยากรได้ใช้กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ (Role Playing) ในหลากหลายมิติ ที่สะท้อนลักษณะของการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวม เป็นประเด็นสำคัญไว้ ดังนี้

1) วิทยากรใช้กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ ในมิติสถานการณ์ปัญหาในชีวิตประจำวันในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โดยให้ผู้รับสารแสดงบทบาทสมมติเพื่อสร้างสรรค์วิธีการแก้ปัญหา ด้วยการร่วมกันวางแผนการแสดง การเลือกบทบาทตามความเหมาะสม และแก้ไขไปตามความจริงในสถานการณ์ โดยวิทยากรสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้รับสาร การแก้ปัญหาผ่านการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และเป็นอิสระ ไม่ยึดติดกลวิธีหรือความคิดแบบเดิม ๆ

2) วิทยากรใช้กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ ในมิติการแสดงรับส่งเพื่อจำลองเหตุการณ์สั้น ๆ ที่วิทยากรยกตัวอย่างขึ้นมาเฉพาะกิจ เพื่อเป็นกรณีศึกษาระหว่างการบรรยาย โดยให้วิทยากรเลือกบทบาทที่เหมาะสมกับผู้รับสารและให้แสดงออกไปอย่างอิสระและสร้างสรรค์

3) วิทยากรใช้กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ ในมิติของการแสดงบทบาทตามนิทาน หรือเรื่องที่เล่า โดยวิทยากรจะเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหา และบรรยายภาพต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้กำหนดรายละเอียดอย่างชัดเจน ผู้รับสารจะทำการอาสาเล่นและสวมบทบาทตามความพึงพอใจ และแสดงออกแบบด้นสด (Improvisation) โดยวิทยากรไม่มีการคาดหวังผลสรุปปลายทาง หรือไม่มีการกำหนดเรื่องราวหรือสถานการณ์ตอนจบล่วงหน้า วิทยากรเน้นย้ำกับผู้รับสารว่าการด้นสดนี้ให้ไปโดยไม่เป็นการแสดงออกเพื่อเอาใจใคร หรือไม่ตั้งใจทำการแสดงออกโดยมีเป้าหมายหวังผลประโยชน์ใด ๆ วิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารแสดงปฏิกิริยาออกจากภายในเพื่อตอบโต้การเผชิญอุปสรรคและปัญหาในสถานการณ์นั้น ๆ อย่างอิสระและสร้างสรรค์ จากนั้นวิทยากรจะเล่าเรื่องหรือเล่านิทานด้วยความต่อเนื่อง

ผู้วิจัยพบว่าการใช้กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติในมิติสุดท้ายนี้ สะท้อนองค์ประกอบในลักษณะของการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ได้ชัดเจนที่สุด เนื่องจากในระหว่างการเล่าเรื่อง วิทยากรได้ใช้วิธีการดำเนินเรื่องแบบเล่าไปตั้งคำถามไป โดยให้ผู้รับสารทำการตอบคำถามด้วยการแสดงออกทางความคิด ความต้องการของตัวละคร ผ่านการกระทำ คำพูด และอารมณ์ของผู้รับสาร ซึ่งคำถามดังกล่าวเป็นคำถามปลายเปิด จึงเป็นการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในการแสดงออกของผู้รับสารได้อย่างชัดเจน

สรุปผลการวิจัยในหัวข้อนี้ พบว่า วิทยากรใช้ลักษณะของการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) สะท้อนผ่านกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ ในมิติของการแก้สถานการณ์ปัญหาในชีวิตประจำวัน ในมิติของเหตุการณ์แบบด้นสด และในมิติของนิทานหรือเรื่องเล่าต่าง ๆ

4.1.1.5 Semiology การสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์

ลักษณะองค์ประกอบที่วิทยากรใช้ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ประการสุดท้าย คือ การสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Semiology) ซึ่งลักษณะของสัญลักษณ์ที่วิทยากรใช้ในการสื่อสาร เป็นการใช้อรรถาภิธานต่าง ๆ รวมถึงสัญลักษณ์รูปสัตว์ เพื่อสื่อสารแทนความหมายบางอย่างที่ผู้รับสารแต่ละคน จะมีการตีความตามความเชื่อส่วนบุคคลและมายาคติที่สร้างผลกระทบทางอารมณ์และความคิดที่แตกต่างกันไป

การใช้ลักษณะการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Semiology) นี้ ปรากฏหลักฐานอยู่ในการใช้กิจกรรมของวิทยากร ดังนี้

1) การบรรยายสรุป (Conclusion)

เป็นการใช้สัญลักษณ์แฝงความหมายภายใต้คำพูด และคำกล่าว ซึ่งสอดแทรกอยู่ในสื่อข้อความ (Text) ระหว่างการบรรยายสรุปของวิทยากร เพื่อกระตุ้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

2) การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ (Creative Story Telling)

เป็นการใช้สัญลักษณ์แฝงความหมายภายใต้สัญลักษณ์รูปสัตว์ คำศัพท์ภาษาอังกฤษ หรือข้อความ ซึ่งสอดแทรกอยู่ในกิจกรรม “การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์” ระหว่างการบรรยายของวิทยากร เพื่อสะท้อนความหมายต่าง ๆ ที่วิทยากรต้องการสื่อสารกับผู้รับสาร ในด้านทัศนคติ ความคิด จิตสำนึก พฤติกรรม อีกทั้งเทคนิคในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

ผู้วิจัยพบว่า ในการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ วิทยากรไม่ได้กล่าวบรรยายชี้ชัดออกมาตรง ๆ ว่า ทัศนคติหรือเจตคติในวิชาชีพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีอยู่เป็นสิ่งที่ผิด สมควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือมีการวิพากษ์วิจารณ์บุคลิกภาพหรือพฤติกรรมเชิงลบของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ขณะเดียวกันวิทยากรไม่ได้ตั้งใจส่งสารในเชิงบังคับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กให้มาปรับเปลี่ยนทัศนคติ เจตคติ บุคลิกภาพ หรือพฤติกรรมนิสัย รวมถึงวิทยากรไม่ได้ขอร้องเชิญชวนโดยตรงให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กร่วมเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน แต่ในการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวิทยากร เป็นการสื่อสารความหมายบางอย่างซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพัฒนาตัวตนหรือไม่อย่างไร ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ซึ่งเป็นผู้ตีความหมายภายใต้สัญลักษณ์นั้น นำไปสู่การเกิดผลกระทบต่อความเชื่อและมายาคติด้วยตนเอง

สรุปผลการวิจัยในหัวข้อนี้ พบว่า วิทยากรใช้ลักษณะของการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Semiology) สะท้อนผ่านกิจกรรมการบรรยายสรุป และ การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์

4.1.2 ลำดับขั้นตอน 4 ขั้นตอน ในการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ”

ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” โดยพิจารณาจากหลักฐานวิจัยเชิงเอกสารที่ได้มา พบวิธีการสื่อสารของวิทยากรอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมการดำเนินงานของวิทยากรในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ และทำการจัดหมวดหมู่ และจำแนกลำดับขั้นตอนการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ได้ทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร่กลัว)

ขั้นตอนที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์)

ขั้นตอนที่ 3 Relate (สัมพันธ์ เรียนรู้)

ขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ)

ผู้วิจัยพบว่าในแต่ละขั้นตอน วิทยากรได้ใช้กิจกรรมต่างๆที่อยู่ในผลการวิจัยข้อ 4.1.1 ซึ่งว่าด้วยลักษณะองค์ประกอบ 5 ประการ ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” โดยผู้วิจัยจะได้นำกิจกรรมเหล่านั้นมาวิเคราะห์ให้เห็นส่วนประกอบต่าง ๆ ที่วิทยากรใช้ในแต่ละขั้นตอน ซึ่งมีผลการวิจัยในรายละเอียด ดังนี้

4.1.2.1 ขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร่กลัว)

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรได้ทำการศึกษาข้อมูลกลุ่มเป้าหมายก่อนเข้าสู่การเริ่มกิจกรรมการอบรม โดยข้อมูลที่วิทยากรรับรู้ในเบื้องต้นคือ ผู้รับสารที่จะมาเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ เป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กจากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งหมด 2,035 คน แบ่งการอบรมเป็น 20 รุ่น รุ่นละประมาณ 100 คน ในจำนวนผู้เข้าอบรมแต่ละรุ่น มีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีความหลากหลาย ทางตำแหน่งหน้าที่การงาน เพศ อายุ และความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ มีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์ และครูประจำชั้น มีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทั้งเพศหญิง เพศชาย มีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เป็นวัยรุ่น วัยกลางคน และผู้อาวุโส มีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม อีกทั้งมีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีลักษณะจำกัดทางกายภาพ เช่น เจ็บป่วย ตั้งครบกั ทูพพลภาพบางส่วน เป็นต้น และในแต่ละรุ่นยังเป็นการรวมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มาจากศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนหลายแห่งเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งหมดคลอบคลุมจำนวนกันแบบไม่มีสัดส่วนที่แน่นอน

ผู้วิจัยพบว่า ความแตกต่างของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในลักษณะดังกล่าว มีแนวโน้มก่อให้เกิดสภาวะความรู้สึกกลัว ความประหม่าเขินอาย ความเกรงใจ ความอึดอัดใจในสภาพร่างกายอันจำกัด รวมถึงช่องว่างทางเพศ วัย ตำแหน่งหน้าที่ทางการทำงาน ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทางความเชื่อศาสนา และค่านิยมของสังคม

นอกจากนี้ ในการเดินทางมาอบรมครั้งนี้ ผู้จัดงานเตรียมพาหนะไว้สำหรับ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามักใช้ระยะเวลาเดินทางนานในช่วงการจราจรคับคั่ง ซึ่งอาจมี ผลต่อร่างกาย และจิตใจที่เคร่งเครียด ซึ่งรบกวนสมาธิในการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของผู้รับสาร

ในการพบปะกันครั้งแรกของการอบรมทุกรุ่นระหว่างวิทยากร (ผู้ส่งสาร) กับ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (ผู้รับสาร) รวมถึงการรวมตัวกันครั้งแรกระหว่างอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กด้วยกัน ในการเริ่มเข้าสู่กิจกรรมการอบรม ได้เกิดสถานะที่เรียกว่า “ช่องว่างระหว่างบุคคล” อันเนื่องจาก อุปสรรคทางสังคม คือ การไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน และความแตกต่างทางกายภาพ ได้แก่ อายุ เพศ วัย ความจำกัดด้านสรีระ ซึ่งก่อให้เกิดการเกร็ง ปิดตัว เินอาย กลัวการแสดงออก ตลอดจน ความแตกต่างทางสถานภาพ และตำแหน่งหน้าที่ทางการงาน ทำให้เกิดความเกรงใจ เคร่งเครียด กลัวทำผิด กลัวเสียภาพพจน์ ไม่เป็นตัวของตัวเอง อีกทั้งความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม ทำให้เกิดการแบ่งแยก กลัวถูกเข้าใจผิด และกลัวที่จะสื่อสารกับผู้อื่น โดยผลการวิเคราะห์นี้ได้มาจากหลักฐานการวิจัยเชิงเอกสารที่ปรากฏในบันทึกภาพเคลื่อนไหว ซึ่งบันทึกพฤติกรรม อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไว้ในช่วงก่อนเข้าสู่กิจกรรมการอบรม และ ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ปฏิกริยาของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไว้ที่หัวข้อ 4.1.1.1 ในหน้า 62-63 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ดังนั้น วิทยากร (ผู้ส่งสาร) จึงให้ความสำคัญใน การปรับสภาพผู้รับสาร หรือผู้เข้า อบรม ให้เกิดสภาวะร่างกายที่ผ่อนคลาย ให้ปราศจากอาการเกร็ง ความอาย ความกลัว ความตึง เครียด รวมถึงการปลดปล่อยอารมณ์ของผู้รับสารออกจากพันธนาการต่าง ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคของ กระบวนการเรียนรู้ วิทยากร (ผู้ส่งสาร) จึงมีการสื่อสารร่วมกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (ผู้รับสาร) ในการเริ่มเข้าสู่กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีเงื่อนไขข้อตกลงร่วมกัน 3 ข้อ ดังนี้

- ข้อแรก ผู้รับสารจะไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคมใด ๆ ที่มี และที่เป็นอยู่ทั้งสิ้น
- ข้อสอง ผู้รับสารจะเรียนรู้ และปฏิบัติเต็มที่โดยไม่ต้องกลัวผิด กลัวเสียภาพพจน์
- ข้อสาม ผู้รับสารจะทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่เอาใจใคร หรือเพื่อส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ

ในการทำความเข้าใจกันนี้ ผู้วิจัยพบว่าวิทยากรมีความพยายามสร้างความเข้าใจ ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพอันดีของผู้รับสาร โดยในบริบทการอบรมเชิงปฏิบัติการ ถือเป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล ที่จัดอยู่ในประเภทการสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) อันมีความหลากหลายของผู้รับสารอยู่มาก อาจทำให้การสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) มีอย่างจำกัด ไม่สามารถนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ของผู้รับสารได้

ในขั้นตอนแรกของการอบรมเชิงปฏิบัติการในปีพ.ศ. 2552 นี้ วิทยากรผู้ส่งสารจึงได้ใช้กิจกรรม เพื่อจะกระตุ้นให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กคลายความเครียดทางร่างกาย และปลดปล่อยความกลัวออกจากจิตใจ ซึ่งผู้วิจัยได้เรียกขั้นตอนนี้ว่า Release หรือ ผ่อนคลาย ไร้กลัว

ในขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้กลัว) วิทยากรได้ใช้การเล่นเกม มาทำการปลดปล่อยความเครียดและความกลัวของผู้รับสาร โดยหลักการของกิจกรรมการเล่นเกม อยู่ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.1 หน้า 63 และ การใช้การเล่นเกมของวิทยากรในขั้นตอนนี้ เป็นรูปแบบของเกมละลายพฤติกรรม ซึ่งวิทยากรได้ทำการแบ่งกิจกรรมการเล่นเกมเป็น 2 ช่วง คือช่วงเกริ่นนำ และช่วงสำรวจตัวตน โดยช่วงเกริ่นนำ มีเกมที่วิทยากรใช้ ดังนี้

1) ลมเพ ลมพัด

วิทยากรให้ผู้รับสารทั้งหมดรวมกันเป็นวงกลม แล้วเริ่มว่า “ลมเพ ลมพัด” ผู้รับสารถามกลับว่า “พัดอะไร” วิทยากรจะตอบว่า “พัดคนที่..” โดยกำหนดเงื่อนไขหนึ่งอย่าง ใครมีลักษณะที่อยู่ในเงื่อนไขนั้น ก็ต้องวิ่งออกจากที่เดิมพร้อมกับไปหาที่ยืนในตำแหน่งอื่น ผู้ที่ช้าสุดหรือลืมวิ่ง ก็จะได้รับรางวัล ซึ่งเป็นคำที่วิทยากรเรียกแทนคำว่าแพ้ หรือถูกทำโทษ

2) จังหวะหัวใจ

วิทยากรให้ผู้รับสารทั้งหมดจับมือกันเป็นวงกลมใหญ่ แล้ววิทยากรปลดมือที่จับกันออกจากผู้รับสารคู่หนึ่งให้เกิดช่องว่าง ทำให้คู่นั้นต้องวิ่งไปหาคนอื่นมาเติมเต็มช่องว่าง ในขณะที่เดียวกัน คู่อื่นที่ถูกดึงคนกลางออกไปก็เกิดช่องว่างระหว่างคู่ จึงต้องวิ่งไปหาคนอื่นมาเติมแทนที่เช่นกัน ระหว่างที่กำลังเล่นเกมนั้น จะมีการเปิดเพลงคลอไปด้วย ถ้าเมื่อใดที่เพลงหยุด ใครกำลังวิ่งอยู่ ก็จะได้รับรางวัลเช่นกัน

3) Go Inter

วิทยากรให้ผู้รับสารทั้งหมดจับมือกันเป็นวงกลมใหญ่ แล้ววิทยากรแบ่งผู้เล่นเป็น 2 กลุ่ม โดยนับ 1-2 สลับไป ซึ่งผู้ที่นับ 1 จะยืนระหว่างผู้ที่นับ 2 ซึ่งต้องจดจำตำแหน่งที่ยืนไว้ เมื่อเริ่มเกม ให้ผู้เล่นที่นับ 1 ก้าวเข้ามาวางใน โดยกำหนดให้เคลื่อนที่เป็นวงกลมวนทางซ้าย เมื่อเปิดเพลง ผู้รับสารกลุ่มที่นับ 1 จะเคลื่อนที่ด้วยการเดินเต็มที่อยู่อย่างอิสระ เมื่อเพลงหยุด ให้กลุ่มที่นับ 1 รีบกลับมาตำแหน่งเดิม วิทยากรควาผู้เล่นคนใดกลับเข้าที่ช้าหรือผิดตำแหน่งไปจากเดิม ก็จะได้รับรางวัล จากนั้นผู้เล่นกลุ่มที่นับ 2 ก็ทำเช่นเดียวกัน แต่กำหนดให้เคลื่อนที่เป็นวงกลมวนทางขวา และในรอบสุดท้าย ทั้งสองกลุ่มจะเคลื่อนที่เป็นวงนอกและวงในและเดินทิศทางสวนกัน

ผู้วิจัยพบว่าในการเลือกใช้เกมละลายพฤติกรรมในช่วงเกริ่นนำของวิทยากร มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การคลายเครียด และปลดปล่อยสภาวะความกลัวของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) เป็นการสื่อสารผ่านเกมที่เน้นความสนุกสนาน เน้นการเคลื่อนไหวที่เคลื่อนไหว การได้เปล่งพลังเสียงอย่างเต็มที่ของผู้รับสาร ไม่เน้นการคิดประมวลผลซับซ้อน เป็นเกมที่เหมาะกับทุกเพศ ทุกวัย และที่สำคัญที่สุดคือเล่นพร้อมกันได้อย่างทั่วถึง และปลอดภัย รองรับกลุ่มเป้าหมายได้ทั้ง 100 คน

(2) วิทยากรสื่อสารกับผู้รับสารด้วยภาษา และบุคลิกที่เป็นกันเอง ทำการนำเกม โดยการไม่ยึดติดกติกาหรือมุ่งมั่นตัดสินเน้นเอาชนะ แต่จะสอดแทรกอารมณ์ขันอยู่ตลอดเวลา วิทยากรเรียกผู้แพ้ในการแข่งขันว่าเป็นผู้ได้รางวัล เป็นการสร้างบรรยากาศในเชิงบวก ผู้รับสารจะรู้สึกดีว่าแพ้ ไม่รู้สึกเสียหน้า รู้สึกอับอาย หรือรู้สึกกลัวที่จะทำผิด

(3) วิทยากรได้จัดระบบการเล่นเกมที่หลากหลายพฤติกรรมในช่วงเกริ่นนำนี้อย่างมีลำดับขั้นตอน ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ซึ่งมีสถานภาพที่แตกต่างกันหลาย โดยผู้วิจัยพิจารณาจากเกมแรก คือ ลมเพ ลมพัด ที่ไม่มีการสัมผัสจับมือ แต่ผู้รับสารเริ่มยินยอมที่จะอยู่ในระยะใกล้ชิดกับคนที่ไม่รู้จัก ต่อด้วยเกมที่สอง คือ จังหวะหัวใจ ที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยการจับมือกับคนที่ไม่รู้จัก และเกมสุดท้ายในช่วงเกริ่นนำนี้ คือ Go Inter ที่กระตุ้นให้ผู้รับสารสนุกสนานด้วยการพร้อมใจเดินเป็นกลุ่ม ไม่ยึดติดความเป็นตัวตน

จากนั้น วิทยากรใช้การเล่นเกมที่หลากหลายพฤติกรรมในช่วงที่สอง คือช่วงสำรวจตัวตนของผู้รับสาร คือเกม Co.- Q. (คำว่า Co.- Q. เป็นชื่อที่ย่อมาจากคำว่า Co-operation แปลว่าความร่วมมือร่วมใจ และ คำว่า Queue แปลว่า การเรียงแถว การจัดแถว เมื่อรวมความหมายของทั้งสองคำเข้าด้วยกัน จะแปลว่า การจัดเรียงแถวด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน) วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้รับสารเป็นจำนวนเท่ากัน โดยจัดสรรให้สมาชิกแต่ละกลุ่มมีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีลักษณะแตกต่าง สถานภาพที่หลากหลาย และพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้รับสารที่มีความคุ้นเคยสนิทสนมกันมาอยู่กลุ่มเดียวกัน เพราะอาจทำให้การละลายพฤติกรรมไม่บรรลุผล

วิทยากรได้กำหนดกติกาเงื่อนไขในเกม Co.- Q. ให้ผู้รับสารได้สำรวจตัวตน เพื่อร่วมกันจัดเรียงแถวของสมาชิก โดยเริ่มจากการสำรวจทางสถานภาพภายนอก ไปถึงการสำรวจบุคลิกภาพภายใน ดังมีหัวข้อการแข่งขันในเงื่อนไขต่อไปนี้

- 1) เรียงลำดับจาก คนผมสั้น-คนผมยาว
- 2) เรียงลำดับจาก ชื่อเล่น ก.- ฮ.
- 3) เรียงลำดับจาก คนชอบดูหนังหลังข่าวน้อยสุด – มากสุด
- 4) เรียงลำดับจาก คนเสียงเบา – คนเสียงดัง
- 5) เรียงลำดับจาก คนเรียบร้อย – คนเปรี้ยวซ่า
- 6) เรียงลำดับจาก คนชอบเต้นน้อยสุด – มากสุด

ผู้วิจัยพบว่า ในการเลือกใช้เกมละลายพฤติกรรมในช่วงสำรวจตัวตนผู้รับสาร มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่ความคลายเครียด และปลดปล่อยสภาวะความกลัวของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) วิทยากรมีการกำหนดเงื่อนไขหัวข้อ โดยเลี่ยงการสำรวจตัวตน ที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุที่สร้างความแตกต่างของผู้รับสาร ได้แก่ เพศ วัย ตำแหน่งหน้าที่ และความเชื่อทางศาสนา แต่เลือกหัวข้อที่สร้างความเฮฮาครึกครื้น และคลายเครียด

(2) วิทยากรสื่อสารกับผู้รับสารด้วยภาษาและบุคลิกที่เป็นกันเอง ในการแข่งขันเรียงลำดับแถวของสมาชิกในกลุ่ม โดยกระตุ้นให้ผู้รับสารมีการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อสานสัมพันธ์กับสมาชิกที่ไม่เคยรู้จักกันในกลุ่ม โดยไม่คำนึงถึงที่มาและสถานภาพของสมาชิกนั้น

(3) วิทยากรมีการตรวจสอบความถูกต้องในการเรียงลำดับแถวของสมาชิก แต่ละกลุ่มอย่างผ่อนคลาย สอดแทรกอารมณ์ขัน มีดำเนินการแข่งขันด้วยจังหวะที่สั้นกระชับ เพื่อป้องกันการเกิดความเบื่อหน่ายในกลุ่มผู้รับสาร

(4) วิทยากรมีการกำกับดูแลบรรยากาศในระหว่างการเล่นเกม ให้เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ซึ่งนอกจากจะมีการกระตุ้นผู้รับสารให้แข่งขันกับเวลา แข่งขันกันระหว่างกลุ่มแล้ว และสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแล้ว วิทยากรยังกระตุ้นให้ผู้รับสารปลดปล่อยพลังภายในตัวตน ด้วยการแสดงออกพร้อมกับผู้รับสาร โดยแสดงออกอย่างจริงใจและเต็มพลัง

(5) โดยสรุป Co.Q. เป็นเกมที่เน้นความสนุกสนาน เหมาะกับทุกเพศ ทุกวัย และรองรับการเล่นพร้อมกันของผู้รับสารได้อย่างทั่วถึงและปลอดภัย วิทยากรมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้รับสารได้คิดทบทวนพฤติกรรม และทำการสำรวจตัวตนในเบื้องต้น และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นเกมที่เน้นการสื่อสารสร้างความสัมพันธ์แบบเสมอภาคระหว่างผู้รับสาร โดยมองข้ามข้อจำกัด “ช่องว่างระหว่างบุคคล” ออกไป

สรุปผลการวิจัย พบว่าในขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้กังวล) วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านเกมละลายพฤติกรรมซึ่งมีสองช่วง อันได้แก่ ช่วงเกริ่นนำ และช่วงสำรวจตัวตน โดยทั้งสองช่วง เป็นการกระตุ้นบรรยากาศในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานแบบสุด ๆ ไม่เน้นการแข่งขันมุ่งมั่นเอาชนะ แต่สอดแทรกด้วยอารมณ์ขัน และการสนับสนุนให้ผู้รับสารมีการปลดปล่อยพลังที่ซ่อนภายใน แสดงออกความเป็นตัวตนอย่างอิสระเต็มที่โดยปราศจากความกลัวใด ๆ เป็นขั้นตอนที่วิทยากรใช้การสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร รวมถึงระหว่างผู้รับสารด้วยกันเอง โดยมีเจตนาเพื่อกำจัด “ช่องว่างระหว่างบุคคล” เป็นวิธีการเตรียมพร้อมร่างกายให้คลายจากความเกร็ง ความเครียด และปลดปล่อยสภาวะของความกลัวของผู้รับสาร

4.1.2.2 ขั้นตอนที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์)

จากการศึกษาข้อมูลของผู้รับสารที่วิทยากรได้รับรู้ในเบื้องต้นอีกประการหนึ่ง คือ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ขาดทักษะในการใช้เครื่องมือสื่อสาร ได้แก่ ร่างกาย เสียง ภาษา และ อารมณ์ ผู้วิจัยพบว่า ทักษะการใช้ร่างกาย การเปล่งเสียง การสื่อสารภาษา และการควบคุม อารมณ์ของผู้รับสารยังมีข้อจำกัดอยู่ ซึ่งทำให้มีการใช้เครื่องมือสื่อสารอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เมื่อ พิจารณาจากปฏิกิริยาของผู้รับสาร จากกิจกรรมในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยสรุปลักษณะพอสังเขปดังนี้

1) ร่างกาย

แม้ว่าผู้รับสารได้รับการกระตุ้นจากวิทยากรให้แสดงออกอย่างเต็มที่ แต่ ผู้รับสารส่วนใหญ่เคลื่อนไหวร่างกายเฉพาะท่อนบน และเป็นไปในระนาบเดียว คือ เคลื่อนไหวใน ทิศทางซ้าย-ขวา สะท้อนว่าผู้รับสารส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการใช้ทักษะการเคลื่อนไหวร่างกาย

2) เสียง

ผู้รับสารตอบสนองความสนุกด้วยการปลดปล่อยเสียงอย่างเต็มที่ ด้วยการ แผลงเสียงดังที่มาจากช่องคอ หลังจากเล่นเกม ผู้รับสารส่วนใหญ่จะมีอาการเจ็บคอ และเกิดอาการ เสียงแหบ สะท้อนว่าผู้รับสารส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการใช้ทักษะการเปล่งเสียง

3) ภาษา

ผู้รับสารบางคนมีความระมัดระวังในการสื่อสารภาษาในระหว่างเล่นเกม มี การถ่ายทอดภาษาที่เป็นภาษาเขียนหรือภาษาทางการ ทั้งที่กำลังเล่นเกมด้วยความสนุกสนาน ๆ สะท้อนว่าผู้รับสารบางคนมีข้อจำกัดในการใช้ทักษะทางการสื่อสารภาษา

4) อารมณ์

ผู้รับสารส่วนใหญ่เกิดอารมณ์ร่วมกับบรรยากาศของความสนุกสนานใน การเล่นเกมได้เป็นอย่างดี แต่ระหว่างช่วงพักหลังการเล่นเกม บางคนยังคงแสดงออกสีหน้าแววตาที่ เคร่งเครียด สะท้อนว่าผู้รับสารบางคนมีข้อจำกัดในการใช้ทักษะทางการควบคุมอารมณ์

ทั้งนี้ วิทยากรมีการรับรู้ข้อมูลในด้านข้อจำกัดของผู้รับสารมาก่อนหน้า ซึ่งข้อมูล ปรากฏอยู่ในเอกสารการวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กก่อนการจัดการ อบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ดังนั้น สิ่งที่วิทยากรดำเนินการสื่อสารในขั้นตอนที่ 2 ของการอบรมเชิง ปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 นี้ จึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคือข้อจำกัดในทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสาร ของผู้รับสารในมิติของร่างกาย เสียง ภาษา และอารมณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้เรียกขั้นตอนนี้ว่า Reload หรือ ตัวตน สร้างสรรค์

ในขั้นตอนที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์) ผู้วิจัยได้ทำการแยกแยะกิจกรรมต่าง ๆ ของวิทยากร กับการใช้วิธีแก้ข้อจำกัดด้านทักษะของผู้รับสารในมิติสำคัญ ดังนี้

ประการที่ 1 การใช้ทักษะทางร่างกาย (Physical Capability)

ผู้วิจัยพบว่าวิทยากรมีการใช้กิจกรรมในการกระตุ้นการใช้ทักษะทางร่างกายผู้รับสารอย่างมีระบบ โดยดำเนินการเป็นลำดับขั้น ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) การเคลื่อนไหวร่างกาย (Movement)

ในขั้นแรกของการส่งเสริมการใช้ทักษะทางร่างกายนี้ วิทยากรใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.3 หน้า 67-68 เป็นที่เรียบร้อย วิทยากรทำการ Warm Up ผู้รับสาร ด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายที่ละส่วน ให้เกิดการยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ พร้อมทั้งจะเคลื่อนไหวอย่างคล่องแคล่วและอิสระ และมีการกระตุ้นด้วยการเดิน 5 ข. คือ ยืด (ยืดสุด) ย่อ (ย่อเข้า) ยุบ (กลาน) ช้วย (กลิ้ง) และ หยุด (อยู่นิ่ง)

2) การมโนภาพผ่านจินตนาการ (Fancy from Imagination)

ขั้นตอนถัดมา ผู้วิจัยได้ทำการกระตุ้นจินตนาการผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสาร ด้วยการให้มโนภาพผ่านจินตนาการตามเรื่องเล่าที่มีการบรรยายต่อเนื่อง ในมิติของ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อย่างละเอียดและชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.2 หน้า 65-66 เป็นที่เรียบร้อย โดยสิ่งที่วิทยากรทำในขั้นตอนนี้ เป็นวิธีการสร้างสมาธิให้ผู้รับสาร ได้เกิดความพร้อมทางการใช้ร่างกายในการตอบสนองต่อจินตนาการในขั้นตอนต่อไป

3) ปฏิกริยาตอบสนองผ่านจินตนาการ (Reaction from Imagination)

วิทยากรพิจารณาว่าเมื่อผู้รับสารมีการยืดหยุ่นร่างกายเพียงพอ และมีสมาธิต่อจินตนาการแล้ว ขั้นต่อไปจึงกระตุ้นผู้รับสารให้ปลดปล่อยเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระ ตามจินตนาการที่มาจากคำบรรยายของวิทยากร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.2 หน้า 67 เป็นที่เรียบร้อยโดยโครงสร้างเนื้อหาที่วิทยากรใช้ในขั้นตอนนี้คือ

ชายทะเล: น้ำสีฟ้าระยิบระยับ, ทราสลีขาวนุ่ม, กลิ่นไอแสงแดดยามเช้า, ลูยน้ำทะเลคลื่นกระทบเบา ๆ , เล่นกับปลาในน้ำใส, สัมผัสกับบางสิ่งที่เลื้อยผ่านขา, วังหนีขึ้นฝั่ง

ป่าละเมาะ: เดินเท้าเปล่าเหยียบหินกรวดแหลมคม, ร้อนระอุ, ใต้หินไปตามเสียงน้ำตก, ดื่มน้ำดับกระหาย, หาผลไม้ประทังความหิว, สัตว์ป่าขู่คำราม, วังหนีเข้าพงหญ้า

ถ้ำใหญ่: ฝนตกหลบเข้าถ้ำมืด, สัมผัสกับของเหลวกลื่นคาว, วังหนีค้างคาวคูดเลือด, กลานลอดคดงหนาม, กลิ้งตกภูเขา, เจอน้ำป่าพัดพาไป, ชีวิตดับสูญ

ใต้พื้นดิน: ร่างเป็นรูถูลี, กลายเป็นแมลงคืบพันธุ้, เติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่, โคนพายุฟ้าผ่าถล่มแตกกระจาย, เป็นเศษไม้ลอยตามแรงลมและสายน้ำ, ถูกทับถมแน่นหนา, นิ่งเนิ่นนานเป็นล้านปี, ไม่มีชีวิต ไม่มีความรู้สึก เป็นหินก้อนใหญ่ไม่มีภาวะ และออกจากห้วงจินตนาการ

ผู้วิจัยพบว่าการเลือกใช้กิจกรรมของวิทยากร ในมิติการใช้ทักษะทางร่างกายของผู้รับสาร มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การรู้จักยึดหยุ่นร่างกายของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) วิทยากรใช้เทคนิคสร้างสมาธิของผู้รับสาร โดยการ Warm Up ผู้รับสารเคลื่อนไหวอย่างเต็มที่ เมื่อร่างกายเหนื่อยอ่อน ผู้รับสารจะเกิดสมาธิ ไม่คิดวิเคราะห์หาเหตุผลถึงสาเหตุที่ต้องทำ วิทยากรใช้คำว่า Just Do It ในการกระตุ้นผู้รับสารให้คิดอยู่แค่การได้ทำเต็มที่ และมีปฏิริยาตอบสนองแสดงออกมาตามความเชื่อที่อยู่ภายในตัวตน ไม่ใช่ทำตามคนอื่น

(2) วิทยากรพยายามกระตุ้นผู้รับสารให้ตามติดฟังเรื่องที่เล่าอย่างต่อเนื่อง จนไม่มีเวลาคิดกังวลถึงข้อจำกัดต่าง ๆ บนร่างกาย สามารถปลดปล่อยร่างกายไปอย่างอิสระ

(3) เรื่องราวที่วิทยากรนำมาบรรยาย เน้นการใช้จินตนาการผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสาร โดยการกระตุ้นให้เคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระ ไม่มีการกำกับท่าทางหรือการวิพากษ์วิจารณ์ถูกผิดในการแสดงออก หรือวิจารณ์ว่าทำได้ดีตีบทแตกหรือไม่

(4) วิทยากรใช้บทบาทความเป็น “ครู- นักแสดง”(Acting-Teacher) ในการสื่อสารสร้างจินตนาการบรรยาย รูป รส กลิ่น เสียง และ สัมผัส ที่ชัดเจนราวกับเป็นความจริง ให้ผู้รับสารยอมจำนน มีความเชื่อ และเกิดปฏิริยาทางร่างกายตอบสนองจินตนาการได้อย่างเต็มที่

ประการที่ 2 การใช้ทักษะทางเสียง และภาษา (Voice & Diction Capability)

ผู้วิจัยพบว่าวิทยากรมีการใช้กิจกรรมในการกระตุ้นทักษะการใช้เสียงและภาษาของผู้รับสารอย่างมีระบบ โดยดำเนินการเป็นลำดับขั้น ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) แบบฝึกหัดการเปล่งเสียง (Voice Projection Exercises)

ในขั้นแรกของการส่งเสริมทักษะในการใช้เสียง และภาษานี้ วิทยากรทำการใช้แบบฝึกทักษะทางการแสดงในการช่วยให้ผู้รับสารใช้วิธีการเปล่งเสียงอย่างถูกต้อง ตามหลักของการใช้เสียงในที่สาธารณะ ปราศจากเครื่องทุ่นแรง หรือเครื่องช่วยขยายเสียง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการพื้นฐานในการฝึกทักษะการเปล่งเสียงอย่างละเอียดไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.3 หน้า 69-70 เป็นที่เรียบร้อย ในขั้นตอนนี้ วิทยากรได้เสริมกิจกรรมฝึกทักษะในการใช้เสียงด้วยกิจกรรมชื่อว่า ฟังไทย – อ้ายลาว โดยวิทยากรให้ผู้รับสารจับคู่ แล้วให้คู่แยกออกจากกันเป็นฝั่ง A และ B ยืนห่างกันประมาณ 5-6 เมตร โดยหันหน้าเข้าหากัน ฝั่ง A สมมติเป็นตัวแทนของฝั่งไทย และฝั่ง B สมมติเป็นตัวแทนของฝั่งลาว และผลัดกันส่งภาษาสื่อสารถึงกัน โดยมี Focus (โฟกัสคือการจับจ้องเฉพาะที่ใดที่หนึ่ง) อยู่ที่คู่ของตนเท่านั้น

2) การเล่นบทบาทสมมติ (Role Playing)

วิทยากรใช้กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติเพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารได้พัฒนาการใช้ทักษะของเสียง และภาษาอย่างควบคู่กันไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.4 หน้า 71 เป็นที่เรียบร้อย โดยขั้นตอนการเล่นบทบาทสมมตินี้ วิทยากรได้ใช้การเล่านิทานให้ผู้รับสารฟัง เป็นนิทานซึ่งมีโครงสร้างเนื้อหาจากนิทานเรื่องลูกหมู 3 ตัว และให้ผู้รับสารเลือกสวมบทบาทสมมติเป็นตัวละครในเรื่องตามอัธยาศัย โดยผู้รับสารมีการแสดงและพูดทบทแบบคั่นสด (Improvisation)

ผู้วิจัยพบว่า การเลือกใช้กิจกรรมของวิทยากร ในมิติการใช้ทักษะทางเสียงและภาษาของผู้รับสาร มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การรู้จักการเปล่งเสียงที่ถูกหลัก และการใช้ภาษาพูดที่เหมาะสมของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) วิทยากรใช้วิธีเล่าเรื่องผ่านบทบาทสมมติ เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารใช้ทักษะการเปล่งเสียงและการสื่อสารภาษาพูด ซึ่งแตกต่างจากการใช้วิธีการเล่าเรื่องผ่านจินตนาการ ซึ่งอยู่ที่การกระตุ้นให้ผู้รับสารใช้ทักษะร่างกายและการเคลื่อนไหว

(2) วิทยากรดำเนินการถ่ายทอดเล่าเรื่องราวในนิทานไม่กี่ประโยค แล้วให้ผู้รับสารเติมแต่งเสียงประกอบ (Sound Effect) บทพูด (Dialogue) และการกระทำของตัวละคร (Action) ด้วยตัวเอง โดยเป็นการเล่าเรื่องสลับกับการเว้นช่องให้ผู้รับสารเติมคำแบบปลายเปิด ซึ่งนิทานเรื่องลูกหมู 3 ตัวที่ถูกนำมาใช้ อาจมีเรื่องราวแบบที่เคยได้ยินได้ฟังมา หรืออาจมีการดำเนินเรื่องราว ทั้งบทบาท บทพูด และการกระทำของตัวละครที่แตกต่างจากของเดิมอย่างสิ้นเชิง ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ยังมีการแสดงบทบาทแตกต่างจากของเดิมมากเท่าไร ยิ่งสะท้อนพลังความคิดสร้างสรรค์จากตัวตนภายในของผู้รับสารมากขึ้นเท่านั้น

(3) วิทยากรมีการใช้การสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) ในการดำเนินการเล่านิทาน ซึ่งมีการสื่อสารแบบตอบโต้กัน (Interactive) ตลอดเวลาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยมีการแสดงออกผ่านบทบาทสมมติด้วยการคั่นสดของผู้รับสาร (Improvisation) ซึ่งเป็นวิธีที่กระตุ้นให้ผู้รับสารใช้ทักษะของการเปล่งเสียง การสื่อสารภาษาพูดที่เหมาะสม และการแสดงอันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่มีการกำหนดทิศทางและตอนจบของเรื่องราวไว้ล่วงหน้า จึงเป็นสิ่งที่วิทยากรไม่สามารถคาดคะเนล่วงหน้าได้ว่าเรื่องราวจะดำเนินไปในรูปแบบใด วิทยากรจึงมีการใช้ปฏิภาณไหวพริบในการสื่อสารตอบโต้กับผู้รับสารอยู่ทุกขณะ เพื่อให้การดำเนินเรื่องมีความสอดคล้องกับการแสดงออกของผู้รับสาร โดยเป็นไปอย่างต่อเนื่องและราบรื่น

ประกาศที่ 3 การใช้ทักษะทางการควบคุมอารมณ์ (Emotional Control)

วิทยากรตระหนักดีว่า ผู้รับสารจำเป็นจะต้องมีความพร้อมสูงในด้านของอารมณ์ เนื่องจากต้องทำงานภายใต้ความกดดันส่วนตัว ความกดดันจากปัญหาเพื่อนร่วมงาน ความกดดันจากผู้บังคับบัญชา และภาระหน้าที่ความรับผิดชอบอันมากมายในฐานะอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก วิทยากรจึงใช้กิจกรรมในการสื่อสารที่ช่วยปรับระดับควบคุมอารมณ์ และแนะนำเทคนิคในการจัดการความรู้สึกเครียดสะสมของผู้รับสาร ด้วยกิจกรรมดังนี้

1) การใช้ดนตรีคลายเครียด (Relaxation by Music)

วิทยากรใช้กิจกรรมเสียงดนตรีคลายเครียด เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารได้รู้จักวิธีการจัดการปลดปล่อยความเครียดและควบคุมอารมณ์ของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.1 หน้า 64 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรทำการเลือกลักษณะเพลงเพื่อปรับอารมณ์ของผู้รับสาร โดยเลือกประเภทเพลงบรรเลง ไม่มีคำร้อง ท่วงทำนองเพลงไพเราะ จังหวะเบาสบาย เสียงดนตรีฟังง่าย ไม่ซับซ้อนหรือแปลกแปร่งหู ในกิจกรรมนี้วิทยากรใช้เพลงบรรเลงอยู่ 4 ชุด ซึ่งถูกนำมาใช้สลับสับเปลี่ยนเวียนในแต่ละรุ่น ซึ่งเพลงบรรเลงทุกชุด เป็นของ จำรัส เสวตาภรณ์ ได้แก่ เพลงบรรเลงชุดฤดูกาลแห่งชีวิต เพลงบรรเลงชุดเพลงโบไม้ เพลงบรรเลงชุดเช้าวันใหม่ และ เพลงบรรเลงชุดเสียงเพรียกจากสายลม ซึ่งทั้ง 4 ชุด มีการบรรเลงด้วยท่วงทำนองแนวเดียวกัน

2) การเต้นอิสระ (Dancing Free)

วิทยากรใช้กิจกรรมการเต้นอิสระเป็นลำดับสุดท้ายในขั้นตอนที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์) เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารได้ปลดปล่อยความเครียดทางร่างกาย และจิตใจไปพร้อมกัน เพื่อนำไปสู่การควบคุมอารมณ์ที่มีคุณภาพของผู้รับสาร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.3 หน้า 68-69 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรทำการเลือกลักษณะเพลงเพื่อปลดปล่อยอารมณ์ด้วยการเต้นอย่างอิสระของผู้รับสาร โดยเลือกประเภทเพลงบรรเลง หรือเพลงมีเนื้อร้องที่มีเสียงดนตรีและจังหวะโดดเด่นกว่าคำร้อง เป็นเพลงที่มีจังหวะชัดเจน เสียงดนตรีคึกคักเร้าใจให้เกิดความรู้สึกอยากปลดปล่อยอารมณ์ด้วยการเต้น ในกิจกรรมนี้วิทยากรใช้เพลงบรรเลงอยู่ 4 ชุด ซึ่งถูกนำมาใช้สลับสับเปลี่ยนเวียนในแต่ละรุ่น ได้แก่ เพลงบรรเลงชุด Poetry of the Sea ของ วง Blue Seas Grand Orchestra เพลงบรรเลงแนวลาตินชุด Musica Latin ของรวมศิลป์ เพลงบรรเลงดนตรีชนเผ่า ชุด Tribal Bahia ของ Timbalada และ เพลงมีคำร้องของคิวบาชุด Havana Club ของ Buena Vista Social Club

ผู้วิจัยพบว่า การเลือกใช้กิจกรรมของวิทยากร ในมิติการใช้ทักษะทางการควบคุม อารมณ์ของผู้รับสาร มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การจัดการปลดปล่อยความเครียดสะสม ทางร่างกายและจิตใจ และการรู้จักการควบคุมอารมณ์ที่เหมาะสมของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการ สื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังนี้

(1) ชุดเพลงบรรเลงที่วิทยากรเลือก มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ หรือค่านิยมของผู้รับสาร แต่การจงใจเลือกเพลงลักษณะนี้ของวิทยากร ผู้วิจัยพบว่า มีเหตุผลเพื่อ หลีกเลี่ยงการฟังเพลงที่ผู้รับสารคุ้นเคยหรือนิยมฟัง เนื่องจากการได้ยินเพลงที่เคยฟังใน ชีวิตประจำวัน อาจกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความระลึกถึงเหตุการณ์บางอย่างที่อาจพ้องกับ ประสบการณ์อันเลวร้าย

(2) วิทยากรจงใจเลือกใช้เพลงที่ผู้รับสารฟังคำร้องไม่ชัดเจน หรือเป็น เพลงที่มีคำร้องซึ่งมีเสียงดนตรีหรือจังหวะโดดเด่นกว่าเนื้อร้อง เนื่องจากตระหนักว่าการได้ยิน เนื้อหาของเพลงที่สื่อสารออกมาอย่างชัดเจน อาจก่อให้เกิดการตีความเชื่อมโยงกับความทรงจำเชิง ลบบางอย่าง ซึ่งนำไปสู่สภาวะความกดดันทางอารมณ์ที่กลับเข้ามาในจิตใจของผู้รับสารอีก

(3) การเดินอิสระของผู้รับสาร นอกจากจะเป็นวิธีปลดปล่อยอารมณ์อิสระ ของผู้รับสาร ผู้วิจัยพบว่าเป็นวิธีที่วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสาร ค้นหาศักยภาพและพลังการเดินที่ ซ่อนอยู่ภายในตัวตนอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย พบว่า ในขั้นตอนที่ 2 (ตัวตน สร้างสรรค์) วิทยากรใช้รูปแบบการ สื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านแบบฝึกทักษะทางการแสดง (Acting Exercises) ที่ หลากหลายอย่างมีระบบและเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการฝึกเคลื่อนไหวร่างกาย (Movement) ตามด้วยการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า (Sensory Recall) โดยการให้ผู้รับสารสร้างมโนภาพผ่าน จินตนาการ (Fancy by Imagination) และการกระตุ้นปฏิกิริยาตอบสนองทางร่างกายผ่านจินตนาการ (Reaction by Imagination) จากนั้น วิทยากรจึงดำเนินการฝึกทักษะในการเปล่งเสียงที่ถูกหลัก (Voice Projection) ตามด้วยกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ (Role Playing) แล้วจึงใช้เสียงดนตรี ผ่อนคลายอารมณ์ผู้รับสาร (Relaxation by Music) และปิดท้ายด้วยการเดินอิสระ (Dancing Free)

ลำดับขั้นตอนกิจกรรมทั้งหมดที่เป็นผลวิจัยนี้ในขั้นตอนที่ 2 (ตัวตน สร้างสรรค์) เป็นรูปแบบของวิทยากรในการสื่อสาร ผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เพื่อกระตุ้นผู้รับสารมิติการใช้ ทักษะทางร่างกาย (Physical Capability) ทักษะการใช้เสียง และภาษา (Voice & Diction Capability) และมิติการใช้ทักษะในการควบคุมอารมณ์ (Emotional Control) ซึ่งเป็นทักษะการแสดงออกอัน สำคัญ และจำเป็นต่อผู้รับสารในด้านร่างกาย เสียง ภาษา และอารมณ์

4.1.2.3 ขั้นตอนที่ 3 Relate (สัมพันธ์ เรียนรู้)

วิทยากรรับรู้ข้อมูลจากการสำรวจปัญหา และสถานการณ์ด้านบุคลิกภาพของ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในปี พ.ศ. 2552 ว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงเด็กเล็กมาก่อน จึง สะท้อนภาพลักษณ์ของการเป็นที่เลี้ยงมากกว่าความเป็นครู และให้นิยามความเป็นครูสะท้อน ความคิด และการแสดงออกแบบดั้งเดิม รวมทั้งอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กบางคนยังมีพฤติกรรม การแสดงออกที่ไม่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกับเด็กปฐมวัย

ด้วยสาเหตุดังกล่าว วิทยากรจึงได้หาวิธีในการสื่อสารกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้วยการ ปรับบุคลิกภาพในบทบาทครูสำหรับเด็กปฐมวัย โดยคาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่เหมาะสม รวมทั้งเทคนิคในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้กับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยการนำ สัญญามาใช้เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับความเชื่อ และมายาคติของผู้รับสาร เพื่อให้เกิดกระบวนการ เรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้เรียกขั้นตอนนี้ว่า Relate หรือ สัมพันธ์ เรียนรู้

ในขั้นตอนที่ 3 Relate (สัมพันธ์ เรียนรู้) ผู้วิจัยได้แยกแยะกิจกรรมต่าง ๆ ของ วิทยากร กับการใช้วิธีปรับบุคลิกภาพในบทบาทครู และพฤติกรรมของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ดังนี้

1) การใช้ลีลาประกอบเพลง

วิทยากรได้ใช้กิจกรรมลีลาประกอบเพลงกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึก ผ่อนคลายทางร่างกายและจิตใจ เนื่องจากขั้นตอนที่ 3 อยู่ในช่วงเริ่มต้นของวันที่สองของการอบรม จึงต้องมีการปรับสภาพผู้รับสารให้พร้อมกับการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้ นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.1 หน้า 64 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 ผู้วิจัยพบว่า วิทยากร เลือกลีลาประกอบเพลง คุณพ่ออับราฮัม ซึ่งมีเนื้อหาในเพลง ดังนี้ “คุณพ่ออับราฮัม มีลูกอยู่ 7 คน ลูกแต่ละคนไม่มีดีเลยสักคนเดียว คนหนึ่งนั้นสูง นอกนั้นเตี้ยหมดเลย แต่ไม่มีใครฉลาดเลยสักคน ยกมือซ้าย ยกมือขวา ยกเท้าซ้าย ยกเท้าขวา ผงกหัว สายก้น แลบลิ้น ปลิ้นตา”

ผู้วิจัยพบว่าในการเลือกลีลาประกอบเพลงดังกล่าว มีสาระสำคัญในความ พยายามนำไปสู่การเตรียมพร้อมร่างกาย และจิตใจของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการสื่อสารของ วิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) วิทยากรใช้เนื้อหาของเพลงเป็นวิธีการกระตุ้นให้ผู้รับสารตื่นตัว และ รู้สึกสนุกสนานผ่อนคลายอารมณ์ พร้อมเปิดรับเรื่องราวใหม่ ๆ ในขั้นตอนต่อไป

(2) วิทยากรได้ใช้การเคลื่อนไหวร่างกายในกิจกรรมนี้พร้อมกับผู้รับสาร และสื่อสารพลังให้ผู้รับสารด้วยการเคลื่อนที่ไปทั่วห้อง ซึ่งกระตุ้นให้ผู้รับสารใช้ทักษะการ เคลื่อนไหวร่างกาย และทักษะการเปล่งเสียงที่ทรงพลังผ่านลีลาประกอบเพลงอย่างเต็มที่เช่นกัน

2) การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ (Creative Story Telling)

วิทยากรใช้กิจกรรมนี้ในการสะท้อนบุคลิกภาพครู ซึ่งหมายถึงอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก รวมถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกับเด็กปฐมวัยของผู้รับสาร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.5 หน้า 72 เป็นที่เรียบร้อย โดยสัญญาณที่วิทยากรใช้ในการเล่าเรื่องสร้างสรรค์ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ เป็นการใช้สัตว์ประเภทต่าง ๆ 5 ชนิด ได้แก่ 1) ปลาฉลาม 2) นกฮูก 3) แพนด้า 4) ตัวตุ่น และ 5) โลมา

ผู้วิจัยพบว่าในการเลือกใช้ในการเล่าเรื่องสร้างสรรค์ดังกล่าว มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การสะท้อนการปรับบุคลิกภาพในบทบาทครูสำหรับเด็กปฐมวัย ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) ผู้ส่งสารได้สื่อสารเรื่องเล่า ผ่านการแสดงสัญญาณของสัตว์ 5 ประเภท โดยถ่ายทอดเรื่องราวของสัตว์แต่ละประเภท ซึ่งมีลักษณะนิสัยและธรรมชาติที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยการที่ผู้ส่งสารเล่าเรื่องสร้างสรรค์ ด้วยลีลาท่าทางที่เป็นไปอย่างตลกขำขัน แฝงความหมายโดยนัย และใช้การสื่อสารแบบ Interactive

(2) วิทยากรเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ ด้วยการใช้ความหมายเชิงสัญญาณผ่านลักษณะของสัตว์ 5 ประเภท เพื่อหลีกเลี่ยงการสื่อสารทางตรงในการวิพากษ์วิจารณ์ผู้รับสาร หรือหลีกเลี่ยงการสื่อสารเจาะจงเป็นรายบุคคลในการกล่าวตำหนิติเตียน อันอาจทำให้ผู้รับสารเกิดความอับอาย หรือมีความคิดต่อต้านภายใน ไม่อยากมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ต่อไป

(3) หลังจากวิทยากรใช้การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ สะท้อนผ่านลักษณะนิสัยของสัตว์แต่ละประเภทแล้ว ได้ให้ผู้รับสารทำการเชื่อมโยงความหมายได้สัญญาณดังกล่าว โดยสัมพันธ์กับลักษณะและพฤติกรรมของครูสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้รับสารได้มีส่วนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อสะท้อนบุคลิกภาพของครูอย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล และจัดหมวดหมู่ตามชนิดของสัตว์ 5 ประเภท ดังนี้

แบบที่ 1 บุคลิกภาพแบบ ครูปลาฉลาม

ผู้รับสารทำการสื่อสารเชื่อมโยงลักษณะปลาฉลาม โดยสัมพันธ์กับบุคลิกภาพครูสำหรับเด็กปฐมวัยว่า เป็นครูที่ชอบส่งเสียงดัง มีความใจร้อน อารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียวง่าย ยึดติดกับระเบียบวินัย และกฎกติกาอย่างสูงสุด ไม่มีความยืดหยุ่นหรือผ่อนผัน ชอบกล่าวว่าตำหนิเด็กทันทีที่เด็กทำผิด คิดแต่บทลงโทษรุนแรง มักแสดงอำนาจที่เหนือกว่า และชอบใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำโทษ

ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนะว่า บุคลิกภาพแบบครูปลาฉลาม จะทำให้เด็กกลัว หนึ่ง ไม่กล้าแสดงออก อยู่ในวินัยแต่ต่อหน้า แต่ลับหลังมีความไม่เป็นระเบียบมากกว่าเดิม

แบบที่ 2 บุคลิกภาพแบบ ครูนกสูก

ผู้รับสารทำการสื่อสารเชื่อมโยงลักษณะนกสูก โดยสัมพันธ์กับบุคลิกภาพครูสำหรับเด็กปฐมวัยว่า เป็นครูที่เน้นวิชาการเป็นหลัก มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กทางด้านการเสริมเนื้อหาวิชาการ มากกว่าการพัฒนาทางด้านอารมณ์และจินตนาการ ใช้เวลาในการติดตามผลการเรียนของเด็ก มากกว่าการสังเกตพฤติกรรม และการตอบสนองของเด็ก ให้ความสำคัญกับเด็กที่เรียนเก่ง มากกว่าเด็กที่ประพอดิดี

ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนะว่า บุคลิกภาพแบบครูนกสูก จะทำให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างชาญฉลาด แต่ขาดคุณธรรม และจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

แบบที่ 3 บุคลิกภาพแบบ ครูแพนด้า

ผู้รับสารทำการสื่อสารเชื่อมโยงลักษณะแพนด้า โดยสัมพันธ์กับบุคลิกภาพครูสำหรับเด็กปฐมวัยว่า เป็นครูที่ใจดี มีความใจเย็น น้ำเสียงไพเราะ เคลื่อนไหวเชื่องช้า เด็ก ๆ ชอบมากอดเพราะดูอบอุ่น ที่สำคัญ กิจกรรมหลักที่ให้กับเด็กคือ การเล่านิทาน และการพัฒนาทางด้านอารมณ์อย่างเดียวน ขาดการกระตุ้นการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่ของเด็ก ขาดความมีชีวิตชีวา และขาดพลัง

ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนะว่า บุคลิกภาพแบบครูแพนด้า จะทำให้เด็กกลายเป็นคนที่เฉื่อยชา หัวอ่อน ทำตามคำสั่งอย่างเดียว ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ขาดชีวิตชีวา และขาดพลังความเป็นผู้นำทางความคิด

แบบที่ 4 บุคลิกภาพแบบ ครูตัวตุ่น

ผู้รับสารทำการสื่อสารเชื่อมโยงลักษณะตัวตุ่น โดยสัมพันธ์กับบุคลิกภาพครูสำหรับเด็กปฐมวัยว่า เป็นครูที่ชอบอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็ก ไม่ชอบออกไปไหน ไม่ชอบการเดินทางไกลเพื่อไปสัมมนาหรือฝึกอบรม ไม่เปิดใจรับฟังเรื่องราวใหม่ ๆ ความคิดใหม่ ๆ หรือสนใจเทคโนโลยีใหม่ ไม่ชอบเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่ พอใจและรู้สึกปลอดภัยกับระบบเดิมที่มี

ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนะว่า บุคลิกภาพแบบครูตัวตุ่น จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเบื่อ ไม่สนใจในกิจกรรม และจริยธรรมคำสอนของครู ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีที่เข้ายวนล้ำสมัยมากกว่า หลงใหลในโลกวัตถุนิยม

แบบที่ 5 บุคลิกภาพแบบ ครูโลมา

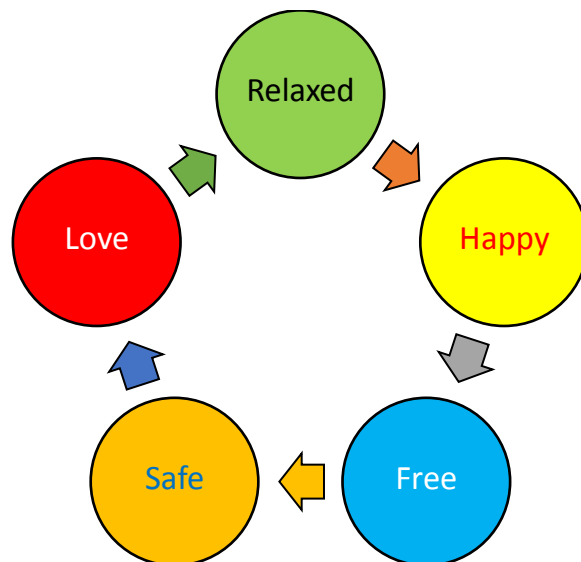
ผู้รับสารทำการสื่อสารเชื่อมโยงลักษณะโลมา โดยสัมพันธ์กับบุคลิกภาพครูสำหรับเด็กปฐมวัยว่า เป็นครูอารมณ์ดี ใจเย็น เคลื่อนไหวร่างกายคล่องแคล่ว มีความกระตือรือร้น เป็นตัวเอง ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ พัฒนาตัวตนเอง มีความสามารถในการแสดงออก มีความฉลาดทางอารมณ์ เป็นอิสระ สร้างสรรค์ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ปรับตัวง่าย และรวดเร็ว

ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนะว่า บุคลิกภาพแบบครูโกลมา จะทำให้เด็ก เป็นคนสรรค์สร้างช่างคิด ไม่ยึดติดกระแส มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีแต่อารมณ์ดี มีวินัย มีจิตใจงาม และ มีความรับผิดชอบ

แม้ว่าในความเป็นจริง บุคลิกภาพที่เหมาะสมของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ควร จะมีบุคลิกภาพแบบครูโกลมา แต่ในการใช้คำถามปลายเปิดเพื่อถ่ายทอดการเล่าเรื่องสร้างสรรค์ ของ วิทยากร ผู้วิจัยพบว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้แสดงออกทาง ความคิด และกระตุ้น จิตสำนึกอย่างเต็มที่ โดยวิทยากรไม่ได้มีการสื่อสารเพื่อชี้นำคำตอบ หรือกำหนดทิศทางของ คำตอบ แต่ปล่อยให้ความหมายได้สัญญาณเหล่านั้นเชื่อมโยงสัมพันธ์ กระทบความรู้สึก และอารมณ์ ของผู้รับสารในการเรียนรู้และเลือกตัดสินใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยตนเอง

3) การบรรยายเทคนิค 5 ประการ

วิทยากรใช้การเล่าเรื่องสร้างสรรค์ให้ผู้รับสารเรียนรู้ เกี่ยวกับเทคนิคกลวิธี และทักษะการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้เหมาะสม โดยใช้คำในภาษาอังกฤษ 5 คำ แทนการสื่อ ความหมายเชิงสัญญาณ ของเทคนิค 5 ประการ ได้แก่ คำว่า Relaxed , Happy , Free , Safe และ Love ตามภาพที่ 4.1 ดังนี้

ภาพที่ 4.1 ภาษาอังกฤษ 5 คำ แทนการสื่อความหมายเชิงสัญญาณของเทคนิค 5 ขั้นตอน (Original)

ผู้วิจัยพบว่าในการเลือกใช้การเล่าเรื่องสร้างสรรค์ดังกล่าว มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การเสนอแนวคิด และเทคนิคในการสื่อสารของผู้รับสารกับเด็กปฐมวัย ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) ผู้ส่งสารได้สื่อสารความหมายผ่านสัญญาณที่เป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ทั้ง 5 คำ ด้วยการเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ โดยขณะถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้ วิทยากรได้ใช้คุณสมบัติของความเป็นครูนักแสดง (Acting Teacher) ถ่ายทอดเป็นเรื่องราวที่สนุกสนาน ด้วยลีลาท่าทางที่เป็นไปอย่างตลกขำขัน และแฝงความหมายโดยนัย

(2) ผู้ส่งสารใช้การสื่อสารสองทางแบบ Interactive ที่มีการใช้คำถามปลายเปิดกับผู้รับสารสื่อสารตอบโต้กันไปมาตลอดเวลา เพื่อสะท้อนให้ผู้รับสารทำการเชื่อมโยงความหมายได้สัญญาณดังกล่าว โดยสัมพันธ์กับกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล และแยกประเภทตามคำศัพท์ ที่วิทยากรได้สื่อความหมายเชิงสัญญาณ 5 คำ ดังนี้

คำที่ 1 Relaxed (ผ่อนคลาย)

ภายใต้สัญญาณคำว่า Relaxed ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนนะและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยว่า ก่อนเริ่มทำกิจกรรมใด ๆ เด็ก ๆ ต้องรู้สึกผ่อนคลายจากความเครียด ความกลัว ความวิตกกังวลต่าง ๆ ซึ่งผู้เป็นครูไม่ควรละเลยต่อขั้นตอนนี้เด็ดขาด มิฉะนั้นจะต้องเผชิญกับปัญหาหนักในแต่ละวันมากขึ้น สรุปโดยรวมว่า การผ่อนคลายจะนำไปสู่การรู้จักปลดปล่อย ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กไม่รู้สึกละผ่อนคลาย เด็กจะเกิดความกดดัน และแสดงออกในทางก้าวร้าว

คำที่ 2 Happy (สนุกแบบสุดสุด)

ภายใต้สัญญาณคำว่า Happy ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนนะและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยว่า ในแต่ละวันเด็กจำเป็นต้องมีการกระตุ้นความสุข และสนุกอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการปลดปล่อยในช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ ทางร่างกายที่ต้องมีการเคลื่อนไหวอย่างอิสระ คล่องแคล่ว ชิวตชีวา และมีพลัง ทางน้ำเสียงที่สามารถเปล่งออกมาได้อย่างเต็มที่ ทางอารมณ์ที่สามารถแสดงออกได้อย่างถึงที่สุด สรุปโดยรวมว่า ความสนุกสุดสุด จะนำมาซึ่งความกล้าแสดงออกอย่างถูกต้อง เหมาะสมซึ่งเป็นที่มาของความมั่นใจ ในทางตรงกันข้าม หากเด็กรู้สึกไม่สนุก เด็กก็จะแสดงออกอย่างเคอะเขิน ไม่มีพลัง ไม่เป็นตัวของตัวเอง

คำที่ 3 Free (อิสระในการแสดงออก)

ภายใต้สัญญาณคำว่า Free ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนนะและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยว่า เด็ก ๆ มักจะเป็นกังวลในเรื่องการแสดงออกที่ครูชอบตัดสินว่าถูกหรือผิด ใช่หรือไม่ใช่ ซึ่งทำให้เด็ก ๆ ขาดอิสระภาพในการแสดงออก

วิทยากรผู้ส่งสาร ได้ช่วยเสริมเนื้อหาในเรื่องนี้กับผู้รับสารว่า ความคิดและการปฏิบัติที่สร้างสรรค์จะหยุดลงทันที ถ้าเด็กถูกคุก และถูกตำหนิ ความกลัวถูกทำโทษ กลัวครูไม่พอใจ กลัวไม่เป็นที่รักของครู จะทำให้เด็กขาดความมั่นใจ และสานต่อจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ในตัวเอง อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่ดี ไม่ควรใช้คำว่า ผิด หรือ ไม่ใช่ ในขณะที่เด็กกำลังแสดงออก แต่ควรใช้คำถามปลายเปิด ที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้ใช้จินตนาการทั้งหมดมาสร้างสรรค์คำตอบ และเมื่อต้องการตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผลกับเด็กให้ใช้คำถามว่า “เพราะอะไร” ที่สื่อสารความอยากรู้ถึงเหตุผล แทนการถามว่า “ทำไม” ที่สื่อสารความรู้สึกตำหนิ

นอกจากนี้ ผู้ส่งสารยังสื่อสารโดยตรงกับผู้รับสารอีกว่า ควรหลีกเลี่ยงการสะกดจิต หรือครอบงำด้วยการระบุคุณลักษณะของเด็กในเชิงลบ เช่น เด็กคือ เจ้าอ้วน คำดี คำดีเมื่อดิน จี๋อาย จี๋กลัว จี๋เกียจ จี๋นอน จี๋แง อ่อนแอ นิสัยแย่ เห็นแก่ตัว เป็นต้น ที่สำคัญควรหลีกเลี่ยงการตั้งสมญาเรียกแทนชื่อเด็ก หรือนำสิ่งที่เด็กเกลียดหรือกลัว มาล้อเล่นเป็นเรื่องสนุกท่ามกลางความขบขันของคนอื่น จนเด็กมีความรู้สึกเก็บกดฝังลึกอยู่ในจิตใต้สำนึก และยังเป็นสาเหตุของการปิดกั้นจินตนาการของเด็กทั้งสิ้น

สรุปโดยรวมว่า ความมีอิสระ นำมาซึ่งจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเหมาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กวัยนี้ ที่กำลังมีพัฒนาการด้านจินตนาการอย่างสูงสุด ในทางตรงกันข้าม หากมีแต่กฎ กติกา มีแต่การกำหนดถูกผิด เด็กก็จะรู้สึกเก็บกด และปลดปล่อยความคิด ความต้องการผิดกาลเทศะ และขาดจิตสำนึก กลายเป็นปัญหาสังคมต่อไป

คำที่ 4 Safe (ปลอดภัย)

ภายใต้สัญญาะคำว่า Safe ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนคติและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยว่า กิจกรรมใด ๆ ที่กระตุ้นทั้งความสนุกสนานที่สุด และให้อิสระภาพ เสรีภาพแก่เด็กมากมายเท่าใดก็ตาม แต่หากไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความปลอดภัยแล้ว กิจกรรมนั้นถือว่าไม่มีคุณภาพและล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เพราะเมื่อใดที่ทำกิจกรรมแล้วเจ็บตัว รู้สึกอับอาย รู้สึกไม่ปลอดภัย เด็กก็จะไม่กล้าทำกิจกรรมใหม่ ๆ อีก

สรุปโดยรวมว่า ความปลอดภัย นำมาซึ่งความไว้วางใจ ในทางตรงกันข้าม หากเด็กคนใดไม่ไว้วางใจครู ก็จะเกิดการปกป้องตนเอง ทำตัวแปลกแยก ไม่เข้ากับสังคมเพื่อนฝูง

คำที่ 5 Love (ความรัก)

ภายใต้สัญญาะคำว่า Love ผู้รับสารร่วมกันแสดงทัศนคติและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยว่า ผู้รับสารต้องเรียนรู้ที่จะสามารถแสดงออกถึงความรักต่อเด็กได้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นการกอด การหอมแก้ม การอุ้ม การจูงมือ การสัมผัส แม้แต่การพูดคุย หรือการรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ๆ

ผู้ส่งสารได้ช่วยเสริมเนื้อหาในเรื่องนี้กับผู้รับสารว่า ความรักของผู้รับสารนำมาซึ่งการดูแลเอาใจใส่ “จงอย่าได้ปฏิบัติต่อเด็กทุกคนเหมือนกัน แต่จงปฏิบัติต่อเด็กทุกคนแตกต่างกัน แต่เท่าเทียมกัน” เพื่อเข้าถึงปัญหาของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด ในทางตรงกันข้าม หากเด็กไม่ได้รับความรักที่เพียงพอ ก็จะเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจในรูปแบบที่ยากต่อการรับมือ กลายเป็นเด็กขี้อิจฉา เอาแต่ใจ และเห็นแก่ตัวไปในที่สุด และพลังความรักที่ยิ่งใหญ่ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่จะเป็น โอสถรักษาเย็บยาที่ดีที่สุด คือการสื่อสารด้วยการกอด ดังนั้น จึงควรกอดเด็ก ๆ ได้ทุกที่ ทุกเวลา และครบทุกคน โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

ผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ด้วยภาษาอังกฤษ 5 คำนี้ เป็นรูปแบบที่วิทยากรใช้สื่อสารทางอ้อมให้ผู้รับสาร ได้สะท้อนกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองในวันแรกของการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยสำรวจการเปลี่ยนแปลงภายในตัวตน ด้วยการพิจารณาว่าผู้รับสารผ่านกลวิธีสื่อสารด้วยเทคนิค 5 ประการมาแล้วเช่นกัน

สรุปผลการวิจัย พบว่า ในขั้นตอนที่ 3 Reload (สัมพันธ ์ เรียนรู้) วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านกิจกรรมการใช้ลีลาประกอบเพลง การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ ใน 2 รูปแบบ คือ ใช้สัญลักษณ์สัตว์ 5 ประเภทเป็นวิธีสะท้อนบุคลิกภาพ และพฤติกรรมในบุคลิกภาพของครูสำหรับเด็กปฐมวัย และใช้สัญลักษณ์ภาษาอังกฤษในเทคนิค 5 ขั้นตอน เป็นวิธีสะท้อนแนวทางและทักษะในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

4.1.2.4 ขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ)

วิทยากรได้รับรู้ข้อมูลที่สำคัญอีกประการ ซึ่งเป็นข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กก่อนหน้าการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ กล่าวคือ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กมักจะขาดความมั่นใจในการนำเสนอความคิดเห็น และการแสดงออกอย่างอิสระ อีกทั้งเกิดความเกรงใจในเพื่อนร่วมงานที่อาวุโสกว่า หรือมีวุฒิมากกว่า จึงไม่กล้าแสดงความสามารถที่มีอยู่ให้เป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนร่วมงาน หรือบางครั้งก็ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แปลกแยกหรือแตกต่างไปจากค่านิยมกลุ่ม เนื่องจากกลัวไม่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งปัญหาเหล่านี้นำไปสู่อุปสรรคในการพัฒนาตัวตนอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ให้ติดอยู่ในพื้นที่ล้าหลัง สร้างภาระให้สังคมด้วยการผลิตเยาวชนที่คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ในทางกลับกัน อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กบางคนก็ทำงานโดยไม่สนใจทีมเวิร์ค แสดงความเชื่อมั่นในตัวเองสูงมากจนไม่เห็นคุณค่าเพื่อนร่วมงาน รับภาระหน้าที่ทั้งหมดเป็นความรับผิดชอบของตนเอง ไม่ไว้ใจผู้อื่น ไม่เปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหา ขาดความสามารถในการทำงานเป็นทีม ซึ่งปัญหาเหล่านี้นำไปสู่อุปสรรคในการพัฒนาตัวตนอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเช่นกัน เนื่องจากไม่สามารถเกิดการบริหารงานแบบภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างชุมชนให้แข็งแรงอย่างยั่งยืนได้

ด้วยสาเหตุดังกล่าว ทำให้วิทยากรได้ทำการกระตุ้นให้ผู้รับสารได้ใช้ความสามารถที่ซ่อนอยู่ภายในให้กล้าแสดงออกอย่างอิสระ สร้างเสริมความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ อีกทั้งสนับสนุนการทำงานเป็นทีมให้ร่วมสร้างสรรค์บูรณาการผลงาน ซึ่งผู้วิจัยเรียกขั้นตอนสุดท้ายในการจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการนี้ว่า Renovate หรือ ฟิ้นฟู บูรณาการ โดยในขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟินฟู บูรณาการ) ผู้วิจัยได้ทำการแยกแยะกิจกรรมต่าง ๆ ของวิทยากร ดังนี้

1) ภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อ

วิทยากรได้ทำการแบ่งกลุ่มผู้รับสารเป็น 10 กลุ่ม มีสมาชิกในกลุ่มเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน โดยแต่ละกลุ่มจะได้รับการฝึกที่ไม่เหมือนกัน กลุ่มละ 1 ภารกิจ ซึ่งเป็นโจทย์จากภาระหน้าที่ในชีวิตประจำวัน และสถานการณ์ต่าง ๆ ในการทำงานของผู้รับสาร โดยให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันวางแผน ร่วมกันแสดงออก ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ที่มีอยู่รวมทั้งนำสิ่งที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มาประมวลผล และสังเคราะห์ออกมาเป็นรูปธรรม นำเสนอกลุ่มละ 5 นาที โดยมีเงื่อนไขว่าแต่ละกลุ่มต้องปรับปรุงแก้ไขเป็นกลวิธีใหม่ ให้มีลักษณะร่วมสมัย มีคุณสมบัติในการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อ ที่วิทยากรกำหนดเป็นโจทย์ มีรายละเอียด ดังนี้

- (1) มหัทศจรย์พาฝัน ในวันฟ้าใส (2) หนูเคยหัดนับ 1-10 กันนะจ๊ะ (3) โ๊ะ๊ะ โ๊ะ๊ะ โ๊ะ๊ะ หัวดี 2009
- (4) เกมกิจวัตร (5) สวัสดิ์ / ขอบคุณ / ขอโทษ (6) ลูกไก่เรียงระบำ (7) นิทานชวนฝัน (8) นิทานแสนสนุก (9) เพลงเก่าเล่าใหม่ และ (10) เกมกอด

ผู้วิจัยพบว่า การเลือกใช้กิจกรรมภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อดังกล่าว มีสาระสำคัญในความพยายามนำไปสู่การกระตุ้นการกล้าแสดงออกอย่างอิสระ การร่วมกันทำงานเป็นทีมของผู้รับสาร ด้วยรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังต่อไปนี้

(1) วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้รับสารโดยใช้ความหลากหลายทางสถานภาพ เพศ วัย ศาสนา สถานที่มาจากศูนย์ที่ต่างกัน และพยายามเลี้ยงให้ผู้ที่มีสิทธิสนมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

(2) วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารทุกคนในแต่ละกลุ่ม ได้โอกาสแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผน ร่วมกันออกแบบ ร่วมกันผลิตผลงาน ร่วมสร้างสรรค์บทบาทที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ร่วมกันแก้ปัญหา และ ร่วมกันออกมานำเสนอเป็นรูปธรรม

(3) วิทยากรตั้งเงื่อนไขให้ผู้รับสารตั้งเอาการแสดงออกทุกมิติในการใช้ทักษะทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ รวมถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตัวเองในการอบรมมาสังเคราะห์ และประยุกต์เป็นวิธีแก้ปัญหาเพื่อตอบโจทย์ภารกิจอย่างสร้างสรรค์ ที่สำคัญวิทยากรไม่ได้กำหนดคำตอบไว้ล่วงหน้า หรือพยายามชี้แนะให้ผู้รับสารทำภารกิจตามทิศทางที่คาดหวังไว้ รวมถึงไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบ มีเพียงแต่คำแนะนำเพิ่มเติมที่ร่วมแสดงทัศนะกับผู้รับสาร

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการนำเสนอผลงานของผู้รับสารจากภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อทั้ง 20 รุ่น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการและแยกแยะผลการวิจัยในแต่ละภารกิจเป็นสามประเด็นย่อย ได้แก่ โจทย์ภารกิจ การนำเสนอการตอบโจทย์ของผู้รับสาร และคำแนะนำเพิ่มเติมจากวิทยากรผู้ส่งสาร และสาระสำคัญที่ผู้วิจัยค้นพบ โดยแบ่งตามหัวข้อของภารกิจ ดังนี้

(1) มหัทศจรรย์พาฝัน ในวันฟ้าใส

โจทย์ หากอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก มีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเป็นของตัวเอง จะตั้งชื่อสถานที่ และช่วยกันสร้างสรรค์บรรยากาศใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างไร

การตอบโจทย์ ผู้รับสารได้ร่วมสร้างสรรค์ ชื่อสถานที่ในศูนย์ โดยใช้ชื่อของผลไม้ ดอกไม้ สี ตัวการ์ตูน มาตั้งชื่อสถานที่ต่าง ๆ แทนการเรียก ห้องเรียน ห้องน้ำ โรงอาหาร ห้องนอน ส่วนบรรยากาศภายในศูนย์จัดทำให้เป็นธรรมชาติ เป็นป่า เป็นสวน หรือเป็นดินแดนในเทพนิยายแฟนตาซี ส่วนบรรดาคูแ่ต่างกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ หรือ เป็นตัวการ์ตูน

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่าอาจจะมีการเพิ่มเติมในส่วนของอุปกรณ์เสริมที่จัดหาได้ในท้องถิ่น และร่วมกับการฝีมือ การตกแต่ง การตัดเย็บจากผู้คนในชุมชน ช่วยสร้างสรรค์สิ่งทีคิดออกมาให้เป็นรูปธรรม ได้อย่างประหยัด และเป็นจริง

ผู้วิจัยพบว่าวิทยากรได้กระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันใช้ความคิดสร้างสรรค์ และแสดงออกเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำไปต่อยอด กับการจัดการสร้างเสริมบรรยากาศในศูนย์พัฒนาเด็กของตนเอง โดยพิจารณาตามบริบทของแต่ละศูนย์

(2) หนูเอ๋ยหัดนับ 1-10 กันนะจ๊ะ

โจทย์ ให้ผู้รับสารช่วยกันคิดวิธีการสอนให้เด็กรู้จักนับเลข 1-10 อย่างสนุกสนาน ด้วยการกระตุ้นจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์

การตอบโจทย์ ผู้รับสารแต่ละรุ่นมีการเสนอ วิธีสอนการนับเลข 1-10 ที่หลากหลายแตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่จะมักจะใช้เรื่องของเพลง และการเคลื่อนไหวร่างกายสร้างสรรค์มาเป็นสัญลักษณ์ ในการนับเลข

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่า ผู้รับสารควรใช้ร่างกายให้เต็มที่ชัดเจน เพื่อให้เด็กมีความสุขและเรียนรู้ได้เร็ว เนื่องจากส่วนใหญ่ยังใช้ร่างกายไม่เต็มที่ สัญลักษณ์ตัวเลขอาจปรากฏไม่ชัดเจน

ผู้วิจัยพบว่า ผู้รับสารส่วนใหญ่เลือกวิธีการสื่อสารการนับเลขด้วยการใช้เครื่องมือสื่อสารทางการใช้ทักษะทางร่างกาย ซึ่งผู้รับสารสามารถยืดหยุ่นร่างกายในระดับ และทิศทางการเคลื่อนไหวที่คล่องตัวขึ้น อีกทั้งมีการใช้ทักษะในการเปล่งเสียงที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ จากการเปล่งเสียงในการนำเสนอการนับเลขของผู้รับสารที่เสียงดังฟังชัดเจน มีพลัง

(3) โอะ โอะ โอะ หวัด 2009

โจทย์ ให้ผู้รับสารร่วมกันคิดกระบวนการถ่ายทอดวิธีล้างมือ 7 ขั้นตอน เพื่อป้องกันโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2009 โดยให้เด็กจดจำง่าย และสามารถปฏิบัติตามได้ผล (ในปี พ.ศ.2552 เกิดการระบาดของโรคนี้ รัฐบาลจึงมีการณรงค์ให้ล้างมือ 7 ขั้นตอน)

การตอบโจทย์ ผู้รับสารส่วนใหญ่จะถ่ายทอดท่าทางการล้างมือ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบกับขนมไทย และธรรมชาติใกล้ตัว โดยค่อย ๆ สอนให้เด็กทำตาม และจดจำกับท่าทางของการล้างมือที่ละท่า จนครบ 7 ท่า และปิดท้ายด้วยการใช้ลีลาประกอบเพลง ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เพลงจากของเดิมคือ เพลงล้างมือก่อนนะ และเพลงช้าง

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่าการนำเสนอการล้างมือ โดยเปรียบเทียบกับขนมไทย และธรรมชาติรอบตัวเป็นสิ่งดีอย่างยิ่ง เพราะทำให้เด็กเข้าใจง่าย จดจำเร็ว และมีนิสัยช่างสังเกต แต่เด็กหลายคนไม่เคยเห็นหรือรู้จักขนมไทย ที่ถูกนำมาเทียบเคียงกับท่าทาง จึงควรมีวิธีการสื่อสารเพื่อรู้ที่มาที่ไปของท่าทางต่าง ๆ มิฉะนั้นเด็กจะจดจำแบบนกแก้ว นกขุนทอง ขาดความคิดสร้างสรรค์ และที่สำคัญกระบวนการนี้ไม่ควรถูกทับซ้อนด้วยเนื้อหาของเพลงที่เด็กคุ้นเคย หรือเพลงที่เด็กเคยจดจำลีลาท่าเต้นได้แล้ว อีกทั้งไม่ควรเลือกเพลงที่มีเนื้อหาขัดแย้งกับท่าทาง หรือสิ่งที่เปรียบเทียบไว้ เพราะการสื่อสารดังกล่าว จะสร้างความสับสนให้กับเด็ก

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารใช้ทักษะความสามารถในการสื่อสาร ด้วยการบูรณาการวิธีการสอนเด็กในการณรงค์ด้านสุขอนามัย โดยผ่านเครื่องมือในการสื่อสาร ได้แก่ การใช้ทักษะทางร่างกาย และ การใช้ทักษะทางภาษาของผู้รับสารอย่างสร้างสรรค์

(4) เกมกิวัตร

โจทย์ ให้ผู้รับสารเลือกกิวัตรประจำวันในศูนย์มาสามอย่าง แล้วนำมาทำเป็นเกม โดยไม่ให้ใช้เป็นคำสั่ง

การตอบโจทย์ ผู้รับสารส่วนใหญ่ นำเสนอเกมกิวัตรประจำวัน โดยใช้เพลง เช่น เพลงเข้าแถว เพลงดื่มนม เพลงล้างมือ เพลงออกกำลังกายกันเถอะ เป็นต้น ผู้รับสารส่วนใหญ่ ยังคงยึดติดท่วงทำนองและเนื้อหาของบทเพลงเดิม อีกทั้งยังใช้วิธีสื่อสารเป็นคำสั่งอยู่

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่าเด็กวัยนี้เรียนรู้ทุกอย่างผ่านการเล่น ดังนั้น กิวัตรประจำวันของเด็กควรทำเป็นเกม หลีกเลี่ยงการใช้คำสั่ง เช่น เล่นเกมลมเพลมพัด แทนการออกคำสั่ง หรือ เล่นเกมรถไฟ เกมตัวหนอน แทนการสั่งให้เข้าแถว และแม้แต่หากต้องการหยุดความวุ่นวายต่าง ๆ หรือห้ามไม่ให้ทำสิ่งใดต่อ หลีกเลี่ยงการใช้คำสั่งว่า หยุด หรือ อย่า ควรใช้คำว่า Freeze แทน (เป็นเกมการเล่นทำตัวแข็งทันทันทีที่ได้ยินคำว่า Freeze)

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันบูรณาการวิธีการสื่อสารผ่านกิจกรรมการเล่นสนุก เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็ก โดยให้ผู้รับสารร่วมกันใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถที่ซ่อนอยู่สื่อสารออกมาเป็นความสนุก

(5) สวัสดิ์ ขอบคุณ ขอโทษ

โจทย์ ให้ผู้รับสารร่วมกันคิดวิธีการให้เด็กเรียนรู้การ สวัสดิ์ ขอบคุณ และขอโทษอย่างสนุกสนาน โดยไม่ต้องตั้งเป็นกฎกติกาหรือการบังคับเป็นข้อ ๆ

การตอบโจทย์ ผู้รับสารได้นำเสนอออกมาในรูปแบบของบทบาทสมมติ การสวัสดิ์ครู พ่อแม่ หรือ การขอบคุณเมื่อผู้ใหญ่ให้ของ และการขอโทษเมื่อมีเหตุทะเลาะวิวาท

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่าการสอนกติกา มารยาท คุณธรรม เป็นเรื่องของนามธรรม จำเป็นต้องใช้รูปธรรมมาถ่ายทอด การใช้บทบาทสมมติเป็นสิ่งที่เหมาะที่สุด โดยสามารถต่อยอด การสวัสดิ์ การขอบคุณ และการขอโทษ ในหลาย ๆ สถานการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานในแต่ละวันได้ไม่ซ้ำเรื่อง หรือกระตุ้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการแต่งบท และร่วมแสดงกับครูจะยิ่งเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ด้วยตนเอง ข้อสำคัญ อย่าให้เด็กเรียนรู้ว่าการเป็นคนดีหรือทำดีต้องมีสิ่งของตอบแทน โดยตั้งรางวัลไว้ล่อใจเด็ก ๆ เด็ดขาด เพราะเท่ากับว่าผู้รับสารกำลังสร้างระบบติดสินบนให้เด็ก ๆ โดยไม่ได้ตั้งใจ

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันใช้ความสามารถทางการแสดงออก โดยร่วมกันคิดโครงเรื่อง ร่วมกำหนดเลือกตัวละคร ร่วมสร้างบทพูด และร่วมกันนำเสนอเป็นการแสดง เพื่อสะท้อนสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยการแก้ไขปัญหาจากการเรียนรู้ผ่านบทบาทสมมติ

(6) ลูกไก่เริงระบำ

โจทย์ ผู้รับสารจะได้ฟังเพลง Chicken Dance Song แล้วให้ช่วยกันคิดลีลาท่าทางประกอบเพลงเพื่อสื่อสารสอนเด็ก โดยสมมุติว่าเด็กเป็นลูกไก่กำลังเต้นรำ

การตอบโจทย์ ผู้รับสารได้คิดประดิษฐ์ท่าทางออกมามากมาย หลากหลายลีลา ตามทักษะความสามารถที่มีอยู่ นำเสนอออกมาเป็นท่าเต้นที่น่ารักสนุกสนาน

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่า เพลง Chicken Dance Song มีทำนองและจังหวะที่วนซ้ำไปมา จึงไม่ควรคิดท่าที่หลากหลายและยากเกินไป แต่ควรเป็นท่าทางที่ง่าย ๆ เต้นสนุก และได้เต็มเต็มที่ มีอิสระในการแสดงออกทางอารมณ์ ที่สำคัญควรให้เด็กรู้ที่มาที่ไปของแต่ละท่า เพื่อกระตุ้นจิตวิญญาณในการแสดงออกของเด็กให้เป็นไปอย่างอิสระ ใช้พลังเต็มที่ สมวัย และเป็นธรรมชาติ ส่วนความพร้อมเพรียงของเด็กวัยนี้ ยังไม่จำเป็นต้องเคร่งครัด

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันใช้ความสามารถทางการแสดงออกผ่านการเต้น โดยเลือกเพลงที่มีท่วงทำนองสนุกสนาน และวิทยากรไม่ได้มีการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นคำพูดอย่างเดียว วิทยากรยังยกตัวอย่างวิธีการสื่อสารกับเด็กผ่านการสอนเต้นเพลง Chicken Dance Song ด้วยการเป็นผู้นำกิจกรรมการเต้นเพลงนี้ และให้ผู้รับสารตามคิดไปกับกระบวนการถ่ายทอดการสอนเต้นของวิทยากร โดยวิทยากรได้สมมติว่าผู้เต้นทั้งหมดคือลูกไก่ และมีท่าเต้นทั้งหมด 4 ท่า เพราะง่ายต่อการจดจำ และเล่นสนุก ซึ่งวิทยากรพยายามทำความเข้าใจกับผู้รับสารว่า ท่า 4 ท่า คือกิริยาอาการของลูกไก่ 4 แบบ ซึ่งผู้รับสารควรสื่อสารให้เด็ก ๆ รู้จักที่มาที่ไปแต่ละท่าว่าลูกไก่ทำอะไรในการสื่อสารท่าดังกล่าว วิธีนี้จะทำให้ผู้รับสารไม่ถูกปิดกั้นด้วยท่าทาง เพราะสามารถสร้างสรรค์ต่อยอดท่าทาง 4 แบบได้เอง มีอิสระทางอารมณ์ที่สามารถแสดงออกความเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ และที่ผู้ส่งสารไม่ได้ละเลยไปจากกระบวนการนี้คือการเต้นด้วยลีลาท่าทางที่สนุกแบบที่สุด และเต็มไปด้วยอารมณ์ขัน เพื่อเป็นตัวอย่างในฐานะที่เป็นครู-นักแสดง วิทยากรจึงปฏิบัติแบบเต็มที่ แบบไม่กลัวผิด ไม่กลัวอาย หรือไม่กลัวที่จะเสียภาพพจน์แต่อย่างใด เพื่อให้ผู้รับสารรับรู้ว่ามีกิจกรรมต้องลงมือทำด้วย และทำเต็มที่ จึงจะได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมกิจกรรม

(7) นิทานชวนฝัน

โจทย์ ให้ผู้รับสารร่วมกันแต่งนิทานขึ้นมา 1 เรื่อง เป็นนิทานที่กระตุ้นจินตนาการของเด็ก ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ การมอง การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรส การสัมผัส โดยให้เด็กมีส่วนร่วมตลอดเรื่อง

การตอบ โจทย์ ผู้รับสารส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจวิธีการนำนิทานจินตนาการมาใช้ ส่วนใหญ่ยังคงเล่าเอง ตอบเอง หรือไม่ก็กำหนดคำตอบไว้แล้ว เมื่อเด็ก ๆ ตอบไม่ตรงกับที่ตั้งไว้ก็จะกลายเป็นคำตอบที่ผิด หรือไม่ใช่ และหากเด็กคิดคำตอบไม่ออก ก็กระตุ้นความคิด โดยการใช้คำถามปลายปิด หรือคำถามชี้้นำคำตอบ

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่านิทานชวนฝัน เป็นนิทานที่ไม่เน้นการดำเนินเรื่อง หรือเนื้อหาสาระ แต่ควรเป็นนิทานที่มีรายละเอียดให้เด็ก ๆ มีปฏิริยาตอบสนองตลอดเวลา ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในการมองเห็น การฟังเสียงการลิ้มรส การดมกลิ่น การสัมผัสผ่านจินตนาการ ร้อน หนาว นุ่ม แข็ง เป็นต้น โดยคำตอบทุกอย่างเป็นไปได้ทั้งหมด ไม่มีถูกหรือผิดเป็นตัวปิดกั้นอิสรภาพทางความคิด และจินตนาการ

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันใช้จินตนาการผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า มาบูรณาการสร้างสรรค์เป็นนิทานชวนฝัน เพื่อให้ผู้รับสารสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารเล่านิทานกับเด็ก ๆ อย่างมีคุณภาพมากขึ้น

(8) นิทานแสนสนุก

โจทย์ ให้ผู้รับสารคิดนิทาน 1 เรื่อง เป็นนิทานกระตุ้นให้เด็ก ๆ ได้ปลดปล่อยความคิด การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้เสียง ภาษา และการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเต็มที่ ให้สมกับคำว่า Happy สนุกสุดสุด

การตอบโจทย์ ผู้รับสารทำกิจกรรมนี้ได้ดี เพราะใกล้เคียงกับประสบการณ์ที่เป็นอยู่ เรื่องราวมักเป็นนิทานที่เกี่ยวกับธรรมชาติ และสัตว์ต่าง ๆ บางกลุ่มก็นำนิทานจากหนังสือมาดัดแปลง บางส่วนก็แต่งเรื่องขึ้นมาใหม่

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่าเนื้อหาของนิทานแสนสนุก ต้องมีความน่าตื่นเต้น มีการผจญภัย เพื่อเปิดโอกาสในการแสดงออกอย่างมีพลังมากขึ้น การใช้น้ำเสียงที่มีชีวิตชีวา และหลากหลายเพื่อพากย์เสียงตามบทบาทของตัวละคร ก็สร้างความน่าสนใจให้กับเด็กไม่น้อย และผู้รับสารควรร่วมเล่นด้วย เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดพลังในการแสดงออกได้อย่างเต็มที่

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันใช้ความสามารถในการแสดงออกผ่านเครื่องมือสื่อสาร ได้แก่ ทักษะการใช้จินตนาการผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ทักษะการเคลื่อนไหวร่างกาย ทักษะการใช้เสียงและภาษา ในการดำเนินกิจกรรมนิทานแสนสนุก

(9) เพลงเก่า เล่าใหม่

โจทย์ ผู้รับสารร่วมกันเลือกเพลงที่เคยได้ยินในแต่ละศูนย์มา 1 เพลง แล้วนำมาเรียบเรียงเนื้อหาใหม่ เปลี่ยนทำนองใหม่ คิดทำทางประกอบเพลงใหม่ เพื่อทำให้เด็กสนุกสนานกับสิ่งใหม่

การตอบโจทย์ ส่วนมากผู้รับสารจะนำประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วออกมานำเสนอ เพลงที่น่าเสนอนั้นส่วนใหญ่พัฒนาจากลีลาประกอบเพลง "ไก่อ่าง" ซึ่งผู้รับสารทุกคนรู้จักกันดี และนำมาต่อยอดเป็นลีลาประกอบเพลงรูปแบบต่าง ๆ ที่เคยใช้กันมาแล้ว แต่ก็มีบางกลุ่มที่มีความสามารถแต่งเพลงขึ้นมาเอง ร่วมกันคิดทำใหม่ขึ้นมา

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่า ผู้รับสารส่วนใหญ่ ยังคงมีความคิดแบบเฮินเฮินนั้น ค่อนข้างลังเล ไม่มีจุดยืน จึงได้เห็นผลงานใหม่ในกิจกรรมนี้ค่อนข้างน้อย หากแต่ละคน มีความเชื่อมั่น และคิดว่าตัวเองมีความสามารถทำได้ ก็จะมีบทเพลงใหม่ ๆ ทำเดินใหม่ ๆ ให้เด็กได้เรียนรู้ และสนุกสนานกันอีกมาก

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันแลกเปลี่ยนใช้ความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนาบทเพลงและลีลาประกอบเพลงใหม่ ๆ ให้กับศูนย์พัฒนาเด็กของตน อีกทั้งเป็นกระตุ้นความสามารถในการแสดงออกผ่านทักษะการเดินของผู้รับสารให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ของเพื่อนร่วมรุ่น

(10) เกมกอด

โจทย์ ให้ผู้รับสารร่วมกันคิดเกม 1 เกม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าแข่งขันสามารถกอดกันได้ โดยไม่มีการคิดมาก และไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ในการกอด

การตอบโจทย์ ผู้รับสารได้นำเสนอเกมกอดต่าง ๆ ซึ่งทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กได้สนุกสนานกัน เช่น เกมเกาะมหาสนุก เป็นการใช้สื่ออุปกรณ์ให้ผู้เล่นในกลุ่มยืนรวมกันบนหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อที่จำกัดโดยการพับขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ ทำให้ผู้เล่นต้องใกล้ชิดกันถึงขั้นกอดกันแน่นแนบแน่น หรือเกมกอดตามบทเพลง ซึ่งมีคำร้องว่า ความรักอยู่สูง ความรักอยู่ต่ำ ความรักอยู่ใกล้ ๆ ความรักอยู่รอบ ๆ โดยผู้รับสารจะเวียนเปลี่ยนคู่กอดไปตามเพลงทั่วทั้งห้อง หรือเกมกอดตามจำนวน หรือกอดคนที่ถูกขานชื่อ เป็นต้น

คำแนะนำ วิทยากรเสนอแนะว่าเกมกอดแต่ละเกม มีความสนุกแตกต่างกัน ผู้รับสารสามารถเลือกใช้ได้ตามโอกาส และจังหวะ แต่ที่สำคัญคือต้องกระทำบ่อย ๆ และทำอย่างทั่วถึงเพราะการกอดเป็นการแสดงออกถึงความรัก และยังทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้การสัมผัสที่บริสุทธิ์ และจริงใจจากเพื่อน และครู

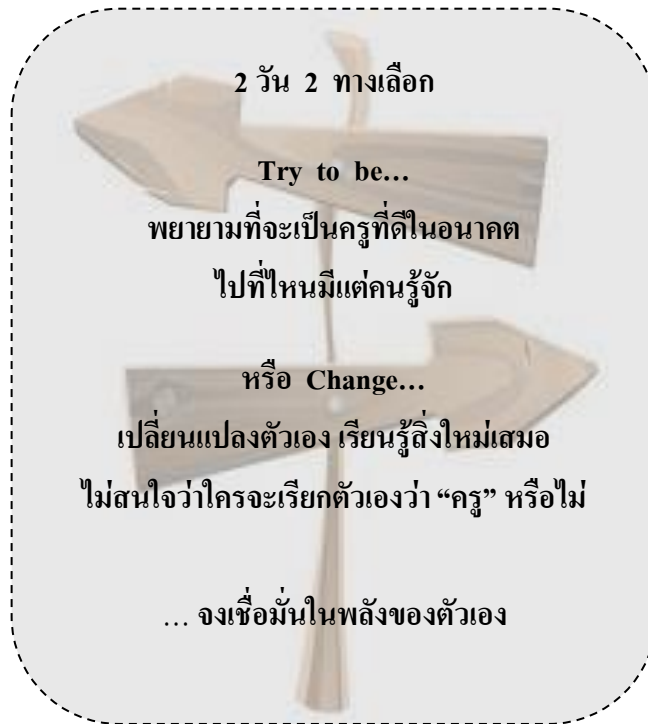
ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรกระตุ้นให้ผู้รับสารร่วมกันสื่อสารความรู้สึกผ่านอวัจนภาษาที่ทรงพลังที่สุดนั่นคือการกอดสัมผัสโดยปราศจากเงื่อนไข ไม่ได้หวังผล เป็นวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธภาพแบบไม่มี “ช่องว่างระหว่างบุคคล” และผู้ส่งสารยังคงคาดหวังให้ผู้รับสารยังคงรักษาสัมพันธภาพนี้ไว้อย่างต่อเนื่อง

2) สัญญาแห่งบทสรุป (Conclusion with Semiology)

ในขั้นตอนสุดท้ายของการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 เป็นการบรรยายสรุปปิดท้ายของวิทยากร ด้วยการสื่อสารความหมายเชิงสัญญาสอดแทรกระหว่างการบรรยายสรุป ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการของกิจกรรมนี้ไว้ ในผลการวิจัยหัวข้อ 4.1.1.5 หน้า 72 เป็นที่เรียบร้อย โดยสัญญาที่วิทยากรใช้ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนอยู่ในการสื่อสารข้อความของวิทยากร 2 ประเด็น มีรายละเอียด ดังนี้

(1) เจตคติในวิชาชีพ

ในการสื่อสารด้านเจตคติในวิชาชีพกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก วิทยากรได้สื่อสารผ่านข้อความเพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อภายในตัวตน และตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการเป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มาจากจิตสำนึก และเป็นการตั้งคำถามให้ผู้รับสารได้ตัดสินใจเลือกทางของตนเอง ในการที่จะเป็นครูแบบที่มีเจตคติเดิม และหรือจะเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทไปเป็นครูยุคใหม่ที่เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้กับเด็กอยู่เสมอ โดยวิทยากรได้สื่อสารแสดง ความหมายผ่านสัญญา ปรากฏเป็นข้อความภาพที่ 4.2 ดังนี้

ภาพที่ 4.2 ข้อความสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ด้านเจตคติในวิชาชีพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ใน การอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 (Original)

ผู้วิจัยพบว่า สัญลักษณ์ที่วิทยากรใช้ คือคำว่า Try to be และคำว่า Change เป็นการ สื่อสารด้านเจตคติในวิชาชีพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยวิทยากรตั้งคำถามแบบชี้แนะเพื่อให้ผู้รับ สารตอบโดยตีความหมายโดยนัยของสัญลักษณ์นั้น วิทยากรสื่อสารให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อภายใน ตัวตน และตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการเป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มาจากจิตสำนึก และสุดท้าย วิทยากรให้ผู้รับสารเป็นผู้เลือกทางที่เหมาะสมสำหรับอาชีพครูด้วยความเชื่อของตนเอง ดังนี้

1) Try to be สัญลักษณ์ที่สื่อสารความหมายโดยนัย ของการพยายามเป็นครูที่ดี ตามค่านิยมแบบเดิมที่เต็มไปด้วยเกียรติยศ พยายามที่จะมีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน พยายามที่จะยกสถานภาพทางสังคมให้สูงขึ้น ไปที่ไหนมีแต่คนรู้จัก เคารพ กราบไหว้ ยำเกรง

2) Change สัญลักษณ์ที่สื่อสารความหมายโดยนัย ของการเปลี่ยนแปลง ไปสู่ อนาคตที่ครูไม่มียศศักดิ์ แต่เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงตัวเองให้เป็นคน ที่กระตือรือร้น สนใจสิ่งใหม่ ๆ รอบตัวเสมอ แสดงออกเต็มที่ เป็นอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาตัวเองอยู่เสมอ มีความสุขกับสิ่งที่ทำอยู่ทุกนาที อารมณ์ดี เป็นที่รักของเด็ก ๆ ไม่สนใจว่าจะ เป็นที่รู้จักของใคร หรือใครจะเรียกตัวเองว่า “ครู” หรือไม่

(2) การตระหนักในคุณค่าตนเอง

ในช่วงปิดท้ายของการเรียนรู้ ผู้ส่งสารได้ส่งข้อความเชิงสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้รับสารได้ตระหนักในคุณค่าแห่งตน จนสามารถเป็นพลังเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับผู้รับสารได้ โดยปรากฏข้อความ เป็นภาพที่ 4.3 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.3 ข้อความสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อการตระหนักในคุณค่าของตน ในการสรุปปิดท้าย การอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 (Original)

ผู้วิจัยพบว่า สัญลักษณ์ที่วิทยากรใช้เป็นการสื่อสารความหมายโดยนัย สามารถแยกแยะเป็นข้อความต่าง ๆ ดังนี้

1) “ความเชื่อในพลังของตน” ข้อความเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อสารความหมายโดยนัย ของความเชื่อมั่นในตัวอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ว่าเป็นผู้มีอิทธิพลสูงกว่าใคร ในการนำพาความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ มาสู่เด็กในทุก ๆ ด้าน

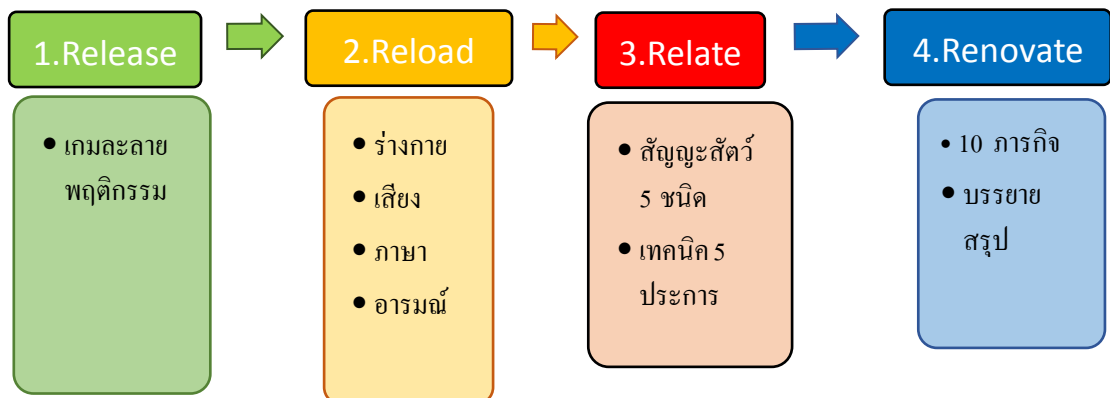
2) “สร้างให้เด็กได้เติบโตอย่างมีค่า” ข้อความเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อสารความหมายโดยนัย ของการมุ่งมั่นเดินหน้าสร้างสรรค์ และจุดพลังกับเด็ก สูงสุดของอาชีพ มิใช่การร่ำรวยเงินทอง แต่คือหน้าที่หล่อหลอมเด็กได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นคนดีมีคุณค่าแก่สังคม

3) “เด็กมิได้เป็นอย่างที่เราพร่ำสอน แต่ เด็กเป็นอย่างที่เราเป็น” ข้อความเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อสารความหมายโดยนัย ของการรับรู้ในพลังความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ของตน

สรุปผลการวิจัย พบว่า ในขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ) วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านการใช้ กิจกรรมภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อ เพื่อกระตุ้นการแสดงออกอย่างอิสระ ที่อยู่ในใจของผู้รับสารให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ และเป็นการประมวลความรู้ในมิติของทักษะในการใช้ร่างกาย การเปล่งเสียงและการใช้ภาษา รวมถึงการใช้จินตนาการผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า โดยเน้นการมีส่วนร่วมทำงานเป็นทีมของผู้รับสาร เพื่อร่วมสร้างสรรค์บูรณาการกระบวนการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัย ท่ามกลางการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารอย่างเป็นกันเองและสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียดเป็นวิชาการ

ขั้นตอนปิดท้ายในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นกิจกรรมการบรรยายสรุป ที่วิทยากรใช้สัญญาณผ่านคำ และข้อความ ที่สื่อความหมายโดยนัย เป็นวิธีสื่อสารในการสะท้อนทางเลือกด้านเจตคติในวิชาชีพครู และเป็นวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้วยการกระตุ้นให้ผู้รับสารตระหนักในคุณค่าแห่งตน

สรุปผลการวิจัย การใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีการดำเนินกิจกรรม 4 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลักในแต่ละขั้นตอน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุป และแสดงเป็นภาพที่ 4.4 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.4 การดำเนินกิจกรรม 4 ขั้นตอน ของการใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" (Original)

4.1.3 เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันทีในแต่ละขั้นตอน

ในแต่ละขั้นตอนของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีอยู่ 4 ขั้นตอนนั้น ผู้วิจัยได้พบเป้าหมาย และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีในการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ.2552 ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในภาพรวมทั้ง 20 รุ่น รวมทั้งนำเสนอข้อสังเกตบางประเด็นที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวตนของผู้รับสาร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิจัยที่เป็นข้อสังเกตควบคู่ไปกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีของผู้รับสาร พร้อมกับแสดงภาพประกอบในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

4.1.3.1 เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 1: Release

วิทยากรตระหนักดีว่า เมื่ออาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีลักษณะหลากหลาย เข้ามา รวมกันอยู่ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้พบสภาวะที่นำไปสู่ความเครียด ความเกร็ง ความอาย ความกลัว และขาดพลังความเชื่อมั่นในการสื่อสาร ซึ่งมีผลทำให้ไม่กล้าแสดงออก เพราะรู้สึกปลอดภัยกว่า ที่จะทำสิ่งน่าอายๆ ทำแล้วดูไม่ดี ทำแล้วผิด หรือทำแล้วเสียภาพพจน์ จึงทำให้ขาดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และเปลี่ยนแปลง นับเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาตัวตนของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

ในขั้นตอนที่ 1: Release วิทยากรจึงใช้วิธีเพื่อขจัดปัญหาในการสื่อสารระหว่างบุคคลดังกล่าว คือขจัดการเกิดสภาวะ “ช่องว่างระหว่างบุคคล” ด้วยกิจกรรมเกมละลายพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วยเกมละลายพฤติกรรมช่วงเกริ่นนำ ที่เน้นการเคลื่อนไหว การเคลื่อนที่ การปลดปล่อยร่างกาย เสียง และอารมณ์ อย่างเต็มที่ และการใช้เกมละลายพฤติกรรมช่วงสำรวจตัวเอง ที่เน้นการสื่อสารภายในบุคคล และการสื่อสารสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอย่างเสมอภาค

ผู้วิจัยพบว่า เป้าหมายในขั้นตอนที่ 1: Release จึงเป็นไปเพื่อการปรับทัศนคติของผู้รับสารให้พร้อมเปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ โดยปรับวิธีคิดให้ผู้รับสารปลดปล่อยพันธนาการทางร่างกายและจิตใจ ไม่ยึดติดกับสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ วัย ศาสนา ตำแหน่งหน้าที่ ปัญหาส่วนตัวต่าง ๆ เช่น ปัญหาการเงิน ปัญหาครอบครัว รวมถึงข้อจำกัดอันเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ท่ามกลางบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันที ในขั้นตอนที่ 1: Release มีดังนี้ คือ ผู้รับสารรู้สึกคลายกังวลจากความอาย ความเครียด เกร็ง กลัวเสียภาพลักษณ์ กลัวผิด โดยไม่ยึดติดความคิดแตกต่างทางสถานภาพ ไม่กังวลต่อปัญหาส่วนตัวใด ๆ เปิดใจยอมรับประสบการณ์ใหม่ในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นที่เพิ่งพบปะเป็นครั้งแรก ผู้รับสารกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือและมีความใส่ใจในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญผู้รับสารมีปฏิกิริยาทำทางที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการแสดงออกอย่างมั่นใจและเต็มที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อว่าตัวเองมีความสามารถที่ทำได้

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า การเลือกใช้ดนตรีประกอบที่มีจังหวะตึกตัก สอดคล้องกับความนิยม หรือเป็นเพลงที่มีลีลาและทำนองเร้าใจร่วมสมัย รวมถึงการใช้ลีลา ประกอบบทคำร้อง และท่วงทำนองแปลกใหม่ จะมีส่วนทำให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจ และสร้างความสนใจการร่วมกิจกรรมมากขึ้น และประโยคคำถามจากวิทยากรว่า Are you ready? ซึ่ง กระตุ้นผู้รับสารด้วยลีลาท่าทาง และน้ำเสียงที่ทรงพลัง มีส่วนให้ผู้รับสารเกิดความกระตือรือร้น และมีพลังในการแสดงออกเต็มที่

ภาพที่ 4.5 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 1 Release (Original)

4.1.3.2 เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 2: Reload

วิทยากรทราบว่าอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านจิตวิทยาพื้นฐาน เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ขาดทักษะและกลวิธีในการสื่อสารกับเด็ก ความสามารถในการใช้เครื่องมือ สื่อสารทางร่างกาย เสียง ภาษา และ อารมณ์ มีอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ได้แก่ การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้เสียงที่ไม่ถูกต้อง การขาดทักษะในการใช้ภาษาที่เหมาะสมเพื่อสื่อสารกับเด็กปฐมวัย และการขาดการควบคุมและปลดปล่อยอารมณ์ให้ถูกกาลเทศะ

ในขั้นตอนที่ 2: Reload วิทยากรจึงใช้วิธีเพื่อขจัดปัญหาข้อจำกัดดังกล่าว โดยการใช้กิจกรรมแบบฝึกหัดทางการแสดง (Acting Exercises) เข้ามากระตุ้นผู้รับสารให้เกิดการเรียนรู้ ผ่านทักษะการในการใช้เครื่องมือสื่อสารทางร่างกาย เสียง ภาษา และ อารมณ์ของผู้รับสาร

ผู้วิจัยพบว่า เป้าหมายในขั้นตอนที่ 2: Reload จึงเป็นไปเพื่อการเสริมสร้างทักษะ ในการแสดงออก ผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารของผู้รับสารให้มีประสิทธิภาพ โดยเตรียมพร้อมและ กระตุ้นผู้รับสารด้วยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะในการเคลื่อนไหว การใช้ร่างกาย การ เปล่งเสียงอย่างถูกต้อง การสื่อสารด้วยภาษาที่เหมาะสม และความสามารถในการปลดปล่อย และ ควบคุมอารมณ์ของผู้รับสาร

ผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันที ในขั้นตอนที่ 2: Reload มีดังนี้ คือ ผู้รับสารได้รู้จักความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกายแบบไม่จำกัด มีความคล่องตัว ยืดหยุ่น และได้เรียนรู้วิธีเปล่งเสียงอย่างถูกต้อง และการใช้ภาษาที่สอดคล้องไปตามตัวละครบทบาทสมมติ อีกทั้งได้ผ่อนคลายสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ที่สะสมมานาน เกิดความรู้สึกอิสระทั้งกายและใจ ที่สำคัญ ผู้รับสารได้ค้นพบความสามารถในการแสดงออก ที่ซ่อนอยู่ภายใน ถ่ายทอดออกมาผ่านกิริยาท่าทาง การพูด การร้องเพลง การเต้น การเล่นบทบาทสมมติ การเล่นทำใบ้ การแสดงออกทางอารมณ์ที่เปิดเผยชัดเจน เป็นธรรมชาติ โดยแสดงออกอย่างจริงใจตามความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริง และแสดงออกด้วยความเป็นตัวของตัวเอง

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า แม้ว่าขั้นตอนนี้จะเป็นการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักวิชาในสาขาการแสดง แต่วิทยากรจะสื่อสารกับผู้รับสารด้วยภาษาพูดอย่างเป็นกันเอง และเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อนในเชิงวิชาการ ไม่มีการใช้ศัพท์เทคนิค ไม่ตีกรอบ หรือตัดสินด้วยถูกผิด ซึ่งทำให้ผู้รับสารเข้าถึงเนื้อหา และเข้าใจทักษะในการใช้เครื่องมือสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว และเปิดเผยตัวตนได้อย่างมั่นใจ และกล้าแสดงออกได้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.6 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 2 Reload (Original)

4.1.3.3 เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 3: Relate

วิทยากรรับรู้ว่าบุคลิกภาพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ ยังเป็นครูที่มีลักษณะแนวคิดแบบเดิม ๆ คือเคร่งครัด วางตัวเป็นครู ไม่ยืดหยุ่น ชอบใช้คำสั่งและมีบทลงโทษชัดเจน เน้นการศึกษาด้วยเนื้อหาสาระทางวิชาการ กิจกรรมนันทนาการส่วนใหญ่ใช้การเล่านิทานตามหนังสือที่มี โดยการสื่อสารทางเดียว

ในขั้นตอนที่ 3: Relate วิทยากรจึงได้หาวิธีที่จะสะท้อนสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้รับสาร โดยใช้การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนบุคลิกภาพ บทบาท และพฤติกรรมของครู ผ่านสัญลักษณ์ของสัตว์ 5 ชนิด พร้อมเสนอแนวทางและเทคนิคการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย ผ่านสัญลักษณ์ของคำศัพท์ภาษาอังกฤษ 5 คำ จากนั้นให้ผู้รับสารเชื่อมโยงสัมพันธ์และเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้วิจัยพบว่า เป้าหมายในขั้นตอนที่ 3: Relate จึงเป็นไปเพื่อการปรับบุคลิกภาพในบทบาทของครูสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้เหมาะสม รวมถึงการใช้เทคนิค 5 ประการในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ

ผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันที ในขั้นตอนที่ 3: Relate มีดังนี้ คือ ผู้รับสารเกิดผลกระทบทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเรื่องที่เล่าเข้ากับบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตนได้ด้วยตัวเอง เกิดจิตสำนึกและแรงจูงใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยที่ไม่เหมาะสม และเรียนรู้เทคนิค 5 ประการในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า การสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ตอบโต้กัน (Interactive) ระหว่างวิทยากรนั้เล่ากับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง โดยไม่มุ่งประเด็นวิพากษ์วิจารณ์โดยตรง หรือไม่ตำหนิติเตียนเฉพาะรายบุคคล หรือไม่เจาะจงระบุแหล่งที่มาของเรื่อง ที่สื่อสาร จะสามารถกระตุ้นให้เกิดผลกระทบทางอารมณ์ความรู้สึกอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 4.7 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 3 Relate (Original)

4.1.3.4 เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 4: Renovate
 วิทยากรรับรู้ว่าอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กยังขาดอิสระในการแสดงออกถึงความสามารถ
 ภายในตัวตนให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ อีกทั้งยังมีความรู้สึกละอายในการแสดงออกอย่าง
 สร้างสรรค์ภายใต้การทำงานในองค์กร นั่นคือการทำงานที่ต้องอาศัยระบบทีมเวิร์คในการ
 ขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ในขั้นตอนที่ 4: Renovate วิทยากรจึงใช้กิจกรรมการตั้งโจทย์จากกิจวัตรประจำวัน
 และสถานการณ์ในการทำงานของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อ โดยให้
 ผู้รับสารจับกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างกัน แล้วนำเสนอกลวิธีใหม่
 หรือปรับปรุงแก้ไขให้ร่วมสมัย เสนอเป็นรูปธรรมซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง แล้วจึงปิด
 ท้ายการอบรมด้วยการสรุปโดยใช้สัญญาณผ่านคำ และข้อความ เพื่อสื่อสารความหมายโดยนัยใน
 การเสนอทางเลือกในการเป็นครู และกระตุ้นแรงจูงใจในการทำงานด้วยการรับรู้คุณค่าของตน

ผู้วิจัยพบว่า เป้าหมายในขั้นตอนที่ 4: Renovate จึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาด้าน
 ศักยภาพของผู้รับสาร โดยการกระตุ้นความสามารถภายในให้กล้าแสดงออกอย่างอิสระ และ
 สร้างสรรค์ เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ อีกทั้งเป็นไปเพื่อสนับสนุนการทำงานเป็นทีม และ
 การเห็นความสำคัญในการใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหา และปิดท้ายบทสรุป ที่มีเป้าหมายเป็นไป
 เพื่อการปรับเจตคติในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจโดยการตระหนักในคุณค่าแห่งตน

ผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันที ในขั้นตอนที่ 4: Renovate มีดังนี้ คือ
 ผู้รับสารมีการร่วมนำเสนอผลงานกลุ่มด้วยการแสดงออกนอกกฎเกณฑ์ที่เคยปฏิบัติกันมา โดย
 เสนอแนวคิดและวิธีปฏิบัติที่สร้างสรรค์เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปใช้ต่อยอดได้จริง ซึ่งผู้วิจัย
 ได้กล่าวถึงการตอบโจทย์ภารกิจทั้ง 10 ข้อ ไว้ในหัวข้อ 4.1.2.4 (หน้า 91 -97) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว
 และผลการตอบโจทย์จากภารกิจดังกล่าว ได้สะท้อนศักยภาพของผู้รับสารในการนำเอาสิ่งที่ได้
 เรียนรู้ด้วยตัวเองจากการอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้มาประมวลและสังเคราะห์ออกมาเป็น
 รูปธรรม ผ่านจินตนาการ ผ่านทักษะในการใช้เครื่องมือสื่อสารทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์
 และผ่านการกระทบต่อสัญญาณที่วิทยากรสื่อสารความหมายโดยนัย อีกทั้งยังเป็นการสะท้อน
 ความสามารถของผู้รับสารในการทำงานเป็นทีมกับสมาชิกใหม่ที่เพิ่งรู้จัก โดยร่วมกันวางแผน
 ร่วมกันกำหนดขั้นตอน ร่วมกันดำเนินการนำเสนอและร่วมกันใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหา ซึ่ง
 ผู้รับสารแต่ละคนใช้ศักยภาพของตนในการแสดงออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์ให้เป็นที่ประจักษ์
 ในกลุ่ม จนสามารถนำเสนอผลงานบูรณาการได้อย่างมีชีวิตชีวา และมีประโยชน์ต่อสาธารณะ

นอกจากนี้ ผลลัพธ์ที่เป็นผลพลอยได้ในการทำงานเป็นทีม คือ ผู้รับสารในแต่ละกลุ่มมีการสานต่อความสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายเล็ก ๆ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็กต่อไป

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า การไม่กำหนดคำตอบที่ถูกต้องที่สุดไว้ในการตอบโจทย์ของผู้รับสาร ทำให้ผลของโจทย์เดียวกัน กลับถูกสร้างสรรค์นำเสนอคำตอบที่แตกต่างกันไปในแต่ละรุ่น ซึ่งไม่ได้มีเพียงวิธีการหรือรูปแบบเดียว สะท้อนว่าเมื่อสนับสนุนความมีอิสระทางความคิด และการกระทำอันสร้างสรรค์แก่ผู้รับสาร จะได้ผลงานบูรณาการคุณภาพที่มีการจัดการอย่างที่ไม่ใช่เป็นแบบ (Pattern) เดียวกัน หรือเป็นสูตรสำเร็จเดียวกันทั้งหมด

ภาพที่ 4.8 ชุดภาพประกอบผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 4 Renovate (Original)

ผลการวิจัยด้านเป้าหมายในแต่ละขั้นตอนของการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการสามารถสรุปเป็นตารางที่ 4.1 ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงเป้าหมายในแต่ละขั้นตอนของการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Original)

ขั้นตอน	เป้าหมาย
ขั้นที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้อึดอัด)	ด้านทัศนคติ การเปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่
ขั้นที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์)	ด้านทักษะการแสดงออก เครื่องมือในการสื่อสาร: ร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์
ขั้นที่ 3 Relate (สัมพันธ์ เรียนรู้)	ด้านบุคลิกภาพ การสำรวจบทบาท พฤติกรรม และเสริมสร้างเทคนิค การสื่อสารของครูสำหรับเด็กปฐมวัย
ขั้นที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ)	ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ความสามารถในการแสดงออกอย่างอิสระและ สร้างสรรค์เพื่อพัฒนาตัวตนและผลงาน ด้านการทำงานเป็นทีม ความสามารถในการใช้พลังกลุ่มอย่างเป็นระบบ และ การร่วมกันแก้ปัญหา ด้านแรงจูงใจในการทำงาน เจตคติในวิชาชีพ และการตระหนักในคุณค่าแห่งตน

4.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 6 คน โดยคัดเลือกจากอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ที่ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ เพื่อสืบค้นผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 โดยนำผลการวิจัยที่ค้นพบในเป้าหมายทั้ง 4 ขั้นตอน ในการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาเป็นคำสำคัญ (Keywords) ในคำถามสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 6 คน ได้แก่

- 1) อาจารย์ รุ่งระวี ชานีหอม (ครูเจี๊ยบ) ปัจจุบัน อายุ 60 ปี
ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ
- 2) อาจารย์ นารินทร์ งามศักดิ์กุล (ครูนิด) ปัจจุบัน อายุ 58 ปี
หัวหน้าฝ่ายวิชาการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง
- 3) อาจารย์ วิรัชชญา เลียนขุนทด (ครูดา) ปัจจุบัน อายุ 36 ปี
อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง
- 4) อาจารย์ สมร สุขदार (ครูหอมอน) ปัจจุบัน อายุ 43 ปี
พิธีกร / ล่าม / นักจัดรายการวิทยุ / ครูสอนพิเศษภาษา / ที่ปรึกษาคุณภาพ
และ อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์
- 5) อาจารย์ วินัย บินสออด (ครูเลาะห์) ปัจจุบัน อายุ 45 ปี
ครูสอนศาสนา และ อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์
- 6) อาจารย์ อังคณา มัคคุโก๊ป (ครูอั้ง) ปัจจุบัน อายุ 38 ปี
ครูสอนศาสนา และ อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์

โดยผู้วิจัยได้รวบรวมคำให้สัมภาษณ์ และทำการจัดหมวดหมู่ พร้อมกับแยกประเด็นผลการวิจัยตามคำสำคัญ (Keywords) ในมิติความเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ด้านทัศนคติและเจตคติ บุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ศักยภาพในการบูรณาการ การทำงานเป็นทีม รวมถึงแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งมีรายละเอียดในผลลัพธ์แต่ละด้านสะท้อนผ่านทัศนะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

4.2.1 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านทัศนคติและเจตคติ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงทัศนคติในการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ และเจตคติในวิชาชีพ ที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ดังนี้

4.2.1.1 การปรับทัศนคติในการแสดงออก

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติในการแสดงออกต่อสาธารณชน โดยไม่คิดกังวลกับเพศ วัย สถานะทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา หรือตำแหน่งหน้าที่ทางการทำงาน กล่าวคือ จากเดิมที่เคยมีทัศนคติว่า การอยู่ในบทบาทความรับผิดชอบระดับหัวหน้า หรือการอยู่ในบทบาทของครูสอนศาสนา ไม่ควรแสดงออกมากเกินไป แต่นับจากที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากทัศนคติเดิม ดังนี้

1) มีความมั่นใจในการแสดงออกต่อสาธารณชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงทัศนคติว่า ประโยชน์ที่ได้จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 คือมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติส่วนตัว จากเดิมที่ไม่เคยชอบการแสดงออกในที่สาธารณะ เนื่องจากคิดว่าเพราะตัวเองมีวิทยุสูง และอยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงาน ซึ่งเคยมีทัศนคติส่วนตัวว่าไม่ควรแสดงออกมากเกินไป เพราะทำให้ภาพที่ออกมาดูไม่ดี ไม่น่าเคารพยำเกรง จึงนิยมการเป็นผู้นั่งชมหรือคอยสนับสนุนการแสดงออกของผู้ที่ยังเยาว์วัย น่าจะเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเองมากกว่า

รุ่งระวี ชำนิหอม ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “...ยังจำ moment ที่ออกไปแสดงแบบเดินแฟชั่นได้อยู่เลย ทำให้เราคิดว่าตัวเองก็แสดงอย่างนี้ได้ นี้ และไม่ใช่ว่าทำได้ แต่ทำได้ดีด้วยกรีดกันสนั่นมาก เลยกบกับตัวเองว่ามันไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัย ทุกอย่างเริ่มที่ใจ...” หลังจากนั้นจึงปรับตัวเองให้เป็นคนกล้าแสดงออกได้ โดยไม่มีเรื่องวัย หรือหน้าที่การงานมาเป็นอุปสรรคปิดกั้นการแสดงออกอีกต่อไป และยังได้นำวิธีคิดดังกล่าวมาถ่ายทอดให้ครูที่เพิ่งเข้ามาใหม่ ได้เกิดความรู้สึกกล้าแสดงออกอย่างตน กล้าที่จะลงไปวิ่งเล่นอย่างเด็ก ไม่วางตนเป็นครูเกินไป (รุ่งระวี ชำนิหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

เช่นเดียวกับ วินัย บินสอาด อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีบทบาทเป็นครูสอนศาสนาอิสลามด้วย ซึ่งเคยยึดติดภาพลักษณ์ของการเป็นครูสอนศาสนา ที่ทำให้ไม่กล้าแสดงออกมากนักเมื่อต้องทำกิจกรรมกับเด็ก แต่หลังจากผ่านการเรียนรู้จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552 ทัศนคติของ วินัย บินสอาด ได้เปลี่ยนไปในเรื่องของการแสดงออกต่อสาธารณชน

วินัย บินฮัดได้กล่าวในคำให้สัมภาษณ์ว่า “เพราะวันนั้นถูกจับให้ออกไปแสดงอยู่ข้างหน้า ให้ทำโน่นทำนั่น เราเลยกลัว... ความเป็นครูสอนศาสนาทำให้เราไม่เคยแสดงออก แม้การเดินจะไม่อ่อนช้อย เพราะเป็นผู้ชาย...แต่โดยรวมถือว่ามีการพัฒนาการเคลื่อนไหวดีขึ้นเยอะ...” นับจากวันนั้นผ่านมา 6 ปี ทศนคติของ วินัย บินฮัด เปลี่ยนแปลงไป สามารถแยกแยะบทบาทความเป็นครูสอนศาสนาออกจากความเป็นครูในศูนย์ได้อย่างชัดเจน มีความยืดหยุ่น และแสดงออกในทางสร้างสรรค์ โดยคิดว่ากำลังแสดงออกเพื่อการพัฒนาเด็ก และไม่คำนึงว่าตัวเองต้องรักษาภาพลักษณ์ที่สุขุมเคร่งขรึมของครูสอนศาสนาอยู่ตลอดเวลา (วินัย บินฮัด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

2) มีการแสดงออกอย่างเต็มที่ที่ไม่กังวลต่อคำวิพากษ์วิจารณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงทัศนะว่า ประโยชน์ที่ได้จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 คือมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติส่วนตัว จากเดิมที่ไม่แสดงออกมากนัก เพราะมีความกลัวว่า ถ้าเดินออกไปแล้วอาจจะดูไม่ดี คุ้นเคยในสายตาของคนอื่น แต่ในระหว่างอบรมได้ลงมือปฏิบัติแสดงออกกิริยาอาการทำทางที่ดูประหลาดและดูเหมือนจะน่าเกลียดต่าง ๆ ไปพร้อมวิทยากร ก็ไม่รู้สึกที่น่าอาย

วิรัชชญา เลียนขุนทด กล่าวว่า “เมื่อกลับมาแล้ว ทำทำให้เด็ก ๆ ดู ปรากฏว่าเด็กชอบ เด็กสนุก เลยเปลี่ยนความคิด อีกทั้งได้ใช้ความเป็นตัวเองมากขึ้น เวลาให้เด็กได้เรียนรู้ก็จะไม่เป็นการสอนหรือสั่ง แต่จะเป็นการเล่าและแสดงแทน ซึ่งสื่อกับเด็กได้ดี เด็กให้ความสนใจ” (วิรัชชญา เลียนขุนทด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

นอกจากนี้ อังคณา มัคคุโก๊ป อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีบทบาทเป็นครูสอนศาสนาอิสลามด้วย ก็เคยมีทัศนคติเกี่ยวกับการแสดงออกว่า “..เมื่อก่อนคิดว่าทำลงไปแล้ว เด็กจะชอบมั๊ย น่าเกลียดมั๊ย ปรากฏว่าเค้าชอบมาก ยิ่งน่าเกลียดยิ่งชอบ แล้วก็ทำตามด้วย ให้ความร่วมมือเต็มที่ จากวันนั้นจนวันนี้ เรายังชอบที่จะแสดงออก และอยากอบรมแบบนี้” อังคณา มัคคุโก๊ป ยังได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับทัศนคติที่เปลี่ยนไปอีกว่า “บางทีก็สงสัยว่า ตอนเราไปอบรมมา เราทำเยอะไปมั๊ยสำหรับเด็ก แต่ไม่เลย ยังน้อยไปด้วย จึงเข้าใจเลยที่วิทยากรให้ทำเยอะๆ ใหญ่ ๆ ทำชัด ๆ เพราะสาเหตุอะไร”

อังคณา มัคคุโก๊ป ชี้แจงเพิ่มเติมว่า แต่ก่อนขาดความมั่นใจ มีแต่ความกังวลกับผู้คนรอบข้าง ก่อให้เกิดความเครียดในระดับหนึ่ง เกรงว่าในความเป็นครูสอนศาสนา และเป็นผู้หญิงด้วยจะมีใครวิพากษ์วิจารณ์เราในแง่ไม่ดีหรือไม่ แต่เมื่อเรียนรู้จาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติใหม่ในการแสดงออกอย่างเต็มที่โดยไม่กังวลต่อคำวิพากษ์วิจารณ์

อังคณา มัคคุโก๊ป ค้นพบว่าแท้จริงแล้ว เป็นการคิดจินตนาการทางลบไปเอง จึงกล้าแสดงออกแบบเป็นตัวเอง ทำอย่างที่ว่าเองคิด ไม่มีความหนักใจใด ๆ หลงเหลือติดค้าง โดยกล่าวว่า “อย่างพอกลับบ้านแล้ว ถ้าเป็นแต่ก่อน จะคิดกังวลไปเรื่อยว่า วันนี้หรือยัง เต็มที่หรือยังมีใครว่ามัย จะเข้าใจเรามัย น่าจะทำแบบนี้ ไม่น่าทำแบบนี้ คิดสารพัด พอไปอบรม ได้ทำเต็มที่ กลับบ้านก็สบายใจ ไม่มีมานั่งคิดย้อน เพราะรุ่งขึ้นมีอะไรให้คิดให้ทำใหม่อีก” (อังคณา มัคคุโก๊ป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

3) เกิดพลังความเชื่อในความสามารถของตน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงทัศนะว่า ประโยชน์ที่ได้จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 คือมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติส่วนตัว จากเดิมที่ไม่มีความเชื่อมั่นในความสามารถทางการแสดงของตน แต่เมื่อทัศนคติมีการเปลี่ยนไป ยังทำให้ความเชื่อภายในเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

อังคณา มัคคุโก๊ป แสดงทัศนะว่า นับจากการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) เกิดความเปลี่ยนแปลงความเชื่อในตัวตนว่า สิ่งที่ได้แสดงออกไปอย่างเต็มที่ ไม่ใช่สิ่งผิด ไม่ต้องรู้สึกกลัว ๆ กลัว ๆ เป็นกังวลอีกต่อไป เวลาอยู่กับเด็ก ได้เป็นตัวของตัวเองเต็มที่ ผลคือเด็กก็มีความสุข และสนุกสุด ๆ โดย อังคณา มัคคุโก๊ป ยังได้กล่าวข้อมูลเพิ่มเติมว่า “...ครูองค์คิดว่ามันเป็นการแสดง เวลาเราไม่ได้สอน พอกลับไปบ้าน เราก็แทบไม่ได้คุยกับใครที่บ้านเลย แต่พอมาที่ศูนย์ปั๊บ เราก็สวมบทบาทของความเป็นครูปั๊บ มันก็กลายเป็นเหมือนเป็นการแสดงอีกอย่างหนึ่ง ตั้งแต่เริ่มเห็นเด็ก จนตอนนี้กลายเป็นธรรมชาติของเราเอง” (อังคณา มัคคุโก๊ป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

สมร สุขถาวร อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีบทบาทหน้าที่อันหลากหลาย ได้แก่ การเป็นพิธีกร ล่ามภาษาอังกฤษ, อาหาร, มาเลย์เซีย และบังกลาเทศ ครูสอนพิเศษ นักจัดรายการ และที่ปรึกษาด้านกฎหมาย กล่าวว่า สมัยก่อนขาดความมั่นใจ แต่ปัจจุบันนี้กลายเป็นผู้อยู่แนวหน้ากล้าแสดงออก ได้แสดงความสามารถที่เคยหลบซ่อนอยู่ให้ปรากฏต่อสาธารณะ เช่น การเป็นพิธีกรล่าม ครูสอนพิเศษ มีการพัฒนาจากการเป็นพิธีกรระดับโรงเรียนเป็นระดับเขต และปัจจุบันกำลังขึ้นสู่ระดับประเทศ

สมร สุขถาวร กล่าวเสริมว่า เป็นพิธีกรมา 4 ปี แต่ครั้งมีปัญหาก็ไม่เหมือนกัน แต่สามารถแก้ปัญหาและผ่านอุปสรรคต่างๆ ได้โดยไม่กังวล เพราะหลังการเรียนรู้ผ่านรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองว่าสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าท่ามกลางผู้ชมจำนวนนับร้อยนับพันให้ผ่านพ้นไปได้ (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

4.2.1.2 การปรับเจตคติในวิชาชีพ

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเปลี่ยนแปลงด้านเจตคติในวิชาชีพ จากเดิมที่มีความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมบางอย่างที่สะท้อนในเชิงลบ แต่เมื่อได้ผ่านการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ได้เปลี่ยนแปลงความคิดและความรู้สึกบางอย่างที่ทำให้เกิดการปรับเจตคติในวิชาชีพที่สะท้อนในเชิงบวก เช่นกรณีตัวอย่าง วิรัชชญา เลียนขุนทด ได้แสดงทัศนะด้านเจตคติในวิชาชีพของคนที่เปลี่ยนแปลงหลังการอบรมในปี พ.ศ. 2552 มาจนทุกวันนี้ (พ.ศ. 2558) จากความที่เคยรังเกียจเด็กในเรื่องการจับถ่ายเรียรด ก็สามารปรับความคิดได้ โดยสามารถให้ความช่วยเหลือทำความสะอาดร่างกายเด็ก และเช็ดพื้นที่สกปรกออกไปทันทีอย่างไม่รู้สึกรังเกียจเหมือนก่อน วิรัชชญา เลียนขุนทด กล่าวว่า “...แม้ว่ากำลังทานข้าวอยู่ จะลุกไปจัดการให้ทันที ซึ่งเป็นจุดที่เปลี่ยนไป...จนทุกวันนี้รู้สึกผูกพันกับเด็ก ๆ และรักเ้ามากเหมือนกับเป็นลูก และมีการรับฟังความต้องการเด็กมากขึ้น” (วิรัชชญา เลียนขุนทด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

สรุปผลการวิจัย ในผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านทัศนคติและเจตคติ พบว่าผู้รับสารมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ โดยมีความมั่นใจในการแสดงออกต่อสาธารณะอย่างไม่มี ความกลัวใด ๆ และไม่ยึดติดในบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ทางการงาน แสดงออกอย่างเต็มที่ ไม่กังวลต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ได้เป็นตัวของตัวเอง และเกิดพลังความเชื่อ ในความสามารถของตน เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนทำ นอกจากนี้พบว่าผู้รับสารมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตคติ โดยมีการปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมที่เหมาะสมในบทบาทความเป็นครูสำหรับเด็กปฐมวัย

4.2.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านบุคลิกภาพ และทักษะการแสดงออก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงทัศนะในการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพ และทักษะการแสดงออก ที่เป็นผลมาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 โดยการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ได้สะท้อนผ่านทักษะทางการแสดงออกของผู้รับสาร ผู้วิจัยจึงนำเสนอผลการวิจัยที่ผสมผสานผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงทั้งสองด้านเข้าด้วยกัน แบ่งเป็นทักษะการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.2.2.1 บุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกาย

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกาย กล่าวคือ จากเดิมการแสดงออกต่อหน้าคนหมู่มาก ร่างกายจะมีปฏิกิริยาที่ตื้นกั้วซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ แต่เมื่อผ่านการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 สามารถควบคุมร่างกายให้อยู่ในสภาวะปกติ และสามารถแสดงออกได้เต็มที่

สมร สุขถาวร ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไปผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกายว่า “เมื่อก่อนตอนแสดงบนเวที หรือเป็นพิธีกรยังมีอาการสั่นประหม่า แต่พอผ่านประสบการณ์จากวิทยากรเมื่อปี 2552 ได้ฝึกทักษะต่าง ๆ ก็รู้สึกมั่นใจ เกิดแรงบันดาลใจ รู้เทคนิคการนำเสนอให้ผู้คนสนใจ นำความสามารถที่มีอยู่ในตัวแสดงออกได้หลากหลายรูปแบบ” นอกจากนี้ สมร สุขถาวร ยังได้นำสิ่งที่เรียนรู้มาจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาพัฒนาทักษะในการเคลื่อนไหวร่างกายในกิจกรรมลีลาประกอบเพลงเพื่อสอนเด็กโดยเฉพาะเพลง Chicken Dance ที่นำแนวทางการแสดงออกที่เรียนรู้มาใช้นับครั้งไม่ถ้วน แต่มีประสิทธิภาพในทุกครั้ง (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

4.2.2.2 บุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางการใช้เสียง และภาษา

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางการใช้เสียง และภาษา กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้นำพัฒนาการด้านการเปล่งเสียงที่ถูกต้อง และการใช้ภาษาที่เหมาะสม มาทำการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง

รุ่งระวี ชำนิหอม ได้ใช้ทักษะการแสดงออกด้านเสียงและภาษาที่เรียนรู้มาจากรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาสื่อสารการถ่ายทอดเล่านิทานให้เด็กฟัง ด้วยเสียงพากย์ที่หลากหลาย และมีการใช้การสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) กับเด็กในขณะที่เล่านิทานอยู่เสมอ ซึ่งสร้างความน่าสนใจและความสนุกสนานกับเด็ก ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ รุ่งระวี ชำนิหอม ได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพที่นำไปใช้ในการเล่าเล่านิทานว่า “...ความจริงครูเจ็บบรรู้เรื่องเทคนิคการเล่านิทานอยู่เหมือนกัน ครูเจ็บบจบบรรมา แต่ไม่เคยใช้เลยนะ รู้เทคนิค ก็รู้ แต่ไม่ทำ จนมาอบรมฝึกทักษะการใช้เสียงในครั้งนั้น ถึงทำเสียงเล็ก เสียงน้อยเป็น นับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงการเล่านิทานให้มีสีสัน มีชีวิตชีวาให้กับเด็ก” (รุ่งระวี ชำนิหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

เช่นเดียวกับ วินัย บินสออด ที่ใช้ทักษะการแสดงออกทางเสียง และการใช้ภาษาในกิจกรรมการเล่านิทานให้เด็กฟัง โดยกล่าวว่า “ตอนนี้สามารถทำเสียงที่หลากหลาย เสียงสูง-ต่ำ เสียงดัง-เบา ซึ่งดึงดูดความสนใจเด็กดีมาก เป็นไปตามที่ครูตั้งเป้าโลกจินตนาการได้” (วินัย บินสออด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ส่วน สมร สุขถาวร ได้นำประสบการณ์การเรียนรู้ทักษะในการใช้เสียง และภาษาที่ได้จากการอบรม มาพัฒนาบุคลิกภาพในการเรียนการสอนเด็กเป็นอย่างมากเช่นกัน เนื่องจากตนเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ เป็นพิธีกร และเป็นล่าม จึงได้นำทักษะด้านเสียงและกระบวนการเรียนรู้ทางภาษาไปพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้อย่างมาก

สมร สุขถาวร กล่าวเสริมด้วยความภาคภูมิใจว่า “สิ่งหนึ่งที่ครูหมอนำได้มาจากวิทยากร และยังใช้อยู่ทุกวันนี้ คือประโยคที่ถามว่า Are You Ready? ถามเมื่อไหร่เด็กก็จะหยุดหันมาสนใจ แล้วทุกคนร่วมกันตอบเสียงดังว่า Yeahhh!! ซึ่งเรารู้ว่านี่ละมันใช่เลย”

สมร สุขถาวร กล่าวถึงผลที่มาจากกรอบในการนำทักษะด้านภาษาไปใช้ในงานพิธีกร ว่า “..การไม่คิด Script เลือกใช้ภาษาที่เข้ากับงาน กับผู้ชมผู้ฟัง ต้องทำการบ้านมาหนักมาก แต่ไม่มีการมาดู Script ทุกอย่างดูใหม่ทุกรอบ สามารถทำทุกอย่างได้ Act ทุกอย่างได้ ทำแบบที่วิทยากรทำในตอนอบรมครั้งนั้น คือเอาตัว Present ไปได้เรื่อย ๆ ทำทุกอย่าง” (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ส่วน วิรัชชญา เลียนขุนทด กล่าวว่า หลังจากอบรมผ่านมา 6 ปี รู้สึกว่าตนเองมีพัฒนาการทางด้านการใช้เสียงและการเปล่งเสียงดีขึ้น โดยเฉพาะการร้องเพลงมีทักษะดีขึ้น และได้นำการร้องเพลงมาเป็นเทคนิคส่วนตัวในการสร้างความสนใจในช่วงเก็บเด็ก แทนการใช้คำพูดว่า ฟังทางนี้หน่อย ฟังครูหน่อย ซึ่งเด็ก ๆ มักไม่ฟังหรือหยุด แม้แต่การเคลื่อนไหวร่างกายในการเดิน วิรัชชญา เลียนขุนทด ก็มีความกล้ามากขึ้นกล้าโยกตัวเต้นแรงกว่าแต่ก่อน (วิรัชชญา เลียนขุนทด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

4.2.2.3 บุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางอารมณ์

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางอารมณ์ กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้นำกระบวนการเรียนรู้ในการปลดปล่อยและควบคุมอารมณ์มาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และบุคลิกภาพของตนเพื่อประโยชน์ในการจัดการสื่อสารการแสดงออกทางอารมณ์กับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในงาน และในชีวิตประจำวัน และยังสามารถนำมาใช้เป็นกิจกรรมในการเตรียมพร้อมและพัฒนาการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยอีกด้วย

สำหรับ รุ่งระวี ชำนิหอม ได้นำกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในการใช้เพลงมาเป็นสื่อเพื่อคลายเครียดทั้งส่วนตัว และกับเด็ก ๆ โดยได้เลือกเพลงในประเภทคลาสสิก (เพลงบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีในแนว Orchestra) รุ่งระวี ชำนิหอม กล่าวว่า การใช้เพลงแนวนี้มีท่วงทำนองที่สร้างผลในการกระตุ้นทักษะการแสดงออกทางด้านอารมณ์ มากกว่าการใช้เพลงที่มีเนื้อร้อง หรือท่วงทำนองในสมัยใหม่ ซึ่งรุ่งระวี ชำนิหอม พบว่า เพลงสมัยใหม่ไม่เหมาะสมกับการคลายเครียดหรือฝึกทักษะด้านอารมณ์ แต่เหมาะกับการกระตุ้นความสนุกสนาน หรือการเป็นเพลงประกอบการแสดงสมัยใหม่ทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวเพลงที่วิทยากรได้เลือกใช้ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ที่เป็นเพลงบรรเลงไม่ร่วมสมัยและไกลจากค่านิยมของผู้รับสารเช่นกัน (รุ่งระวี ชำนิหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

สมร สุขถาวร ยังให้สัมภาษณ์ข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทักษะในด้านอารมณ์ว่า “ต้องเผชิญปัญหาการทำงานกับผู้อื่นที่หลากหลายในการเรียนการสอน การเป็นพิธีกร ต้องจัดการ การแสดงออกทางอารมณ์ มีเทคนิคการ Deal กับผู้คนมากขึ้น คนอยากได้ต่างกัน ต่างจิตต่างใจ ต่างชาติ ต่างศาสนา เลยเดินสายกลางในการควบคุมอารมณ์ และแก้ปัญหา” (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ส่วน วินัย บินสออด กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพและทักษะในการ ควบคุมอารมณ์ว่า ที่จากเดิมมีความเครียดมากกับการดูแลเด็กเล็กในศูนย์ โดยกล่าวให้สัมภาษณ์ว่า “แต่ก่อนทำอะไรไม่ถูก วิ่งไล่จับเด็ก หลังไปอบรม ได้เรียนรู้ว่าทำอะไรเด็กจึงมีระเบียบโดยไม่สั่ง ทำอย่างไรเราถึงจะไม่ลน ไม่วุ่นวาย ตอนนี้รู้สึกสบายใจคลายเครียด เพราะมีการสื่อสารกับเด็กได้ดี เอาเด็กอยู่โดยไม่ต้องบังคับ และจัดการกับอารมณ์เราเองได้ ตอนนี้กลายเป็นรักและห่วงเด็กมาก” (วินัย บินสออด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

สรุปผลการวิจัย ในผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ทางด้านบุคลิกภาพและ ทักษะการแสดงออก พบว่าผู้รับสารมีการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการ แสดงออกในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประการแรกเป็นการแสดงออกผ่านทักษะทางร่างกายที่ผู้รับสารมี บุคลิกภาพความคล่องตัว ยืดหยุ่น และมีความมั่นใจในการเคลื่อนไหวในกิจกรรมการเล่น การเล่นเกม สีสลประจบเพลงและการใช้ร่างกายในการเล่นนิทานมากขึ้น ประการที่สองเป็นการ แสดงออกผ่านทักษะทางการใช้เสียง และภาษาที่ผู้รับสารสามารถสื่อสารด้วยเสียงที่มีพลังและ ภาษาที่เหมาะสม โดยเฉพาะการใช้บุคลิกภาพของเสียงที่หลากหลายในกิจกรรมการเล่นนิทาน ส่วนประการสุดท้าย เป็นการที่ผู้รับสารรู้จักวิธีจัดการและควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ให้ เป็นไปอย่างเหมาะสมและแสดงออกในทางบวก

4.2.3 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงทัศนะในการเปลี่ยนแปลงด้านศักยภาพในการบูรณาการ ที่เป็น ผลต่อเนื่องมาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ดังนี้

4.2.3.1 ศักยภาพในการบูรณาการ ทางการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีพัฒนาการทางศักยภาพในการบูรณาการกิจกรรมการ เรียนรู้สำหรับเด็กหลากหลายมิติ นับแต่การวางแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การกระตุ้น จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก การกระตุ้นทักษะในการเคลื่อนไหว การใช้เสียงและ ภาษา และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก

รุ่งระวี ชำนิหอม ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ด้วยการนำสิ่งที่เรียนรู้ในการอบรมเมื่อ 6 ปีที่แล้ว มาปรับใช้ในการเรียนการสอน โดยกล่าวว่า “...ครูเจ็บจำได้เลย ที่วิทยากรพูดว่า เด็กเรียนรู้ทุกอย่างผ่านเกมและความสนุก แล้วต้องไม่ปิดกั้นความคิดด้วยคำว่าผิด ไม่ตัดสินความคิดสร้างสรรค์ด้วยผลคะแนน...” นอกจากนี้ รุ่งระวี ชำนิหอม ยังได้นำผลงานการเขียนตัวอักษรในสมุดของเด็ก ๆ มาแสดง โดยแสดงทัศนคติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการให้คะแนนเด็ก ๆ ว่า “...เขียนออกมาสวย ไม่สวย ไม่เป็นไร แต่ถ้าตั้งใจ ครูเจ็บให้สองความเหมือนกัน แต่ปัญหาก็มันละ ครูใหม่ไม่เข้าใจแบบเรา ต้องสวย ต้องถูก ถึงจะให้คะแนน ก็เป็นปัญหาเหมือนกัน อยากให้วิทยากรจัดอบรมแบบนี้อีก เพราะพูดไปเค้าไม่เข้าใจ มันต้องเข้ากระบวนการ...”

รุ่งระวี ชำนิหอม ยังใช้ศักยภาพในการพัฒนาการเล่านิทาน ซึ่งนอกจากจะใช้ทักษะเคลื่อนไหวร่างกายประกอบการเล่านิทานที่มากขึ้น ได้สร้างเนื้อหาด้วยการเชื่อมโยงชีวิตประจำวัน และประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าไป โดยได้จัดเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์นอกห้องเรียนของเด็ก นอกจากนี้ ยังสอดแทรกวิชาการ เช่น เรื่องการนับเลขในวิชาคณิตศาสตร์ หรือการรู้จักรูปทรงแบบต่าง ๆ สีต่าง ๆ ให้เด็กได้เรียนรู้โดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เหล่านี้ เป็นผลจากการอบรมเมื่อ 6 ปีที่แล้วทั้งสิ้น (รุ่งระวี ชำนิหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

ในการให้สัมภาษณ์ของ นาราภัทร งามศักดิ์กุล ซึ่งเป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มีตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการของศูนย์ กล่าวด้วยความตื่นตันใจก่อนแสดงทัศนคติว่าการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 เป็นสิ่งที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดเท่าที่เคยอบรมกับกทม.มา ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นการอบรมเชิงวิชาการที่เน้นเนื้อหาไม่ได้มีการปฏิบัติ เนื้อหาจึงซ้ำเดิม วิทยากรก็มีทั้งเก่งและไม่เก่งสลับกันไป แต่ในการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 นั้น นาราภัทร งามศักดิ์กุล ได้นำสาระประโยชน์ในทุกแง่มุมมาใช้ในการบูรณาการทางการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก แต่ที่โดดเด่น คืออิสระในการใช้จินตนาการที่ไม่จำกัด ซึ่งทำให้อาจารย์ประจำศูนย์นำไปต่อยอดในการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กได้อย่างหลากหลาย

นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวว่า ที่ผ่านมามีได้รับการฝึกอบรมมานับไม่ถ้วน ซึ่งก่อนหน้านี้ตัวเองเป็นตัวแทนของศูนย์เป็นผู้ไปอบรมทุกครั้ง ได้เรียนรู้สิ่งใดมา ก็นำมาถ่ายทอดบอกเล่าต่อให้เพื่อนครูในศูนย์ร่วมรับฟัง ซึ่งแต่ละคนก็ได้รับรู้สิ่งละอันพันละน้อยจากตนในทุกครั้งที่กลับจากการอบรม นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวว่า จุดเปลี่ยนเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2552 นับเป็นปีที่แตกต่างเป็นครั้งแรกที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง โดยกล่าวอย่างประทับใจว่า “มันเป็นการกระตุ้นครูทุกคนให้ไม่เฉื่อยเฉะ ไม่ซังกะตาย ได้พาเด็กทำกิจกรรม เค้าไปได้ Idea มา ไม่เหมือนอย่างเวลาครูนิคไปอบรมแล้วกลับมาถ่ายทอด เค้าก็อาจเห็นภาพตามที่เราเล่า แต่มันไม่ได้ประสบด้วยตัวเอง”

นาราภัทร งามศักดิ์กุล อธิบายว่า การได้ไปอบรมด้วยตัวเองของบรรดาครู ทำให้ได้เรียนรู้และตกผลึกความคิดด้วยตัวเอง และสามารถนำสิ่งที่ได้มาพัฒนา ซึ่งแต่ละคนย่อมมีมุมมองที่แตกต่างจากตน โดยครูแต่ละคนจะนำสิ่งที่เรียนรู้มาบูรณาการในด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก นาราภัทร งามศักดิ์กุล ยังกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ไม่ว่าจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งเพลง และประดิษฐ์ลีลาท่าเต้นกิจกรรมเข้าจังหวะ รวมถึงเทคนิคการสื่อสารกับเด็ก ซึ่งที่ผ่านมา 6 ปี นาราภัทร งามศักดิ์กุล ยังนำสิ่งเรียนรู้มาใช้อย่างต่อเนื่อง และได้ยกตัวอย่างกิจกรรมที่วิทยากรได้ให้โจทย์ เป็น เพลงลูกไก่เริงระบำ (Chicken Dance) โดยกล่าวว่า “วิทยากรให้ทำนองเพลงมา แล้วครูกิดทำเอง ซึ่งผลลัพธ์ต่อเนื่องจากการเรียนรู้ในครั้งนั้น ได้ถูกต่อยอดและปรับใช้ถึงปัจจุบันนี้ จนเรียกได้ว่าเป็นเพลงประจำศูนย์ เป็นเพลงขวัญใจของเด็ก เพราะเด็กได้กระโดดโลดเต้นอย่างมีความสุข และสนุกมาก”

นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวว่า ตนมีประสบการณ์สอนมาเกือบ 20 ปี แต่เมื่อผ่านการเรียนรู้จาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” แล้วพบว่าสิ่งที่เรียนรู้มายังไม่พอเพียง นาราภัทร งามศักดิ์กุล ให้สัมภาษณ์ว่า “เรารู้สึกว่า โอ้ เรายังโง่เยอะ เรายังต้องเติมเต็มในศักยภาพของเรา เราคิดว่าเราโอเค เราเยอะแล้วนะ แต่ปรากฏว่ามันไม่ใช่ การอบรมกับวิทยากรครั้งนั้น เป็นอะไรที่ไม่ต้องเยอะ วิชาการไม่ได้ล้นเหลือ แต่สิ่งที่ได้มันคือการหลอมความรู้...”

นอกจากนี้ นาราภัทร งามศักดิ์กุล ยังได้ใช้ศักยภาพที่เพิ่มขึ้น ในการบูรณาการแนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ที่ควรเน้นกิจกรรมมากกว่า โดยเริ่มที่การให้ความสำคัญกับคำว่าสนุก เพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อของเด็ก หรือแม้แต่การทำให้เด็กผ่อนคลายด้วยเสียงดนตรี ก็นับว่ามีประโยชน์ทั้งสิ้น ขณะเดียวกัน นาราภัทร งามศักดิ์กุล มีการกล้าแสดงออกที่มากขึ้น มีทักษะการเล่านิทานมากขึ้น รู้จักกระตุ้นอารมณ์ที่แสดงออกอย่างมีชีวิตชีวา มีการใช้ศักยภาพในการบูรณาการปรับเปลี่ยนแผนการเรียนการสอน โดยการลดเนื้อหาที่เป็นวิชาการลง และเพิ่มการฟังความต้องการของเด็กมากขึ้น ให้เด็กเป็นตัวชี้วัด นำเรื่องบูรณาการมาให้เกิดการเล่นมากกว่าเรียน นำวิชาการผสมผสานลงไปในการเล่น เช่น การนับ ผสมผสานอยู่ในการเล่น หรือ การเขียนพยัญชนะ ก็ให้เด็กเป็นคนเลือกว่าอยากเขียนตัวใดก่อน (นาราภัทร งามศักดิ์กุล, หัวหน้าฝ่ายวิชาการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

4.2.3.2 ศักยภาพในการบูรณาการ ทางสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีพัฒนาการด้านศักยภาพในการบูรณาการ ทางสื่อสารกับเด็กปฐมวัย ด้วยการนำสิ่งที่เรียนรู้ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 มาใช้ในวิธีการและเทคนิคในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กสนใจให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่แนบแน่นระหว่างครูกับเด็ก

สมร สุขถาวร กล่าวว่า หลังการเรียนรู้ผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 เกิดแรงกระตุ้นว่าทำอะไร จึงจะเป็นอย่างไรที่วิทยากรเป็น ทำอย่างไรให้เด็กรักเรา วิ่งเข้ามาถอดเราอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันเราก็สามารถกระโดดโลดเต้น ร้องเพลงไปกับเด็กอย่างกลมกลืน เปล่งเสียงได้หลากหลาย การหาคำตอบเหล่านี้นำไปสู่ผลลัพธ์การพัฒนาศักยภาพในการบูรณาการ ทั้งการพัฒนาตนเอง และการสื่อสารกับเด็ก สมร สุขถาวร กล่าวว่า “ครูต้องทำด้วย เด็กก็จะ Happy มาก เราต้องรู้วิธีเก็บเด็กอย่างไร...อีกอย่าง หมอนจะใช้คำถามปลายเปิด ให้เด็ก ๆ แซ่ความคิด แต่ไม่บอกว่าผิดหรือถูก เพราะทำให้เด็กอาจหมดกำลังใจ”

สมร สุขถาวร กล่าวถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นว่า ปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ในศูนย์มีนโยบายใช้การบูรณาการผ่านแบบเรียนของสำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นโครงสร้างสำหรับครูในการกำหนดบทเรียนสอนเด็ก แต่การดำเนินการแตกต่างจากการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ของวิทยากรในปี พ.ศ.2552 ที่ไม่เน้นวิชาการ แต่กลับได้วิชาการบูรณาการ และรู้สึกว่าจะไม่กดดันเพราะเป็นอิสระ ทว่าการเรียนการสอนที่ต้องดำเนินการตามนโยบายของศูนย์ในทุกวันนี้ สร้างข้อขัดแย้งให้เกิดขึ้นในใจ โดย สมร สุขถาวร กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า “บางครั้งเด็กยังไม่พร้อม ทางกาย และใจ ยังไม่ Relaxed เลย ซึ่งผิดกับที่เรารู้มาที่ให้เด็ก Relaxed ก่อนจึงจะเริ่มการเรียนรู้ โดยครูต้องเป็นตัว Present ทั้งร้อง ทั้งเต้น ทั้งเล่นเกม ทั้งแฝงวิชาการในความสนุกนั้น” ทั้งนี้ สมร สุขถาวร ได้แก้ปัญหาโดยใช้ศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการใช้เทคนิคการสื่อสารกับเด็กสร้างแรงจูงใจมาคลายเครียดสร้างความสนุกให้กับเด็กก่อนเข้าบทเรียน และระหว่างเรียนรู้ (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ส่วน อังคณา มัคคุโก๊ป ได้พัฒนาศักยภาพในการสื่อสารผ่านท่าทาง สายตา สามารถสื่อให้เด็กเข้าใจ และเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังคิดค้นประดิษฐ์ลีลาท่าทาง มาประกอบศัพท์ต่าง ๆ โดยใช้ร่างกายของตัวเป็นการนำเสนอ โดย อังคณา มัคคุโก๊ป ได้กล่าวว่า “น้องเล็ก ๆ ไม่ค่อยสนใจคำพูดแต่เค้าเรียนรู้ด้วยการสังเกต เค้าจะมีสายตาที่เป็นประกาย ดูท่าทางของเรา ทำอะไร เป็นอะไร ไม่ต้องไปบอกไปพูด ครูจะใช้ร่างกายเต็มที่ โดยไม่แคร์สายตาใคร ไม่สนใจคนรอบข้าง สนใจแต่น้อง ๆ จะชอบมั้ย สนุกมั้ย ติดตามเราตลอดหรือไม่เท่านั้น” ซึ่งการบูรณาการเหล่านี้ ยังสร้างความสุขให้ อังคณา มัคคุโก๊ป มีความรักในงานที่รับผิดชอบมากขึ้น

อังคณา มัคคุโก๊ป ยังได้เล่าประสบการณ์ในการใช้ศักยภาพในการบูรณาการสื่อสารกับเด็กเพิ่มเติมว่า “คือน้องเค้าเป็นเด็กเล็ก ๆ เค้าไม่พูด แต่เค้าจะสื่อผ่านสายตาและอารมณ์ว่าชอบเรา เราก็จะต้องทำให้เค้า เอ๊ะ เอ๊ะ ตลอด ไม่มีการทำแบบเรื่อย ๆ แบบนะคำ นะคะ เค้าก็จะหลุดไปในโลกของเค้าเลย ต้องทำให้เค้าเอ๊ะ เค้าจะหันมามองตลอดว่าครูทำอะไร” (อังคณา มัคคุโก๊ป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

4.2.3.3 ศักยภาพในการบูรณาการ ทางการสร้างคุณค่าต่อองค์กร

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีพัฒนาการด้านศักยภาพในการบูรณาการ ทางการสร้างคุณค่าต่อองค์กร โดยมีการนำข้อค้นพบจากรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 มาพัฒนาด้านการบริหารจัดการสถานที่ บุคคล และสิ่งแวดล้อม ทำการบูรณาการสื่อสารพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญคือมีแนวทางที่เป็นไปเพื่อความต้องการร่วมกันของทุกคนในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ของตน

นาราภัทร งามศักดิ์กุล ได้ให้คำสัมภาษณ์ถึงแรงกระตุ้นที่ได้รับจากการเรียนรู้ผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ก่อนนำเข้าสู่ประเด็นในการสร้างคุณค่าต่อองค์กรว่า หลังจากการอบรมในครั้งนั้น ทางทบท.ก็มีการจัดอบรมโดยพยายามเลียนแบบสิ่งที่วิทยากรทำให้ แต่ก็ไม่สามารถสร้างความประทับใจ หรือสร้างความสำเร็จเหมือนครั้งนั้น นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวว่า “ทุกคนจะนึกถึงการอบรมครั้งนั้นและพยายามเปรียบเทียบว่าความสนุกมันต่างกัน ตอนไปอบรมที่เค้าจัดกันใหม่ เกิดความเกร็ง มีความทุกข์มากกว่าความสุข ไม่อยากไปอบรมอีก แต่กับครั้งนั้นไม่อยากให้จบ รู้สึกยังไม่พอ อยากอบรมต่ออีก” ซึ่ง นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวเพิ่มเติมว่า เมื่อกลับมาจากการเรียนรู้ ยังเกิดแรงจูงใจให้ไปหาข้อมูลต่อด้วยความอยากรู้ โดยเล่าเหตุการณ์ให้ฟังว่า “หลังจากที่วิทยากรบอกว่าเพลงที่ใช้ (ลูกไก่วิ่งระบ่า) ยังไม่มีแจก ใครอยากได้ลองไปหาข้อมูลเอง พอกลับมาวันรุ่งขึ้นรู้สึกอยากเอาชนะว่าเพลงนั้นคืออะไร เพลงที่วิทยากรนำมาใช้อยู่ที่ไหน มีแรงขับจากข้างในด้วยพลังบางอย่างที่เกิดขึ้น ช่วยกันหาค้นหาในศูนย์อยู่ครึ่งวันจนเจอ”

จากนั้น นาราภัทร งามศักดิ์กุล ได้นำเข้าสู่ประเด็นการสร้างคุณค่าต่อองค์กรว่า เมื่อปีก่อน (พ.ศ. 2557) มีการประเมินผล ปรากฏว่าทางศูนย์ได้รับการประเมินว่าเป็นศูนย์ที่มีมาตรฐานอยู่ในระดับดีมาก โดยวัดผลสัมฤทธิ์ในเด็ก และด้านการเรียนการสอน ทำให้ตระหนักถึงศักยภาพที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชัดเจนซึ่งเป็นผลลัพธ์ต่อเนื่องมาจากการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” โดยกล่าวขำว่า “มันเป็นการอบรมที่ขอดีเยี่ยมมาก เค้าเรียกว่าความประทับใจที่ไม่เคยลืม ครูทุกคนประทับใจและยังอยู่ในความทรงจำ มันเป็นเรื่องที่เรียกว่า ตลอดระยะเวลา 30 ปี มีครั้งเดียวที่ความประทับใจที่เราได้มันยังอยู่ ขณะที่คนอื่นไม่ได้อยู่ ซึ่งเราทุกคนยังโหยหาและต้องการเสมอ”

นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวสรุปความรู้สึกที่ตั้งใจสร้างคุณค่าต่อองค์กรทั้งนี้ว่า ประสพการณ์ที่ตนได้รับจากการอบรมครั้งนั้นล้นเหลือ ทำให้สามารถปรับใช้ได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะ เป็นทักษะส่วนบุคคลที่มากขึ้น มุมมองของประสพการณ์ใหม่ที่นำมาใช้ในการบูรณาการ ในการเรียนการสอน การทำกิจกรรมของครูและของเด็กในศูนย์ รวมถึงด้านการสร้างคุณค่าต่อองค์กรที่ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีส่วนอย่างมากในการนำพามาถึงจุดนี้ (นาราภัทร งามศักดิ์กุล, หัวหน้าฝ่ายวิชาการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

รุ่งระวี ชานีหอม ได้กล่าวถึงความประทับใจในการเข้าร่วมเรียนรู้ในปี พ.ศ. 2552 เช่นกัน เป็นการได้รับการใช้รูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างจากที่เคยมีมา ทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ เป็นการกระตุ้นให้สิ่งที่มีอยู่ภายใน ได้สะท้อนออกมาเป็นความคิดอันบรรเจิด และที่ประทับใจอีกเรื่อง คือ ปกติในการสื่อสารกับศูนย์อื่น ๆ ในเขตมินบุรีเป็นเรื่องที่ทำกันอยู่เป็นประจำ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น คือการได้รู้จักกับสมาชิกกลุ่มใหม่ และขยายสู่กลุ่มที่ใหญ่ขึ้น แม้ว่าอยู่ร่วมกันเพียง 2 วัน เป็นระยะเวลาอันสั้น แต่การได้สื่อสารระหว่างกันตลอดแบบเป็นกันเอง ทำให้ได้เพื่อนใหม่ ตัวเองก็กล้าที่จะคุยและเล่นกับเพื่อนใหม่อย่างไม่เคอะเขิน ซึ่งประโยชน์ของการได้รู้จักสมาชิกใหม่ คือการได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำเสนอการแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ อย่างมากมาย ซึ่งรุ่งระวี ชานีหอม ได้นำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ มาปรับใช้ทั้งด้านการทำงานด้านบริหารจัดการศูนย์ และการสร้างคุณค่าต่อองค์กรด้วยวิธีต่าง ๆ (รุ่งระวี ชานีหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

อังคณา มัคคุโก๊ป ได้ตระหนักถึงศักยภาพของตัวเองในการบูรณาการ เพื่อการสร้างคุณค่าต่อองค์กร โดยกล่าวว่า “รู้ว่าตัวเองมีความสามารถบนเวทีที่โดดเด่น จนกลายเป็นว่าทั้งศูนย์ยกให้เป็นครูฝ่ายสอนการแสดง และไม่ว่าจะอยู่ตรงไหน เจอปัญหาอะไร เราก็แก้ไปเลย ไม่มีการเกี่ยงให้คนอื่นทำก่อน อยู่ตรงไหนก็ได้ อยู่ก่อนอยู่หน้าก็ไม่มีปัญหา” แต่ทั้งนี้ปัญหาที่ตามมาคือ ไม่อยากแสดงออกคนเดียว แต่อยากให้ครูรุ่นน้องได้มีโอกาสแสดงศักยภาพ แต่ครูคนอื่นโดยเฉพาะที่ไม่เคยไปอบรมมักเกี่ยงให้ตนรับผิดชอบเพียงผู้เดียว แต่ อังคณา มัคคุโก๊ป พยายามใช้ศักยภาพในการกระตุ้นครูคนอื่นให้มีความสนใจอย่างที่ตนเองเป็นและเปลี่ยนไป โดยได้ช่วยกันต่อยอดสิ่งที่เรียนรู้มา ในการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนในวันเด็ก เนื่องจากเป็นกิจกรรมชุมชนด้วย จึงนำเอาการจัดแข่งขันเต้น Hula Hoop มาเป็นกิจกรรมหลัก เพื่อสร้างการร่วมแรงร่วมใจในชุมชน (อังคณา มัคคุโก๊ป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

สรุปผลการวิจัย ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ พบว่าผู้รับสารมีพัฒนาการใช้ทักษะความสามารถ และศักยภาพในการบูรณาการทางด้านต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ทางการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก โดยการวางแผนทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ สร้างสรรค์กิจกรรมกระตุ้นจินตนาการและทักษะต่าง ๆ ของเด็ก ประการที่สอง ทางการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย โดยพัฒนาวิธีการและเทคนิคในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กในการทำกิจกรรม เป็นการสื่อสารสร้างสัมพันธภาพที่แนบแน่นระหว่างครูกับเด็ก ประการสุดท้ายคือ ทางการสร้างคุณค่าต่อองค์กร โดยการสื่อสารพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และเป็นไปตามความต้องการร่วมกันของทุกคนในศูนย์

4.2.4 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านการทำงานเป็นทีม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แสดงทัศนะในการเปลี่ยนแปลงด้านการทำงานเป็นทีม ที่เป็นผลต่อ เนื่องมาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ดังนี้

4.2.4.1 การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และอิสระ

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีพัฒนาการด้านการทำงานเป็นทีม โดยสามารถ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปราศจากความกดดัน หรือถูกปิดกั้นทางการแสดงออกจาก เพื่อนร่วมงาน หรือจากผู้บังคับบัญชา รวมถึงการขาดอิสระจากนโยบายของส่วนกลาง ด้วยการ แสดงออกทางความคิดเห็น ทางกรกระทำ การนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ ผลงานได้อย่างอิสระ และการแสดงทักษะความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์กับทีมงาน จนเป็นที่ ยอมรับในศักยภาพและความสามารถที่ปรากฏ

วิรัชชญา เลียนขุนทด กล่าวว่า “สนุกกับการทำงานที่นี่ ไม่อยากจะเปลี่ยนไปอยู่ที่อื่น แม้ว่าเงินเดือนเยอะกว่า มาทำงานทุกวันด้วยใจรักเด็ก และผูกพันกันแบบพี่น้อง ไม่ใช่เจ้านาย ลูกน้อง เพราะหัวหน้าเปิดโอกาสเต็มที่ มีปัญหาก็ให้ความช่วยเหลือ” (วิรัชชญา เลียนขุนทด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

สมร สุขถาวร ได้กล่าวว่า นำสิ่งที่อบรมไปสร้างสรรค์ในการทำงานของตน คือ การ ได้เปิดห้องสอนภาษาอังกฤษร่วมกับทีมงานของตัวเอง เพื่อสานฝันสิ่งที่อยากทำ อยากเป็นได้เต็มที่ เนื่องจากอิสระของการแสดงออกในการทำงานของศูนย์ค่อนข้างมีข้อจำกัด โดย อ.สมรกล่าวว่า “อยู่ในศูนย์ก็ทำงานใน Limit ที่เค้าให้ เพราะนโยบายถูกกำหนดไว้แล้ว แต่การวางผังกิจกรรมกับ ทีมงานในศูนย์ภาษา สามารถทำได้เป็นอิสระ ได้คิดว่าทำอย่างไรให้เด็กเรียนรู้อย่างสนุก ได้เป็นครู สร้างสรรค์อย่างเต็มที่ แรงบันดาลใจมาจากรูปแบบการสื่อสารในการอบรมครั้งนั้นเยอะมาก”

อีกประการหนึ่ง คือ เวลาที่อยู่ในฝั่งการเรียนการสอนถูกติกรอบแล้ว ไม่สามารถทำ กิจกรรมการเล่นได้อย่างเต็มที่ ติดตรงนโยบายของศูนย์ได้กำหนดทิศทางในการจัดกระบวนการ เรียนรู้เชิงบูรณาการตามแบบเรียนคุณภาพของสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งไปแล้ว สมร สุขถาวร ก็แสดง ทัศนะส่วนตัวว่า เด็กวัยนี้ควรได้ Learning by Doing ไม่ใช่มาฟังครูบูรณาการผ่านวิชาการหนัก ๆ (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

เช่นเดียวกับ อังคณา มัคยูโก๊ปป เห็นว่า แผนการเรียนการสอนที่ศูนย์ใช้ข้อมูลยังมีจุดอ่อน อยู่ที่ภาระหนักอยู่ที่ครูเกินไป และตารางที่เป็นวิชาการเต็มแน่น ไม่สามารถสอดแทรกสิ่งควรทำเข้าไปได้อย่างที่ควร ทำกิจกรรมแบบเก๋าวนมาช้า ๆ ไม่ได้สร้างสรรค์สิ่งใดใหม่ และแบบเรียน ดังกล่าวเป็นสูตรสำเร็จที่เหมาะสมกับเด็กที่มีศักยภาพสูงหรือเด็กที่ถูกคัดเลือกมา

อังคณา มัคคุโก๊ป กล่าวว่า “เด็กที่นี้ไม่ใช่เด็กที่ถูกคัดเลือก เพราะเป็นการรับเด็กเล็กทุกรูปแบบ เพื่อช่วยชุมชนให้มีโอกาสส่งเด็กเข้ามาเรียนรู้อย่างทั่วถึง ซึ่งแต่ละคนมีศักยภาพแตกต่างกันมาก แต่หลักสูตรที่ใช้อยู่อาจไม่ลงตัวกับเด็กทุกคน ทั้งนี้เราก็ทำเต็มที่ในส่วนของเรา” (อังคณา มัคคุโก๊ป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ผู้วิจัยพบว่า จากคำให้สัมภาษณ์ของ สมร สุขถาวร และอังคณา มัคคุโก๊ป สะท้อนผลลัพธ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการขาดอิสระการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ในการมีส่วนร่วมพัฒนาองค์กรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยปัญหาการถูกปิดกั้นจากนโยบายส่วนกลาง แต่ด้วยศักยภาพส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสอง ที่เกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นในการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” จึงหาวิธีแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และเป็นอิสระได้ด้วยตนเอง

4.2.4.2 ความพึงพอใจในทีมเวิร์ค และ สำนึกในการใช้พลังกลุ่มแก้ปัญหา

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีพัฒนาการด้านการทำงานเป็นทีม โดยสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีระบบ ซึ่งก่อให้เกิดความพึงพอใจในทีมเวิร์ค จนพร้อมใจสร้างสรรค์ผลงานเชิงบูรณาการร่วมกัน และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังเป็นทีม โดยการเอาชนะอุปสรรคและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

การเปลี่ยนแปลงอีกประการหลังการอบรมสำหรับ นาราภัทร งามศักดิ์กุล คือ การมีแนวคิดและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของทีมนคร โดยเมื่อก่อนมีการอบรมในปี พ.ศ. 2552 ทีมนครภายในศูนย์มีความแตกแยกแบ่งพรรค แบ่งพวก แต่หลังการอบรม ประเด็นปัญหาเรื่องแบ่งแยกแบ่งฝ่ายก็หมดไป สิ่งที่ทำให้ทีมนครกลับมารวมเป็นปึกแผ่นได้ เป็นเพราะการเรียนรู้จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” นาราภัทร งามศักดิ์กุล ให้สัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญว่า “ทุกคนมาจากต่างศูนย์ มีความแตกต่างกัน ไม่รู้จักกันมาก่อนยังสามารถโอบกอดกันได้อย่างสนิทสนมในเวลาอันสั้น ซึ่งสะท้อนกลับมายังครูในศูนย์ที่มีกันอยู่เพียงไม่กี่สิบคน กินข้าวหม้อเดียวกันทำไมจึงทำไม่ได้ ทุกคนจึงเรียนรู้ที่จะทำเพื่อส่วนรวมและทุ่มเทให้องค์กรอย่างจริงจังและจริงจัง” (นาราภัทร งามศักดิ์กุล, หัวหน้าฝ่ายวิชาการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

ส่วน วิรัชชญา เลียนขุนทด ในฐานะลูกทีมของ นาราภัทร งามศักดิ์กุล กล่าวว่า หลังการอบรมได้กลับมาอภิปรายกันในทีมว่าเรียนรู้สิ่งใดกันมาบ้าง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนรับฟังความคิดเห็นอย่างเปิดใจ ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อน และ ต่อยอดมาเป็นการช่วยกันวางแผนการเรียนการสอนร่วมกับผู้บริหารและทีมงาน เมื่อมีปัญหาใดก็ช่วยกันแก้ไขหาทางออก และช่วยกันแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบไปตามความสามารถ

วิรัชชญา เลียนขุนทด กล่าวในคำสัมภาษณ์ว่า “เช่น ในช่วงเก็บเด็ก คือจัดระบบให้เด็กเข้าที่พร้อมทำกิจกรรม ครูจะเป็นคนร้องเพลง หรือใช้เทคนิคการตั้งคำถามให้เด็กหยุดและนั่งเพื่อมาตอบคำถาม โดยไม่มีการใช้คำสั่งหยุด” ซึ่ง วิรัชชญา เลียนขุนทด ได้ใช้เทคนิคอีกหลายอย่าง พัฒนามาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 มาร่วมสร้างสรรค์วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กับเด็กอย่างมีความสุขในการทำงานกับเพื่อนครูและผู้บริหารซึ่งมีความสามัคคี ความรัก และความผูกพันกันฉันท์พี่น้อง (วิรัชชญา เลียนขุนทด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

แต่สำหรับ อังคณา มัคคุโก๊ป ผลลัพธ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในการทำงานเป็นทีมกลับตรงกันข้าม ปัญหาที่เกิดขึ้นในศูนย์ คือทัศนคติ ในการแสดงออกของรุ่นน้องที่เพิ่งเข้ามาใหม่ แต่ไม่ได้ไปอบรมกับวิทยากรที่ใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552 แม้ว่าจะเป็นทีมงานใหม่จำนวนนับสิบที่มีวุฒิทางด้านครู แต่ยังขาดบุคลิกภาพและทักษะในการแสดงออกในบทบาทที่เหมาะสมกับการเป็นครูสำหรับเด็กปฐมวัย อังคณา มัคคุโก๊ปแสดงทัศนะว่า “ถึงจบครูมา แต่น้องเค้าก็ยังไม่กล้าแสดงออก ตอนนี้อย่างงานแบบช่วย ๆ กันไป คนที่ทำได้ดีก็ถือทำ คนที่ไม่ได้ดีก็ทำอย่างอื่น แต่ครูอังก์รู้สึกท้อ ในเมื่อน้องใหม่จบมาโดยตรง ก็น่าที่จะเรียนรู้ที่จะแสดงออกเหมือนกัน คงต้องไปอบรม ไปถูกเปิดสวิตซ์ ดึงเอาความรู้สึกความกล้าข้างในออกมา” (อังคณา มัคคุโก๊ป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

เช่นเดียวกับ สมร สุขถาวร ที่พบความขัดแย้งกับทีมเวิร์คในปัญหาเดียวกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคของแนวคิดที่แตกต่างกันระหว่างคนที่ผ่านการเรียนรู้จาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” กับครูที่เพิ่งเข้ามาใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าทางศูนย์มีการส่งไปอบรม แต่ไม่ได้มีผลการเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพ เหมือนครูรุ่นที่เคยไปอบรมเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดย สมร สุขถาวร กล่าวว่า “สไตล์ของครูหมอนจะออกแนวกระตุ้นให้เด็กกระตือรือร้น และสนุกสนาน Character ที่แตกต่างจากครูใหม่ แนวคิดยังไปกันคนละทาง ยังไม่สนิทกันมาก การแบ่งหน้าที่เรื่องการแสดงจึงหนักมาทางเรา เพราะคนอื่นทำไม่ได้อย่างเรา เลยเป็นธรรมเนียมว่าถ้าเรื่องเดินสนุก ๆ ต้องยกให้ครูหมอน” (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ส่วน วินัย บินสอาด กล่าวว่า การได้เห็นศักยภาพของเพื่อนครูในเรื่องของการแสดงออกระหว่างการอบรม ทำให้นำมาจัดการแบ่งงาน และทำงานเป็นทีม โดยประเมินว่าตนเองมีศักยภาพในเรื่องของเกมกีฬา แต่มีจุดอ่อนในเรื่องของการเดินเพื่อความสวยงาม ซึ่งถึงแม้จะมีทักษะการใช้ร่างกายที่ดีขึ้นมาก แต่ขอยกหน้าที่ให้ทีมงานคนอื่นที่เหมาะสมกว่า

นอกจากนี้ วินัย บินสออด ยังนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ไปใช้ในการทำเพลงเชียร์ ได้แก่ การแต่งเพลง แปลงเพลง คิดทำเชียร์ ซึ่งเป็นศักยภาพที่พัฒนาขึ้น จนเป็นที่ยอมรับ และได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบดำเนินการในเรื่องนี้เพียงผู้เดียว (วินัย บินสออด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

ผู้วิจัยพบว่าในการทำงานเป็นทีมของอาจารย์ทั้งสาม ภายใต้ระบบการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ ยังไม่เป็นการประสานความร่วมมือกันอย่างแท้จริง แต่เป็นการแยกส่วน ต่างฝ่ายต่างรับผิดชอบตามศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งทำให้ภาระหน้าที่ตกหนักอยู่กับผู้ที่กล้าแสดงออก กลายเป็นว่าการนำความสามารถภายในที่ซ่อนอยู่แสดงออกมาให้ประจักษ์แก่สายตาของทีมงานเปรียบเสมือนดาบสองคม กล่าวคือ ในด้านดี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสามคนได้มีอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และมีความสุขในงานที่ทำ แต่ในทางกลับกันในด้านลบ ทั้งสามคนต้องแบกรับความรับผิดชอบหนัก ไม่มีการกระจายแบ่งภาระหน้าที่อย่างสมดุล ผู้วิจัยพบว่า ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการบริหารภายในที่ยังไม่ให้ความสำคัญกับทีมเวิร์คในการร่วมแรงร่วมใจของทุกฝ่าย ตลอดจนไม่เห็นความสำคัญของการใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

ทางด้าน รุ่งระวี ชานีหอม ได้พบอุปสรรคปัญหาเกี่ยวกับทีมงานใหม่เช่นกัน ในฐานะเป็นผู้อำนวยการศูนย์ รุ่งระวี ชานีหอม พยายามบริหารจัดการกับกลุ่มครูใหม่ที่ไม่มีประสบการณ์ และไม่เคยเรียนรู้ผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ด้วยการจัดประชุมเพื่อทำกิจกรรมเกมร่วมกัน โดย รุ่งระวี ชานีหอม กล่าวว่า การสื่อสารด้วยการพูดอย่างเดียว เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผล จึงพยายามมีการสื่อสารกับครูใหม่ด้วยการรวมกลุ่มเล่นเกม ฉลี่ยประมาณ 2 เดือนต่อครั้ง โดยกล่าวว่า “...เป็นการเล่นเกมเพื่อละลายพฤติกรรมและปรับทัศนคติครูที่เข้าใหม่ เป็นผลพวงมาจากการไปอบรมเมื่อ 6 ปีที่แล้วมานั่นล่ะ...” รุ่งระวี ชานีหอม ได้คิดเกมต่าง ๆ เพื่อจะสร้างความสามัคคี และสานสัมพันธ์ให้ครูในศูนย์ทุกคนได้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดทีมเวิร์คที่ดี และเกิดการตระหนักในภาระหน้าที่ของตน โดยได้ยกตัวอย่างเกม เช่น เกมพรายกระชิบ รุ่งระวี ชานีหอม เล่าว่า “ให้ครูทั้งหมดนั่งเป็นวงกลม แล้วครูเจี๊ยบจะเลือกข้อความไว้หนึ่งอย่าง เขียนใส่กระดาษไว้เป็นหลักฐาน แล้วก็กระชิบข้างหูครูคนแรก แล้วก็ให้ครูกระชิบกันต่อ คนสุดท้าย ให้พูดดัง ๆ ให้ทั้งกลุ่มได้ยิน ผลปรากฏว่า ข้อความที่มาจากคนสุดท้าย เป็นข้อความที่ผิดเพี้ยนจากต้นฉบับเดิม” จากนั้นทำการสรุปให้ครูใหม่ฟังว่า คนเรามี 2 หู 2 ตา 2 มือ แต่มี 1 ปาก ดังนั้นควรจะใช้อวัยวะที่มีให้สมดุล คือ ฟังให้มาก พูดให้น้อย พูดให้มีความหมาย พูดให้ถูกต้อง และรับผิดชอบคำพูดที่ออกจากปากไป เพราะเมื่อพูดไปแล้วย่อมมีผลต่อทุกคน ทั้งเด็ก หรือเพื่อนครูด้วยกันเอง ไม่สามารถนำคำพูดนั้นกลับคืนมาได้ (รุ่งระวี ชานีหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

สรุปผลการวิจัย ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านการทำงานเป็นทีม พบว่า ผู้รับสารส่วนใหญ่ที่ผ่านการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 มีความสามารถในการทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความมั่นใจในการแสดงออกถึงความสามารถที่ซ่อนอยู่ภายในอย่างอิสระ และสร้างสรรค์ จนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ขณะเดียวกันยังสามารถบริหารจัดการสรรภาระหน้าที่อย่างสมดุล และมีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีม โดยตระหนักในความสำคัญของการใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหา แต่ทั้งนี้ผลลัพธ์จะกลับในทางตรงกันข้าม หากมีเงื่อนไขหรือปัจจัยภายนอกมากระทบ ได้แก่ ปัจจัยทางการบริหารจัดการของผู้บริหารที่ไม่เห็นความสำคัญของพลังกลุ่ม และปัจจัยเพื่อนร่วมทีมที่มีทัศนคติที่แตกต่างจากผู้ที่เคยผ่านการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

4.2.5 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านแรงจูงใจในการทำงาน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงทัศนคติในการเปลี่ยนแปลง ด้านแรงจูงใจในการทำงานที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 เพื่อมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จตามที่ฝันไว้ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สามารถก้าวข้ามด้วยความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยสะท้อนความรู้สึกออกมาผ่านการตระหนักในคุณค่าของตนเอง และ เกิดเป็นพลังที่จะสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีทั้งผลงานที่ดำเนินการสำเร็จ ผลงานที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการ ผลงานที่ดำเนินการไปแล้วหยุดชะงักเพราะปัญหาจากปัจจัยภายในและภายนอก และผลงานที่ยังคงเป็นโครงการที่วาดฝันไว้เพื่อรอโอกาสที่เหมาะสม

ในการสัมภาษณ์ รุ่งระวี ชานีหอม วัย 60 ปี ด้านแรงจูงใจในการทำงาน ท่านได้ให้คำตอบที่น่าสนใจว่า หลังการอบรมในปี พ.ศ.2552 รู้สึกมีพลังมากมายที่อยากทำตามฝัน ความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ มากมายที่ถูกวิทยากรกระตุ้นผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ไว้เมื่อ 6 ปีที่แล้ว นั่นคือการออกแบบแผนการเรียนการสอนใหม่ ให้เด็กเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่สนุกสุด ๆ มีการร้องเพลง การเล่านิทานสร้างสรรค์ มีแต่กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์อันชาญฉลาดของเด็ก ด้วยการให้เรียนรู้ด้วยตัวเอง แต่สุดท้าย รุ่งระวี ชานีหอม ดำเนินการสานฝันได้ไม่ถึงครึ่งทาง ไฟที่ถูกจุดให้ลุกโชนช่วงในการตั้งความหวัง ค่อย ๆ มอดลง เหลือเพียงพลังอุ่น ๆ ที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิตการทำงานให้ไปตามฝัน เท่าที่ปัจจัยรอบด้านจะอำนวย ทั้งหมดนี้เป็นเพราะอุปสรรคปัญหาที่มาจากปัจจัยภายนอกที่ รุ่งระวี ชานีหอม กล่าวว่าไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งปัญหาปัจจัยภายนอกดังกล่าวมาจาก 2 ทาง ได้แก่

- 1) ปัญหาจากการขาดงบประมาณ บุคลากร และสถานที่
- 2) ปัญหาจากความคาดหวังของผู้ปกครอง

1) การขาดงบประมาณ บุคลากร และสถานที่

รุ่งระวี ชำนิหอม ได้ให้รายละเอียดว่า แผนงานและโครงการหลายอย่างมีอันต้องพับเก็บลงกล่องไปเพราะขาดงบประมาณสนับสนุน ขณะเดียวกันสถานที่ในศูนย์ก็มีขนาดพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวของเด็ก ๆ ซึ่งต้องการความสนุกสนาน ๆ เคลื่อนไหวได้เต็มที่ ทรงพลัง และปลอดภัยไปพร้อมกัน เหมือนกับสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ”

รุ่งระวี ชำนิหอม อธิบายว่าปัญหาสำคัญ คือการขาดบุคลากร ที่มีบุคลิกภาพ ศักยภาพ และแรงจูงใจในการทำงาน ครูที่มีอยู่ตอนนี้เป็นครูใหม่เกือบทั้งหมด เนื่องจากครูคนเก่าที่เคยอบรมมาด้วยกัน ไม่มีใครเหลืออยู่ เนื่องจากเหตุผลเรื่องค่าตอบแทนที่ไม่สมดุล กับภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ จึงได้ลาออกไปหางานอื่นที่มีรายได้ตอบแทนคุ้มค่าเหนื่อยมากกว่า ซึ่งสิ่งที่ รุ่งระวี ชำนิหอม อธิบายว่าทำเพื่อเป็นการแก้ปัญหาด้านบุคลากร คือการถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้มาให้ครูใหม่ได้เกิดพลังและแรงจูงใจอย่างที่ตนเคยได้รับ แต่ดูเหมือนว่า ความพยายามยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร แต่ยังคงคิดว่าไม่ได้จัดการแก้ปัญหาใดเลย

2) ปัญหาจากความคาดหวังของผู้ปกครอง

ความฝันเพื่อกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กของรุ่งระวี ชำนิหอม ต้องถูกระงับไปเนื่องจากความต้องการของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ที่คาดหวังให้การเข้ามาเรียนในศูนย์ของเด็กคือการได้อ่านเรียน เขียนเก่ง นับเลขคล่อง ท่องศัพท์อังกฤษได้ ต้องการให้ลูกหลานของตน มีความก้าวหน้าทางวิชาการเป็นรูปธรรม ทำให้ รุ่งระวี ชำนิหอม ต้องลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครองโดยการแบ่งเป็นวิชาการและกิจกรรมในสัดส่วนที่เท่ากัน ทั้งนี้รุ่งระวี ชำนิหอม พยายามวางแผนการเรียนการสอน ด้วยการผสมผสานทั้งสองอย่างให้กลมกลืนกัน ไม่แยกออกจากกันชัดเจนเกินไป จึงได้บูรณาการผลงานในรูปแบบของการผสมผสานความเป็นวิชาการเข้าสู่กิจกรรมสร้างสรรค์ให้มากที่สุด เท่าที่บริบทอันจำกัดจะเอื้ออำนวย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพได้มากที่สุด ซึ่งสร้างการยอมรับกับผู้ปกครองได้ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม รุ่งระวี ชำนิหอม ก็ไม่ได้ท้อถอย ยังสร้างแรงจูงใจและต่อ ยอดความมุ่งมั่นในการทุ่มเทพลังให้กับกิจกรรมพิเศษในแต่ละปี ซึ่งเปรียบเสมือนวันที่ได้สานฝันที่ตั้งใจ โดยการจัดงานเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ และงานวันเด็ก ซึ่งงานสังสรรค์ปีใหม่เป็นกิจกรรมที่จะได้สื่อสารสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ขณะที่งานวันเด็กเป็นวันที่จะได้สร้างความสุข สนุกสนานให้เด็ก ๆ อย่างเต็มที่ดังที่ตั้งใจไว้ ส่วนเทศกาลอื่นไม่ได้จัดกิจกรรมอื่นใดด้วยข้อจำกัดดังกล่าว แต่ในฐานะที่ศูนย์มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณวัด อาจจะมีกิจกรรมทางศาสนาเพิ่มเติม เช่น พาเด็กไปวัดสวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิ ทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาบ้างตามสมควร (รุ่งระวี ชำนิหอม, ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ, การสัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

สำหรับแรงจูงใจในการทำงานของ นาราภัทร งามศักดิ์กุล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า แม่ตัวเองจะอายุ 58 ย่าง 59 ปีแล้ว แต่ยังรู้สึกว่ายังมีพลังมากมาย ทุกเช้าตื่นมายังมีความคิดในการตั้งเป้าหมายว่าวันนี้จะสอนอะไร จะทำอะไร โดยจงใจให้ครูลูกทีม คุณเป็นแบบอย่าง แม้กระทั่งการทำความสะอาดห้องเรียนหลังเลิก ก็ทำเองโดยไม่ได้ให้वानลูกทีม ทั้งที่มีตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการ แต่ไม่เคยใช้ตำแหน่งที่สูงกว่าของคุณเพื่อเอื้อประโยชน์ใด ๆ นาราภัทร งามศักดิ์กุล ปฏิบัติภารกิจและใช้ชีวิตการทำงานทุกอย่างเหมือนครูทุกคน ตั้งแต่การสอน การเก็บเด็ก การทำกิจกรรม ป้อนข้าว อาบน้ำ ดูแลความสะอาดทั้งของเด็ก และสถานที่ในศูนย์ ทั้งตู้พื้น ทั้งที่ขยะ ด้วยความสุข ปฏิบัติภาระหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และด้วยใจที่ทุ่มเท

นาราภัทร งามศักดิ์กุล ประสบความเหน็ดเหนื่อยอยู่เรื่องเดียว คือ ปัญหาจากผู้ปกครอง ที่มักจะอ้างว่าไม่มีเวลา ไม่เคยสอนอะไรลูก ไม่สนใจแม้แต่การบ้านลูก จึงแก้ปัญหาด้วยการขอเวลา ผู้ปกครองให้สนใจสิ่งที่ลูกได้เรียนรู้ ถูมได้พูดคุยกันเพียงวันละ 5 นาทีโดยใช้กุศโลบายให้ผู้ปกครองตระหนักในความสำคัญของเวลาที่ให้กับลูกว่า “ช่วยสละเวลาวันละ 5 นาที รวมทั้งปี จะมีค่าเท่าไรสำหรับลูกของท่าน” โดยในความคิดของนาราภัทร งามศักดิ์กุล ได้สร้างพลังเชื่อมั่นให้กับตัวเอง สร้างแรงจูงใจโดยยื่นหยัดความคิดที่ถูกต้องกับผู้ปกครอง ซึ่งบางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้ง และความไม่เข้าใจของผู้ปกครอง ซึ่งบางคนถึงกับบ่นว่า “ครูนี้จะอะไรนักหนา ก็แค่เด็กอนุบาล” แต่ นาราภัทร งามศักดิ์กุล ก็ยังมุ่งมั่นเอาชนะอุปสรรคในความคิดที่ถูกต้องมาตลอด ด้วยการสร้างพลังในตัวเองด้วยตนเองว่า “เราเป็นครูที่เค้าส่งลูกมาอยู่กับเรา แสดงว่าเค้าไว้ใจเรา ดังนั้นสิ่งที่เราจะต้องให้เค้า คือการทำเหมือนเค้าเป็นลูกเรา” ดังนั้น จึงยอมที่ต้องสื่อสารกับผู้ปกครองตรง ๆ เพื่อกระตุ้นให้รับรู้ความจริงบางอย่าง ในที่สุดผู้ปกครองก็เห็นใจในการทุ่มเทของผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านนี้ ถือว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ นาราภัทร งามศักดิ์กุล ได้รับความภูมิใจและมีความสุขในภาระหน้าที่ของตน (นาราภัทร งามศักดิ์กุล, หัวหน้าฝ่ายวิชาการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง, การสัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2558)

สำหรับ อังคณา มัคคุโยโก๊ป ในวัย 38 ปี กล่าวว่าเกิดแรงจูงใจในการทำงานที่มากขึ้น แต่ก่อนบางครั้งเหนื่อยกับการสอนเด็ก แต่พอเรียนรู้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” กับวิทยากร มีความตื่นตัวในการมาทำงานมากขึ้น “บางครั้ง มาทำงานก็แต่งหน้าทาปากแดง เด็กมาจับหน้า บอกสวยจัง บางวันครูก็จะป็นลิงตัวใหญ่เล่นไปรอบ ๆ เด็กก็จะสนุกเป็นลิงกันไปหมด สรุปคือตั้งแต่อบรมมา ได้เป็นตัวของตัวเอง ทำในสิ่งที่คิด คิดมาจากธรรมชาติของคน” สิ่งที อังคณา มัคคุโยโก๊ป ฝันที่จะทำ คือการใส่กิจกรรมลงไปในการเรียนการสอน แต่ทั้งนี้ก็มีอุปสรรคบางอย่างคือ ผังการเรียนการสอนถูกกำหนดไว้แล้วจากผู้บริหาร โดยต้องทำตามแบบเรียน ทำให้ตารางเวลาประจำของเด็กแน่นเต็ม การจะเสริมสิ่งใดเพิ่มเป็นเรื่องยาก ทำให้ อังคณา มัคคุโยโก๊ป ไม่สามารถสร้างศักยภาพให้กับเด็กอย่างเต็มที่

แม้ว่าภาระรับผิดชอบของ อังคณา มัคคุโยโกป จะมามากมาย แต่ด้วยความที่ไม่เคยย่อท้อต่ออุปสรรค ประกอบกับการเป็นครูที่มีความสามารถและทักษะส่วนตัวที่หลากหลาย แต่เมื่อเทียบภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นกับค่าตอบแทนอันน้อยนิด ก็ไม่เคยนำมาเป็นข้อขัดแย้งในใจ แม้ทุกวันนี้จะได้ปรับค่าตอบแทนขึ้นจาก 6,000 บาท เป็น 15,000 บาทตามระเบียบของกทม. สำหรับอัตราจ้างผู้จบปริญญาตรี แต่ อังคณา มัคคุโยโกป ก็ต้องมาแบกรับภาระการกรอกเอกสารมากมายในทุกเช้า ซึ่งสร้างความเหน็ดเหนื่อยในเรื่องระบบเอกสาร แต่ภารกิจที่สร้างแรงจูงใจให้ อังคณา มัคคุโยโกป ตระหนักในคุณค่าของตนทุกวันนี้ คือการสร้างทีมแสดงเต้น Hula Hoop ประจำปี ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ด้วยการสนับสนุนของเขตสวนหลวง โดยดำเนินการสอนเต้นให้เด็กพร้อมกับ สมร สุขถาวร ผู้ซึ่งได้แรงจูงใจจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เช่นกัน (อังคณา มัคคุโยโกป, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

สำหรับ สมร สุขถาวร วัย 43 ปี ที่ยังเต็มเปี่ยมด้วยพลังกายและพลังใจที่เป็นผลลัพธ์ต่อเนื่องจากเมื่อ 6 ปีก่อน ที่ได้รับการกระตุ้นตัวตน จาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ท่ามกลางการเรียนรู้ในบรรยากาศที่รื่นเริง เล่น เต้น แสดงตามแบบวิทยากร ซึ่งกลายมาเป็นบุคคลต้นแบบของ สมร สุขถาวร ในการใช้แนวทางสร้างสรรค์การจัดการเรียนรู้ของเด็ก สมร สุขถาวร ได้เรียนรู้ และเกิดแรงจูงใจในการทำงานของตนเอง จนเพื่อนครูชื่นชมและยอมรับ โดยได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “เหมือนที่วิทยากรเคยใช้คำว่า ‘ลั่นล้า’ เมื่อ 6 ปีที่แล้ว ยังเป็นคำใหม่ คำนี้ชอบมาก การทำให้ทั้งเรื่องทุกอย่างไว้ที่บ้าน เก็บไว้ก่อน พอมาถึงที่ทำงานต้องหน้าใส หน้าสวยเราก็เกิดพลังบวกมาทำงาน Happy ไป” สมร สุขถาวร กล่าวถึงประสบการณ์ในการอบรมว่า “ได้ไปอบรมมาหลายที่แต่ไม่เคยได้อะไรเทียบเท่ากับครั้งนั้น ที่อื่นให้ออกสารเป็นหนังสือวิชาการ แต่วิทยากรให้ความรู้เป็นวิชาการที่ไม่เป็นหนังสือ โดยกล่าวว่า “...แล้วแต่คนที่มาอบรมว่าเก็บอะไรได้ การ Lecture กลับมาอ่าน ก็จบตรงนั้น แต่ของครูเหมียว ไม่ได้จบตรง Lecture แต่กลับนำมาต่อขยายบูรณาการถึงทุกวันนี้เยอะมาก นึกถึงว่าถ้าเราเป็นเด็ก เราอยากเรียนกับครูแบบไหน เราก็สอนแบบนั้น”

สมร สุขถาวร ได้แรงจูงใจในการทำงานตามแบบอย่างวิทยากรในการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในครั้งนั้น และกล่าวว่า “...จะจำได้เลยว่า ครูเหมียวไม่อยู่เฉยเลย ครูเหมียวมันมาก ทั้งร้อง ทั้งเต้น สนุกสนานมากเดินไปรอบห้องเลย ครูหมอนก็ทำแบบนั้นมาตลอด และเด็กก็ชอบมาก Happy กันสุดๆ” ขณะเดียวกันได้ระบายความอัดอั้นใจที่ยังไม่มีการอบรมครั้งใด ที่วิทยากรมีการใช้รูปแบบการสื่อสารเช่นเดียวกับการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ว่า “ไม่มีใครอบรมแบบนี้กันอีกเลย ครูวิทยากรมาก็เน้นแต่วิชาการ น่าเบื่อมาก ต้องทนนานมาก จริง ๆ แล้วครูปฐมวัยต้องมีส่วนนี้ด้วย เรื่องวิชาการนั้นเป็นอีกส่วน อย่างการสอนภาษาอังกฤษ หมอนใช้เกมในการเรียนรู้ศัพท์ตลอด ยังใช้คำว่า Freeze และ Just Do It ที่ครูเหมียวเคยใช้เสมอ”

ทุกวันนี้ สมร สุขถาวร กล่าวว่ารู้สึกสนุกกับงาน และมีแรงจูงใจในการทำงานอยู่เสมอ และยังคงจำประโยคนี้ ที่เป็นข้อความเชิงสัญญา ในการเป็นน้าเป็นแนวคิดและคติประจำใจในการสร้างพลังให้ตัวเอง และกล่าวปิดท้ายว่า “Children learn from what you are than what you teach. เด็กไม่ได้เป็นอย่างที่พร่ำสอน แต่เด็กเป็นอย่างที่เราเป็น และขอบคุณครูวิทยากรกับการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในครั้งนั้น ที่ทำให้หมอนมาถึงวันนี้” (สมร สุขถาวร, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

สำหรับ วินัย บินสออด วัย 45 ปี มีแรงจูงใจก่อให้เกิดโครงการที่อยากสานฝัน คือต้องการจัดให้มีวิชากีฬาหนึ่งอย่างในศูนย์ แต่ยังไม่สามารถเริ่มดำเนินการ โดยวางแผนว่าอยากให้ครูของศูนย์ได้ไปอบรมวิชาในสาขากีฬา แล้วกลับมาพัฒนาศูนย์ โดยหวังให้เป็นกีฬาเฉพาะของศูนย์เอง ซึ่งความตั้งใจยังเป็นเพียงแนวคิด แต่ยังไม่สามารถลงมือปฏิบัติ ทั้งนี้ วินัย บินสออด กล่าวว่า คงต้องได้รับการเสริมสร้างพลังให้มากกว่านี้ เพื่อให้เกิดความมุ่งมั่นดำเนินการสานฝันให้สำเร็จ (วินัย บินสออด, อาจารย์ประจำชั้นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์, การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558)

สรุปผลการวิจัย ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านแรงจูงใจในการทำงาน พบว่าผู้รับสารส่วนใหญ่ได้รับแรงกระตุ้นหลังการอบรมค่อนข้างสูงจนเกิดพลังที่อยากปลดปล่อยความสามารถของตน โดยตั้งใจว่าพลังศักยภาพของตนจะสร้างสรรค์ผลงานตามที่คาดหวังไว้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปถึง 6 ปี แรงจูงใจในการทำงานของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กลดลงไป สังเกตได้จากจำนวนครูที่เคยเรียนรู้ผ่าน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ลดลงไปเหลือจำนวนไม่ถึงครึ่ง ด้วยสาเหตุส่วนใหญ่มาจากเรื่องค่าตอบแทนที่ไม่สอดคล้องกับภาระค่าใช้จ่าย อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเกินครึ่งจึงลาออกเพื่อไปหางานใหม่ ซึ่งแสดงว่าอิทธิพลเรื่องค่าตอบแทนและความจำเป็นทางเศรษฐกิจส่งผลมากกว่าอุดมการณ์ในวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม บรรดาอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่ยังทำงานอยู่ก็ยังคงมีแรงจูงใจในการทำงาน และมุ่งมั่นเอาชนะปัญหา ฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อไปให้ถึงสิ่งที่หวังและตั้งใจ ด้วยการตระหนักว่าตัวเองมีคุณค่า มีความสามารถที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ซึ่งเป็นผลจากการกระตุ้นตัวคนผู้รับสารจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ.2552

จากผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีคุณสมบัติในการเสริมสร้างพลังให้กับผู้รับสารได้ โดยมีผลการเปลี่ยนแปลงภายในตัวตนของผู้รับสารส่วนใหญ่ ทั้งด้านทัศนคติและเจตคติ ด้านบุคลิกภาพซึ่งสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษา และอารมณ์ ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีมโดยแสดงออกอย่างสร้างสรรค์เป็นอิสระ และด้านแรงจูงใจในการทำงาน ที่นำไปสู่การตระหนักในคุณค่าของตน จนสามารถบูรณาการผลงานที่มีประโยชน์ต่อชุมชนได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทสุดท้ายของการศึกษาวิจัย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลัง อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ จะเป็นการสรุปผลการวิจัย ในมิติของความหมายตามนิยามศัพท์ ลักษณะองค์ประกอบ ขั้นตอน เป้าหมาย และสรุปผลลัพท์ที่เกิดขึ้นของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จากนั้นทำการอภิปรายผล และปิดท้ายด้วยข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ

นิยามศัพท์คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” หรือ Role-Play Action Medium เกิดจากการหลอมรวมคำศัพท์ 3 คำ ได้แก่ คำว่า “สื่อ” หรือ Medium ครอบคลุมความหมายของบุคคลซึ่งได้แก่ วิทยากร และกิจกรรมซึ่งได้แก่ลักษณะและขั้นตอนของรูปแบบการสื่อสาร คำว่า “ปฏิบัติการ” หรือ Action เป็นการเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตัวเอง และคำว่า “สมมติ” หรือ Role-Play เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้สะท้อนปฏิภริยาที่เกิดจากความเชื่อและความสามารถอย่างอิสระผ่านโลกสมมติของวิทยากร ดังนั้น “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) หมายถึง รูปแบบการสื่อสารของวิทยากร ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้วยการกระตุ้นความเชื่อ และทักษะความสามารถภายในตัวตน ให้เกิดปฏิภริยาการกล้าแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยสนับสนุนการเรียนรู้หาประสบการณ์ จากการลงมือกระทำด้วยตนเอง และไม่ยึดติดกับแบบแผน หรือกฎเกณฑ์เดิม ๆ ไม่คำนึงถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการแสดงออก ไม่มีการวางแผนตีกรอบจุดหมายปลายทางของผลลัพท์ไว้ล่วงหน้า ไม่เป็นการแสดงออกเพื่อเอาใจใคร หรือจงใจทำการแสดงออกโดยมีเป้าหมายหวังผลประโยชน์ใด ๆ คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” หรือ Role-Play Action Medium เป็นการนิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัยนี้ เพื่อสื่อสารความหมายเฉพาะในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552 เท่านั้น

รูปแบบการสื่อสารของ“สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีลักษณะองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1) Freedom สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ

เป็นลักษณะการปรับสภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ (Freedom) ของผู้รับสาร เพื่อขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ที่มาจากสภาพภายในผู้รับสาร ได้แก่ ความแตกต่างทางเพศ วิทยาศาสตร์ ตำแหน่งหน้าที่การงาน และความเชื่อ เป็นการลด “ช่องว่างระหว่างบุคคล” โดยวิทยากร สะท้อนลักษณะสภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ (Freedom) นี้ ผ่านการใช้เครื่องมือที่เป็นเกม ติลาประกอบเพลง และ การใช้ดนตรีคลายเครียด ในช่วงก่อนเริ่มกิจกรรมใด ๆ

2) Sensory Recall การกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า

การใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ในกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าของอาสาสมัครผู้ดูแล เด็ก ได้แก่ ตา หู จมูก ปาก และกายสัมผัส โดยวิทยากรใช้ลักษณะของการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสาร (Sensory Recall) โดยใช้การเล่าเรื่องเพื่อเปิดมโนภาพผ่านจินตนาการของผู้รับสาร และการเล่าเรื่องเพื่อกระตุ้นปฏิกิริยาตอบสนองทางประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้รับสารผ่านจินตนาการที่ผู้รับสารกำหนดรายละเอียดด้วยตนเอง

3) Movement & Voice ทักษะการเคลื่อนไหวและการใช้เสียง

ทักษะการเคลื่อนไหวและการใช้เสียง (Movement & Voice) โดยวิทยากรเป็นผู้ อำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะความสามารถทางกาย ด้วยกิจกรรมการ เคลื่อนไหวร่างกายให้เกิดการยืดหยุ่นและคล่องตัว การเล่นทำไม้เพื่อรู้จักการสื่อสารภาษา กาย การเดินอิสระเพื่อการเคลื่อนไหวที่ไร้ขีดจำกัด และการพัฒนาทักษะความสามารถในการใช้เสียง ด้วยแบบฝึกหัดการเปล่งเสียงเพื่อการใช้เสียงที่เหมาะสม

4) Creativity การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์

การอำนวยความสะดวกในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาส ให้ผู้รับสารได้กระทำสิ่งต่าง ๆ โดยไม่มีการกำหนดผลลัพธ์ตอนจบล่วงหน้า ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ โดยวิทยากรใช้ลักษณะของการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) สะท้อนผ่านกิจกรรมการ เล่นบทบาทสมมติ ในมิติการแก้สถานการณ์ปัญหา เรื่องเล่าหรือนิทาน แบบค้นสด

5) Semiology การสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์

วิทยากรใช้ลักษณะของการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Semiology) สะท้อนผ่าน กิจกรรมการบรรยายสรุป และ การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพัฒนา ตัวตนหรือไม่อย่างไร ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ซึ่งเป็นผู้ตีความหมาย ภายใต้อัตลักษณ์นั้น นำไปสู่การเกิดผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และมายาคติด้วยตนเอง

ลำดับขั้นตอนการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้อภัย)

วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านเกมละลาหยพฤติกรรมซึ่งมีสองช่วง อันได้แก่ช่วงเกริ่นนำ และช่วงสำรวจตัวตน โดยทั้งสองช่วง เป็นการกระตุ้นบรรยากาศในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานแบบสุด ๆ ไม่เน้นการแข่งขันมุ่งมั่นเอาชนะชนะ แต่สอดแทรกด้วยอารมณ์ขัน และการสนับสนุนให้ผู้รับสารมีการปลดปล่อยพลังที่ซ่อนภายใน แสดงออกตัวตนอย่างอิสระเต็มที่โดยปราศจากความกลัวใด ๆ

ขั้นตอนที่ 2 Reload (ตัวตน สร้างสรรค์)

วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านแบบฝึกทักษะทางการแสดง (Acting Exercises) ที่หลากหลาย เริ่มจากการฝึกเคลื่อนไหวร่างกาย (Movement) ตามด้วยการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า (Sensory Recall) โดยการให้ผู้รับสารสร้างมโนภาพผ่านจินตนาการ (Fancy by Imagination) และการกระตุ้นปฏิกิริยาตอบสนองทางร่างกายผ่านจินตนาการ (Reaction by Imagination) จากนั้น วิทยากรจึงดำเนินการฝึกทักษะในการเปล่งเสียงที่ถูกหลัก (Voice Projection) ตามด้วยกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ (Role Playing) แล้วจึงใช้เสียงดนตรีผ่อนคลายอารมณ์ผู้รับสาร (Relaxation by Music) และปิดท้ายด้วยการเต้นอิสระ (Dancing Free)

ขั้นตอนที่ 3 Relate (สัมพันธ์ เรียนรู้)

วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านกิจกรรมการใช้ลีลาประกอบเพลง การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ ใน 2 รูปแบบ คือ ใช้สัญลักษณ์ 5 ประเภท เป็นวิธีสะท้อนบุคลิกภาพ และพฤติกรรมในบุคลิกภาพของครูสำหรับเด็กปฐมวัย และใช้สัญลักษณ์คำภาษาอังกฤษในเทคนิค 5 ขั้นตอน เป็นวิธีสะท้อนแนวทางและทักษะในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

ขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ)

วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านการใช้ กิจกรรมภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อ เพื่อกระตุ้นความสามารถภายในของผู้รับสารให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ โดยเน้นการมีส่วนร่วมทำงานเป็นทีมของผู้รับสาร เพื่อร่วมสร้างสรรค์บูรณาการกระบวนการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัย และปิดท้ายด้วยกิจกรรมการบรรยายสรุป ที่วิทยากรใช้สัญลักษณ์ผ่านคำ และข้อความ ที่สื่อความหมายโดยนัย เป็นวิธีสื่อสารในการสะท้อนทางเลือกด้านเจตคติในวิชาชีพครู และเป็นวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้วยการกระตุ้นให้ผู้รับสารตระหนักในคุณค่าแห่งตน

ส่วนเป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เกิดขึ้นทันทีในแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

1) เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 1: Release

เป็นไปเพื่อการปรับทัศนคติของผู้รับสารให้พร้อมเปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ โดยปรับวิธีคิดให้ผู้รับสารปลดปล่อยพันธนาการทางร่างกายและจิตใจ ไม่ยึดติดกับสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ วัย ศาสนา ตำแหน่งหน้าที่ และปัญหาส่วนตัวต่าง ๆ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที คือ ผู้รับสารรู้สึกคลายกังวลจากความอาย ความเครียด เกร็ง กลัวเสียภาพลักษณ์ กลัวผิด โดยไม่ยึดติดความคิดแตกต่างทางสถานภาพ ไม่กังวลต่อปัญหาส่วนตัวใด ๆ เปิดใจยอมรับประสบการณ์ใหม่ในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นที่เพิ่งพบปะเป็นครั้งแรก

2) เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 2: Reload

เป็นไปเพื่อการเสริมสร้างทักษะในการแสดงออก ผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารของผู้รับสารให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้างทักษะในการเคลื่อนไหว การใช้ร่างกาย การเปล่งเสียงอย่างถูกต้อง การสื่อสารด้วยภาษาที่เหมาะสม และความสามารถในการปลดปล่อยและควบคุมอารมณ์ของผู้รับสาร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที คือ ผู้รับสารได้รู้จักความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกายแบบไม่จำกัด คล่องตัว ยืดหยุ่น ได้เรียนรู้วิธีเปล่งเสียง และการใช้ภาษาที่สอดคล้องไปตามตัวละครบทบาทสมมติ อีกทั้งได้ผ่อนคลายสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ที่สะสมมานาน แสดงออกอย่างจริงใจตามความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริง และเป็นตัวของตัวเอง

3) เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 3: Relate

เป็นไปเพื่อการปรับบุคลิกภาพในบทบาทของครูสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้เหมาะสม รวมถึงการใช้เทคนิคในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที คือ ผู้รับสารเกิดผลกระทบทางความคิด อารมณ์ความรู้สึก และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเรื่องที่เล่า เข้ากับบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตนได้ด้วยตัวเอง เกิดจิตสำนึกและแรงจูงใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเรียนรู้เทคนิคการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

4) เป้าหมาย และผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในขั้นตอนที่ 4: Renovate

เป็นไปเพื่อการพัฒนาด้านศักยภาพของผู้รับสาร เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ อีกทั้งเป็นไปเพื่อสนับสนุนการทำงานเป็นทีม และการเห็นความสำคัญในการใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหา และปิดท้ายบทบรรยายสรุปเชิงสังเคราะห์ เป็นไปเพื่อการปรับเจตคติในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที คือ ผู้รับสารมีการร่วมนำเสนอผลงานกลุ่มด้วยการแสดงออกนอกกฎเกณฑ์ที่เคยปฏิบัติกันมา เป็นวิธีปฏิบัติที่สร้างสรรค์นำไปใช้ต่อยอดในชุมชนได้จริง เกิดความสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายเล็ก ๆ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และเกิดความรู้สึกความต้องการที่จะปรับเปลี่ยนเจตคติในวิชาชีพ และการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

5.1.2 ผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก (พ.ศ. 2558) อันเป็นผลต่อเนื่องจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

การเปลี่ยนแปลงของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก สะท้อนผ่านทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1) ด้านทัศนคติ และเจตคติ

ผู้รับสารมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ โดยมีความมั่นใจในการแสดงออกต่อสาธารณะอย่างไม่มีความกลัว และไม่ยึดติดในบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ทางการทำงาน มีการแสดงออกอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ได้เป็นตัวของตัวเอง และเกิดพลังความเชื่อในความสามารถของตน มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมในอาชีพ

2) ด้านบุคลิกภาพ และทักษะการแสดงออก

ผู้รับสารมีการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะทางร่างกายที่ผู้รับสารมีบุคลิกภาพความคล่องตัว ยืดหยุ่น มั่นใจ เคลื่อนไหว อิศระ ทักษะทางการใช้เสียง และภาษาที่ผู้รับสารสามารถสื่อสารด้วยเสียงที่มีพลังและภาษาที่เหมาะสม โดยเฉพาะการใช้บุคลิกภาพของเสียงที่หลากหลายในกิจกรรมการเล่านิทาน และทักษะในการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม แสดงออกในทางบวก

3) ด้านศักยภาพในการบูรณาการ

ผู้รับสารมีพัฒนาการใช้ทักษะความสามารถและศักยภาพในการบูรณาการทางด้านต่าง ๆ ดังนี้ ทางจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก โดยการวางแผนทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ สร้างสรรค์กิจกรรมกระตุ้นจินตนาการและทักษะต่าง ๆ ของเด็ก ทางการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย โดยพัฒนาวิธีการและเทคนิคในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กในการทำกิจกรรม และเป็นการสื่อสารสร้างสัมพันธภาพที่แนบแน่นระหว่างครูกับเด็ก และทางการสร้างคุณค่าต่อองค์กร โดยการสื่อสารพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และเป็นไปตามความต้องการร่วมกันของทุกคน

4) ด้านการทำงานเป็นทีม

ผู้รับสารส่วนใหญ่ มีความสามารถในการทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความมั่นใจในการแสดงออกถึงความสามารถที่ซ่อนอยู่ภายในอย่างอิสระ และสร้างสรรค์ จนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ขณะเดียวกันยังสามารถบริหารจัดการสรรภาระหน้าที่อย่างสมดุล และมีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีม โดยตระหนักในความสำคัญของการใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหา แต่ทั้งนี้ผลลัพธ์จะกลับในทางตรงกันข้าม หากมีเงื่อนไขหรือปัจจัยภายนอกมากระทบ ได้แก่ ปัจจัยทางการบริหารจัดการของผู้บริหารที่ไม่เห็นความสำคัญของพลังกลุ่ม และปัจจัยเพื่อนร่วมทีมที่มีทัศนคติและบุคลิกภาพที่แตกต่างจากผู้ที่เคยผ่านการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552

5) ด้านแรงจูงใจในการทำงาน

ผู้รับสารส่วนใหญ่ได้รับแรงกระตุ้นหลังการอบรมค่อนข้างสูงจนเกิดพลังที่อยากปลดปล่อยความสามารถของตน จนตั้งใจว่าพลังศักยภาพของตนจะสร้างสรรค์ผลงานตามที่คาดหวังไว้ แต่ด้วยสาเหตุจากเรื่องค่าตอบแทนที่ไม่สมดุล อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเกินครึ่งจึงลาออกเพื่อไปหางานใหม่ อย่างไรก็ตาม บรรดาอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่ยังทำงานอยู่ก็ยังคงมีแรงจูงใจในการทำงาน และมุ่งมั่นเอาชนะปัญหา ฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อไปให้ถึงสิ่งที่หวังและตั้งใจ ด้วยการตระหนักว่าตัวเองมีคุณค่า มีความสามารถที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

จากผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีคุณสมบัติในการเสริมสร้างพลังให้กับผู้รับสารได้ โดยมีผลการเปลี่ยนแปลงภายในตัวตนของผู้รับสาร ทั้งด้านทัศนคติและเจตคติ ด้านบุคลิกภาพซึ่งสะท้อนผ่านทักษะการแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษาและอารมณ์ ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงาน ที่นำไปสู่การตระหนักในคุณค่าของตน จนสามารถบูรณาการผลงานที่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ

กล่าวได้ว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” นับเป็นรูปแบบการสื่อสารเพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างพลัง โดยเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้เชิงสหวิทยาการ ในสาขานิเทศศาสตร์ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การใช้สัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย ในสาขาสังคมศาสตร์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การเสริมสร้างพลังและในสาขาศิลปะการแสดง ได้แก่ ละครสร้างสรรค์ และบทบาทสมมติ นอกจากนี้ ในการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” สะท้อนการเสริมสร้างพลังและเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาสถานการณ์สามประการที่เกิดขึ้นจากการสำรวจข้อมูลของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเมื่อปี พ.ศ. 2552 ด้านศักยภาพ ด้านบุคลิกภาพ และด้านแรงจูงใจในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นรูปแบบการสื่อสารของวิทยากร เพื่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความมั่นใจ เป็นตัวของตัวเอง รับรู้ถึงความสามารถและพลังที่ซ่อนอยู่ในตัวตน ปลดปล่อยแสดงออกอย่างอิสระ จนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ รับรู้ความสำเร็จที่ได้จากการวางแผนลงมือกระทำ เรียนรู้ด้วยตัวเอง นำไปสู่การยอมรับนับถือเข้าใจตัวตน และการตระหนักในคุณค่าแห่งตน เกิดพลังความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาที่มาจากปัจจัยภายใน และภายนอก สามารถปรับทัศนคติและเจตคติ สร้างบุคลิกภาพพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย และกระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพเพื่อบูรณาการผลงานที่เป็นประโยชน์เพื่อสาธารณะ

5.2 การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้นำประเด็น ในผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ มาทำการอภิปรายผลภายใต้แนวคิดวิชาการ 6 เรื่อง ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 นิยามศัพท์ คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” (Role-Play Action Medium) ภายใต้แนวคิดการเสริมสร้างพลัง

คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ เกิดจากคำ 3 คำ ได้แก่ คำแรก “สื่อ” หรือ Medium ครอบคลุมความหมายของบุคคลซึ่งได้แก่วิทยากร และกิจกรรม ซึ่งได้แก่ลักษณะและขั้นตอนของรูปแบบการสื่อสาร คำที่สองคือ “ปฏิบัติการ” หรือ Action เป็นการเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตัวเอง และคำสุดท้าย “สมมติ” หรือ Role-Play ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การสะท้อนปฏิกิริยาของผู้รับสารที่เกิดจากความเชื่อพื้นฐานและความสามารถภายในบุคคล ที่ถูกกระตุ้นด้วยรูปแบบการสื่อสารและกิจกรรมผ่าน โลกสมมติของวิทยากรในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์และอิสระ เมื่อรวมคำทั้งหมดเข้าด้วยกัน จะได้นิยามศัพท์คำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” หรือ Role-Play Action Medium ซึ่งมีความหมายเฉพาะในที่นี้ว่า รูปแบบการสื่อสารของวิทยากร ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้วยการกระตุ้นความเชื่อและทักษะความสามารถภายในตัวตน ให้เกิดปฏิกิริยาการกล้าแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยสนับสนุนการเรียนรู้หาประสบการณ์ จากการลงมือกระทำด้วยตนเอง และไม่ยึดติดกับแบบแผน หรือกฎเกณฑ์เดิม ๆ ไม่คำนึงถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการแสดงออก ไม่มีการวางแผนตีกรอบจุดหมายปลายทางของผลลัพธ์ไว้ล่วงหน้า ไม่เป็นการแสดงออกเพื่อเอาใจใคร หรือจงใจทำการแสดงออกโดยมีเป้าหมายหวังผลประโยชน์ใด ๆ โดยเมื่อพิจารณานิยามความหมายของคำว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางวิชาการเกี่ยวกับเป้าหมายในการเสริมสร้างพลังการทำงานของครู กล่าวคือ เป็นการกระตุ้นศักยภาพจากภายใน ให้ครูมีความกล้าคิด กล้าปฏิบัติ สร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีประโยชน์ทางการศึกษา ด้วยการกระตุ้นจิตสำนึก การสร้างความผูกพันและความรักในการปฏิบัติงาน กระตุ้นให้ครูสามารถรับผิดชอบการทำงานด้วยตนเอง มีอิสระในการดำเนินงานอย่างคล่องตัว เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ เป็นการสนับสนุนให้ครูพัฒนาตัวตน มีการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพ นำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ ((Bolin, 1989; Haksever, 2000; & Lashley, 1997 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน))

5.2.2 ลักษณะองค์ประกอบ ภายใต้แนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา แนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติ แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย

ผลการวิจัยพบว่า “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 5 ประการ ซึ่งมีลักษณะภายใต้แนวคิดที่เหมือนกัน 4 ประการ และมีลักษณะภายใต้แนวคิดแตกต่างอีก 1 ประการ โดยแยกตามความสอดคล้องของแนวคิดได้ดังนี้

5.2.2.1 ลักษณะองค์ประกอบ 4 ประการ ของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ภายใต้แนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา แนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติ และแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

“สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีลักษณะองค์ประกอบภายใต้แนวคิดวิชาการที่เหมือนกันอยู่ 4 ประการ ลักษณะดังกล่าว คือ 1) Freedom สภาวะอิสระทางร่างกายและจิตใจ 2) Sensory Recall การกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า 3) Movement & Voice ทักษะการเคลื่อนไหว และการใช้เสียง และ 4) Creativity การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดสะท้อนอยู่ในการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบการสื่อสารของวิทยากร ได้แก่ เกม คนตรี ลีลาประกอบเพลง การใช้จินตนาการ การเคลื่อนไหว การเล่นทำใบ้ การเดินอิสระ บทบาทสมมติ การเล่าเรื่องสร้างสรรค์ และการใช้แบบฝึกทักษะทางการแสดง ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นการแสดงออกทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

ลักษณะองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา ดังที่ ปารีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์ (2547 อ้างถึงใน ปิยรัฐ มรรคยาทร, 2556) กล่าวว่า ศาสตร์แห่งการละครนั้น สามารถนำมาใช้เป็นวิธีการเรียนรู้ในเชิงกระบวนการได้ การนำศิลปะการละครมาประยุกต์เพื่อการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (Participants) มีหลักการอยู่บนพื้นฐานในการใช้ศิลปะการละครเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน (Experiential Learning) ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้วยวิธีการของการแสดงละครแบบไม่เป็นการภายใต้สถานการณ์สมมติหรือบทบาทสมมุติที่กำหนด

ปารีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์ (2547 อ้างถึงใน ปิยรัฐ มรรคยาทร, 2556) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การใช้กระบวนการละครสร้างสรรค์ ไม่ได้เป็นไปเพื่อการฝึกผู้ร่วมกิจกรรมให้กลายเป็นนักแสดงอาชีพ แต่เป็นการนำแบบฝึกหัดการฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับละครและการแสดงมาใช้พัฒนาศักยภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งทางด้านสติปัญญา สังคม และอารมณ์ โดยมีกระบวนการแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา เพื่อทักษะการแสดงออก ดังนี้

1) การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า (Sensory Recall) ซึ่งเป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัส ผู้รับสารทางการมองเห็น การฟัง การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส เพื่อเป็นฐานไปสู่การสร้างจินตนาการและจินตภาพ

2) การใช้จินตนาการ (Imagination) เป็นการส่งเสริมให้มีการนำสิ่งที่ปรากฏจากการรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือแม้แต่การนำความทรงจำในอดีตมาต่อยอดเป็นจินตภาพใหม่ ๆ ได้อย่างอิสระ

3) การใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นการส่งเสริมการนำจินตนาการที่เกิดขึ้น มาสร้างสรรค์เป็นวิธีการใหม่ ๆ

4) การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ (Creative Movement) เป็นการกระตุ้นให้ได้ใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างครบถ้วน และอิสระเพื่อให้สามารถใช้ร่างกายในการแสดงออกและสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) การใช้ท่าใบ้ (Pantomime) เป็นการผนวกการใช้จินตนาการและการเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์เพื่อสื่อสารผ่านท่าทางโดยไม่ใช้คำพูด และยังเป็นการปูพื้นฐานสำหรับการสร้างความเชื่อในบทบาท และสถานการณ์สมมติ

6) การพูดค้นสด (Verbal Improvisation) เป็นกิจกรรมการใช้สถานการณ์ที่กำหนดหรือบทบาทที่กำหนด เพื่อให้ได้มีการแสดงออกทางความคิดและความรู้สึกผ่านคำพูดและบทสนทนาแบบฉับพลัน

7) การแสดงละครแบบค้นสด (Improvisational Drama) เป็นการประมวลทักษะทั้งหมดที่ได้ฝึกฝน คือการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การใช้จินตนาการ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์ การใช้ท่าใบ้ และการพูดค้นสดเพื่อสามารถแสดงบทบาทในสถานการณ์ที่กำหนดให้

ขณะที่ พรรัตน์ ดำรุง (2547) ได้นำเสนอการศึกษาแนวทางของการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ในแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาไว้ว่า ประกอบด้วย 1) เกม และกิจกรรมการเล่น (Games and Exercises) ได้แก่ การเคลื่อนไหว ท่าทางลีลาเพื่อสื่อความหมาย การเล่นเกม และฝึกจินตนาการร่วมกัน 2) กิจกรรมที่ฝึกสมาธิ ความเชื่อ การฝึกแสดงออก บทบาทสมมติ และการแสดงออก มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทเป็นผู้อื่นในสถานการณ์ และเงื่อนงำที่วางแผนไว้ ในสถานการณ์ที่กำหนดซึ่งมีความขัดแย้ง และปัญหาที่ชัดเจน และผู้ทำกิจกรรมมีความเข้าใจในปัญหา และต้องใช้ความรู้ และประสบการณ์ของตนในการพัฒนาเรื่องราวกับเพื่อนที่ร่วมทำกิจกรรม เพื่อไขปัญหา หรือข้อขัดแย้งให้ลุล่วงไป

นอกจากนี้ ลักษณะองค์ประกอบ 4 ประการที่สะท้อนอยู่ในการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ใน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ยังสอดคล้องกับ เสริมศรี ลักษณะศิริ (2540) ในแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ โดยบทบาทสมมติว่า บทบาทสมมติในการเรียนรู้เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งเพื่อให้ผู้เรียน ได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียนรู้ โดยที่ให้ผู้เรียนรู้ได้แสดงออกมาตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น และถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้ ปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะต่างๆ ได้

ส่วนบุญชม ศรีสะอาด (2541) กล่าวในแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติว่า การแสดงบทบาทสมมติแตกต่างจากเกมจำลองสถานการณ์ตรงที่ไม่มีกฎเกณฑ์และการแข่งขัน เป็นการเรียนรู้ที่หยิบยกเอาเหตุการณ์ ประเด็นหรือปัญหาขึ้นมาให้ศึกษา โดยวิธีการให้ผู้เรียนรู้ได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ และปัญหาในเหตุการณ์นั้น ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดยบทบาทสมมติดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะองค์ประกอบ 4 ประการที่สะท้อนในรูปแบบกิจกรรมของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เช่นกัน

ทั้งนี้เมื่อมองภาพรวม ดูเหมือนว่าแนวคิดในการใช้กิจกรรมในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” จะเหมือนกับรูปแบบกิจกรรมในแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา กับแนวคิดกระบวนการการเรียนรู้ด้วยบทบาทสมมติเกือบทุกด้าน แต่เมื่อมองลึกในรายละเอียดของการปฏิบัติ จะพบว่ามีแตกต่างกันตรงที่ การใช้กิจกรรมในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ไม่มีกระบวนการจัดแสดงละครเป็นเรื่องราว ไม่มีการสร้างบทบาทสมมติเป็นขั้นตอนเต็มรูปแบบ ไม่มีการเน้นผู้ดูผู้ชม หรือผู้วิจารณ์ ไม่มีการเน้นเนื้อหาวิชาการอย่างชัดเจน ไม่มีการนำเอาการแสดงขึ้นมาทำการวิพากษ์เพื่อสะท้อนพฤติกรรมแต่รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เน้นให้ผู้รับสารทำการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

ที่สำคัญ กิจกรรมทั้งหมดที่ใช้ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” จะไม่ใส่ใจในการแสดงตอนจบ แต่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการที่ผู้รับสารได้ลงมือกระทำและเรียนรู้ด้วยตัวเอง ประโยชน์ที่ได้เกิดจากการใช้การพินิจพิจารณาสังเคราะห์ข้อมูลตามความเชื่อ และมุมมองของผู้รับสาร ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา กับแนวคิดกระบวนการการเรียนรู้ด้วยบทบาทสมมติ ที่วิทยากรต้องรับผิดชอบต่อผลการแสดงในตอนจบ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิพากษ์วิเคราะห์อย่างจริงจัง

นอกจากนี้ ลักษณะองค์ประกอบ 4 ประการที่สะท้อนอยู่ในการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ใน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งทางกาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภษา, และวีรพงษ์ พลนิกกิจ (2543) ได้กล่าวถึงการสื่อสารชุมชน อันมีลักษณะดังนี้

- 1) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ข่าวสารไม่นิ่งอยู่กับที่ มีการไหลเวียนของสารอยู่ตลอดเวลา ข้อมูลปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของการตอบโต้ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร
- 2) ทิศทางการไหลของข่าวสาร มีการหลั่งไหลของข่าวสารจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง จากล่างสู่บน และแบบไปมาในแนวราบ
- 3) เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและโน้มน้าวชักจูงใจ เพื่อเป็นช่องทางการแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน
- 4) วัตถุประสงค์ในการสื่อสารชุมชน เป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน
- 5) หน้าที่ของการสื่อสาร ประกอบด้วย หน้าที่ในการแสดงออก คือ ทักษะในการสะท้อนลักษณะ หน้าที่ทางสังคม คือ การเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างเอกภาพ หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กันและกัน หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ การสื่อสารมีผลต่อการวิเคราะห์แก้ไขปัญหของทุกคนในชุมชน

นอกจากนั้น กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, และปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2543) กล่าวในแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะองค์ประกอบของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ดังนี้ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของตนเอง เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนในการมีส่วนร่วม เพื่อเปิดเวทีให้ชุมชนได้แสดงออกในการนำเสนอปัญหาที่เป็นของชุมชน และร่วมสืบค้นวิเคราะห์หาวิธีแก้ไขปัญหภายใต้อริบทที่เหมาะสมกับชุมชนกระบวนการสื่อสารจะส่งผลให้ชุมชนเรียนรู้ได้ชัดเจน เกิดปัญญาและความรอบคอบในการตัดสินใจสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างชาญฉลาด เปิดโอกาสให้มีการสร้างสรรค์สื่อที่เต็มไปด้วยสาระและคุณภาพในปริมาณที่เพิ่มพูนมากขึ้น

5.2.2.2 ลักษณะองค์ประกอบประการสุดท้าย ของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ภายใต้แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย

ลักษณะองค์ประกอบอีกประการ ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” คือ ลักษณะของ Semiology หรือ การสื่อสารความหมายเชิงสัญยะ ซึ่งสะท้อนอยู่ในกิจกรรมการเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ และการบรรยายข้อความสรุป ซึ่งลักษณะองค์ประกอบดังกล่าวอยู่ภายใต้แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย

ผู้วิจัยพบว่า วิทยากรได้ใช้สัญลักษณ์ 5 ชนิดแทนลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน ให้ผู้รับสารได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพและเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยที่เหมาะสมกับวิชาชีพ นอกจากนี้วิทยากรยังใช้สัญลักษณ์คำศัพท์ภาษาอังกฤษ 5 คำ แทนลักษณะกลวิธีในการสื่อสาร ให้ผู้รับสารได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับเทคนิคในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

ลักษณะองค์ประกอบประการสุดท้ายนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดสัญวิทยา และการสร้างความหมายของ เดอ โซซูร์ (De Saussure, 1974) ซึ่งแบ่งสัญญะออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ ตัวหมาย (Signifier) เป็นรูปแบบทางกายภาพของสัญลักษณ์ และสำหรับส่วนที่สองคือ ตัวหมายถึง (Signified) คือบริบทภายในใจที่ถูกหมายถึงโดยตัวหมาย เมื่อพิจารณารูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ตัวหมาย (Signifier) ได้แก่ สัตว์ 5 ชนิด คำศัพท์ภาษาอังกฤษ 5 คำ และข้อความในการบรรยายสรุปของวิทยากร ส่วนตัวหมายถึง (Signified) ได้แก่ บุคลิกภาพและการเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยที่เหมาะสมกับวิชาชีพ ลักษณะกลวิธีในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย และการกระตุ้นแรงจูงใจในการทำงาน ตามลำดับ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้เราเรียกว่า การสร้างความหมาย

การศึกษาในเชิงสัญญาให้ความสำคัญกับการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายกับตัวหมายถึง โดยในการแสดงความหมายมี 2 ระดับ คือ ระดับแรกการตีความตามความหมายตรง (Denotation) ซึ่งเป็นการตีความตามความหมายตรง เป็นระดับที่เกี่ยวข้องกับความจริงตามธรรมชาติ เป็นการอ้างถึงสามัญสำนึกหรือความหมายที่ปรากฏแจ่มแจ้งอยู่แล้วของสัญญา (Sign) และความสัมพันธ์ของสัญญา กับสิ่งที่กล่าวถึงในความหมายที่ชัดเจนของสัญญา และระดับที่สอง การตีความหมายโดยนัยแฝง (Connotation) การตีความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญญาเอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญญากระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ซึ่งสัญญาในขั้นนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการ คือ ถ่ายทอดความหมายโดยนัยแฝง และถ่ายทอดความหมายในลักษณะมายาคติ (De Saussure, 1974)

ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ผู้รับสารถึงบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในบทบาทของความเป็นครูระดับปฐมวัย การขาดทักษะการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยของผู้รับสาร รวมถึงการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน โดยปราศจากการขอร้องหรือการบังคับ วิทยากรจึงใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ด้วยลักษณะของ Semiology การสื่อสารความหมายเชิงสัญญา กับผู้รับสาร ภายใต้นแนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย ซึ่งสอดคล้องในการตีความหมายในระดับที่สอง อันเป็นการถ่ายทอดความหมายโดยนัยแฝง ด้วยกิจกรรมการเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ และการบรรยายข้อความสรุป เพื่อให้สัญญาสร้างผลกระทบกับอารมณ์ความรู้สึก และความคิดของผู้รับสาร โดยผู้รับสารจะเป็นผู้ตีความหมายเอง และเกิดพลังความต้องการที่จะปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ และพฤติกรรมนิสัยที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกับเด็กปฐมวัย การใช้เทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย รวมถึงสร้างแรงจูงใจในการทำงานในบทบาทครูสำหรับเด็กปฐมวัยได้ด้วยตัวเอง

5.2.3 แนวคิดเพิ่มเติมในลำดับขั้นตอนของการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ”

ลำดับขั้นตอน 4 ขั้นตอน ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนลักษณะองค์ประกอบสำคัญภายใต้แนวคิดต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวไปในหัวข้อ 5.2.2 ทว่าในขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 4 ของการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีผลการวิจัยที่มีประเด็นน่าสนใจภายใต้แนวคิดเพิ่มเติม ดังนี้

5.2.3.1 ขั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้อัล) ภายใต้แนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา และแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล

ในขั้นตอนนี้ วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ด้วยการเล่นเกมละลายพฤติกรรมที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน เต็มไปด้วยอารมณ์ขัน และกระตุ้นให้ผู้รับสารปลดปล่อยพลังที่ซ่อนภายใน แสดงออกความเป็นตัวตนอย่างอิสระเต็มที่ เป็นวิธีการเตรียมพร้อมร่างกายให้คลายจากความเกร็ง ความเครียด และปลดปล่อยสภาวะของความกลัวของผู้รับสาร

ซึ่งลักษณะกิจกรรมในขั้นตอนนี้ สอดคล้องกับ พรรัตน์ ดำรุง (2547) ที่กล่าวไว้ในแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาว่า ไม่ว่าจะเป้าหมายของกิจกรรมจะเป็นไปในรูปแบบใด สิ่งหนึ่งที่ผู้นำกิจกรรมควรจะต้องทำก่อนเสมอในขั้นตอนแรกก็คือ การเตรียมความพร้อม หรือวอร์มอัพ (Warm Up) ร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญมากก่อนจะเริ่มกิจกรรมหลักอื่น ๆ ซึ่งตรงกับที่วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ด้วยเกมละลายพฤติกรรมช่วงเกริ่นนำ เพื่อทำการผ่อนคลายร่างกายและจิตใจผู้รับสาร

พรรัตน์ ดำรุง (2547) กล่าวว่า เมื่อเตรียมความพร้อมจึงจะตามด้วยกิจกรรมจูงใจ (Motivation) หมายถึง การใช้คำถามหรือสื่อต่าง ๆ ในการกระตุ้นความสนใจของผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ หรือทำความเข้าใจกับประเด็นที่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) เกม และกิจกรรมเคลื่อนไหว (Movement and Game) ได้แก่ ท่าใบ้ (Pantomime) การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์ (Creative Movement) การเล่นเกม (Games) การทำท่าทางการเคลื่อนไหวประกอบจังหวะดนตรีหรือเพลง (Movement with Music and Song) 2) การใช้ภาษา (Language or Word Game) ได้แก่ การถามคำถาม การเล่านิทาน (Story Telling) ด้วยเทคนิคต่าง ๆ การร้องเพลง (Songs) คำร้องในการละเล่น การใช้คำปริศนาคำทาย (Riddles) และ 3) การใช้สื่อต่าง ๆ โดยการใช้กิจกรรมในขั้นตอนที่ 1: Release นี้ วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ด้วยเกมละลายพฤติกรรมช่วงสำรวจตัวตน โดยการใช้คำถามการกระตุ้นเคลื่อนไหวประกอบเพลง การใช้เสียงดนตรีเพื่อสร้างบรรยากาศความสนุกสนาน เพื่อสร้างแรงจูงใจและปลดปล่อยความเครียดของผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมในแนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาดังกล่าว

รูปแบบการสื่อสารที่วิทยากรใช้เพื่อสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ส่งสารในชั้นตอนนี้ ยังมีกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล ที่กล่าวถึงหลักในการสร้างความสำเร็จของการสื่อสารว่า ความสำเร็จในการสื่อสารระหว่างบุคคลจะเกิดขึ้นได้จากการสื่อสารของบุคคลที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และนำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพ ทำให้คู่สื่อสารได้ปรับตัวให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ในการการแลกเปลี่ยนข้อดี ข้อเสีย เพื่อการปรับทัศนคติ และปรับพฤติกรรมในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในอนาคต (Wood, 2013 อ้างถึงใน พรพรรณ ประจักษ์เนตร, 2556) ซึ่งในชั้นตอนที่ 1 นี้วิทยากรได้มีการตกลงเงื่อนไขสามข้อก่อนเข้าสู่กิจกรรมหลัก และใช้คำสำคัญ (Keyword) ว่า Just Do It และ คำถามว่า Are You Ready? เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และกระตุ้นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

นอกจากนี้ การใช้ Meta-Communication แปลว่าการสื่อสารเกี่ยวกับการสื่อสาร ในแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล เป็นการใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหา พฤติกรรมการสื่อสารที่คู่สื่อสารกำลังเผชิญหน้าอยู่ หรือที่ผ่านมาแล้วให้เกิดการเข้าใจ หรือการใช้กลวิธีการสื่อสารชักนำให้การสื่อสารที่กำลังจะเกิดมีความน่าสนใจ น่าติดตามนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นกุศโลบายของการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอวัจนภาษา และวัจนภาษาให้เป็นไปในเชิงบวก (Wood, 2013 อ้างถึงใน พรพรรณ ประจักษ์เนตร, 2556) ซึ่งในชั้นตอนที่ 1 วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เพื่อแก้ไขปัญหา “ช่องว่างระหว่างบุคคล” เป็นการสะท้อนการแก้ปัญหาในด้านทักษะการสื่อสารและทัศนคติของผู้รับสาร ซึ่งเป็นลักษณะของ Meta-Communication ภายใต้นแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคลเช่นกัน

ทั้งนี้ ยังมีแนวคิดของนักวิชาการท่านอื่น ที่กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกับรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ที่วิทยากรใช้ในชั้นตอนที่ 1 Release (ผ่อนคลาย ไร้กังวล) ภายใต้นแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล ดังนี้

สื่อบุคคลในการสื่อสารระหว่างบุคคลมีอิทธิพลในการสร้างการยอมรับของผู้รับสาร ก่อให้มีการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสาร และยังเป็น การสร้างความเข้าใจในสารที่ตรงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Rogers & Svenning, 1969) ขณะที่การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคลมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการให้ความร่วมมือในกิจกรรม และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติที่มากกว่าการใช้สื่อมวลชน (Katz & Lazarsfeld, 1955) นอกจากนี้ ยังมี พจน์ ใจชาญสุขกิจ (2557) กล่าวไว้ว่า สื่อบุคคลเป็นตัวบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อสาร นับว่าเป็นสื่อที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการสร้างการโน้มน้าว ให้เกิดการยอมรับ เนื่องจากเป็นการสื่อสารสัมพันธ์ด้วยการใช้คำพูดโดยตรงต่อกลุ่มเป้าหมายผู้รับสาร ซึ่งทั้งหมดสอดคล้องกับการใช้รูปแบบการสื่อสารของวิทยากรโดย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในชั้นตอนที่ 1

5.2.3.2 ขั้นตอนที่ 4 Renovate (ฟื้นฟู บูรณาการ) ภายใต้แนวคิดการเสริมสร้างพลัง และแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ในขั้นตอนนี้ วิทยากรใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ผ่านการใช้ กิจกรรมภารกิจ (Mission) 10 หัวข้อ เป็นการร่วมกันทำงานเป็นทีมในการประมวลความรู้เพื่อแสดง ทักษะความสามารถในการแสดงออก และ พัฒนาศักยภาพในการบูรณาการของผู้รับสาร

ซึ่งแนวคิดที่สอดคล้องกับรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในขั้นตอน ที่ 4 นี้ อยู่ภายใต้แนวคิดการเสริมสร้างพลัง ซึ่งมีนักวิชาการ กล่าวว่า การเสริมพลังการทำงานใน ความหมายทั้งที่เป็นกระบวนการและผลลัพธ์ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของการฝึกอบรม ซึ่งมี เป้าหมายสำคัญที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้าง ความรู้ความสามารถ หรือเจตคติของผู้เข้าอบรมก่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา งานที่ปฏิบัติอยู่ ให้บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการขององค์กร ด้วยเหตุนี้การเสริมพลังการ ทำงานจึงสามารถนำมาใช้ในลักษณะของการฝึกอบรมมีลักษณะ ดังนี้ 1) รูปแบบของการเรียนรู้เพื่อ สร้างความเชื่อในพลังของตนที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน และการเรียนรู้ผ่าน จินตนาการเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ของตัวตนกับสถานการณ์แวดล้อม 2) เน้นการเรียนรู้แบบมี ส่วนร่วมอย่างแท้จริงของครู ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลือกประเด็นที่สนใจและมีความสำคัญ การ ร่วมวางแผนในกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร การร่วมแสดงออกอย่างเต็มที่และเป็นอิสระ 3) วิทยากรต้องกระตุ้นและสนับสนุนให้ครูมีการกำหนดกติการ่วมกัน อันจะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อ การเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q.) และพฤติกรรมนิสัยที่สะท้อนผ่าน บุคลิกภาพของครูแต่ละคน 4) การอบรมต้องมีความยืดหยุ่น และต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยวิทยากรต้องปรับเนื้อหา วิธีการ และกลยุทธ์การสื่อสารให้เหมาะสมกับความต้องการของครูแต่ละ คนจากการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา 5) การฝึกอบรมต้องสนุกสนานไม่น่า เบื่อ เทคนิคการฝึกอบรมแบบเสริมพลังการทำงาน ส่วนใหญ่ใช้การสนับสนุนให้มีการสนทนา แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด และเป็นปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ เป็นเทคนิคที่ทำความเข้าใจและสามารถ วิเคราะห์ปัญหาที่กำลังศึกษาร่วมกันอย่างเป็นทีมเวิร์ค 6) เครื่องมือที่เป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อ เสริมสร้างพลังครูมักอาศัยสื่อละคร ดนตรี เกม และศิลปะการผลิตสื่อสร้างสรรค์ นอกจากนี้ทำให้ ครูได้ผ่อนคลาย ปลดปล่อยความคิดและการแสดงออกอย่างเป็นอิสระเกิดความเชื่อมั่นว่าตนเป็นผู้ มีศักยภาพ และได้รับการยอมรับจากทีมเวิร์ค นำไปสู่ความรู้สึกมีพลัง ตระหนักในคุณค่าแห่งตน จนสามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ และแก้ไขได้ในที่สุด (Wallerstein & Bernstein, 1988 อ้างถึงใน นิติยา เพ็ญศิริรักษา, 2542)

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสะท้อนอยู่ในรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในขั้นตอนที่ 4 ที่วิทยากรมีการกระตุ้นให้ผู้รับสารมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และความคิดเห็นร่วมกัน ด้วยการแสดงออกทักษะทางการใช้ร่างกาย การเปล่งเสียงและการใช้ภาษา รวมถึงการใช้จินตนาการผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า สามารถแสดงออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ทีมงานจนได้รับการยอมรับ วิทยากรเน้นความร่วมมือแรงร่วมใจในกลุ่มในการนำเสนอผลงานเพื่อตอบโจทย์ภารกิจด้วยเครื่องมือสื่อสารที่เป็นเกม ละคร นิทาน ดนตรี ดิสโก้ประกอบเพลง ท่ามกลางบรรยากาศการสื่อสารสัมพันธ์แบบเสมอภาคระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารอย่างเป็นกันเองและสนุกสนาน เต็มไปด้วยอารมณ์ขัน ไม่เคร่งเครียดเป็นวิชาการ

ยังมีแนวคิดรูปแบบการสื่อสารในขั้นตอนนี้ ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่ ปารีชาติ สถาปิตานนท์ (2549) กล่าวว่า หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนประกอบด้วย 1) ความหลากหลายของผู้ร่วมกิจกรรม สะท้อนความคิดเห็นต่าง ๆ ได้หลายมุมมอง ขณะเดียวกันก็สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนที่ได้มีส่วนร่วมในการได้แสดงออก 2) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ สร้างความตระหนักในคุณค่าแห่งตน ว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหา 3) ความโดดเด่นของสาร ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับบริบทของชุมชน สามารถสะท้อนความคิดความต้องการ และตอบโจทย์ปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ได้ มีประโยชน์สำหรับชุมชนนั้น ๆ โดยเฉพาะ 4) การปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่าง ๆ และ 5) การสนับสนุน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีได้แสดงออกอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งลักษณะของแนวคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในการใช้ภารกิจ 10 หัวข้อของวิทยากร เป็นการหยิบเอาสถานการณ์ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้รับสารมาเป็นโจทย์ เน้นการมีส่วนร่วมทำงานเป็นทีม โดยการรวมกลุ่มของสมาชิกที่หลากหลาย กระตุ้นความเชื่อมั่นให้กล้าร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมนำเสนอทางออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้มาซึ่งศักยภาพในการบูรณาการ

จุฑาพรรษ์ ผดุงชีวิต (2555) ได้กล่าวในแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อความสมดุลและยั่งยืนว่า สิ่งที่ควรคำนึงถึงในหลักของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกประการคือนักสื่อสาร ที่ต้องมีความเข้าใจบทบาทในการรู้จักถามคำถามการกระตุ้นให้เกิดการสะท้อนความคิดต่อกระบวนการการพัฒนาของกลุ่มมากกว่าเป็นการเน้นการนำเสนอความคิดเห็นของตนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทางออกปัญหา และคุณสมบัติที่จำเป็นของนักการสื่อสารแบบเน้นการมีส่วนร่วม ที่ควรเป็นผู้ที่มีทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลรวมทั้งเป็นผู้ที่มีความน่าไว้วางใจ มีความเข้าอกเข้าใจผู้อื่นและความเข้าใจในชุดค่านิยมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการสื่อสารของวิทยากรที่สะท้อนบทบาทของนักการสื่อสารที่ควรเป็นในขั้นตอนนี้เช่นกัน

5.2.4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ภายใต้แนวคิด การสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล และแนวคิดการเสริมสร้างพลัง

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 มีผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงของผู้รับสาร โดยมีผลวิจัยที่เหมือนกันระหว่างผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์อันต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนี้คือ ทางด้านทัศนคติที่ผู้รับสารเปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ มีความมั่นใจในการแสดงออกอย่างไม่มีความกังวล เป็นตัวของตัวเอง และเกิดพลังความเชื่อในความสามารถของตน และเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนทำ ทางด้านเจตคติที่ผู้รับสารมีการปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมที่ เหมาะสมในบทบาทความเป็นครูสำหรับเด็กปฐมวัย ทางด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ที่ผู้รับสารใช้เครื่องมือสื่อสารทางร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทางด้าน ศักยภาพในการบูรณาการ ที่ผู้รับสารมีพัฒนาการใช้ทักษะความสามารถและศักยภาพในการบูรณาการ ในการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก ในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย และในการสร้างคุณค่าต่อองค์กร ด้านการทำงานเป็นทีม ที่ผู้รับสารมั่นใจในการแสดงออกถึงความสามารถที่ซ่อนอยู่ภายในอย่าง อิสระ และสร้างสรรค์ จนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับของเพื่อนร่วมงาน และมีความพึงพอใจในการ ทำงานเป็นทีม โดยตระหนักในความสำคัญของการใช้พลังกลุ่ม ซึ่งผลลัพธ์ทั้งหมดนำไปสู่การ ตระหนักในคุณค่าแห่งตนของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

ผลวิจัยที่ต่างกันระหว่างผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์อันต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนี้คือ ทางด้านแรงจูงใจในการทำงานของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กหลังการอบรมทันทีมีสูงมาก แต่ แรงจูงใจในการทำงานของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในปัจจุบันมีน้อยลง ด้วยสาเหตุส่วนใหญ่มาจาก สภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย ค่าตอบแทนไม่สอดคล้องกับภาระความรับผิดชอบที่มากเกินไปกำลัง

ผลลัพธ์ในมิติการเปลี่ยนแปลงของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ด้านทัศนคติและเจตคติในวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงานที่กล่าวมานี้ สะท้อนแนวคิด 2 ด้าน ได้แก่ แนวคิดการสื่อสาร ระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล และแนวคิดการเสริมสร้างพลัง โดยมีนักวิชาการต่าง ๆ สนับสนุน แนวคิดดังนี้

ซิดาภา สุขพล้า (2548) กล่าวในแนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล ว่าการจัด อบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบสาธารณะ (Public Communication) ซึ่งเป็นการ สื่อสารระหว่างบุคคลกลุ่มย่อยที่มีสมาชิกหลายลักษณะมารวมกันในการสื่อสาร เพื่อ วัตถุประสงค์ในการสร้างการรับรู้ข้อมูล การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร โน้มน้าวชักจูง หรือจัดการ เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

โดยการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ มีผลลัพธ์ทำให้ผู้รับสารเกิดการปรับทัศนคติ เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมในวิชาชีพครูสำหรับเด็กปฐมวัย ชิดาภา สุขพล่า (2548) ยังกล่าวว่า ในบริบทของการอบรม อาจมีการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) เกิดขึ้นได้ แต่ค่อนข้างจำกัด ทำให้ผู้ส่งสารไม่รับรู้ปฏิกิริยาย้อนกลับได้ทันที ผู้ส่งสารจึงต้องมีการสังเกต และคาดคะเนจากปฏิกิริยาท่าทางของผู้รับสาร เพื่อให้ผู้ส่งสารปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการสื่อสารได้ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินการของวิทยากรที่นอกจากจะมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำกิจกรรม ยังต้องมีบทบาทหน้าที่ในการสังเกตปฏิกิริยาตอบโต้จากผู้รับสารอย่างถ้วนทั่ว และคอยปรับรูปแบบการสื่อสารให้เข้ากับสถานการณ์ที่คาดเดาล่วงหน้ายากอยู่เสมอ แต่ที่แตกต่างจากแนวคิดของ ชิดาภา สุขพล่า คือในการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เพื่อการเสริมสร้างพลัง วิทยากรพยายามมีการสื่อสารแบบโต้ตอบกันไปมา (Interactive) กับผู้รับสารอยู่อย่างต่อเนื่องและเป็นกันเอง โดยผลลัพธ์จากการใช้รูปแบบการสื่อสารดังกล่าว เอื้ออำนวยให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างวิทยากรและผู้รับสารมากขึ้น แม้จะมีจำนวนผู้เข้าอบรมจำนวน 100 คนต่อวิทยากรหลัก 1 คน แต่มีการใช้การสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) ซึ่งเกิดขึ้นได้อย่างไม่จำกัด เนื่องจากรูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ทำให้ผู้รับสารเกิดความกล้า และมีความเชื่อมั่นในการแสดงออก เปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารสัมพันธ์กับวิทยากรได้โดยปราศจาก “ช่องว่างระหว่างบุคคล” และทันทั่วทั้งที่ ในลักษณะที่วิทยากรเข้าหาผู้รับสารหรือผู้รับสารเข้าหาวิทยากรสามารถกระทำได้ทุกเมื่อ

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ยังสอดคล้องแนวคิดการเสริมสร้างพลังของ วิชัย ชูจิต (2549, 2 เมษายน) ซึ่งกล่าวว่าเป้าหมายของการเสริมสร้างพลัง คือการสนับสนุนให้ผู้รับสารสะท้อนความสามารถและทักษะจากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง กระตุ้นให้เกิดอัตมโนทัศน์ (สิ่งที่บุคคลรู้สึก หรือคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง : จุดแข็ง จุดอ่อน ทัศนคติ คุณค่า ฯลฯ) ในเชิงบวก และหยั่งรู้ในศักยภาพของตน (Positive Self - Esteem) กระทั่งสามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ เกิดพลังในการกล้าคิด กล้าปฏิบัติ รวมถึงพลังความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาที่มาจากปัจจัยภายใน และภายนอกจนปรับเปลี่ยนเรียนรู้สร้างพฤติกรรม ทัศนคติที่เหมาะสมของปัจเจกบุคคลได้ในระดับจิตสำนึก และกระตือรือร้นในการสร้างผลงานเชิงบูรณาการ และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์เพื่อสาธารณะ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาระดับชุมชน และสังคมที่กว้างขึ้น

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดในการเสริมสร้างพลังของนักวิชาการ ที่เน้นการทำงานเป็นทีม เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ให้ได้มากที่สุดและทั่วถึง การได้ตระหนักถึงพลังสำคัญของเครือข่าย ที่สามารถนำพาอุปสรรคและปัญหา ให้พลิกผันสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี นอกจากนี้การเรียนรู้ก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เจตคติ และทักษะ ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทันที หรือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องอาศัยเวลาดกผลึกทางความคิดปรับเปลี่ยนไปตามประสบการณ์อย่างช้า ๆ (Wallerstein & Bernstein, 1988 อ้างถึงใน นิติยา เพ็ญศิริรักษา, 2542)

ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ยังสะท้อนลักษณะภายใต้แนวคิดการเสริมสร้างพลังของ บายแฮม (Byham, 1988 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน) ที่ประเมินลักษณะการเปลี่ยนแปลงของบุคคลไว้ว่า บุคคลที่ได้รับการเสริมพลังการทำงาน จะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน มีความรับผิดชอบ สามารถกำกับตนเองและควบคุมการทำงานของตนเอง มีความไว้วางใจผู้อื่นและทำงานเป็นทีมได้ เป็นผู้มีความหมายและมีความสามารถในการแก้ปัญหา ขณะที่แนวคิดของ กิบสัน (Gibson, 1993 อ้างถึงใน ศิริพร ใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน) พิจารณาว่า หลังจากได้รับการเสริมพลังการทำงาน บุคคลจะมีความสามารถรับมือกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ได้ โดยมุ่งมั่นในการเอาชนะอย่างไม่ท้อถอย มีความเชื่อในพลังความสามารถตระหนักในคุณค่าแห่งตน รับผิดชอบต่อหน้าที่และความรับผิดชอบ ตระหนักว่าตนเองมีศักยภาพและพลังของตนที่นำไปสู่ความสำเร็จ

นอกจากนี้ ยังมีการสรุปคุณลักษณะของบุคคลที่ได้รับการเสริมพลังการทำงาน ตามการรวบรวมจากความคิดเห็นของนักวิชาการอีกหลายท่านไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลลัพธ์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในการได้รับการเสริมสร้างพลังจากการใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ดังนี้ คือ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน มีความรับผิดชอบ ตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ตระหนักในคุณค่าแห่งตน มั่นใจในความสามารถว่าจะทำงานได้ประสบผลสำเร็จ ต้องการเอาชนะอุปสรรค มีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ฟังพอใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น มีจิตสำนึกในการใช้พลังกลุ่มเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา (Byham, 1988; Chandler & Clifford, 1992; Clutterbuck & Kernaghan, 1995; Dobos, 1990; Gibson, 1991; Gutierrez, 1990; Kanter, 1997; Keiffer, 1984; Manthey, 1989; Smith, 1996; & Tebbit, 1993 อ้างถึงใน ศิริพรใจห้าว, 2556, 15 มิถุนายน)

ซึ่งการประเมินผลคุณลักษณะของบุคคลที่ได้รับการเสริมพลังการทำงาน สอดคล้องกับ ผลลัพธ์ปัจจุบันที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในมิติของการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ และเจตคติในวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและทักษะการแสดงออก ด้านศักยภาพในการบูรณาการ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านแรงจูงใจในการทำงาน

ทว่า บางทีผลลัพธ์ในมิติความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของผู้รับสารอาจไม่เป็นไปตาม แนวคิดเสมอไป ด้วยเงื่อนไขหรือปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบ ซึ่งจะให้ผลลัพธ์ในทางตรงข้าม เช่น ปัจจัยทางการบริหารจัดการของผู้บริหารที่ไม่สังเกตเห็นความสำคัญของการใช้พลังกลุ่ม ทำให้ ภาระหนักตกอยู่กับผู้ที่มีทักษะการแสดงออกและมีความสามารถในการสื่อสารกับเด็ก ปัจจัยเพื่อนร่วมทีมที่ไม่เคยได้รับการเสริมสร้างพลังจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ซึ่งสะท้อนทัศนคติและบุคลิกภาพที่แตกต่างทำให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรมีแนวทางไม่ไปในทิศทางเดียวกัน ปัจจัยการขาดงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ ปัจจัยจากความคาดหวังของผู้ปกครองทำให้เกิด การสะดุดชะงักของโครงการต่าง ๆ หรือปัจจัยทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกอาชีพอื่นที่มีค่าตอบแทนสูงกว่าในความรับผิดชอบที่น้อยกว่า ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบให้ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงด้านแรงจูงใจในการทำงานของผู้รับสารบางคนลดน้อยถอยลงไป แม้จะเป็นผู้รับสารที่เคยได้รับการเสริมสร้างพลังจนมีผลลัพธ์ด้านแรงจูงใจในการทำงานที่เต็มเปี่ยมมาแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จากการ ใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 ภายใต้แนวคิดการสื่อสาร ระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล และแนวคิดการเสริมสร้างพลัง สะท้อนให้เห็นผลการวิจัยว่าใน ท้ายที่สุด รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีคุณสมบัติในการเสริมสร้างพลัง อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทัศนคติ เจตคติ บุคลิกภาพ ศักยภาพ การ ทำงานเป็นทีม และแรงจูงใจในการทำงานหน้าที่บทบาทครูสำหรับเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคลของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ”

สรุปการอภิปรายผลได้ว่า การใช้รูปแบบการสื่อสารของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ในปี พ.ศ. 2552 จัดว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการ อบรมเชิงปฏิบัติการที่ให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันที และผลลัพธ์ปัจจุบันของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่มี ประสิทธิภาพ โดยมีความน่าเชื่อถือภายใต้แนวคิดวิชาการ 6 ประการ ได้แก่ 1) แนวคิดการสื่อสาร ระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคล 2) แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 3) แนวคิดการเสริมสร้างพลัง 4) แนวคิดละครสร้างสรรค์ในฐานะสื่อเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา 5) แนวคิดกระบวนการเรียนรู้โดย บทบาทสมมติ และ 6) แนวคิดสัญญาวิทยาและการสร้างความหมาย

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีข้อเสนอแนะที่มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ในเชิงสหวิทยาการ ซึ่งมีประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษารูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อบุคคลเพื่อการพัฒนาตัวตน ในมิติของการเสริมสร้างพลัง โดยไม่จำกัด เพศ วัย ศาสนา ตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้รับสาร โดยบุคลากรดังกล่าว ได้แก่ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก หรือ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เป็นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ

2) “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ยังเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานอยู่ในแวดวงของการจัดอบรมสัมมนาเพื่อการพัฒนาบุคลากรครูที่สอนระดับปฐมวัย โดยบุคคลที่ได้รับประโยชน์ทางตรงได้แก่วิทยากร ซึ่งสามารถนำรูปแบบกิจกรรม ขั้นตอนและเป้าหมายในการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ไปเป็นแนวทางในการวางแผนหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ในมิติของการเสริมสร้างพลังให้กับบุคลากรครู ในสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนทั่วประเทศ นอกจากนี้ บุคคลที่ได้รับประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการจัดการอบรมและสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ของครูที่สอนระดับปฐมวัย ให้มีแนวทางในการเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสร้างแรงจูงใจในการร่วมกิจกรรมของผู้เข้าอบรมได้อย่างเต็มที่และต่อเนื่อง และมีผลลัพธ์ในการพัฒนาตัวตนและชุมชนที่ได้ผล โดยช่วยให้ไม่เป็นการสูญเสียงบประมาณอันมหาศาลในการจัดอบรมสัมมนาไปโดยเปล่าประโยชน์

3) ผู้ที่มีความสนใจงานศึกษาวิจัยในแนวนี ควรได้ทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนที่งานวิจัยนี้ยังขาดอยู่ กล่าวคือ การศึกษาบทบาท หน้าที่ คุณสมบัติ ทักษะ และลักษณะของวิทยากรที่ควรจะเป็น ซึ่งในกระบวนการสื่อสาร คือการศึกษาผู้ส่งสารในการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสาร ที่มีผลให้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลัง ในบริบทของการอบรมเชิงปฏิบัติการมีความสำเร็จด้วยดี เพราะจุดเด่นของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” อยู่ที่รูปแบบการสื่อสารของวิทยากรผ่านกิจกรรมที่หลากหลายท่ามกลางการอำนวยความสะดวกการเรียนรู้อันสนุกสนาน ผ่อนคลาย เต็มไปด้วยอารมณ์ขัน การสื่อสารสัมพันธ์แบบเสมอภาค และเสริมสร้างการตระหนักรู้ด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์ โดยผู้ที่มีความสำคัญในการทำให้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มีลักษณะดังกล่าว คือ วิทยากรผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจให้ทำการศึกษาวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, และปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2543). *มองสื่อใหม่มองสังคมใหม่*. กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภษา, และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *สื่อเล็ก ๆ ที่นำไปใช้ในงานพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์. (2554). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกศ นวลศรี. (2548). *เกมละครสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพในการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน* (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. สืบค้นจาก http://www.sl.ac.th/html_edu/sl/temp_news/10683.doc
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2550). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *ศรีปทุมปริทัศน์*, 7 (2), 13-25.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2553). *ศักยภาพของสื่อบุคคลกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน* (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). มหาวิทยาลัยศรีปทุม. สืบค้นจาก <http://dlibrary.spu.ac.th:8080/dspace/handle/123456789/1842>
- จุฑาพรรษ์ ผดุงชีวิต. (2555). การสื่อสารแบบเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อความสมดุลและยั่งยืน (Participatory communication for balance and sustainability). *วารสารคณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, 17(19), 15-16. สืบค้นจาก <http://cse.nida.ac.th/main/images/ParticipatoryCommunicationForBalanceAndSustainability.pdf>
- ชิตาภา สุขพล้ำ. (2548). *การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication)*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ดวงแข บัวประโคน, และสุคนธ์จิต วงษ์เฟือก. (2546). *โครงการการใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อม: กรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- ตรรกพร สุขเกษม. (2555). การพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออก โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ ในบทเรียนเรื่อง “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” ระดับชั้นปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2/2554 (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. สืบค้นจาก <http://huso.kpru.ac.th/Vijai/classroom/File/Public%20policy.pdf>
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. (2533). การสื่อสารระหว่างบุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ณ ฌานทีไททูน. (2552, พฤษภาคม). โครงการพัฒนาบุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานการประชุมนำเสนอสำนักพัฒนาสังคม (น. 4-20) [เอกสารอัดสำเนา].
- ชนากร สุขยิ่ง. (2553). ผลของการจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์ที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Ear_Chi_Ed/Tanaporn_S.pdf
- ธิดารัตน์ กนิษฐนาคะ. (2541). บทบาทสื่อมวลชนและสื่อบุคคลกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักเรียนแลกเปลี่ยนชาวต่างชาติโครงการเอเอฟเอส (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา เพ็ญศิริรักษา. (2542). การสร้างเสริมสร้างพลัง. ใน สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ (น. 293). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิตยา เพ็ญศิริรักษา. (2544). เทคนิคการสร้างพลังส่งเสริมสุขภาพ. สืบค้นจาก <http://advisor1.anamai.moph.go.th/242/24205.html>
- นิสริน เหมจำ. (2554). การพัฒนาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์แบบบทบาทสมมติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). การพัฒนาการสอน. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ปรมะ สตะเวทิน. (2546). หลักนิเทศศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ปิยรัฐ มรรคยาธร. (2556). การใช้ละครสร้างสรรค์ในงานฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ศิลปกรรมสาร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 8(2), 17- 44.
- ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์. (2547). ละครสร้างสรรค์สำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2542). การสื่อสาร กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคมในศตวรรษที่ 21. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พจน์ ใจชาญสุขกิจ. (2557). *สื่อบุคคลกับการสื่อสารภาพลักษณ์และการพัฒนาองค์กร*. สืบค้นจาก <http://www.drphot.com/talk/archives/578>
- พรพรรณ ประจักษ์เนตร. (2556). หน่วยที่ 4 การสื่อสารระหว่างบุคคล. ใน *เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีการสื่อสาร* (น.3-5). กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรรัตน์ คำรณ. (2547). *การละครสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แฟร์รี่ เปาโล. (2547). *ครูในฐานะผู้ทำงานวัฒนธรรม: จดหมายถึงผู้ที่กล้าสอน*. แปลจาก Teachers as Cultural Workers โดย สดใส ชันติวรพงศ์. กรุงเทพมหานคร: สวณเงินมีมา.
- ภรณ์ คุรุรัตน์. (2526). *ละครสร้างสรรค์สำหรับเด็กสื่อการแสดงกับการพัฒนาเด็ก*. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แม็คเอ็ดดูเคชั่น. (ม.ม.ป.). *ละครสร้างสรรค์*. สืบค้นจาก <http://www.maceducation.com/e-knowledge/2414313120/12.htm>
- ยุวธิดา ชาติปัญญา. (2554). *การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูในโรงเรียนประถมศึกษา: มิติด้านลักษณะที่มีความหมายต่อคนในปรากฏการณ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุยฎีบัณฑิต). สืบค้นจาก <http://bantungsan.blogspot.com/2013/06/blog-post.html>
- วิชัย ชูจิต. (2549, 2 เมษายน). *การสร้างเสริมพลังอำนาจ (Empowerment)*. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/22229>
- วิมลศรี อุปรนัย. (2524). *นาฏกรรมและการละคร: หลักการบริหารและจัดการแสดง*. กรุงเทพมหานคร: เจริญผล.
- ศิริพร ใจห้าว. (2556, 15 มิถุนายน). *การเสริมสร้างพลังอำนาจครู*. สืบค้นจาก http://bantungsan.blogspot.com/2013/06/blog-post_15.html
- สดใส พันธุมโกมล. (2538). *ศิลปะของการแสดง (ละครสมัยใหม่)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมประชาสัมพันธ์ไทย. (2557, 4 กุมภาพันธ์). *บทบาทของเรา คืออนาคตองค์กร I am EGAT GURU รู้สื่อ ทำ นำอนาคต*. สืบค้นจาก <http://www.prthailand.com/news/news-140204-01.shtml>

- สิริวรรณ ศรีพหล, และพันทิพา อุทัยสุข. (2540). หน่วยที่ 10 การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาการสอนหน่วยที่ 8-15* (น. 105). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรัตน์ ตรีสกุล. (2546). *หลักนิเทศศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เสริมศรี ลักษณ์ศิริ. (2540). *หลักการสอน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏพระนคร.
- สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (ม.ม.ป.). *ความหมายของสื่อเพื่อการเรียนรู้ (การศึกษา)*. สืบค้นจาก <http://www.bangkokeducation.in.th/article-details.php?id=324>
- อภิชาติ ทองน้อย, บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, และภิเชก จันท์เอี่ยม. (2555). การเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 6(3), 143-150. สืบค้นจาก http://grad.vru.ac.th/pdf-journal/6-2_journal/17-Aphichart.pdf
- อัจฉรา ศรีพันธ์. (2555). กลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(1), 12-14. สืบค้นจาก <http://www.bec.nu.ac.th/bpm/misjournal/files/13358473482-Atchara.pdf>
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). *หลักการสอน*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อิสราพัคตร์ สรรพศาสตร์. (2552). การพัฒนาบุคลิกภาพอาสาสมัครของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร. ใน *เอกสารรายงานสรุปผลการบรรยายนำเสนอต่อสำนักพัฒนาสังคม* (น. 1-29). กรุงเทพมหานคร: ทีไอคอน.
- อุทัยวรรณ ปิ่นประชาสรรค์. (2540). *การละครสำหรับครูประถม*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Bolin, F. S. (1989). Empowering leadership. *Teacher's College Record*, 91(1), 81-96.
- Byham, W. C. (1988). *Zapp! The lightening of empowerment*. New York: Ballantine Book.
- Chandler, G. E., & Clifford, P. G. (1992). The source and process of empowerment, The myth of empowerment. *Nursing Administration Quarterly*, 16(3), 65-71.
- Clutterbuck, D., & Kernaghan, S. (1995). *The power of empowerment*. London: Kogan press.
- Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1988). The empowerment process: Integrating theory and practice. *Academy of Management Review*, 13(3), 471-482.
- Dale, E. (1969). *Audio-visual methods in teaching* (3rd ed.). New York: The Dryden Press.

- De Saussure, F. (1974). *Course in General Linguistics*. London: Fontana.
- Dobos, C. L. (1990). Big fish in a big pool : Empowerment, assertiveness and risk taking among nurse. *Today O.R.Nurse*, 12(3), 12-16
- Fetterman, D. M. (1994). Empowerment evaluation. *Presidential Address: Evaluation Practice*, 15(1), 1-15.
- Gibson, C. H. (1991). A concept analysis of empowerment. *Journal of Advanced Nursing*, 16(5), 354-361.
- Gibson, C. H. (1993). *A study of empowerment in mothers of chronically ill children (doctoral dissertation)*. Michigan: Boston College.
- Gutierrez, L. M. (1990). Working with women of color: An empowerment perspective. *Social Work*, 35(2), 149 –153.
- Haksever, C. (2000). *Service operations management* (2nd ed.). London: Prentice-Hall International.
- Kanter, R. M. (1997). *Rosabeth Moss Kanter on the frontiers of management*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Katz, E., & Lazarsfeld, P. F. (1955). *Personal influence: The part played by people in the flow of mass communication*. Glencoe, IL: Free Press.
- Kieffer, C. H. (1984). Citizen empowerment: A developmental perspective. *Prevention in Human Services*, 3(2), 9-36.
- Kowalczyk, D. (n.d.). *Using Archival Research & Secondary Records to Collect Social Research Data*. [blog]. Retrieved from <http://study.com/academy/lesson/using-archival-research-secondary-records-to-college-social-research-data.html>
- Lashley, C. (1997). *Empowering service excellence*. London: Cassell.
- Lazarsfeld, P. F., & Menzel, D. H. (1968). *Mass media and personal influence, The science of human communication*. New York: The Basic Book.
- Little Girl. (2550, 4 กันยายน). *แนวคิดสัญญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification)* [บล็อก]. สืบค้นจาก <http://nuttacha.blogspot.com/2007/09/semiology-and-signification.html>
- Manthey, M. (1989). Empowering staff nursing: Decision on the action level. *Nursing Management*, 22(2), 17.

- Rogers, E. M., & Svenning, L. (1969). *Modernization among peasants: The impact of communication*. New York: Rinehart and Winston.
- Smith, J. (1996). *Empowering people : How to bring out the best in you workforce*. London: Kogan Press.
- Spreitzer, G. M. (1995). Social structural characteristics of psychological empowerment. *Academy of Management Journal*, 39(2), 483 - 504.
- Tebbit, B. V. (1993). Demystifying organization empowerment. *Journal of Advance Nursing*, 23 (1), 18-23.
- Thomas, K. W., & Velhouse, B. A. (1990). Cognitive element of empowerment. *Journal of Nursing Administration*, 23(1), 18-23.
- Tufte, T., & Mefalopulos, P. (2009). *Participatory communication: A practical guide*. Washington D.C.: The World Bank.
- United Nations. (1983). *Popular participation as a strategy for promoting community level action & Nation development*. New York: United Nations.
- Wallerstein, N., & Bernstein, E. (1988). Empowerment education: Freire's ideas adapted to health education. *Health Education Quarterly*, 15(4), 379-394.
- Wood, J. T. (2013). *Interpersonal communication: Everyday encounters*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina.
- Yueh-yun, W. (1994). *Relationship among teachers' perceptions of empowerment, job satisfaction, and organizational commitment in public school*. Doctoral Dissertation, the Pennsylvania State University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในปีพ.ศ. 2552

ในการจัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและศักยภาพอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร บางแห่งเรียกว่า ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2552 มักพบปัญหาด้านการสื่อสารในระหว่างทำกิจกรรม โดยปัญหาสำคัญประการหนึ่ง เป็นปัญหาที่เกิดจากการเลือกใช้เครื่องมือหรือช่องทางในการสื่อสารของวิทยากรในระหว่างการฝึกอบรมที่มักมีการใช้สื่อที่มีรูปแบบซ้ำ ๆ เดิม ๆ จากข้อมูลของบริษัท ทีทีคอน จำกัด (ทีทีคอน, 2552) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งจากนี้บางครั้งจะเรียกว่า "ผู้รับสาร" ซึ่งได้แสดงทัศนคติต่อปัญหาการใช้สื่อดังกล่าวไว้หลายข้อ โดยผู้วิจัยสามารถสรุปแยกประเภทสื่อตามวัตถุประสงค์ของวิทยากรในการจัดกิจกรรมฝึกอบรม ดังนี้

1) สื่อข้อความ (Text)

ได้แก่ ข้อความที่เป็นคำพูด คำบรรยายของวิทยากร รวมถึงข้อความที่เป็นตัวอักษรซึ่งปรากฏเป็นข้อความในลักษณะของเอกสาร หรือผ่านจอโปรเจกเตอร์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหารายละเอียดเชิงวิชาการ

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่แสดงทัศนคติว่า การรับข้อมูลที่เป็นข้อความเป็นเรื่องที่ดี แต่การนั่งรับฟังเนื้อหาวิชาการอยู่ด้านเดียว ซึ่งบางครั้งกินเวลายาวนานตลอดวัน เป็นสิ่งที่ต้องใช้สมาธิและความตั้งใจสูงมาก ผลที่ตามมาคือความรู้สึกไม่สนใจ เบื่อหน่าย ไม่สามารถติดตามเนื้อหาได้ตลอด

2) สื่อรูปภาพ (Picture)

ได้แก่ การใช้รูปภาพตัวอย่างจากแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือต่าง ๆ อาทิ ภาพจากหนังสือ จากภาพถ่ายต่าง ๆ จากภาพโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอดประสบการณ์ และยกตัวอย่างข้อมูลที่เป็นข้อความให้เป็นรูปธรรมชัดเจน

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่แสดงทัศนคติว่า การรับรู้ผ่านสื่อรูปภาพสามารถสร้างความเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายกว่า และสามารถสร้างการจดจำได้ดีกว่าการรับรู้ผ่านสื่อข้อความ แต่ทั้งนี้ การนั่งฟังคำบรรยายประกอบภาพที่ใช้เวลานาน ก็ทำให้เกิดสภาวะเบื่อหน่าย ไม่น่าสนใจ เช่นเดียวกับการใช้สื่อข้อความ

3) สื่อแผนภูมิ (Chart)

ได้แก่ การใช้ตารางข้อมูล แผนผังสถิติตัวเลข กราฟแบบต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการเปรียบเทียบ และสนับสนุนข้อเท็จจริงในเชิงปริมาณ

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่แสดงทัศนคติว่า การใช้สื่อแผนภูมิและแผนภูมิเป็นสิ่งที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับสารซึ่งเป็นนักปฏิบัติอย่างยิ่ง นอกจากเป็นสื่อที่สร้างความไม่น่าสนใจแล้ว ยังสร้างความเคร่งเครียดให้เกิดขึ้นในบรรยากาศของการอบรม เพราะเมื่อมีการอ้างอิงเป็นสถิติตัวเลข ย่อมต้องมีการใช้ภาษาสื่อสารเชิงวิชาการ ซึ่งไม่สอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานของผู้เข้าอบรมหรือผู้รับสาร

4) สื่อวีดิทัศน์ (Video Clip)

ได้แก่ การใช้คลิปวิดีโอต่าง ๆ เพื่อสะท้อนสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เข้าอบรม เพื่อวัตถุประสงค์ในการเสนอทางเลือก และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้เข้าอบรมหรือผู้รับสาร ได้แก้ไข้ปัญหาโดยการปฏิบัติตาม

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่แสดงทัศนคติว่า การรับชมคลิปวิดีโอเป็นเรื่องที่สร้างความผ่อนคลาย และสร้างอารมณ์ร่วมได้มาก มีความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือบางครั้งสื่อวีดิทัศน์ที่นำมาเสนอเป็นเนื้อหาเชิงวิชาการมากเกินไป บางเรื่องดูแล้วเกินจริงไม่สะท้อนสถานการณ์ที่เกิดขึ้น บางเรื่องก็มีเนื้อหาเก่ามากไม่ร่วมสมัย และที่สำคัญการนำเสนอทางเลือก และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในสื่อวีดิทัศน์ บางทีจำกัดเสียง และตีกรอบคำตอบไว้แล้วเพื่อให้ดำเนินการปฏิบัติตามแนวทางและแบบแผนเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาค้างคาใจ ทำให้ไม่ได้แสดงออกถึงสิ่งที่มีความคิดภายในและข้อเสนอแนะส่วนตัวที่แตกต่าง

5) สื่ออุปกรณ์ (Props)

ได้แก่ วัสดุการเขียนอ่าน วัสดุการทำศิลปะจำพวกอุปกรณ์สำหรับการวาดภาพ การปั้น การประดิษฐ์ การตกแต่งต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์สื่อการเรียนการสอน

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กแสดงทัศนคติว่า ชื่นชอบการใช้สื่ออุปกรณ์มากที่สุดเมื่อเทียบกับบรรดาสื่อต่าง ๆ ที่วิทยากรนำมาใช้ เพราะได้แสดงออกถึงความคิด และตัวตนภายในผ่านการสร้างสรรค์อุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างอิสระ ไม่ต้องเป็นฝ่ายนั่งฟังด้านเดียว และไม่ต้องนั่งตัวเกร็งเพื่อฟังเนื้อหาอย่างมีระเบียบเรียบร้อย แต่สามารถขยับเขยื้อนลูกนั่งออกจากเก้าอี้ได้ตามถนัด และดูเหมือนว่าวิทยากรเอง ก็รับทราบถึงความต้องการนี้ จึงมีการนำอุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้เพื่อให้ผู้เข้าอบรม หรือผู้รับสาร ได้สร้างสรรค์ความคิดของตนเองอย่างอิสระเพื่อสะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขเพิ่มขึ้น

แต่ผลจากการใช้สื่ออุปกรณ์ดีมากไป กลับสร้างความรู้สึกซ้ำซากจำเจ และเริ่มเบื่อหน่ายให้กับผู้รับสาร เปรียบเหมือนการได้ทานอาหารอร่อยแต่ทานติดกันบ่อยครั้ง ย่อมทำให้อาหารนั้นไม่มีค่าความน่าอร่อยอีกต่อไป

การใช้สื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ทั้ง 5 ประเภทดังกล่าว นับว่าเป็นเจตนาที่ดีของวิทยากร แต่ผลที่เกิดขึ้นทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กจึงเกิดความรู้สึกจำเจ เบื่อหน่าย ไม่สนใจในการอบรมหรือรับฟังข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่เกิดแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมนิสัย นับเป็นการสูญเสียงบประมาณการพัฒนาไปอย่างสิ้นเชิง

จากที่มาของการวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการจัดอบรมเพื่อพัฒนาอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก คือการเลือกใช้กิจกรรมสำหรับเป็นเครื่องมือของวิทยากรในการฝึกอบรม ซึ่งในมิติของการสื่อสาร นับเป็นการให้ความสำคัญกับรูปแบบการสื่อสารที่ผู้ส่งสารใช้ในการอบรม

ในการแสดงออกของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในฐานะเป็นผู้นำกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย จำเป็นต้องมีความคล่องตัว แคล่วคล่อง ว่องไว ร่างกายมีความยืดหยุ่นสูง อีกทั้งต้องรู้จักเทคนิคการใช้เสียงที่เหมาะสมกับอาชีพ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อจำกัดต่าง ๆ พอสังเขปดังนี้ (ทิไทคุน, 2552)

1) เจตคติดั้งเดิม ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กยึดติดกับสำนึกของความเป็นพี่เลี้ยงเด็กและความเป็นครูแบบดั้งเดิมมากกว่าความเป็นครูผู้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาของเด็กปฐมวัย ซึ่งเจตคติในวิชาชีพดังกล่าวสะท้อนผ่านบุคลิกภาพส่วนใหญ่ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก นั่นคือ การนั่งเลี้ยงเด็กอยู่กับที่เกือบทั้งวัน การนั่งสอนเด็กอ่านเขียนอย่างเป็นทางการ การนั่งเล่านิทานให้เด็กฟังอย่างเรียบร้อย หรือการวางท่าทางซึ่งขังควบคุมดูแลระเบียบแถวของเด็ก ๆ ตลอดจนการยืนให้อีวาทเด็ก ๆ ด้วยเสียงดังเต็มไปด้วยอำนาจน่าสะพรึงกลัว

2) การขาดทักษะ ในการทำกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มักจะขาดความคล่องตัวในการนำเล่นเกม การใช้ลีลาประกอบเพลง การเล่านิทานสร้างสรรค์ รวมถึงการเล่นบทบาทสมมติ สิ่งที่น่าประหลาดคืออาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ มีความถนัดในการขยับร่างกายเพียงครั้งก่อนบนในท่วงท่ายืน การเคลื่อนไหวอย่างเชื่องช้าในท่าทางซ้ำ ๆ การออกแบบลีลาประกอบเพลงที่ไม่สอดคล้องกับพลังของเด็กปฐมวัย นอกจากนี้ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กยังคุ้นเคยกับการใช้เสียงในลักษณะของการตะโกน หรือการแผดเสียงจากลำคอเพื่อทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพเส้นเสียงในระยะยาว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสำรวจความคิดเห็นของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเมื่อปี พ.ศ. 2552 ผู้วิจัยพบว่า อุปสรรคในการแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเกิดจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (ที่ไททูน, 2552)

1) การถูกปิดกั้นจากนโยบาย หลายครั้งที่แผนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาบุคลากรจากส่วนกลางถูกกำหนดทิศทางไว้อย่างละเอียดตั้งแต่ต้นจนจบ โดยไม่มีการสำรวจความต้องการที่แท้จริงของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เพื่อการวางแผนแบบมีส่วนร่วมก่อนการกำหนดนโยบาย

2) การถูกปิดกั้นจากผู้บริหาร ผู้บริหารมักเชื่อว่าตนมีคุณวุฒิ วิทยุติที่สูงกว่า จึงประเมินวัดคุณภาพผลงานของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กด้วยคาคหมายที่เป็นไปตามมาตรฐานของตน และการตัดสินวิพากษ์วิจารณ์ผลงานด้วยระดับความถูกผิด และระดับความพึงพอใจส่วนตัว

3) การถูกปิดกั้นจากเพื่อนร่วมงาน สิ่งที่ทำให้ความมั่นใจในการนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กถูกทำลาย คือการไม่ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมงานด้วยตนเอง การตีกรอบตัดสินคุณค่าความคิดเห็นด้วยค่านิยมส่วนใหญ่ ปราศจากการแบ่งปันความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน นับเป็นหายนะในการพัฒนาทักษะความสามารถของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

อุปสรรคที่ทำให้ทัศนคติของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กหลาย ๆ คน ไม่เปิดกว้างต่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ เนื่องจากติดกับดักดังต่อไปนี้

1) ตำแหน่งหน้าที่การงาน และ สถานภาพทางสังคม

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กบางคน มีตำแหน่งหน้าที่ของกรงานสูงขึ้น หรือมีสถานภาพทางสังคมอยู่ในระดับสูง มักจะยึดติดกับคำว่าภาพพจน์ ที่จะต้องดูดี มีเกียรติ น่านับถือ เป็นที่เคารพยำเกรง เมื่อมีสิ่งใหม่เข้ามาให้สัมผัส ก็จะไม่ยอมจำนน กลัวจะทำให้เกิดการเสื่อมเสียภาพพจน์ ภาพลักษณ์ดูไม่ดี ไม่เป็นที่ยำเกรงอีกต่อไป เนื่องจากยึดติดหัวโขนทางสังคม

2) เพศ-วัย

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ที่มีวิทยุติสูงมักจะไม่กล้าลงมือทำอะไรใหม่ ๆ ทั้งที่ใจเปิดรับเนื่องจากเกรงว่าทำไปแล้วจะดูไม่เหมาะสมกับวัย ทำไปแล้วจะดูไม่ดี จึงไม่สานต่อสิ่งที่ใหม่ ๆ ปล่อยให้เด็กรุ่นหลังเป็นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ แทน ส่วนอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เป็นชาย (ที่มีจำนวนน้อย) มักจะทำสิ่งใหม่ ๆ ได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากมักคิดว่าตัวเองล้อมรอบไปด้วยกลุ่มสตรีที่มีพลังมากกว่า

3) ความล้มเหลว ไม่มีจุดยืน

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก มักมีความรักเพื่อน รักพวกพ้อง การตัดสินใจทำอะไรแต่ละครั้งต้องคิดว่าเพื่อนทำหรือไม่ พรรคพวกไปหรือเปล่า เข้าทำนองเฮไหนเฮนั้น จนหลายครั้งทำให้พลาดโอกาสที่ดีในชีวิตไป

4) ปัญหาชีวิต

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มักจะมีปัญหารวมล้อมมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาจากการขาดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ เงินเดือนน้อยไม่พอค่าใช้จ่าย หนี้สินมากมาย รวมทั้งปัญหาในการทำงาน ปัญหาจากปัจจัยภายนอกและภายในอื่น ๆ อีกสารพัด ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะความกดดันและความเครียดสะสมค่อนข้างสูง จมอยู่ในความทุกข์จนระบายออกผิดที่ผิดทาง ผิดเวลา ซึ่งบางครั้งไปปลดปล่อยอารมณ์เก็บกดกับผู้ร่วมงานในศูนย์ หรือระบายโทสะไปกับเด็กเล็กในศูนย์ ที่ร้ายแรงคือสภาวะหมดแรงจูงใจในการดำเนินชีวิต ไม่เปิดรับและแสวงหาประสบการณ์ใหม่ หรือ ขาดความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตัวตน แต่ดำรงชีวิตไปเพียงวัน ๆ เพื่อรอรับค่าตอบแทนในแต่ละเดือน

5) ความกลัว

มนุษย์เราทุกคนเกิดมาพร้อมความกลัว ไม่ว่าจะเป็นกลัวตาย กลัวเจ็บ กลัวจน กลัวคนไม่รัก แต่อุปสรรคใหญ่ที่ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่เปิดรับสิ่งใหม่มาจากความกลัวดังต่อไปนี้

- (1) กลัวอายุ ท่ามกลางคนแปลกหน้า
- (2) กลัวผิด เพราะมีวุฒิสูงกว่าคนอื่น
- (3) กลัวแตกต่าง ไม่ลงมือทำเพราะไม่อยากเป็นแกะดำของกลุ่ม
- (4) กลัวไม่เป็นที่ยอมรับ แสดงออกโดดเด่นมากไปเกรงเกินหน้าผู้อื่น
- (5) กลัวเสียภาพลักษณ์ เพราะมีบุคลิกที่เคร่งขรึม ดูน่าเคารพยำเกรง

สาเหตุของความกลัวเหล่านี้ จึงทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กตัดสินใจหยุดอยู่กับที่ ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่ จึงไม่เกิดการพัฒนาตัวตนไม่ว่าด้านใด

6) ความเชื่อ

สังคมมักจะกำหนดบทบาทให้มนุษย์มีความเชื่อยึดถือต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อทางด้านศาสนา ค่านิยม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และกฎกติกาบางอย่าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นอุปสรรคสำคัญ ที่ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่กล้าเผชิญหน้า และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ

การเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงทัศนคติ เพื่อการพัฒนาตัวตนจะสัมฤทธิ์ผลได้ ต่อเมื่อ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเตรียมพร้อมในเรื่องเครื่องมือเพื่อการสื่อสารและสร้างสรรค์ให้กับเด็ก ๆ ใน ความรับผิดชอบ เครื่องมื่อดังกล่าว ประกอบด้วย ร่างกาย เสียง ภาษา และ อารมณ์ ซึ่งเครื่องมือ ดังกล่าวเป็นการสะท้อนบุคลิกภาพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

จากการวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ในปี พ.ศ. 2552 (ที่ไททูน, 2552) ผู้วิจัยพบว่า เนื่องด้วยอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ มีวิสัยทัศน์ และคุณวุฒิในระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี จึงขาดความรู้ด้านจิตวิทยาพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ขาดทักษะ และกลวิธีใน การสื่อสารกับเด็ก ความสามารถการใช้และควบคุม ร่างกาย เสียง ภาษา และ อารมณ์ อยู่ใน ขอบเขตที่จำกัด ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทักษะการใช้เครื่องมือของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ดังนี้

1) การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นไปในทิศทางที่จำกัด มักเคลื่อนไหวเพียงส่วนบน และเคลื่อนไหวช้า ๆ ในท่าเดิม ซึ่งมักจะสะท้อนผ่านลีลาประกอบเพลงที่สอนเด็กเล็ก ที่ดูแล้ว เชื่องช้า นำเนื้อด้วยท่าทางที่ช้า ๆ และขาดพลัง

2) การใช้เสียงที่ไม่ถูกต้อง ด้วยการตะโกนจากลำคอ หรือแผดเสียงดังเกินควร สะท้อนให้เห็นว่า อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่มีความรู้ในการเปล่งเสียงอย่างถูกวิธี อันอาจก่อให้เกิด ความเสียหายต่อสุขภาพเส้นเสียงในอนาคต

3) อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ขาดทักษะในการใช้ภาษาที่เหมาะสมเพื่อสื่อสารกับเด็ก ปฐมวัย ส่วนใหญ่ยังใช้รูปประโยคที่เป็นภาษาเขียน มากกว่าภาษาพูด และมักใช้ภาษาที่แสดงความ เห็นห่างเป็นทางการสำหรับผู้ใหญ่ มากกว่าภาษาที่แสดงความใกล้ชิดเป็นกันเองสำหรับเด็กเล็ก

4) อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ยังขาดการควบคุมและปลดปล่อยอารมณ์ให้ถูกกาลเทศะ ขาดเทคนิคในการผ่อนคลายความเครียดสะสม ขณะเดียวกันก็ขาดความสามารถในการดึงความ สุนทรีย์ทางอารมณ์ขึ้นมาใช้เป็นเครื่องบำบัดความกดดันภายใน และอุปสรรคภายนอก

ภาคผนวก ข

ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ผลลัพธ์จากการใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ”

ในปีพ.ศ. 2552 ได้มีการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ กำหนดโครงสร้างของการจัดการอบรมครั้งนี้ (ที่ไททูน, 2552)

ชื่อกิจกรรม : การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ของโครงการยกระดับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก

กลุ่มเป้าหมาย : บุคลากรที่เกี่ยวข้องของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 318 แห่ง จำนวน 2,035 คน

วันเวลา : วันที่ 3 สิงหาคม - 17 กันยายน 2552 แบ่งเป็น 20 รุ่นๆ ละ 100 คน และในแต่ละรุ่น ใช้เวลาอบรม 2 วัน ได้แก่ วันจันทร์ -วันอังคาร / วันพุธ-วันพฤหัสบดี และ วันศุกร์-วันเสาร์ เวลา 9:00-16:00 น. รวมเวลาจัดกิจกรรมอบรมทั้งสิ้น 40 วัน

สถานที่ : สปอร์ต แอนด์ สปา โดย ทารารอมณ์ (Sports & Spa by Tararom)

กำหนดการ : การอบรมจัดแบ่งเป็น 2 วัน มีหัวข้อการอบรมดังนี้

วันแรก	หัวข้อที่ 1	การละลายพฤติกรรมกลุ่ม
	หัวข้อที่ 2	การปรับทัศนคติ
	หัวข้อที่ 3	การเตรียมเครื่องมือเพื่อพัฒนาตัวตน
วันที่สอง	หัวข้อที่ 4	เทคนิค 5 ขั้นตอน
	หัวข้อที่ 5	การปฏิบัติ Workshop 10 หัวข้อ
	หัวข้อที่ 6	การสรุป และประเมินผล

ผู้วิจัยพบกิจกรรมในขั้นตอนสุดท้ายของการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ด้วยการทำแบบประเมินผลของผู้รับสาร เพื่อสำรวจความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังจากผ่านกิจกรรมต่างๆของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่ใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" รูปแบบการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลัง โดยมีข้อคำถามในการประเมินผลแบบปรนัย ทั้งหมด 10 ข้อ มีรายละเอียด ดังนี้ (อิสราพัทตร์ สรรพศาสตร์, 2552, น. 27-28)

- 1) สิ่งสำคัญอันดับแรกในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของตัวเอง
  - (1) การแสดงออกที่มีพลัง
  - (2) ร่างกาย ภาษา อารมณ์
  - (3) ทศนคติเปิดกว้างในการแสวงหาประสบการณ์
- 2) ใคร...สร้างเด็กช่างคิด ไม่ติดกระแส มีความใฝ่ฝัน อารมณ์ดี มีวินัย
  - (1) ครูโลมา อบอุ่นใจดี ชอบเล่นนิทานจนเด็กหลับสนิท
  - (2) ครูโลมา ปรับตัวง่าย ชอบคลุกคลี และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ กับเด็ก
  - (3) ครูโลมา เฉลียวฉลาด คล่องแคล่ว มีคำตอบแม่นยำตามตำรา
- 3) ครูที่сімมักจะ...
  - (1) เล่นกับเด็กได้ตลอดเวลา เพราะทุกอย่างเป็นเกม
  - (2) เล่นกับเด็กเมื่อว่างจากสอนเพราะต้องรับผิดชอบต่อเอกสาร
  - (3) เล่นกับเด็กในเวลาพัก เพราะเด็กจะได้รู้จักกาลเทศะ
- 4) ข้อใดช่วยเตรียมพร้อมให้ร่างกายมีประสิทธิภาพสูงสุด
  - (1) พักผ่อนให้เพียงพอ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์
  - (2) Warm Up ให้ออกกำลังกายยืดหยุ่น และตื่นตัว
  - (3) เล่นโยคะ ฝึกลมหายใจเข้าออก
- 5) ข้อใดฟังกระทำ
  - (1) ใช้คำว่า “หยุด” ให้ทันท่วงทีที่ห้องเจิวจ้าวุ่นวาย
  - (2) ตั้งสมญาให้เด็กที่เก่ง คูตี เพื่อเป็นขวัญใจของเพื่อน
  - (3) ถามเด็กถึงเหตุผล ว่าเพราะอะไร แทนคำว่า ทำไม
- 6) ข้อใดไม่ฟังกระทำ
  - (1) ควรตั้งรางวัลตอบแทน เด็กที่ทำดี หรือทำอะไรสำเร็จ
  - (2) รู้ว่าเด็กมีความกลัวสิ่งใด จะระวังมิให้เด็กถูกแกล้งด้วยสิ่งนั้น
  - (3) กอดเด็กด้วยรัก และบริสุทธิ์ใจได้ทุกเมื่อ

- 7) 5 ขั้นตอนที่น่าไปสู่พัฒนาการสร้างสรรค์และมีวินัยของเด็ก
- (1) body / voice / temper / attitude / character
  - (2) pressure / painful / force / ignore / hate
  - (3) relaxed / happy / free / safe / love
- 8) สิ่งที่น่าไปสู่ความมีวินัยในสำนึกของเด็กเมื่อโตขึ้น
- (1) ครูสอนอบรมเคร่งครัดในศีลธรรม จรรยา และกฎหมาย
  - (2) ครูปฏิบัติต่อเด็กทุกคน เหมือนๆกัน
  - (3) ครูใส่ใจปัญหาที่แตกต่างของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด
- 9) พลังของครูสัมพันธ์ กับ พลังของเด็กอย่างไร
- (1) เกี่ยวกัน เพราะครูพูดอะไร เด็กจะทำตามอย่างว่าง่าย
  - (2) ไม่เกี่ยว เด็กมีปัญหาใหญ่ที่แก้ไขไม่ได้อยู่ที่บ้านครูช่วยไม่ได้
  - (3) เกี่ยวกัน ถ้าเด็กเชื่อในตัวครูเด็กก็จะเป็นอย่างครูไปตลอดชีวิต
- 10) หลังจบการอบรม คุณเข้าใจว่า
- (1) ครูคือคนที่จะสร้าง โจรในอนาคต ถ้าระบบยังไม่เปลี่ยนแปลง
  - (2) ครูคือผู้ให้และเสียสละ จึงควรที่มีพยายามที่จะเป็นครูที่ดีในอนาคต
  - (3) ครูเท่านั้นที่มีอิทธิพลสูงสุดในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

ก่อนวัยเรียน

ข้อเฉลยคำตอบทั้ง 10 ข้อ ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้จาก "สื่อปฏิบัติสมมติ" ในการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ คือ

- ข้อ 1) ตอบข้อ (3)
- ข้อ 2) ตอบข้อ (2)
- ข้อ 3) ตอบข้อ (1)
- ข้อ 4) ตอบข้อ (2)
- ข้อ 5) ตอบข้อ (3)
- ข้อ 6) ตอบข้อ (1)
- ข้อ 7) ตอบข้อ (3)
- ข้อ 8) ตอบข้อ (3)
- ข้อ 9) ตอบข้อ (3)
- ข้อ 10) ตอบข้อ (3)

ผลคะแนนคำตอบของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการในปีพ.ศ. 2552 จาก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครทั้งหมด 2,035 คน สรุปตาราง ได้ดังนี้

ตาราง แสดงผลคะแนนคำตอบของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กกับสัดส่วนค่าเฉลี่ย (%)

ผลคะแนนคำตอบ	ค่าสัดส่วนเฉลี่ย
0 คะแนน	0.00 %
1 คะแนน	0.15 %
2 คะแนน	0.05 %
3 คะแนน	0.20 %
4 คะแนน	0.60 %
5 คะแนน	1.50 %
6 คะแนน	3.50 %
7 คะแนน	9.20 %
8 คะแนน	23.50 %
9 คะแนน	33.70 %
10 คะแนน	27.60 %

แหล่งที่มา: อิศราพัทตร์ สรรพศาสตร์, 2552, น.29.

จากตาราง จะเห็นได้ว่าผู้รับสารส่วนมาก ตอบข้อคำถามได้ 8 - 10 คะแนน นับเป็นสัดส่วนรวมถึง 84.80% (23.50 + 33.70 + 27.60) แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารส่วนใหญ่มีการรับรู้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และ มีความเข้าใจในเจตคติในวิชาชีพครูได้เป็นอย่างดี ส่วนผลคะแนนที่ผู้รับสารส่วนน้อยได้ไม่เกิน 5 คะแนน มีสัดส่วนเพียง 2.50% (0.15 + 0.05 + 0.20 + 0.60 + 1.50) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะมาจากสาเหตุที่ผู้รับสารบางคนมีเจตนารักษาสิทธิของเพื่อนร่วมงานในการรับเบี่ยงเลียงค่าอบรม ด้วยการทำแบบทดสอบประเมินผลแทนผู้ที่ขาดการอบรม โดยเลือกคำตอบที่แตกต่างจากของตนให้มากที่สุด แสดงว่าในทางเจตคติ ผู้รับสารส่วนใหญ่มีการรับรู้และเรียนรู้เพื่อการพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติ ผู้รับสารยังมีแรงจูงใจที่มาจากค่าจ้าง ซึ่งมีอิทธิพลเหนือจรรยาบรรณเป็นการสะท้อนว่าในการใช้ "สื่อปฏิบัติการสมมติ" เพื่อการเสริมสร้างพลัง ยังมีจุดอ่อนในการสร้างจิตสำนึกที่ไม่เพียงพอต่อผู้รับสาร

เป็นเวลากว่า 6 ปี นับจากการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 (ปัจจุบัน พ.ศ. 2558) ผู้วิจัยได้เข้ามาเยือนศูนย์พัฒนาเด็กทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ เพื่อทำการเก็บข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยก่อนทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพรวมที่เกิดขึ้น โดยแบ่งข้อมูลเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 Greeting การทักทายต้อนรับ

บรรยากาศของการได้พบกันครั้งแรกในรอบ 6 ปี ระหว่างผู้วิจัยในฐานะที่เคยเป็นวิทยากรผู้ส่งสาร กับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กซึ่งเคยผ่านการอบรมในฐานะผู้รับสาร เป็นไปด้วยความครึกครื้น ปนด้วยความโหยหาคิดถึง มีทั้งการสื่อสารด้วยวัจนภาษาที่พร่ำบอกถึงความดีใจ ปีติยินดีอย่างใกล้ชิดเป็นกันเอง มีทั้งการสื่อสารความรู้สึกผ่านอวัจนภาษา ที่แสดงสายตาชื่นชม รอยยิ้มที่เป็นมิตร เสียงหัวเราะที่เปล่งออกมาจากใจ การสัมผัสจับต้อง และการกอดที่ไม่มีควมลังเล หรือเคอะเขิน ไม่ว่าจะอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กจะเป็นหญิง หรือชายจะมีอายุน้อยกว่า หรืออาวุโสกว่าผู้วิจัย หรือจะนับถือศาสนาใด ก็ไม่มีความแตกต่างในการแสดงออกของการพบหน้ากันครั้งแรก หลังจากห่างหายกันไปหลายปี เปรียบเสมือนกับการได้กลับมาพบกันของสมาชิกในครอบครัวอันเป็นที่รัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระยะเวลาไม่ได้ทำให้มิตรภาพที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2552 เลือนหายไปตามกาลเวลา พลังแห่งความสุข และทัศนคติที่ปรับเปลี่ยนไป ได้สร้างบุคลิกภาพที่เปิดเผยให้กับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเหล่านี้ ไม่มีคำว่า “ช่องว่าง” ระหว่างบุคคลอีกต่อไป

ประเด็นที่ 2 Requesting การเรียกร้อง

ในการสังเกตความเปลี่ยนแปลงภาพรวมของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทั้ง 3 ศูนย์ มีสิ่งที่เหมือนกันทุกแห่ง คือ วัจนภาษา ที่สื่อสารความต้องการเพื่อเรียกร้องให้มีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะเช่นนี้อีก อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กพรั่งพรูความรู้สึกออกมาว่า หลังจากการอบรมในปี พ.ศ.2552 ทางททท.ก็ได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการอีก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ไม่เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น หรืออยากเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ และพฤติกรรมในตัวตนใด ๆ ที่สร้างประสิทธิภาพได้ เหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2552 อีกเลย

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทั้ง 3 ศูนย์ ยังพูดเสริมเป็นเสียงเดียวกันว่าการอบรมในปี พ.ศ. 2552 เป็นครั้งที่มีความประทับใจที่สุด สนุกมากที่สุด ได้เรียนรู้มากที่สุดที่สำคัญ มีความเปลี่ยนแปลงทางกาย ใจ และความคิดในตัวตนมากที่สุด ทุกคนจึงเรียกร้องให้ผู้วิจัยจัดกิจกรรมอบรมขึ้นมาอีก โดยเมื่อสอบถามถึงเหตุผล ผู้วิจัยก็ได้รับคำตอบเป็นสองประเด็นว่า

1) ตัวบุคคล - วิทยากรผู้ส่งสาร

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กประทับใจในวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ และบุคลิกของวิทยากรซึ่งสวมบทโดยผู้วิจัย ซึ่งมีความเป็นกันเอง ใช้ภาษาพูดง่าย ๆ ไม่เครียด และภาพที่ติดตา คือ การที่วิทยากรวิ่งไปรอบ ๆ ห้อง เพื่อสื่อสารกับผู้เข้าอบรมทั้ง 100 คนอย่างทั่วถึง โดยใช้ทักษะการพูดจูงใจ การร้องเพลง การเต้นรำ และการนำเกม ซึ่งทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยความสนุก และเกิดความกระตือรือร้นที่จะตอบสนองสิ่งต่าง ๆ ที่วิทยากรกระตุ้นอยู่ตลอดเวลา

2) เครื่องมือการสอน - การใช้ “สื่อปฏิบัติการสมมติ”

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กร่วมแสดงทัศนะอย่างมีชีวิตชีวาว่า วิธีการในการอบรมไม่ได้อาศัยการใช้เอกสาร เช่น Sheet หนา ๆ หนังสือ ข้อมูลภาพ หรือข้อมูล Power Point แต่ผู้ส่งสารใช้รูปแบบกิจกรรม ซึ่งทำให้ไม่ต้องนั่งฟังข้อมูลอยู่ฝ่ายเดียว และมีกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งทำให้รู้สึกตื่นตัวอยู่เสมอ และไม่ได้ลงมือปฏิบัติแบบเรื่อย ๆ หรือปกติธรรมดา แต่ถูกกระตุ้นให้ทำอย่างเต็มที่ แบบไม่ต้องเกรงใจใคร ไม่อายใคร ไม่กลัวผิด และไม่หวั่นไหว ไม่หวั่นไหว ไม่กลัวเสียภาพลักษณ์ ซึ่งผู้รับสารจึงปฏิบัติด้วยความสนุกสนาน ไม่เครียด และรู้สึกเกิดแรงจูงใจอยากแสดงออกด้วยตนเอง เพราะไม่ถูกบังคับหรือกดดันให้ต้องทำสิ่งนั้น สิ่งนี้ตามคำสั่งที่สำคัญไม่โดนตำหนิ หรือถูกวิจารณ์ให้เสียหน้าหรืออับอาย

ประเด็นที่ 3 Surprised ความประหลาดใจ

ในการสังเกตอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในภาพรวม สิ่งหนึ่งที่สร้างความแปลกใจให้กับผู้วิจัย คือ การจดจำเรื่องราวและเหตุการณ์ในกระบวนการเรียนรู้ของการอบรมเชิงปฏิบัติเมื่อ ปี 2552 ที่สะท้อนผ่านอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยผู้วิจัยคาดไว้ว่าอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก น่าจะลืมเหตุการณ์ดังกล่าวไปแล้ว และเป็นหน้าที่ของผู้วิจัยที่จะกระตุ้นเตือนความทรงจำด้วยการร้อยเรียงภาพเหตุการณ์ในอดีตให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ระลึกภาพความทรงจำเก่า ๆ ขึ้นมาได้ชัดเจนขึ้น

แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้ามกับที่ผู้วิจัยคาดไว้ กล่าวคือ อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ที่ได้เข้ามาร่วมทักทายพูดคุย กลับเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ย้อนหลัง ให้ผู้วิจัยเห็นภาพชัดเจนขึ้น เนื่องจากสิ่งที่ผู้วิจัยได้เคยบันทึกไว้ เป็นเพียงข้อมูลซึ่งสรุปเป็นภาพรวมของทั้ง 20 รุ่นเท่านั้น แต่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กกลับถ่ายทอดเล่าเรื่องราวเกร็ดเล็ก เกร็ดน้อย ที่เป็นภาพรายละเอียดในรุ่นที่ร่วมกิจกรรม ให้ผู้วิจัยเป็นฝ่ายได้ระลึกถึงความทรงจำเก่า ๆ ได้ชัดเจนแทน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสาเหตุที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่ลืมผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2552 เกิดจากปัจจัย ดังนี้

1) การบันทึกข้อมูลด้วยตัวเอง

ในการทำกิจกรรมเมื่อปี พ.ศ. 2552 แม้ว่าวิทยากรซึ่งสวมบทโดยผู้วิจัยจะไม่มี การบรรยายในลักษณะของการเสนอเป็นสื่อข้อความ แต่ผู้วิจัยได้แนะนำให้อาสาสมัครผู้ดูแล เด็ก ทำการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเองเป็นลักษณะของภาพ และสัญลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ แทนการ จดเป็นตัวอักษร ซึ่งจะให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กสามารถจดจำเรื่องราวได้ด้วยภาพ ซึ่งผลที่ได้จาก การเรียนรู้จะเกิดขึ้นตามความเข้าใจ และคงอยู่ในระดับจิตสำนึกได้นานกว่าการบันทึกเป็น ตัวอักษร ซึ่งอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนมากได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้วิจัย

2) หลักฐานจากภาพถ่าย

ในระหว่างการจัดกิจกรรมในปี พ.ศ. 2552 อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในแต่ละ ศูนย์มักส่งตัวแทนเข้ามาบันทึกภาพถ่าย และภาพเหตุการณ์ที่เป็นความทรงจำของเพื่อนร่วมศูนย์ จึงมีหลักฐานภาพถ่ายให้ระลึกถึงชัดเจน โดยเชื่อมโยงกับสิ่งที่บันทึกข้อมูลของตนเองทำให้ไม่ ลืมเรื่องราวต่าง ๆ ไปโดยง่าย

3) การนำไปใช้

เหตุผลสำคัญที่ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กไม่ลืมสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ในปี พ.ศ. 2552 ได้แก่ การได้รับการเสริมสร้างพลังจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” นำมาต่อยอดบูรณาการ ในการจัดการเรียนการสอน ในการทำงานกับเพื่อนครู และในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเรียนรู้ในครั้ง นั้น ได้สะท้อนอยู่ในบุคลิกภาพ และศักยภาพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก เป็นการกระตุ้นพลังจากจิต ได้สำนึกที่ยากจะลืมเลือน

ขณะเดียวกันในทางตรงกันข้ามก็มีอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนหนึ่ง ที่ยังขาด การนำประสบการณ์ไปต่อยอดในวิชาชีพของตน ภาพความทรงจำของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กกลุ่มนี้ ก็จะเลือนลางกว่า แต่ไม่ถึงกับลืมไปทั้งหมด เพียงแต่จดจำภาพได้บางส่วนจากภาพถ่าย

4) ภาพประทับใจ

เหตุผลสุดท้าย ที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กยังคงจดจำภาพหรือเหตุการณ์ส่วน ใหญ่ได้ คือ ความรู้สึกประทับใจในการแสดงออกของวิทยากร ซึ่งยังเป็นภาพติดตาฝังใจผู้รับสาร อยู่เสมอ โดยเฉพาะภาพที่ชัดเจนที่สุด คือ การที่วิทยากรซึ่งสวมบทโดยผู้วิจัย นำเต้นลีลาประกอบ เพลง “ลูกไก่เร่ระบำ” (Chicken Dance) ซึ่งมีท่วงทำนองที่สนุกสนาน และลีลาท่าทางที่ตลก ขบขัน สร้างความสุขกับอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กอย่างมาก จนเป็นเหตุผลให้ทุกศูนย์ได้นำเอาเพลงนี้ มาประกอบการออกกำลังกายของเด็ก ๆ จนกลายเป็นเพลงประจำเกือบทุกศูนย์ตลอด 6 ปีที่ผ่านมา

ประเด็นที่ 4 Colorful Learning ลีسانแห่งการเรียนรู้

ข้อมูลภาพรวมของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก จากการเดินสำรวจการเรียนการสอนตามห้องของศูนย์ต่าง ๆ ผู้วิจัยพบผลการสังเกตในลักษณะที่เหมือนกัน และแตกต่างกันดังนี้

1) ลักษณะที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

สิ่งที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กแต่ละศูนย์ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน คือ การให้ความสำคัญของการทำกิจกรรมนำหน้าการเรียนรู้ทางวิชาการ ซึ่งแตกต่างจากเมื่อ 6 ปี ก่อนจัดการอบรม ซึ่งขณะนั้นแต่ละศูนย์ เข้มงวดกับการสอนเนื้อหาวิชาการปริมาณที่มากเกินไปสำหรับเด็กปฐมวัย และมีการแบ่งแยกชัดเจน ว่าเรียนคือเรียน เล่นคือเล่น แต่ปัจจุบันมีการผสมผสานการเรียนรู้อิงวิชาการ เข้ากับกิจกรรมการเล่น เกม การร้องเพลง ลีลาประกอบจังหวะ การแสดงบทบาทสมมติ และการเล่านิทาน เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ซึ่งสร้างแรงจูงใจและความสนใจให้กับเด็กในการเรียนรู้เป็นอย่างมาก โดยแต่ละศูนย์ต่างมีความโดดเด่น ดังนี้

(1) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ (เขตมีนบุรี)

พื้นที่ในการเรียนรู้ของศูนย์นี้ อาจถูกจำกัดด้วยอาณาบริเวณที่ไม่กว้างมากแต่มีบริเวณที่ร่มรื่นเป็นบางส่วน และอยู่ติดวัดบำเพ็ญเหนือ ลีسانการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมของศูนย์นี้ จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาพุทธในช่วงเทศกาลสำคัญ

(2) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง (เขตบางกะปิ)

พื้นที่ในการเรียนรู้ของศูนย์นี้ ยิ่งถูกจำกัดด้วยอาณาบริเวณที่เล็กกว่า ไม่มีส่วนที่เป็นต้นไม้ เพราะอยู่ในอาคาร 2 ชั้นที่ดัดแปลงมาจากศาสนสถาน แต่ด้วยวิสัยทัศน์ที่เปิดกว้างต่อการแสวงหาการประสพการณ์ใหม่ของผู้บริหารอยู่เสมอ ประกอบกับการที่บุคลากรครูสอนเด็กในศูนย์เคยได้รับการเสริมสร้างพลังที่แข็งแกร่งจากการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อปี พ.ศ. 2552 ด้วย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” จึงทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กแห่งนี้มีการพลิกโฉมอย่างชัดเจน กลายเป็นศูนย์ที่มีลีسانแห่งการเรียนรู้ และสามารถบริหารพัฒนาคุณภาพของศูนย์ จนได้รับรางวัล 1 ใน 10 จากศูนย์พัฒนาเด็กที่มีมาตรฐานจากศูนย์ที่อยู่ในระดับ “ดี” เมื่อปีพ.ศ. 2550 พัฒนาขึ้นมาเป็นศูนย์ที่ได้มาตรฐานในระดับ “ดีมาก” เมื่อปีพ.ศ. 2557 ที่ผ่านมานับเป็นความพยายามของศูนย์พัฒนาเด็กแห่งนี้ แม้จะมีขนาดเล็ก ๆ แต่เต็มไปด้วยบุคลากรที่เปี่ยมคุณภาพ และศักยภาพที่มากมาย รวมกันอยู่ศูนย์แห่งนี้ได้ร่วมกันวางแผนการเรียนการสอน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีลีسانสร้างสรรค์ โดยการนำเกมส์และกิจกรรมใหม่ ๆ มาให้เด็ก ๆ ได้สนุกกับการเรียนรู้เสมอ

(3) ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ (เขตสวนหลวง)

พื้นที่การเรียนรู้ของศูนย์นี้ได้เปรียบกว่าศูนย์อื่น ตรงที่มีอาณาบริเวณพื้นที่โล่งในการทำกิจกรรมค่อนข้างกว้างขวาง ดังนั้นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่ผ่านการอบรมในปี พ.ศ. 2552 สามารถนำรูปแบบกิจกรรมของ “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาใช้ได้หลายอย่างโดยไม่ต้องปรับเปลี่ยน หรือประยุกต์ใหม่มากนัก ดังนั้นศูนย์นี้จึงมีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เป็นลักษณะหมู่คณะจำนวนมากได้พร้อมกันทั้งศูนย์ ในพื้นที่ที่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้เต็มที่ เปล่งพลังเสียงได้สนุกสนาน และเป็นอิสระ สีสันการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่นี้ จึงเป็นลักษณะของการสื่อสารเพิ่มพลังกลุ่มใหญ่

2) ลักษณะที่แตกต่างกัน

สิ่งที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กแต่ละศูนย์ ปฏิบัติในทิศทางที่แตกต่างกัน คือ อิทธิพลที่มีผลต่อโครงสร้างการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยสิ่งที่ทำให้แต่ละศูนย์แตกต่างกันเกิดจากอิทธิพลที่ต่างกันดังนี้

(1) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ (เขตมีนบุรี)

ในศูนย์นี้ผู้ทรงอิทธิพลในการจัดวางโครงสร้าง และวางแผนการเรียนการสอน คือผู้อำนวยการศูนย์ เนื่องจากอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เป็นครูใหม่ที่ยังไม่เคยได้รับการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างพลังด้วย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ซึ่งมีประมาณ 90% ของครูทั้งหมด การสื่อสารของผู้อำนวยการศูนย์ จึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากครูใหม่ยังไม่มีความกระตือรือร้น และประสบการณ์มากพอ จึงยังไม่เป็นที่ไว้วางใจของผู้อำนวยการศูนย์มากนัก

(2) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง (เขตบางกะปิ)

ในศูนย์นี้มีการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการสอนร่วมกันระหว่างผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูพี่เลี้ยงทุกคน ซึ่งครูทุกคนเป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่เคยผ่านการเสริมสร้างพลังด้วย “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาทั้งหมด มีความพร้อมในการใช้เครื่องมือด้านร่างกาย เสียง ภาษา อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์ มีบุคลิกภาพและเจตคติที่ดีในวิชาชีพครู มีความกระตือรือร้น และแรงจูงใจในการทำงาน มีศักยภาพในการพัฒนาเด็ก ทุกคนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นให้เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชา และทีมงาน ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์นี้จึงไม่หยุดนิ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

(3) ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมานุรักษ์ (เขตสวนหลวง)

ในศูนย์นี้ อาจมีความแตกต่างจากศูนย์ทั้งสองที่กล่าวมามากที่สุด เนื่องจาก การวางโครงสร้างในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และผังตารางการเรียน เป็นไปตามหลักสูตร ในแบบเรียนของ แผนการจัดการเรียนรู้ ของสำนักพิมพ์ เอ็มพันธ์ จำกัด ซึ่งการดำเนินการทุกอย่างต้องอยู่ในขั้นตอนและระบบของแบบเรียนนี้ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กนำมาใช้ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้จึงต้องปรับใช้ให้สอดคล้องกับตารางเวลากิจกรรมของหลักสูตร

ประเด็นที่ 5 Never Ending Creativity ความคิดสร้างสรรค์ไม่มีวันสิ้นสุด

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการในปี พ.ศ. 2552 ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์บางอย่างในตัวตนของผู้รับสาร ซึ่งผู้วิจัยเรียกว่า Never Ending Creativity หมายถึง สภาวะที่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กได้รับการเสริมสร้างพลัง ด้วยการกระตุ้นความสามารถ และศักยภาพที่มีอยู่แต่หลบซ่อนไว้ เพราะมีทัศนคติปิดต่อสาธารณะ แต่เมื่อทัศนคติถูกปรับให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ การยอมรับนับถือในความสามารถของตน ได้ค้นพบคุณค่าอันยิ่งใหญ่ในตัวเอง ทำให้กล้าในการคิด และจิตสำนึกได้ผลิตผลงาน และการแสดงออกอย่างอิสระ และสร้างสรรค์ ทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กรู้ว่าฝันที่มีอยู่ไม่ได้ไกลเกินเอื้อม จึงมุ่งมั่นทำฝันนั้นให้ เป็นรูปธรรม โดยการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด ปรากฏอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1) การตกแต่งสถานที่

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กช่วยกันสร้างสรรค์พื้นที่ในห้องเรียนในโรงอาหาร ในห้องน้ำ ด้วยการตั้งชื่อห้องด้วยชื่อน่ารัก ๆ และตกแต่งอย่างสวยงาม ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากกิจกรรมมหัศจรรย์ วันฟ้าใส ใน “สื่อปฏิบัติการสมมติ” โดยมีการสร้างสรรค์ตกแต่งรูปแบบใหม่เข้ากับบรรยากาศเสมอ

2) การเล่นิทาน

ทุกวันนี้ในศูนย์พัฒนาเด็กทั้ง 3 แห่ง ไม่มีใครเล่นิทานด้วยวิธีการแบบเดิม แต่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กใช้ทักษะการเคลื่อนไหวทางร่างกาย การใช้เสียง และภาษา ในกิจกรรมจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” มาพัฒนาการเล่นิทานให้สร้างสรรค์ทั้งเนื้อหาและรูปแบบ อีกทั้งผู้รับสารยังใช้การสื่อสารแบบแสดงทาง (Two Way Communication) ที่มีรูปแบบ Interactive คือการสื่อสารโต้ตอบไปมาด้วยคำถาม และคำตอบปลายเปิดอยู่ตลอดเวลา

3) เกม

รูปแบบของเกมอาจจะยังเป็นการใช้เกมเก่าที่มีอยู่ แต่พัฒนาการปรับบุคลิกภาพของผู้นำเกมให้สนุกสนาน มีชีวิตชีวา ใสร่างกาย และแสดงออกอย่างเต็มที่ เพื่อกระตุ้นให้เด็กได้แสดงออกร่วมกัน ซึ่งเป็นผลมาจาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” ที่กระตุ้นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กให้มีความกล้าแสดงออกอย่างเต็มที่ และเป็นอิสระ

4) เพลง

เพลงเป็นส่วนหนึ่งที่พัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทั้งในการร้องเพลงให้เด็กฟัง การเลือกใช้เพลงในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการเรียนรู้จาก “สื่อปฏิบัติการสมมติ” จนสามารถแต่งเพลง หรือแปลงเนื้อเพลงขึ้นมาเองได้ เพื่อใช้ในกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน

5) ดิลาประกอบเพลง

อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้กิจกรรมนี้เป็นอย่างมาก ผู้รับสารมีพัฒนาการในการแสดงออกผ่านท่าเต้น โดยใช้ร่างกายอย่างเต็มที่ มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อออกแบบท่าทางอันหลากหลาย ที่ไม่เน้นความสวยงาม แต่เน้นเพื่อสนองตอบความต้องการ บุคลิกภาพ และพลังของเด็กปฐมวัย ซึ่งอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กทำได้อย่างมีความสุข และพลิกแพลงดิลาไปตามยุคสมัยได้ดียิ่ง

ประเด็นที่ 6 ครูช่างฝัน

สิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความรู้สึกลึกซึ้งใจ และได้รับการเสริมสร้างพลังกลับมาจากอาสาสมัครผู้ดูแลเด็กในการสังเกตภาพรวมครั้งนี้ คือ ผู้วิจัยได้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ เจตคติ บุคลิกภาพ และศักยภาพที่เกิดขึ้นภายในตัวอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก และ แม้จะมีอาสาสมัครส่วนหนึ่งลาออกไป เพราะแรงจูงใจทางค่าตอบแทนไม่พอเพียงกับภาระค่าใช้จ่าย แต่อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กที่ยังเหลืออยู่กว่าครึ่งก็มีพัฒนาการอย่างมาก กลายเป็นครูที่กระตือรือร้น สนุกสนาน เปิดเผยกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น และอารมณ์บางอย่างเพื่อให้เพื่อนร่วมงานได้รับรู้ และกลายเป็นแม่ครู-พ่อครูของเด็ก ๆ ที่เด็กชอบเข้ามาคลุกคลีใกล้ชิด สัมผัสด้วยความรัก เด็ก ๆ ได้เติบโตผ่านการเรียนรู้กับครูช่างฝันของพวกเขา รุ่นแล้วรุ่นเล่ากว่า 6 ปี ที่ผ่านมา และจะดำเนินต่อไป อย่างไม่มีวันสิ้นสุด

ภาคผนวก ค

ภาพประกอบเพิ่มเติม ในการอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552

ภาพเวที และ Backdrop การอบรมเชิงปฏิบัติการปี พ.ศ. 2552

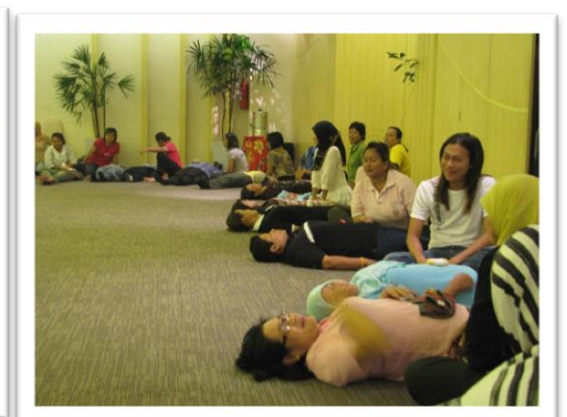
ภาพวิทยากรนำกิจกรรมโดยให้อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กขึ้นมามีส่วนร่วมแสดงออกบนเวที

การร่วมนำเสนอกิจกรรมของสมาชิกที่มีความหลากหลาย

การร่วมกันนำเสนอกิจกรรมที่สร้างสรรค์โดยแสดงออกอย่างอิสระ

กิจกรรมการผ่อนคลายร่างกาย และจิตใจ

การกล้าแสดงออกของอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก โดยปราศจาก “ช่องว่างระหว่างบุคคล”
การไม่คำนึงถึงข้อจำกัดทาง เพศ วัย ศาสนา หรือตำแหน่งหน้าที่ทางกรงาน
รวมถึง การก้าวข้ามข้อจำกัดอุปสรรคทางร่างกาย
เช่น การตั้งครร์ก การพิการ ข้อเสื่่อมจากสภาวะชราภาพ เป็นต้น

ภาคผนวก ง

ภาพประกอบ ผลลัพธ์ปัจจุบันจากการใช้”สื่อปฏิบัติการสมมติ”(พ.ศ. 2558)

อาจารย์ รุ่งระวี ชำนิหอม (ครูเจี๊ยบ) ปัจจุบัน อายุ 60 ปี
ผู้อำนวยการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ

อาจารย์ นาราภัทร งามศักดิ์กุล (ครูนิด) ปัจจุบัน อายุ 58 ปี
หัวหน้าฝ่ายวิชาการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง

อาจารย์ สมร สุขถาวร (ครูหมอน)
 ปัจจุบัน อายุ 43 ปี
 พิธีกร / ล่าม / นักจัดรายการวิทยุ /
 ครูสอนพิเศษภาษา
 และ อาจารย์ประจำชั้น
 ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์

อาจารย์ วินัย บินสอัด (ครูเลาะห์)
 ปัจจุบัน อายุ 45 ปี
 ครูสอนศาสนา และ อาจารย์ประจำชั้น
 ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์

อาจารย์ อังคณา มัคยูโก๊ป (ครูอั้ง)
 ปัจจุบัน อายุ 38 ปี
 ครูสอนศาสนา และ อาจารย์ประจำชั้น
 ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์

อาจารย์ วิรัชชญา เลียนขุนทด (ครูดา) ปัจจุบัน อายุ 36 ปี
 อาจารย์ประจำชั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง

บรรยากาศการเรียนรู้กับครูเจี๊ยบ
เอื้อเฟื้อภาพโดย ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบำเพ็ญเหนือ

บรรยากาศการเรียนรู้กับครูนิด และครูดา
เอื้อเฟื้อภาพโดย ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดศรีบุญเรือง

บรรยากาศการเรียนรู้กับครูสมร ครูเลาะห์ และครูอัง
เอื้อเฟื้อภาพโดย ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนธรรมมานุรักษ์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล

นางอิสราพัคตร์ สรรพศาสตร์

ประวัติการศึกษา

อักษรศาสตรบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2530

พ.ศ. 2558

นำเสนอผลงานวิจัยในการจัดประชุมวิชาการ

ระดับบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นำเสนอผลงานวิจัยในการจัดประชุมวิชาการ

ระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครครั้งที่ 4

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2530-2540

ผู้ช่วยผู้กำกับการแสดงละครโทรทัศน์

เขียนบทและกำกับสารคดีโทรทัศน์

พิธีกร นักจัดรายการวิทยุ มัคคุเทศก์

รับจ้างอิสระ

พ.ศ. 2540-2548

ครูใหญ่ฝ่ายการแสดงสำหรับเด็ก

Bec-Tero Entertainment (Bangkok drama)

พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน

วิทยากรอิสระ

อาจารย์พิเศษคณะนิเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี